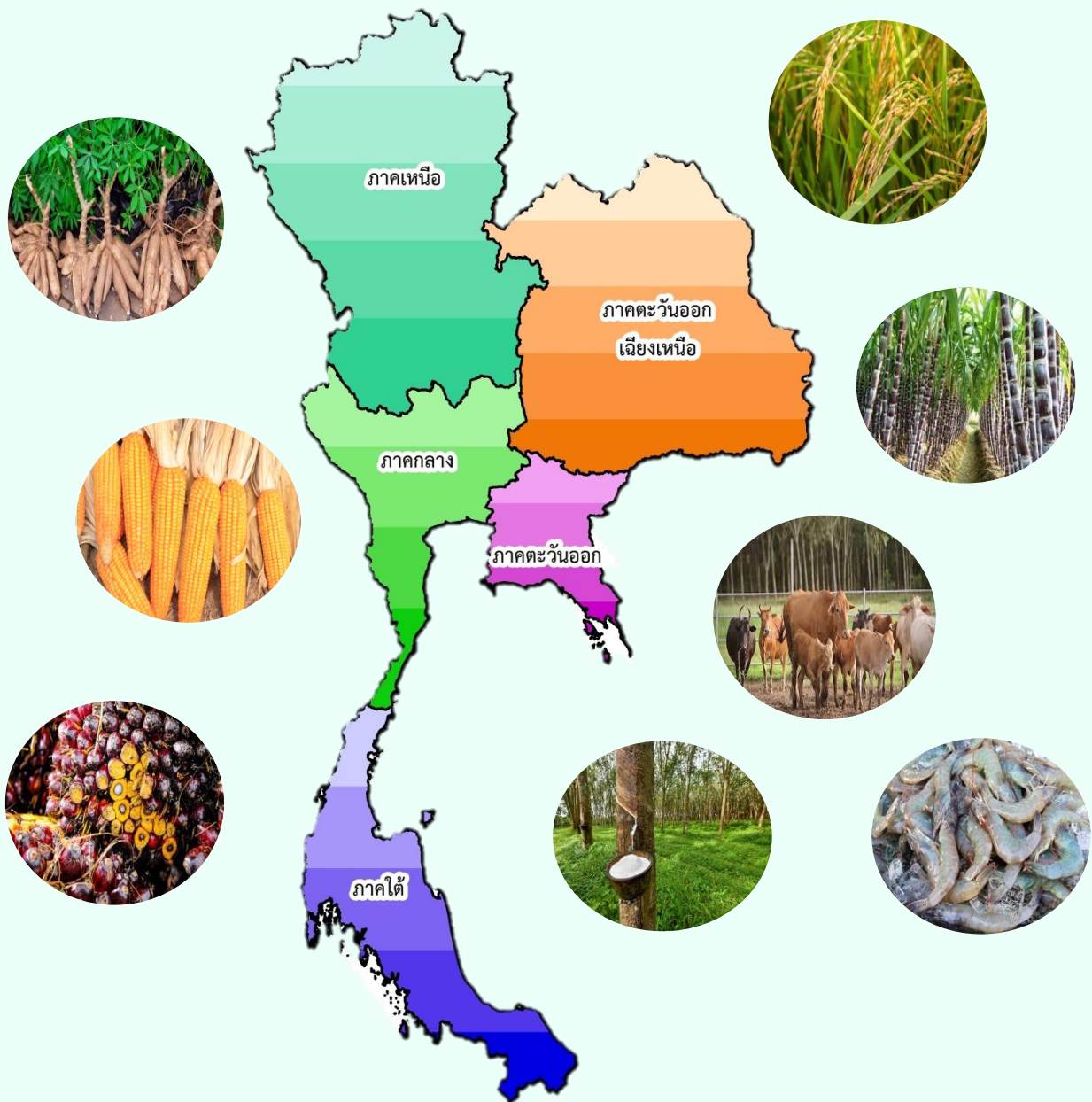

แนวทางการบริหารจัดการเขตเกษตรเศรษฐกิจ ระดับภาค

กองนโยบายและแผนพัฒนาการเกษตร
สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร
กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

บทสรุปผู้บริหาร

สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร ได้จัดทำและวิเคราะห์ข้อมูลพื้นที่ปลูก ต้นทุนและผลตอบแทนของสินค้าข้าว/ยางพารารายภาค รวมทั้งสินค้าทางเลือกสำหรับปรับเปลี่ยนในพื้นที่ไม่เหมาะสมรายภาค เพื่อจัดทำแนวทางในการบริหารจัดการเขตเกษตรเศรษฐกิจสินค้าเกษตรที่สำคัญระดับภาคได้ดังนี้

1. แนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการเขตเกษตรเศรษฐกิจสินค้าเกษตรที่สำคัญ : ภาคเหนือ

1) ส่งเสริมการผลิตสินค้าเกษตรอินทรีย์และเกษตรปลอดภัยให้ได้มาตรฐานตามความต้องการของตลาดในพื้นที่เหมาะสม

2) สร้างความเชื่อมโยงการผลิตและการตลาด

3) ส่งเสริมการแปรรูป และสร้างมูลค่าเพิ่ม

มาตรการดำเนินการ:

1) มาตรการด้านการผลิต

1.1) มาตรการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตตามความเหมาะสมของพื้นที่ ประกอบด้วย (1) กรณีเพาะปลูกในพื้นที่เหมาะสม เป็นการดำเนินงานเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตโดยจัดทำมาตรการเพื่อสร้างแรงจูงใจให้เกษตรกรมีการผลิตสินค้าที่ได้คุณภาพมาตรฐานตามความต้องการของตลาด และสอดคล้องกับเป้าหมายยุทธศาสตร์การพัฒนาระดับภาคของสินค้านั้นๆ และ (2) กรณีเพาะปลูกในพื้นที่ไม่เหมาะสม เป็นการดำเนินงานเพื่อสนับสนุนให้เกษตรกรปรับเปลี่ยนการผลิตตามศักยภาพของพื้นที่ โดยคำนึงถึงความต้องการของตลาด วิถีชีวิต สังคม และวัฒนธรรมของเกษตรกร เช่น การสนับสนุนสินเชื่อดอกเบี้ยต่ำและปัจจัยสำหรับการปรับเปลี่ยนการผลิต

1.2) มาตรการสนับสนุนปัจจัยอื่นๆ ประกอบด้วย (1) สนับสนุนการวิจัย พัฒนา และปรับเปลี่ยนพันธุ์คุณภาพดี รวมทั้งส่งเสริมปรับปรุงคุณภาพตามหลักการอนุรักษ์ทรัพยากรดินและน้ำ (2) สนับสนุนองค์ความรู้ และข้อมูลข่าวสารด้านการตลาดให้กับเกษตรกร เพื่อเป็นข้อมูลสำหรับการตัดสินใจปรับเปลี่ยนการผลิต รวมทั้งสร้างต้นแบบที่ประสบความสำเร็จในแต่ละพื้นที่ และ (3) ปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐาน และสร้างการมีส่วนร่วมความเป็นเจ้าของ

2) มาตรการด้านการตลาด

2.1) สนับสนุนข้อตกลงระหว่างตลาดผู้รับซื้อ เอกชนผู้ประกอบการ กับเกษตรกร อย่างเสมอภาคและเป็นธรรมทั้งสองฝ่าย

2.2) สนับสนุนข้อมูล ข่าวสาร ความรู้เชิงวิชาการด้านการตลาด เพื่อที่จะได้รับราคาที่เหมาะสม

3) มาตรการเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม และยกระดับภาคเกษตร

3.1) ส่งเสริมให้มีการวางแผนบริหารจัดการสินค้าเกษตรตลอดฤดูกาล และวางแผนเพื่อยกระดับคุณภาพสินค้าเกษตร และพื้นที่เกษตรให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว โดยร่วมดำเนินการระหว่างภาครัฐ เอกชน และเกษตรกร

3.2) สนับสนุนเงินทุนดอกเบี้ยต่ำแบบมีเงื่อนไขให้กับสหกรณ์หรือกลุ่มเกษตรกร เพื่อการแปรรูปขั้นต้นตามความต้องการของตลาด พร้อมทั้งให้องค์ความรู้ด้านการทำธุรกิจและจัดทำบัญชี

2. แนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการเขตเกษตรเศรษฐกิจสินค้าเกษตรที่สำคัญ : ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

- 1) พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อเพิ่มโอกาสในการปรับเปลี่ยนไปสู่กิจกรรมการผลิตชนิดใหม่
- 2) ส่งเสริมการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต และสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้าสำคัญ
- 3) ส่งเสริมการปรับเปลี่ยนสินค้าตามศักยภาพของพื้นที่
- 4) สนับสนุนการพัฒนาเกษตรกรและสหกรณ์ให้เข้มแข็งทั้งในด้านการผลิตและการตลาด

มาตรการดำเนินการ :

1) มาตรการด้านการผลิต

1.1) มาตรการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตตามความเหมาะสมของพื้นที่ ประกอบด้วย (1) กรณีเพาะปลูกในพื้นที่เหมาะสม ไม่ปรับเปลี่ยนการปลูกข้าว มุ่งเน้นให้เกษตรกรเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าให้ได้มาตรฐานเพื่อการส่งออก และเป็นสินค้าอัตลักษณ์ (2) กรณีเพาะปลูกในพื้นที่ไม่เหมาะสม ปรับเปลี่ยนข้าวเป็นสินค้าอื่น โดยปรับเปลี่ยนการผลิตไปเป็นสินค้าทางเลือกอื่น เช่น เลี้ยงโค กระบือ โดยปลูกพืชอาหารสัตว์ร่วมด้วย เป็นต้น รวมทั้งสนับสนุนแหล่งเงินทุนและสินเชื่อดอกเบี้ยต่ำ ในการจูงใจให้เกษตรกรปรับเปลี่ยนไปเป็นสินค้าทางเลือกอื่น (3) สนับสนุนการรวมกลุ่มเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต เช่น โครงการระบบส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่ เป็นต้น (4) สนับสนุนเครื่องจักรกลให้สัมพันธ์กับสินค้าที่ภาครัฐต้องการจะส่งเสริมให้เกษตรกรปรับเปลี่ยน (5) สนับสนุนเงินทุนและปัจจัยการผลิตให้กับกลุ่มเกษตรกรสำหรับปรับเปลี่ยนไปเป็นสินค้าที่มีศักยภาพ และ (6) ส่งเสริมการเพาะปลูกพืชหลังนาตามความต้องการของโรงงาน เช่น ถั่วลิสง เป็นต้น

1.2) มาตรการสนับสนุนปัจจัยอื่นๆ ประกอบด้วย (1) สนับสนุนแหล่งน้ำในไร่นานอกเขตชลประทาน และรูปแบบการบริหารจัดการน้ำที่เหมาะสมกับศักยภาพของพื้นที่ โดยภาครัฐร่วมลงทุนกับเกษตรกร (2) ให้องค์ความรู้ในการปรับปรุงคุณภาพดินให้เหมาะสมกับการทำการเกษตรตามศักยภาพของพื้นที่ และให้เหมาะสมกับการทำเกษตรอินทรีย์ (3) พัฒนาองค์ความรู้และงานวิจัยสำหรับการผลิตที่เหมาะสมกับศักยภาพของพื้นที่ เช่น งานวิจัยพันธุ์พืชที่เหมาะสมกับดินเค็ม เป็นต้น และ (4) ภาครัฐร่วมลงทุนพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานให้กับสหกรณ์ กลุ่มเกษตรกร เช่น โรงอบเมล็ดเพื่อปรับปรุงคุณภาพผลผลิตระหว่างรอการขาย โรงตัดแต่งโคเนื้อ เป็นต้น

2) มาตรการด้านการตลาด

2.1) ร่วมกับกระทรวงพาณิชย์ หอการค้า ในการจัดหาตลาดสินค้าที่เป็นอัตลักษณ์ เช่น ทุเรียน ข้าวหอมมะลิอินทรีย์ เป็นต้น

2.2) เชื่อมโยงระหว่างตลาดกับเกษตรกร เช่น กลุ่มเกษตรกรสินค้าเกษตรอินทรีย์กับโรงเรียน โรงพยาบาล เป็นต้น

2.3) สนับสนุนข้อมูลด้านการตลาด และการทำธุรกิจให้กับกลุ่มเกษตรกร เช่น การค้าชายแดน โดยเชื่อมโยงการค้าสินค้าเกษตร (โคเนื้อ) ระหว่างชายแดนไทยและกัมพูชา หรือช่องทางขายสินค้าอัตลักษณ์ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือผ่านระบบออนไลน์ เป็นต้น

3) มาตรการเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มและยกระดับภาคเกษตร

3.1) ส่งเสริมการผลิตสินค้าเกษตรอินทรีย์ การแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ตามความต้องการของตลาด และสร้างเครือข่ายให้เกิดความเข้มแข็ง

3.2) สนับสนุนการสร้างตราสินค้าที่มีเอกลักษณ์ และให้ได้รับตรารับรองมาตรฐาน

3. แนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการเขตเกษตรเศรษฐกิจสินค้าเกษตรที่สำคัญ : ภาคกลาง

- 1) ส่งเสริมการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต และพัฒนาคุณภาพให้ได้มาตรฐานตามที่ตลาดต้องการ
- 2) ส่งเสริมการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้าเกษตรหลักของภาค เพื่อยกระดับรายได้และคุณภาพชีวิตให้กับเกษตรกร
- 3) พัฒนาระบบการตลาดสินค้าเกษตร เพื่อเชื่อมโยงการผลิตกับการตลาด
- 4) พัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร

มาตรการดำเนินการ:

1) มาตรการด้านการผลิต

1.1) มาตรการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตตามความเหมาะสมของพื้นที่ ประกอบด้วย (1) กรณีเพาะปลูกในพื้นที่เหมาะสม ไม่ปรับเปลี่ยนการปลูกข้าว มุ่งเน้นให้เกษตรกรเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต โดยเพิ่มผลผลิตต่อไร่ ลดต้นทุนการผลิต และยกระดับคุณภาพสินค้าสู่มาตรฐาน ด้วยการส่งเสริมให้เกษตรกรผลิตสินค้าคุณภาพตรงความต้องการของผู้บริโภค เพื่อสร้างรายได้เพิ่มให้กับเกษตรกร เช่น ข้าวหอมปทุมธานี ข้าวไรซ์เบอร์รี่ เป็นต้น (2) กรณีเพาะปลูกในพื้นที่ไม่เหมาะสม ปรับเปลี่ยนข้าวเป็นสินค้าอื่น โดยปรับเปลี่ยนการผลิตไปปลูกสินค้าทางเลือกอื่นทดแทน เช่น พืชสมุนไพร พืชอาหาร เป็นต้น และสนับสนุนแหล่งเงินทุนและสินเชื่อ ดอกเบี้ยต่ำ ในการจูงใจให้เกษตรกรปรับเปลี่ยนไปปลูกสินค้าทางเลือกอื่น (3) ส่งเสริมการรวมกลุ่มเพื่อสร้างความเข้มแข็งของเกษตรกร ให้สามารถผลิตสินค้ามีคุณภาพได้มาตรฐาน เช่น โครงการระบบส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่ แผนการผลิตข้าวครบวงจร เป็นต้น (4) สนับสนุนการประกันภัยพืชผล ปศุสัตว์ สัตว์น้ำ สำหรับผู้ที่ปลูกตามศักยภาพของพื้นที่เขตเกษตรเศรษฐกิจ

1.2) มาตรการสนับสนุนปัจจัยอื่น ๆ ประกอบด้วย (1) ส่งเสริมให้มีแหล่งน้ำในไร่นานอกเขตชลประทาน และปรับปรุงคุณภาพดินให้เหมาะสมกับการทำการเกษตร (2) ส่งเสริมให้เกษตรกรเข้าถึงและเข้าใจการใช้ Agri - Map Online เพื่อเป็นเครื่องมือหรือข้อมูลในการพิจารณาการปลูกพืชหรือทำกิจกรรมการเกษตรในพื้นที่ของตนเอง (3) พัฒนาองค์ความรู้ด้านเกษตรกรรมที่ทันสมัยให้แก่เกษตรกรตามชนิดสินค้าเกษตรที่กำหนดในเขตเกษตรเศรษฐกิจนั้นๆ โดยสนับสนุนองค์ความรู้ผ่านศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร (ศพก.) และ (4) สนับสนุนการวิจัยและพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้สอดคล้องกับสินค้าเกษตรแต่ละเขตเกษตรเศรษฐกิจ

2) มาตรการด้านการตลาด

2.1) สนับสนุนการจัดหาตลาด และเชื่อมโยงแหล่งรับซื้อของสินค้าทางเลือกให้มีตลาดรองรับที่แน่นอนตามแนวทางตลาดนำการผลิต

2.2) เชื่อมโยงนโยบายการส่งเสริมการใช้พืชสมุนไพรของกระทรวงสาธารณสุขกับเกษตรกรผู้ผลิต เพื่อให้เกษตรกรมีความมั่นใจ

2.3) สนับสนุนระบบเกษตรพันธสัญญาและตลาดซื้อขายล่วงหน้าที่มีการทำสัญญาซื้อขายระหว่างเกษตรกรและเอกชน/โรงงานผู้รับซื้อผลผลิตในเขตเกษตรเศรษฐกิจอย่างยุติธรรมและเสมอภาค

3) มาตรการเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม และยกระดับภาคเกษตร

3.1) ส่งเสริมการผลิตสินค้าเกษตรที่มีคุณภาพ และมีมูลค่าสูงตามความต้องการของตลาด เช่น ข้าวอินทรีย์ โคนมอินทรีย์ เป็นต้น

3.2) สร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้าเกษตรตั้งแต่การผลิตจนถึงการแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ โดยใช้เทคโนโลยีสนับสนุนการพัฒนาด้านการแปรรูปแก่เกษตรกรในรูปแบบกลุ่มหรือสหกรณ์ เช่น ยาสมุนไพร อาหารสัตว์ เป็นต้น

3.3) พัฒนาและส่งเสริมการรวมกลุ่มการแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ตามความต้องการของตลาด สร้างเครือข่ายให้เกิดความเข้มแข็ง เพื่อเพิ่มขีดความสามารถการดำเนินธุรกิจและการบริหารจัดการสินค้าเกษตร

3.4) ส่งเสริมและสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงเกษตร โดยพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวสามารถทำกิจกรรมร่วมกับชุมชนได้ เช่น การดำนา การทำนาเกลือ กิจกรรมการเก็บเกี่ยวสินค้าเกษตร เป็นต้น และแหล่งท่องเที่ยวสำหรับพักผ่อน เช่น การทำนาบัวหรือปลูกนาบัวสลบทำนาข้าว เป็นต้น

3.5) ประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างเป็นระบบด้วยความร่วมมือจากภาครัฐ ภาคเอกชน และผู้นำชุมชน เพื่อสร้างรายได้เข้าสู่ชุมชน

4. แนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการเขตเกษตรเศรษฐกิจสินค้าเกษตรที่สำคัญ : ภาคตะวันออก

- 1) การจัดการพื้นที่เขตอุตสาหกรรมและพื้นที่เกษตรกรรม
- 2) พัฒนาศักยภาพการผลิตสินค้าเกษตรให้มีคุณภาพและได้มาตรฐาน
- 3) ส่งเสริมการปรับเปลี่ยนการผลิตแบบมีส่วนร่วมระหว่างภาครัฐและเกษตรกร

มาตรการดำเนินการ:

1) มาตรการด้านการผลิต

1.1) มาตรการเพื่อรักษาพื้นที่เกษตรกรรม โดยการประกาศเขตพื้นที่เกษตรกรรม เขตเมือง เขตอุตสาหกรรม และพื้นที่ประมงชายฝั่ง โดยกำหนดขอบเขตพื้นที่ฝั่งเมืองให้ชัดเจน แบ่งแยกตามกิจกรรมทางเศรษฐกิจในระดับพื้นที่ที่มีความสำคัญ เพื่อความสะดวกในการบริหารจัดการ การจัดสรรทรัพยากรให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด และคุ้มครองเขตที่มีทรัพยากรที่เหมาะสม ให้สามารถดำเนินกิจกรรมการผลิตได้อย่างมีประสิทธิภาพ และยั่งยืนในอนาคต

1.2) มาตรการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตตามความเหมาะสมของพื้นที่ ประกอบด้วย (1) กรณีเพาะปลูกในพื้นที่เหมาะสม สนับสนุนและส่งเสริมการผลิตให้เกิดประสิทธิภาพ ด้วยการรวมกลุ่มและใช้เทคโนโลยีในการผลิต (2) กรณีพื้นที่ไม่เหมาะสมและต้องมีการปรับเปลี่ยนการผลิต โดยการจดทะเบียนเกษตรกรผู้สนใจปรับเปลี่ยนระบบการผลิต แยกเป็นกลุ่มตามกิจกรรมการผลิต (เกษตรอินทรีย์ เกษตรผสมผสาน และเกษตรทฤษฎีใหม่) ส่งเสริมให้เกษตรกรมีการรวมตัวกัน เพื่อให้ภาครัฐสามารถบริหารจัดการด้านความรู้ การถ่ายทอดความรู้ ด้านการวางแผนการผลิต การตลาด และการแปรรูปผลผลิตขั้นต้น รวมถึงการให้ความช่วยเหลืออื่นๆ แก่เกษตรกร

1.3) มาตรการสนับสนุนปัจจัยอื่นๆ ประกอบด้วย (1) สนับสนุนการตรวจสอบสารพิษตกค้างจากห้องปฏิบัติการของรัฐ โดยมีการรับรองคุณภาพ สามารถตรวจสอบย้อนกลับได้ เพื่อสร้างความมั่นใจว่าผลผลิตมีความปลอดภัยและมีคุณภาพที่เหมาะสมสำหรับผู้บริโภค รวมทั้งไม่เป็นอันตรายต่อสิ่งแวดล้อม (2) การถ่ายทอด

ความรู้ให้เกษตรกรมีทักษะที่เหมาะสมและจำเป็น ทั้งในด้านการผลิต การตลาด การจัดการหลังการเก็บเกี่ยวหรือ การแปรรูปซึ่งต้องง่ายต่อการนำไปใช้ เช่น วิธีการใช้ปัจจัยการผลิตให้มีประสิทธิภาพการใช้เทคโนโลยีทดแทนแรงงานเพื่อลดต้นทุนการผลิต เป็นต้น และ (3) สนับสนุนองค์ความรู้การใช้เทคโนโลยีในการผลิต ดูแล เก็บเกี่ยว เพื่อรักษาคุณภาพผลผลิตให้มีมาตรฐานตามที่ตลาดต้องการ ยกกระตือรือร้นการเกษตรที่อาศัยแรงงานเป็นการใช้นวัตกรรมขั้นสูง และอาศัยเทคโนโลยีการสื่อสารในการจัดการผลผลิตให้เกิดประสิทธิภาพ ทำให้เกษตรกรมีรายได้ที่มั่นคง สร้างแรงจูงใจให้ทำการเกษตรต่อไป

2) มาตรการด้านการตลาด

2.1) สนับสนุนการสร้างเครือข่ายเชื่อมโยงระหว่างโรงงานอุตสาหกรรมในพื้นที่กับกลุ่มเกษตรกร เพื่อทราบถึงปริมาณและคุณภาพมาตรฐานที่โรงงานต้องการ

2.2) สนับสนุนการส่งออกและสร้างความร่วมมือกับกระทรวงพาณิชย์ในการจัดหาตลาดส่งออก ที่มีศักยภาพ โดยเฉพาะการส่งออกผลไม้ภาคตะวันออก

3) มาตรการเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม และยกระดับภาคเกษตร

3.1) สนับสนุนเงินทุนดอกเบี้ยต่ำเพื่อปรับปรุงกระบวนการผลิตและแปรรูปขั้นต้นเพื่อให้ได้ผลผลิตที่มีคุณภาพและมูลค่าเพิ่มขึ้น

3.2) สนับสนุนทุนการวิจัยปรับปรุงพันธุ์พืช/พันธุ์สัตว์พื้นถิ่นที่มีเอกลักษณ์ ให้มีศักยภาพการผลิตเชิงการค้า เช่น ทูเรียนพวงมณีที่มีเนื้อน้อยแต่มีรสชาติหวานจัด เป็นต้น

3.3) สนับสนุนการวิจัยและพัฒนาในการสร้างผลิตภัณฑ์ใหม่และสร้างมูลค่าเพิ่มแก่ผลิตภัณฑ์ที่มีมากในพื้นที่ ทั้งในด้านการสร้างเอกลักษณ์ คุณภาพ มูลค่า การแปรรูป รวมทั้งการออกแบบและนวัตกรรมเพื่อยกระดับคุณภาพและรูปแบบผลิตภัณฑ์ให้หลากหลายได้มาตรฐานสากลและมีต้นทุนการผลิตที่สามารถแข่งขันได้ในตลาดโลก

5. แนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการเขตเกษตรเศรษฐกิจสินค้าเกษตรที่สำคัญ : ภาคใต้

1) ส่งเสริมและพัฒนาการผลิตสินค้าเกษตรที่สำคัญของภาค

2) ส่งเสริมการทำเกษตรแบบผสมผสาน

3) ส่งเสริมและสนับสนุนการรวมกลุ่มและสร้างเครือข่ายของเกษตรกร

มาตรการดำเนินการ:

1) มาตรการด้านการผลิต

1.1) มาตรการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตตามความเหมาะสมของพื้นที่ ประกอบด้วย (1) กรณีเพาะปลูกในพื้นที่ที่เหมาะสม ส่งเสริมการผลิตสินค้าให้มีคุณภาพมาตรฐาน โดยมีการวางแผนการผลิตเพื่อกำหนดปริมาณและมาตรฐาน ร่วมกับโรงงาน/ผู้ประกอบการ เพื่อให้ได้ผลผลิตที่สอดคล้องกับความต้องการของตลาด (2) กรณีเพาะปลูกในพื้นที่ที่ไม่เหมาะสม ส่งเสริมการปรับเปลี่ยนการผลิตเป็นสินค้าทางเลือกที่เหมาะสมกับศักยภาพของพื้นที่ เช่น ไม้ผล (ทุเรียน มะพร้าว มังคุด) ทั้งนี้ภาครัฐควรสนับสนุนแหล่งเงินทุนสินเชื่อดอกเบี้ยต่ำหรือปัจจัยการผลิต รวมทั้งสนับสนุนองค์ความรู้ด้านการผลิต การบริหารจัดการ และโอกาสทางการตลาดของสินค้าทางเลือกเพื่อจูงใจให้เกษตรกรปรับเปลี่ยนการผลิต ในกรณีไม่ปรับเปลี่ยนการผลิตควรสนับสนุนรูปแบบ

การปลูกพืชร่วม พืชแซม และกิจกรรมเสริมรายได้ในสวนยางพารา (3) พัฒนาด้านแบบการรวมกลุ่มและการสร้างเครือข่ายที่ประสบความสำเร็จ รวมทั้งประชาสัมพันธ์ให้เกษตรกรรับรู้ เพื่อให้เป็นแหล่งเรียนรู้ ศึกษาดูงาน ของชุมชน (4) ส่งเสริมให้มีการจัดตั้งกองทุนในการรวมกลุ่มของเกษตรกรที่มีการผลิตสินค้าเกษตรที่มีศักยภาพของพื้นที่

1.2) มาตรการสนับสนุนปัจจัยอื่นๆ ประกอบด้วย (1) สนับสนุนและพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร ในพื้นที่ที่ประสบปัญหาการขาดแคลนน้ำในฤดูแล้ง และต้องการปรับเปลี่ยนจากการปลูกพืชเชิงเดี่ยวมาเป็นสินค้าทางเลือกที่มีศักยภาพในพื้นที่ (2) ส่งเสริมการวิจัยและพัฒนาสินค้าเกษตรที่สำคัญของภาค เช่น ยางพารา ปาล์มน้ำมัน ที่มีการผลิตแบบดั้งเดิมสู่การแปรรูปเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม โดยการสร้างความร่วมมือทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และสถาบันการศึกษา เพื่อร่วมกันพัฒนาต่อยอดและขยายผลเชิงพาณิชย์

2) มาตรการด้านการตลาด

2.1) สนับสนุนระบบตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้าที่มีการทำสัญญาซื้อขายระหว่างเกษตรกรและเอกชน/โรงงานผู้รับซื้อผลผลิตในเขตเกษตรเศรษฐกิจและคลังสินค้าเพื่อจัดเก็บระหว่างรอการส่งมอบ

2.2) สร้างเครือข่ายข้อมูลเพื่อเชื่อมโยงโรงงานแปรรูปและเกษตรกร ให้ผลิตสินค้าได้มาตรฐานตามความต้องการของโรงงาน

2.3) ส่งเสริมให้มีการรวมกลุ่มของเกษตรกรในชุมชนให้มีการวางแผนการตลาดร่วมกัน เพื่อสร้างเป็นเครือข่ายในการเชื่อมโยงไปยังแหล่งตลาดสินค้าในชุมชน เช่น โรงพยาบาล ห้างสรรพสินค้าของท้องถิ่น หรือพัฒนาไปสู่ตลาดเฉพาะกลุ่ม เช่น สินค้าเกษตรอินทรีย์ เป็นต้น

3) มาตรการเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม และยกระดับภาคเกษตร

3.1) สนับสนุนสินเชื่อให้กับสหกรณ์เพื่อปรับปรุงคุณภาพ และแปรรูปขั้นต้นให้ได้ตามคุณภาพและมาตรฐาน

3.2) สนับสนุนเงินทุนเพื่อให้กลุ่มเกษตรกร/สถาบันเกษตรกรแปรรูปผลิตภัณฑ์อย่างง่ายที่มีคุณภาพ

3.3) ภาครัฐควรให้การสนับสนุนภาคเอกชนที่มีความพร้อมในการพัฒนาต่อยอดสินค้าเกษตรของภูมิภาคเพื่อเชื่อมโยงไปสู่อุตสาหกรรมเกษตรที่มีมูลค่าเพิ่ม เช่น สินค้ายางพารา ปาล์มน้ำมัน เป็นต้น

3.4) ยกระดับคุณภาพมาตรฐานของสินค้าเกษตร โดยสนับสนุนให้เกษตรกรผลิตสินค้าเกษตรให้ได้มาตรฐานเป็นที่ยอมรับ เช่น มาตรฐาน GAP รวมทั้งการสร้างแบรนด์ให้สินค้ามีเอกลักษณ์เป็นที่จดจำของผู้บริโภค

(ช)

คำนำ

สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร ได้จัดทำแนวทางการบริหารจัดการเขตเกษตรเศรษฐกิจระดับภาคเพื่อเป็นข้อมูลประกอบในการบริหารจัดการพื้นที่และสินค้าเกษตรที่สำคัญทางเศรษฐกิจให้มีคุณภาพและปริมาณสอดคล้องกับความต้องการ ตามศักยภาพของพื้นที่และฐานทรัพยากรของประเทศ

คณะผู้จัดทำขอขอบคุณผู้ที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วน ที่ให้การสนับสนุนในการจัดทำแนวทางการบริหารจัดการเขตเกษตรเศรษฐกิจระดับภาคเป็นอย่างดี และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าเอกสารฉบับนี้จะเป็นประโยชน์แก่ผู้ที่เกี่ยวข้องและผู้สนใจโดยทั่วไป

กองนโยบายและแผนพัฒนาการเกษตร

สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร

กันยายน 2562

สารบัญ

	หน้า
บทสรุปผู้บริหาร	(ก)
คำนำ	(ข)
สารบัญ	(๗)
สารบัญตาราง	(ฅ)
สารบัญภาพ	(ญ)
1.บทนำ	1
1.1 ความเป็นมา	1
1.2 วัตถุประสงค์	1
1.3 กรอบแนวคิดการดำเนินงาน	2
1.4 วิธีการศึกษา	3
1.5 ขอบเขตการใช้ข้อมูล	3
1.6 ความสอดคล้องของยุทธศาสตร์ชาติและแผนระดับต่าง ๆ	3
1.7 ทิศทางการพัฒนาประเทศภายใต้กรอบแผนพัฒนาภาค พ.ศ. 2560 – 2565	5
1.8 นโยบายที่เกี่ยวข้อง	12
1.9 การดำเนินงานของสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร	12
1.10 นโยบายการบริหารจัดการข้าวภายใต้แผนการผลิตและการตลาดข้าวครบวงจร	13
2.แนวทางการบริหารจัดการเขตเกษตรเศรษฐกิจระดับภาค	15
2.1 ภาคเหนือ	15
2.2 ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	24
2.3 ภาคกลาง	35
2.4 ภาคตะวันออก	46
2.5 ภาคใต้	54
ภาคผนวก	63
ภาคผนวกที่ 1 ความเหมาะสมของที่ดินในการเพาะปลูกข้าว	64
ภาคผนวกที่ 2 ผลการดำเนินการปรับเปลี่ยนกิจกรรมการผลิตในพื้นที่ไม่เหมาะสม	69
ภาคผนวกที่ 3 การประเมินผลโครงการบริหารจัดการพื้นที่เกษตรกรรม (Zoning by Agri-Map)	77
ภาคผนวกที่ 4 รายงานผลสัมมนาเชิงปฏิบัติการ เรื่อง การวิเคราะห์เศรษฐกิจการเกษตร ระดับภาคเพื่อบริหารจัดการพื้นที่เกษตรกรรมให้เหมาะสม	84

สารบัญญัตราสาร

	หน้า
ตารางที่ 1 พื้นที่ปลูก ผลผลิตเฉลี่ย ต้นทุนและผลตอบแทนสินค้าข้าว ภาคเหนือ	18
ตารางที่ 2 ผลผลิตเฉลี่ย ต้นทุนและผลตอบแทนสินค้าทางเลือก ภาคเหนือ	18
ตารางที่ 3 พื้นที่ปลูก ผลผลิตเฉลี่ย ต้นทุนและผลตอบแทน สินค้าข้าว ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	27
ตารางที่ 4 ผลผลิตเฉลี่ย ต้นทุนและผลตอบแทนสินค้าทางเลือกภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	29
ตารางที่ 5 พื้นที่ปลูก ผลผลิตเฉลี่ย ต้นทุนและผลตอบแทนสินค้าข้าว ภาคกลาง	38
ตารางที่ 6 ผลผลิตเฉลี่ย ต้นทุนและผลตอบแทนสินค้าทางเลือก ภาคกลาง	40
ตารางที่ 7 พื้นที่ปลูก ผลผลิตเฉลี่ย ต้นทุนและผลตอบแทน สินค้าข้าว ภาคตะวันออก	49
ตารางที่ 8 พื้นที่ปลูก ผลผลิตเฉลี่ย ต้นทุนและผลตอบแทน สินค้ายางพารา ภาคตะวันออก	49
ตารางที่ 9 ผลผลิตเฉลี่ย ต้นทุนและผลตอบแทนสินค้าทางเลือก ภาคตะวันออก	50
ตารางที่ 10 พื้นที่ปลูก ผลผลิตเฉลี่ย ต้นทุนและผลตอบแทน สินค้าข้าว ภาคใต้	57
ตารางที่ 11 พื้นที่ปลูก ผลผลิตเฉลี่ย ต้นทุนและผลตอบแทน สินค้ายางพารา ภาคใต้	57
ตารางที่ 12 ผลผลิตเฉลี่ย ต้นทุนและผลตอบแทนสินค้าทางเลือก ภาคใต้	59

(ญ)

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 1 แผนที่แสดงจังหวัดภาคเหนือ	15
ภาพที่ 2 สัดส่วนมูลค่าผลิตภัณฑ์ภาคเกษตร ภาคเหนือ	17
ภาพที่ 3 แผนที่แสดงจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	24
ภาพที่ 4 สัดส่วนมูลค่าผลิตภัณฑ์ภาคเกษตร ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	26
ภาพที่ 5 แผนที่แสดงจังหวัดภาคกลาง	35
ภาพที่ 6 สัดส่วนมูลค่าผลิตภัณฑ์ภาคเกษตร ภาคกลาง	36
ภาพที่ 7 แผนที่แสดงจังหวัดภาคตะวันออก	46
ภาพที่ 8 สัดส่วนมูลค่าผลิตภัณฑ์ภาคเกษตร ภาคตะวันออก	47
ภาพที่ 9 แผนที่แสดงจังหวัดภาคใต้	54
ภาพที่ 10 สัดส่วนมูลค่าผลิตภัณฑ์ภาคเกษตร ภาคใต้	55

1. บทนำ

1.1 ความเป็นมา

การขับเคลื่อนนโยบายการบริหารจัดการเขตเกษตรเศรษฐกิจสำหรับสินค้าเกษตรที่สำคัญ (Zoning) กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ดำเนินการมาอย่างต่อเนื่อง และถือเป็นนโยบายสำคัญในการพัฒนาและแก้ไขปัญหาด้านการเกษตรของประเทศ เพื่อใช้ประโยชน์จากที่ดินให้เกิดประสิทธิภาพ ปรับสมดุลของอุปสงค์ (Demand) และอุปทาน (Supply) ของสินค้าเกษตรในพื้นที่ และได้ประกาศเขตเหมาะสมต่อการปลูกพืช ปศุสัตว์ และประมงแล้ว จำนวน 20 ชนิดสินค้า ประกอบด้วย พืช 13 ชนิด ปศุสัตว์ 5 ชนิด และประมง 2 ชนิด เพื่อเป็นข้อมูลประกอบการตัดสินใจในการทำการผลิตหรือส่งเสริมการผลิตทางการเกษตรที่เหมาะสม ซึ่งต้องพิจารณาความสอดคล้องเชื่อมโยงกันของพื้นที่ (Area) ชนิดสินค้า (Commodities) เกษตรกร และอุตสาหกรรมเกษตร เพื่อใช้เป็นข้อมูลด้านเศรษฐกิจสำหรับเป็นฐานข้อมูลในการกำหนดพื้นที่เพาะปลูกสินค้าเกษตรที่สำคัญ เช่น ข้อมูลราคาสินค้าเกษตร ปริมาณผลผลิต ต้นทุนและผลตอบแทน ความต้องการของอุตสาหกรรมเกษตรในด้านคุณภาพมาตรฐาน และความต้องการ เป็นต้น

สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ได้ดำเนินโครงการบริหารจัดการเขตเกษตรเศรษฐกิจสำหรับสินค้าเกษตรที่สำคัญ (Zoning) เพื่อจัดทำเป็นฐานข้อมูลประกอบการบริหารจัดการพื้นที่เกษตรกรรม (Zoning by Agri-Map) โดยในปี 2560-2562 ได้วิเคราะห์ข้อมูลต้นทุนการผลิต/ผลตอบแทนสินค้าเกษตรที่สำคัญในพื้นที่เหมาะสม (S1/S2) และพื้นที่ไม่เหมาะสม (S3/N) และจัดทำบัญชีสมดุล (Balance Sheet) ของสินค้าเกษตรที่มีมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดปี 2558 (GPP : Gross Provincial Product for 2015) สูงใน 4 อันดับแรก (Top4) เพื่อสร้างฐานข้อมูลด้านเศรษฐศาสตร์สำหรับการจัดสรรพื้นที่เพาะปลูกสินค้าเกษตรให้เกิดความเหมาะสม สอดคล้องกับนโยบายการบริหารจัดการพื้นที่เกษตรกรรมของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ โดยได้เสนอแนวทาง/มาตรการเชิงนโยบายเพื่อสร้างแรงจูงใจการปรับเปลี่ยนในแต่ละสินค้าและพื้นที่ โดยเฉพาะข้อมูลการผลิตสินค้าข้าว ในภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคกลาง สินค้าข้าวและยางพาราในภาคตะวันออกและภาคใต้ ซึ่งถือเป็นสินค้าสำคัญของแต่ละภาค รวมถึงได้นำเสนอสินค้าหรือกิจกรรมทางเลือกในการปรับเปลี่ยนกิจกรรมการผลิตในแต่ละพื้นที่เพื่อเป็นแนวทางการบริหารจัดการเขตเกษตรเศรษฐกิจสินค้าเกษตรที่สำคัญระดับภาค ในการส่งเสริมสนับสนุนให้มีการปรับเปลี่ยนการผลิตในพื้นที่ไม่เหมาะสม (S3/N) ให้เกิดผลเป็นรูปธรรม

1.2 วัตถุประสงค์

1.2.1 เพื่อเป็นข้อมูลทางเศรษฐกิจในการบริหารจัดการเขตเกษตรเศรษฐกิจสินค้าเกษตรที่สำคัญให้เหมาะสม และสอดคล้องกับศักยภาพของพื้นที่

1.2.2 เพื่อจัดทำแนวทางในการบริหารจัดการเขตเกษตรเศรษฐกิจสินค้าเกษตรที่สำคัญระดับภาค ให้สอดคล้องเหมาะสมกับฐานทรัพยากรของประเทศ

1.3 กรอบแนวคิดการบริหารจัดการเขตเกษตรเศรษฐกิจ

1.3.1 การจัดทำข้อมูลการผลิตสินค้าเกษตรในปัจจุบันระดับประเทศและระดับพื้นที่ เพื่อทราบปริมาณผลผลิตและการผลิตสินค้าเกษตรที่เหมาะสมตามความต้องการ โดยวิเคราะห์การใช้ที่ดิน (Existing Land Use) จากการประมวลข้อมูลการผลิต ได้แก่ พื้นที่เพาะปลูก ผลผลิต ผลผลิตต่อไร่ ต้นทุนและผลตอบแทนของสินค้าเกษตรแต่ละชนิด ในระดับประเทศและพื้นที่ ตามความเหมาะสมของลักษณะดินตามสภาพที่มีการเพาะปลูกพืช หรือการผลิตแต่ละชนิดในปัจจุบัน ร่วมกับการวิเคราะห์ความต้องการในประเทศและการส่งออก

1.3.2 การคาดการณ์พื้นที่เพาะปลูก ผลผลิต และความต้องการสินค้าเกษตรในระดับประเทศ เพื่อนำข้อมูลประมาณการผลิตและความต้องการสินค้าเกษตรมากำหนดเป้าหมายการผลิตในภาพรวมของประเทศ โดยใช้ข้อมูลในอดีต แบบจำลองพยากรณ์ และการวิเคราะห์สถานการณ์ทั้งจากภายในประเทศและต่างประเทศ ทั้งนี้ อาจใช้กลไกการพิจารณาผ่านคณะกรรมการบริหารจัดการสินค้าเกษตรแต่ละสินค้า ภายใต้คณะกรรมการนโยบายและแผนพัฒนาการเกษตรและสหกรณ์ หรือการจัดประชุมหารือกับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง

1.3.3 การกำหนดพื้นที่สำหรับบริหารจัดการสินค้า เพื่อกำหนดพื้นที่การผลิตสินค้ารายจังหวัด โดยการตรวจสอบข้อมูลการผลิตและความเหมาะสมในการผลิตให้ตรงตามความต้องการ โดยใช้ข้อมูลทางกายภาพและโครงสร้างพื้นฐาน ได้แก่ Agri-Map พื้นที่ชลประทาน แหล่งที่ตั้งโรงงาน และการประกาศเขตเกษตรเศรษฐกิจ เป็นข้อมูลพื้นฐานสำหรับการกำหนดพื้นที่ ร่วมกับความเหมาะสมด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ ต้นทุนและผลตอบแทนรายสินค้าของแต่ละจังหวัด และพิจารณาผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่ตามศักยภาพของพื้นที่เพื่อนำมาคำนวณหาพื้นที่ทำการเกษตรตามความต้องการ เพื่อสร้างความสมดุลของสินค้าเกษตรในแต่ละพื้นที่

1.3.4 การจัดทำมาตรการและแรงจูงใจเพื่อสนับสนุนการปรับเปลี่ยน และเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต โดยการศึกษา/วิจัยมาตรการและนโยบาย ความเสี่ยงและการบริหารความเสี่ยง ปัจจัยที่มีผลต่อการปรับเปลี่ยนการผลิตของเกษตรกร การอุดหนุนสินค้าเกษตรทั้งในและต่างประเทศ เพื่อนำมาจัดทำข้อเสนอและมาตรการจูงใจสนับสนุนทั้งในพื้นที่ที่เหมาะสมในการพัฒนาศักยภาพการผลิตและการตลาด ในพื้นที่ไม่เหมาะสมที่ต้องมีการปรับเปลี่ยนการผลิตหรือกิจกรรมอื่น โดยคำนึงถึงความเหมาะสมทางกายภาพ เศรษฐกิจและสังคม

1.3.5 การจัดทำแผนบริหารจัดการเขตเกษตรเศรษฐกิจ และแผนงาน/โครงการ เพื่อขับเคลื่อนไปสู่การปฏิบัติทั้งในภาพรวมและในระดับพื้นที่ โดยให้มีความเชื่อมโยงกับยุทธศาสตร์ แผนพัฒนา และนโยบายระดับต่างๆ รวมถึงงบประมาณและแหล่งงบประมาณ ทั้งนี้สามารถดำเนินการผ่านคณะกรรมการพัฒนาการเกษตรและสหกรณ์ระดับจังหวัด และคณะกรรมการนโยบายและแผนพัฒนาการเกษตรและสหกรณ์

1.3.6 การประเมินผลการดำเนินงานในภาพรวม และในระดับโครงการ เพื่อติดตามการดำเนินงานตามแผนบริหารจัดการสินค้าเกษตร และโครงการที่ดำเนินงานภายใต้แผนบริหารจัดการ โดยให้รายงานในระดับพื้นที่ และในระดับภาพรวม

1.4 วิธีการศึกษา

1.4.1 วิเคราะห์ต้นทุนการผลิต/ผลตอบแทนสินค้าข้าวและยางพาราของ 73 จังหวัด (ยกเว้น กรุงเทพมหานคร และ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ (นราธิวาส ปัตตานี ยะลา) ในพื้นที่เหมาะสม (S1/S2) และ พื้นที่ที่ไม่เหมาะสม (S3/N)

1.4.2 วิเคราะห์สินค้าหรือกิจกรรมทางเลือกในการปรับเปลี่ยนกิจกรรมการผลิตในพื้นที่ที่ไม่เหมาะสมตามแผนที่ Agri-Map

1.4.3 วิเคราะห์และจัดทำแนวทางการบริหารจัดการเขตเกษตรเศรษฐกิจสินค้าเกษตรที่สำคัญระดับภาค

1.5 ขอบเขตการใช้ข้อมูล

ผลการศึกษาของสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตรครั้งนี้ ต้องการให้เป็นประโยชน์สำหรับเจ้าหน้าที่ในระดับพื้นที่ในการวางแผนการพัฒนาการเกษตร และสำหรับเกษตรกรเพื่อเป็นข้อมูลประกอบการตัดสินใจ ดังนั้น ในการใช้ข้อมูลและผลการศึกษาคควรพิจารณาภายใต้เงื่อนไขดังต่อไปนี้

1.5.1 ข้อมูลผลผลิต ต้นทุน ผลตอบแทน และราคา ที่ใช้ในการศึกษาเป็นข้อมูลพื้นฐานรายจังหวัด ที่ดำเนินการศึกษาในระหว่าง ปี 2560-2562 รวม 73 จังหวัด ยกเว้นกรุงเทพมหานคร และ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ (นราธิวาส ปัตตานี ยะลา) ดำเนินการร่วมกันระหว่างสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตรที่ 1-12 และ ศูนย์สารสนเทศการเกษตร โดยผลตอบแทนที่ได้ในแต่ละสินค้า คำนวณจากราคาที่เกษตรกรขายได้จริง ณ เวลาที่ทำการศึกษา ผลตอบแทนที่เกิดขึ้นขึ้นอยู่กับแนวโน้มราคาของเกษตรกรจะได้รับในอนาคต

1.5.2 สินค้าที่ศึกษาวิเคราะห์ในการปรับเปลี่ยน ได้แก่ สินค้าข้าว ในภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคกลาง สินค้าข้าวและสินค้ายางพาราในภาคตะวันออก และภาคใต้ ทั้งนี้ มีการศึกษากรณีปลูกพืชแซมยาง พืชร่วมยาง และกิจกรรมเสริมรายได้ในสวนยางพารา

1.5.3 ข้อเสนอแนะแนวทางและมาตรการเป็นข้อมูลประกอบการตัดสินใจในระดับภาค โดยการวิเคราะห์ข้อมูลตามพื้นฐานของหลักการจัดทำแนวทางการพัฒนาระดับภาค และหน่วยงานราชการสามารถนำไปเป็นข้อมูลในการกำหนดแผนระดับจังหวัดได้ โดยขึ้นอยู่กับนโยบายของรัฐบาล และกระทรวงเกษตรและสหกรณ์เป็นสำคัญ

1.6 ความสอดคล้องของยุทธศาสตร์ชาติและแผนระดับต่างๆ

คณะรัฐมนตรีได้มีมติเมื่อวันที่ 4 ธันวาคม 2560 เห็นชอบการจำแนกแผนออกเป็น 3 ระดับ ประกอบด้วย แผนระดับที่ 1 คือ ยุทธศาสตร์ชาติ แผนระดับที่ 2 ประกอบด้วย แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ แผนการปฏิรูปประเทศ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และนโยบายและแผนระดับชาติว่าด้วยความมั่นคงแห่งชาติ และแผนระดับที่ 3 คือ แผนที่จัดทำขึ้นเพื่อสนับสนุนการดำเนินงานของแผนระดับที่ 1 และแผนระดับที่ 2 เช่น แผนพัฒนาการเกษตรในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ โดยการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ชาติ ต้องมีการถ่ายทอดแผนลงตามลำดับชั้นของแผนแต่ละระดับ เพื่อให้หน่วยงานของรัฐมีการดำเนินงานที่สามารถสนับสนุน พัฒนา และบูรณาการให้มีความสอดคล้องกับเป้าหมายของแผนในระดับต่างๆ เพื่อให้เกิดการผลักดัน

ไปสู่เป้าหมายการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตรได้จัดทำโครงการบริหารจัดการเขตเกษตรเศรษฐกิจสำหรับสินค้าเกษตรที่สำคัญขึ้น ซึ่งเป็นแนวทางในการบริหารจัดการพื้นที่เกษตรกรรม โดยได้จัดทำเป็นข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย/มาตรการในการจัดทำแผนบริหารจัดการพื้นที่เกษตรกรรมให้เหมาะสมระดับภาค มีการดำเนินงานที่สอดคล้องกับแผนในระดับต่างๆ ดังนี้

แผนระดับที่ 1 ยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. 2561-2580) สอดคล้องกับประเด็นยุทธศาสตร์ชาติ ด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขัน เป้าหมายที่ 2.2 ประเทศไทยมีขีดความสามารถในการแข่งขันสูงขึ้น ประเด็นที่ 4.1 การเกษตรสร้างมูลค่า

แผนระดับที่ 2 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12(พ.ศ. 2560 – 2564) และ แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. 2561-2580)

1) แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12(พ.ศ. 2560 – 2564) สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ที่ 3 การสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจและแข่งขันได้อย่างยั่งยืน เป้าหมายข้อ 2.2 การสร้างความเข้มแข็งให้เศรษฐกิจรายสาขา เป้าหมายที่ 2 เกษตรกรมีรายได้เงินสดสุทธิทางการเกษตรเพิ่มขึ้นและพื้นที่การทำเกษตรกรรมยั่งยืนเพิ่มขึ้นต่อเนื่อง แนวทางการพัฒนา ข้อ 3.2.1 การพัฒนาภาคการเกษตร โดยข้อ 4) เสริมสร้างขีดความสามารถการผลิตในห่วงโซ่อุตสาหกรรมเกษตร โดย (2) ส่งเสริมให้เกษตรกรผลิตพืช ปศุสัตว์ และการทำประมงให้สอดคล้องกับศักยภาพพื้นที่และความต้องการของตลาด (Zoning)

2) แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. 2561-2580) สอดคล้องกับ (3) ประเด็นการเกษตร (พ.ศ. 2561-2580) ข้อ 3.6 แผนย่อยการพัฒนาระบบนิเวศการเกษตร เพื่อสนับสนุนให้เกิดการพัฒนาเกษตรกรและภาคเกษตรมีการปรับตัวไปสู่กระบวนการผลิตที่มีคุณภาพมาตรฐาน และสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลิตภัณฑ์ เพื่อให้มีการเจริญเติบโตอย่างต่อเนื่องและเข้มแข็ง จึงต้องมีการสนับสนุนส่งเสริมระบบนิเวศของภาคเกษตรในด้านต่างๆ แนวทางการพัฒนา 3.6.1 ข้อ 1) เพิ่มประสิทธิภาพและการจัดการฐานทรัพยากรทางการเกษตร อนุรักษ์และรักษาฐานทรัพยากรทางการเกษตรที่สำคัญเพื่อสนับสนุนการสร้างมูลค่าและความมั่นคงอาหาร อาทิ ทรัพยากรน้ำ ทรัพยากรดิน ให้มีความอุดมสมบูรณ์ การคุ้มครองที่ดินทางการเกษตร การจัดการน้ำ เพื่อการเกษตร และชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ ตลอดจนใช้ประโยชน์จากฐานข้อมูลทรัพยากรทางการเกษตร เพื่อนำมาวางแผนการผลิตให้สอดคล้องกับข้อมูลสารสนเทศทางการเกษตร และนำไปสู่การบริหารจัดการพื้นที่เกษตรกรรมอย่างเหมาะสม สอดคล้องกับแผนที่เกษตรเพื่อการบริหารจัดการเชิงรุก

3) แผนปฏิรูปประเทศด้านเศรษฐกิจ สอดคล้องกับ เป้าหมายที่ 1 เพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผลของกระบวนการวางแผนและการดำเนินการของอุตสาหกรรม เป้าหมายที่ 2 เพิ่มศักยภาพในการแข่งขันของอุตสาหกรรมเกษตรของประเทศไทย ประเด็นปฏิรูปที่ 2 อุตสาหกรรมเกษตร แนวทาง/กิจกรรม ข้อ 2 ข้อมูลด้านการตลาด โชนิ่งและเครื่องมือสร้างมูลค่าเพิ่ม การสนับสนุนการเกษตรแบบโชนิ่ง

แผนระดับที่ 3 แผนพัฒนาการเกษตรในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560 – 2564) สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ที่ 4 บริหารจัดการทรัพยากรการเกษตรและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน แนวทางการพัฒนา 4) บริหารจัดการพื้นที่ทำกินทางการเกษตร ด้วยการ 4.1) บริหารจัดการพื้นที่

เกษตรกรรมตามความเหมาะสมของชนิดพืช ปศุสัตว์ ประมง ให้สอดคล้องกับลักษณะดิน น้ำ อากาศ อุณหภูมิ แสงแดด หรือบริหารจัดการเขตเกษตรเศรษฐกิจ (Zoning)

1.7 ทิศทางการพัฒนาประเทศภายใต้กรอบแผนพัฒนาภาค พ.ศ. 2560 – 2565

1.7.1 แผนพัฒนาด้านการเกษตรภาคเหนือ พ.ศ. 2560-2565

ยุทธศาสตร์การพัฒนา : ยุทธศาสตร์ที่ 3 ยกระดับเป็นฐานการผลิตเกษตรอินทรีย์และเกษตรปลอดภัย เชื่อมโยงสู่อุตสาหกรรมแปรรูปที่สร้างมูลค่าเพิ่มสูง

แนวทางการพัฒนา

1) พัฒนาฐานการผลิตสินค้าเกษตรอินทรีย์ในพื้นที่ภาคเหนือตอนบน และเกษตรปลอดภัยในพื้นที่ภาคเหนือตอนล่าง โดยสนับสนุนการทำเกษตรยั่งยืนอย่างครบวงจร เกษตรปลอดภัยเกษตรอินทรีย์ สนับสนุนการรวมกลุ่มและสร้างเครือข่ายเกษตรกรเพื่อพัฒนาทั้งด้านการผลิตและการตลาดอย่างมีประสิทธิภาพให้ความรู้กับเกษตรกรในการใช้สารอินทรีย์แทนสารเคมี ฝึกระวังผลกระทบจากการใช้สารเคมีที่มีต่อดินและน้ำ ส่งเสริมช่องทางการกระจายผลผลิต สร้างพฤติกรรมและค่านิยมการบริโภคอาหารเพื่อสุขภาพ สนับสนุนการตรวจสอบคุณภาพผลผลิต และการตรวจสอบย้อนกลับอย่างเป็นระบบ เพื่อสร้างความมั่นใจให้ผู้บริโภค

2) สนับสนุนการเชื่อมโยงผลผลิตเกษตรสู่อุตสาหกรรมเกษตรแปรรูปที่มีศักยภาพ ได้แก่ (1) การแปรรูปพืชผัก ผลไม้ สมุนไพร (โพล คาวตอง ยอ มะขามป้อม คาฝอย) ในจังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย ลำปาง ลำพูน (2) การแปรรูปข้าว พืชไร่ พืชพลังงาน ในจังหวัดพิจิตร กำแพงเพชร นครสวรรค์ โดยสนับสนุนการพัฒนาสินค้าเกษตรตลอดห่วงโซ่คุณค่า ส่งเสริมการนำนวัตกรรมและเทคโนโลยีมาใช้ในการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต พัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ที่ตอบสนองความต้องการของตลาดเฉพาะ และสนับสนุนการนำผลผลิตและวัสดุเหลือใช้ทางการเกษตรจากพืชและสัตว์มาผลิตพลังงานทดแทน

3) พัฒนาอุตสาหกรรมชีวภาพอย่างบูรณาการตลอดห่วงโซ่คุณค่า และเชื่อมโยงกับอุตสาหกรรมเกษตรชีวภาพ อุตสาหกรรมแปรรูปอาหาร และแปรรูปชีวมวล ในจังหวัดนครสวรรค์ และกำแพงเพชร โดยสนับสนุนการนำผลผลิตและวัสดุเหลือใช้ทางการเกษตรจากพืชและสัตว์ พัฒนาเป็นพลังงานทดแทน สนับสนุนการพัฒนาและเผยแพร่องค์ความรู้ในการนำพืช/วัสดุชีวภาพ มาใช้ประโยชน์ตลอดห่วงโซ่คุณค่า อาทิ ใช้ประโยชน์ในการเป็นอาหารสัตว์ แปรรูปเพื่อเป็นสินค้า นำกากมาใช้ในการผลิตพลังงานชีวมวล เป็นการเพิ่มมูลค่าผลผลิต การเกษตรที่ได้ประโยชน์สูงสุดและช่วยลดปัญหาสิ่งแวดล้อม ส่งเสริมการวิจัยและพัฒนา ตลอดจนพัฒนาคลัสเตอร์อุตสาหกรรมชีวภาพในพื้นที่ที่เหมาะสม

4) สนับสนุนการวิจัยและพัฒนาทางการเกษตรทั้งระบบ ส่งเสริมการใช้ปัจจัยการผลิตและเทคโนโลยีที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ รวมทั้งเสริมสร้างความรู้ การให้ข้อมูลเพื่อการตัดสินใจการผลิตแก่เกษตรกร เช่น การโซนนิ่งพื้นที่ปลูกพืช การเกษตรแปลงใหญ่ซึ่งเป็นการบริหารจัดการที่ดินให้เกิดประโยชน์สอดคล้องกับศักยภาพและให้ผลตอบแทนที่เหมาะสม เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและลดต้นทุนการผลิต

5) สร้างและพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่ให้เป็นเกษตรกรอัจฉริยะ(SmartFarmer)ที่มีขีดความสามารถในการแข่งขัน โดยยกระดับให้เกษตรกรเป็นผู้ประกอบการเกษตรบนฐานทรัพยากรชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่น

รวมทั้งพัฒนาศักยภาพเกษตรกรในการเข้าถึงองค์ความรู้ด้านการผลิตและการตลาด การใช้ประโยชน์จากข้อมูล แหล่งเงินทุน และเทคโนโลยี

6) พัฒนาช่องทางตลาดออนไลน์และระบบโลจิสติกส์สำหรับสินค้าเกษตรจากชุมชน พัฒนานวัตกรรม สำหรับการสร้างระบบโลจิสติกส์สินค้าเกษตรจากชุมชน เพื่อส่งเสริมการขายสินค้าเกษตรออนไลน์โดยเกษตรกร

7) พัฒนาแหล่งน้ำเพื่อการเกษตรอย่างเป็นระบบเครือข่ายที่เชื่อมโยง เพื่อใช้ประโยชน์ได้อย่างเหมาะสม และเต็มประสิทธิภาพ รวมถึงการพัฒนาแหล่งเก็บกักน้ำนอกเขตพื้นที่ชลประทาน เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการกักเก็บน้ำไว้ใช้ในพื้นที่เกษตรกรรม แก้ไขปัญหาการขาดแคลนน้ำของเกษตรกร ในพื้นที่นอกเขตชลประทาน

สินค้าหลัก ได้แก่ ข้าว ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ และอ้อยโรงงานสินค้าเกษตรอินทรีย์ ได้แก่ กาแฟ ชา ข้าว พืชผัก และผลไม้เมืองหนาวยกระดับเป็นฐานการผลิตเกษตรอินทรีย์และเกษตรปลอดภัยเชื่อมโยงสู่อุตสาหกรรม เกษตรแปรรูปที่สร้างมูลค่าเพิ่มสูง

1.7.2 แผนพัฒนาด้านการเกษตรภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พ.ศ. 2560-2565

ยุทธศาสตร์การพัฒนา : ยุทธศาสตร์ที่ 1 บริหารจัดการน้ำให้เพียงพอต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและคุณภาพชีวิตอย่างยั่งยืน

แนวทางการพัฒนา

1) พัฒนาแหล่งน้ำเดิมและแหล่งธรรมชาติ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการกักเก็บน้ำ โดยการปรับปรุง อ่างเก็บน้ำ หนอง ฝายและพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีอยู่เดิม และพัฒนาแหล่งธรรมชาติให้สามารถเพิ่มปริมาณการกักเก็บ รวมทั้ง พัฒนาแหล่งน้ำใต้ดินตามความเหมาะสมของพื้นที่โดยไม่ให้เกิดผลกระทบจากดินเค็ม สร้างแหล่งกักเก็บ (แก้มลิง) อ่างเก็บน้ำ ฝาย และแหล่งน้ำขนาดเล็กในพื้นที่ที่เหมาะสมในพื้นที่การเกษตร

2) พัฒนาแหล่งน้ำใหม่ในพื้นที่ลุ่มน้ำโขง ชี มูล โดยศึกษา สำรวจ และจัดหาพื้นที่เพื่อพัฒนาแหล่งน้ำ ตลอดจนการผันน้ำระหว่างลุ่มน้ำ แม่น้ำในภาคและระหว่างภาค

3) พัฒนาระบบส่งน้ำและกระจายน้ำ เช่น ระบบสูบน้ำ อาคารบังคับน้ำ คลองส่งน้ำ เป็นต้น

4) บริหารจัดการน้ำแบบบูรณาการเชิงลุ่มน้ำทั้งระบบ โดยดำเนินการในระดับลุ่มน้ำให้มีความสมดุล ระหว่างการใช้น้ำทุกกิจกรรมกับปริมาณน้ำต้นทุน ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้องทุกภาคส่วน และมีการจัดทำ แผนบริหารจัดการน้ำทั้งในระยะเร่งด่วนและระยะยาว เพื่อป้องกันความเสียหายจากอุทกภัยและภัยแล้ง

ยุทธศาสตร์การพัฒนา : ยุทธศาสตร์ที่ 3 สร้างความเข้มแข็งของฐานเศรษฐกิจภายในควบคู่กับการแก้ปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

แนวทางการพัฒนา

1) พัฒนาอาชีพและรายได้ของเกษตรกร โดยสร้างความมั่นคงของเกษตรกรรายย่อย โดยยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เกษตรทฤษฎีใหม่ เกษตรทางเลือก เกษตรกรรมยั่งยืน เกษตรแปลงใหญ่ เกษตรอัตลักษณ์พื้นถิ่น เกษตรปลอดภัย เกษตรชีวภาพ เกษตรแปรรูป เกษตรอัจฉริยะ และระบบนิเวศการพัฒนาการเกษตร สนับสนุน การรวมกลุ่มเกษตรกร พัฒนาความเข้มแข็งขององค์กรและสถาบันเกษตรกร พัฒนาเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนหรือ สหกรณ์การเกษตร พัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่ให้พร้อมอาชีพ สนับสนุนการเข้าถึงแหล่งเงินทุนที่เป็นธรรม

2) พัฒนาพื้นที่ทุ่งกุลาร้องไห้ให้เป็นแหล่งผลิตข้าวหอมมะลิคุณภาพสูง ในพื้นที่จังหวัดยโสธร สุรินทร์ ร้อยเอ็ด มหาสารคาม และศรีสะเกษ รวมทั้งพื้นที่ที่มีศักยภาพอื่นๆ โดยปรับกระบวนการผลิตให้อยู่ภายใต้มาตรฐานเกษตรปลอดภัย พัฒนาห่วงโซ่เกษตรอินทรีย์ให้ครอบคลุมทุกขั้นตอนการผลิต พร้อมทั้งขยายพื้นที่เกษตรอินทรีย์ โดยส่งเสริมการผลิตและแปรรูปโดยใช้นวัตกรรม การยกระดับราคาสินค้าเกษตรอินทรีย์ให้แตกต่างจากสินค้าเกษตรที่ใช้สารเคมี และการพัฒนาระบบการรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ การส่งเสริมกระบวนการตรวจรับรองแบบมีส่วนร่วมในการตรวจสอบตนเองของสมาชิกกลุ่มผู้ผลิตและชุมชน รวมทั้งการจัดทำโซนนิ่งระบบเกษตรอินทรีย์อย่างเป็นรูปธรรม โดยนำร่องในพื้นที่ที่มีความพร้อมและเหมาะสมและเชื่อมโยงไปสู่การท่องเที่ยวเชิงเกษตรหรือการท่องเที่ยววิถีไทยเพื่อขยายฐานรายได้ พร้อมทั้งจัดทำฐานข้อมูลเกษตรอินทรีย์ เพื่อเป็นข้อมูลในการวางแผนการผลิตที่เหมาะสม สนับสนุนการวิจัยและพัฒนานวัตกรรมใหม่ๆ ให้ตอบสนองตลาดสินค้าเพื่อสุขภาพและการส่งออก จัดตั้งกองทุนเกษตรอินทรีย์ ตลอดจนมาตรการส่งเสริมตลาดสีเขียวในชุมชนและท้องถิ่น ส่งเสริมเกษตรกรและกลุ่มเกษตรกรจำหน่ายสินค้าผ่านช่องทางพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ (E-Commerce) ทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ

3) ส่งเสริมการปรับเปลี่ยนไปสู่สินค้าเกษตรชนิดใหม่ตามศักยภาพของพื้นที่ (Zoning) และความต้องการของตลาด โดยส่งเสริมการปลูกพืชผัก ผลไม้ และไม้ดอก ในพื้นที่จังหวัดเลย หนองคาย บึงกาฬ นครพนม ศรีสะเกษ และอุบลราชธานี โดยสนับสนุนการปรับปรุงพัฒนาพันธุ์ การตรวจรับรองมาตรฐานสินค้าเกษตร การประชาสัมพันธ์และการจัดตั้งตลาดกลาง รวมทั้งส่งเสริมการปลูกพืชสมุนไพรสำคัญที่เป็นสารตั้งต้นในการแปรรูปผลิตสินค้า ในพื้นที่จังหวัดสกลนคร มหาสารคาม เลย อำนาจเจริญ และอุบลราชธานี ให้มีปริมาณมากพอและมีคุณภาพตามระบบมาตรฐานการเกษตรตามความต้องการของตลาดทั้งในและต่างประเทศ และจัดทำฐานข้อมูลพื้นที่ปลูกพืชสมุนไพรเพื่อการบริหารจัดการ และส่งเสริมการเลี้ยงโคเนื้อคุณภาพสูงในพื้นที่จังหวัดสกลนคร มุกดาหาร นครพนม นครราชสีมา สุรินทร์ ชัยภูมิ บุรีรัมย์ และอุบลราชธานี และโคนม ในพื้นที่จังหวัดนครราชสีมา ขอนแก่น โดยสนับสนุนการปรับปรุงพันธุ์ ส่งเสริมการปลูกแปลงหญ้าและปรับปรุงคุณภาพอาหารสัตว์ พัฒนาเทคโนโลยีการเลี้ยงและทักษะเกษตรกร รวมทั้งการจัดระบบมาตรฐานโรงฆ่าสัตว์ให้ได้มาตรฐานอุตสาหกรรม (GMP) และเพิ่มช่องทางการจำหน่ายและขยายตลาดไปสู่อาเซียน

4) ส่งเสริมและพัฒนาเศรษฐกิจฐานชีวภาพ (Bio Economy) ให้เป็นฐานรายได้ใหม่ที่สำคัญของภาค โดยมุ่งลงทุนสร้างเศรษฐกิจพื้นฐานของการวิจัยและนวัตกรรมระดับสูง ในลักษณะสหวิทยาการ ที่ใช้ทรัพยากรฐานชีวภาพ (พืช สัตว์ จุลินทรีย์) รวมถึงวัสดุเหลือทิ้งทางการเกษตร และของเสียจากโรงงานอุตสาหกรรม ฟาร์มปศุสัตว์ และชุมชน พัฒนาต่อยอดเป็นผลิตภัณฑ์ชีวภาพที่มีมูลค่าสูง ก่อให้เกิดความก้าวหน้าและนวัตกรรมในมิติใหม่ๆ ที่ส่งผลต่อการปฏิรูปภาคเกษตร อาหาร สาธารณสุขและการแพทย์ พลังงาน อุตสาหกรรมเคมี และภาคสังคม โดยพัฒนาให้นครราชสีมา ขอนแก่น อุบลราชธานี และสกลนคร เป็นศูนย์กลางอุตสาหกรรมเกษตรแปรรูปและอาหารแบบครบวงจร ส่งเสริมการแปรรูปสมุนไพรในพื้นที่จังหวัดสกลนคร มหาสารคาม สุรินทร์ อำนาจเจริญ และอุดรธานี โดยพัฒนาเทคโนโลยีการผลิตให้ได้มาตรฐาน GMP พัฒนาระบบรับรองผลิตภัณฑ์สมุนไพรและสร้างแบรนด์เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันและส่งออก ส่งเสริมอุตสาหกรรมใหม่และธุรกิจแนวใหม่ในพื้นที่กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนกลาง กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1 และตอนล่าง 2 ด้วยการพัฒนา

ต่อ ยอดจากวัตถุดิบและของเหลือทิ้งทางการเกษตร/อุตสาหกรรม และฐานความหลากหลายทางชีวภาพ ไปสู่ผลิตภัณฑ์มูลค่าสูง เช่น ชีวเภสัชภัณฑ์ อาหาร อาหารสัตว์ในอนาคต โปรตีนทางเลือก ผลิตภัณฑ์อินทรีย์ พลาสติกชีวภาพ (bio-plastic) สารสกัดจากพืชมูลค่าสูง เอนไซม์หรืออาหารเสริมสุขภาพจากจุลินทรีย์ เป็นต้น รวมทั้งสร้างความมั่นคงทางพลังงานระดับชุมชนจากการนำวัตถุดิบในชุมชน ของเหลือทิ้งทางการเกษตร ขยะครัวเรือน มาผลิตเป็นพลังงานเพื่อใช้ภายในครัวเรือนหรือชุมชน และส่งเสริมการใช้พลังงานหมุนเวียนในระดับชุมชน

5) ยกระดับมาตรฐานสินค้ากลุ่มผ้าไหมผ้าฝ้ายผ้าอ้อมครามและส่งเสริมพื้นที่ที่มีศักยภาพ ให้ก้าวไปสู่การเป็นศูนย์กลางแฟชั่นในระดับภูมิภาคอาทิภาพสินธุ์ขอนแก่นชัยภูมินครราชสีมาสุรินทร์และสกลนคร เป็นต้นโดยส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพสินค้าการออกแบบและตราสัญลักษณ์พัฒนาเทคโนโลยีและงานศึกษาวิจัย สร้างนวัตกรรมเพิ่มมูลค่ารวมทั้งพัฒนาและยกระดับผลิตภัณฑ์ชุมชนอื่นๆยกระดับผู้ประกอบการและนักออกแบบ รุ่นใหม่ให้มีทักษะความรู้ความสามารถทั้งการออกแบบและการจัดการเพื่อให้สินค้ามีความหลากหลายและทันสมัย สร้างความเชื่อมโยงระหว่างวิสาหกิจชุมชนและวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมกับภาคอุตสาหกรรมและส่งเสริม การจับคู่ธุรกิจเพื่อสร้างโอกาสทางธุรกิจ

สินค้าหลัก ได้แก่ ข้าว อ้อยโรงงาน และมันสำปะหลังโรงงาน ส่วนใหญ่ปลูกข้าวหอมมะลิ 105 และมีการขยายพื้นที่ปลูกข้าวอินทรีย์มากขึ้น

1.7.3 แผนพัฒนาด้านการเกษตรภาคกลาง พ.ศ. 2560-2565

ยุทธศาสตร์การพัฒนา : ยุทธศาสตร์ที่ 3 ยกระดับการผลิตสินค้าเกษตรและอุตสาหกรรมโดยใช้ นวัตกรรม เทคโนโลยี และความคิดสร้างสรรค์ เพื่อให้สามารถแข่งขันได้อย่างยั่งยืน

แนวทางการพัฒนา

1) นำผลการวิจัยและพัฒนาด้านการเกษตรและอุตสาหกรรมมาใช้อย่างมีประสิทธิภาพ เช่น นำผลการวิจัยและพัฒนาของสถาบันวิทยาศาสตร์ข้าวแห่งชาติมาใช้ในการพัฒนาการผลิตข้าวในพื้นที่ เพื่อเพิ่มผลผลิตต่อไร่ เพิ่มศักยภาพและยกระดับคุณภาพข้าวซึ่งเป็นสินค้าส่งออกที่สำคัญของประเทศให้มีคุณภาพ ตรงตามความต้องการของตลาด เป็นต้น

2) พัฒนามาตรฐานฟาร์มเพื่อผลิตอาหารปลอดภัย (Food Safety) จากสินค้าเกษตรหลักของภาค ได้แก่ ข้าว พืชผัก มะพร้าว โคนม โคเนื้อ สุกร ไก่ เป็ด กุ้ง ปลา โดยเฉพาะในพื้นที่ที่เป็นแหล่งผลิตสำคัญ ได้แก่ จังหวัดชัยนาท สิงห์บุรี อ่างทอง ลพบุรี สระบุรี พระนครศรีอยุธยา สุพรรณบุรี ราชบุรี นครปฐม และประจวบคีรีขันธ์ เพื่อการส่งออกสินค้าเกษตรคุณภาพสูง ที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้บริโภคในตลาดเฉพาะและตลาดระดับบน

3) ส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีการเกษตรเพื่อยกระดับสู่ SmartFarmer และ SmartFarming โดยส่งเสริมให้เกษตรกรมีความรู้ความสามารถในการใช้เทคโนโลยีการผลิตที่ทันสมัยและพันธุ์ที่เหมาะสม รวมทั้ง ปรับปรุงระบบการบริหารจัดการตลาดให้มีประสิทธิภาพ

4) พัฒนาคุณภาพมาตรฐานทรัพยากรประมงทะเล โดยเร่งรัดการอนุรักษ์ พันธุ์ และการจัดการ ใช้ประโยชน์ทรัพยากรประมงและสิ่งแวดล้อมให้เป็นระบบเหมาะสม ควบคู่ไปกับการส่งเสริมและพัฒนาอาชีพ เช่น การส่งเสริมการวิจัยและถ่ายทอดเทคโนโลยีการจัดการและวิธีการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต และสร้างมูลค่าเพิ่ม การส่งเสริมและพัฒนาการประมงพื้นบ้าน รวมทั้งการส่งเสริมและพัฒนาธุรกิจการประมง

เป็นต้น ในพื้นที่ที่มีศักยภาพด้านการประมงและเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำบริเวณชายฝั่งรอบอ่าวไทย ได้แก่ จังหวัด ประจวบคีรีขันธ์ เพชรบุรี สมุทรสงคราม สมุทรสาคร และสมุทรปราการ

5) เพิ่มความสามารถการแข่งขันอุตสาหกรรมประมง (สมุทรสาคร) อุตสาหกรรมก่อสร้าง (สระบุรี) อุตสาหกรรมยานยนต์และอิเล็กทรอนิกส์ (พระนครศรีอยุธยา ปทุมธานี สมุทรปราการ) ส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีที่สูงขึ้น และเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

6) พัฒนาทักษะแรงงานให้มีความรู้ขั้นสูง เพื่อยกระดับและปรับเปลี่ยนทักษะแรงงานให้ก้าวทัน การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีและนวัตกรรมสามารถรองรับอุตสาหกรรมและบริการแห่งอนาคต

7) พัฒนากาญจนบุรีราชบุรีเพชรบุรีตอนบนให้เป็นแหล่งอุตสาหกรรมแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร และปศุสัตว์ และกลุ่มอุตสาหกรรมสิ่งทอและเครื่องนุ่งห่มเชื่อมโยงกับแหล่งผลิตในเมียนมาร์ โดยเพิ่มประสิทธิภาพ ระบบโลจิสติกส์เพื่อลดต้นทุนในการขนส่งสินค้า รวมทั้งยกระดับคุณภาพสินค้าอุตสาหกรรมในพื้นที่ให้มีความทันสมัย และให้ได้มาตรฐานสากลไปสู่ตลาดอาเซียน

8) ส่งเสริมและสนับสนุนธุรกิจ SMEs และ Start Up โดยให้ความสำคัญกับการเสริมสร้างองค์ความรู้ ให้แก่ผู้ประกอบการในการดำเนินธุรกิจ อาทิ การนำงานวิจัยนวัตกรรมและเทคโนโลยีมาใช้ในการเพิ่มประสิทธิภาพ การผลิต และการใช้กลยุทธ์การตลาด ฯลฯ เพื่อให้สามารถเริ่มต้นธุรกิจและเติบโตได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ยุทธศาสตร์การพัฒนา: ยุทธศาสตร์ที่ 4 บริหารจัดการน้ำและทรัพยากรธรรมชาติเพื่อแก้ไขปัญหา น้ำท่วม ภัยแล้ง และคงความสมดุลของระบบนิเวศอย่างยั่งยืน

แนวทางการพัฒนา

1) พัฒนาแหล่งน้ำ และระบบกระจายน้ำ ในพื้นที่แล้งซ้ำซาก อาทิ จังหวัดกาญจนบุรี ประจวบคีรีขันธ์ ราชบุรี เพชรบุรี เพิ่มประสิทธิภาพระบบบริหารจัดการน้ำ โดยปรับปรุงและบำรุงรักษาแหล่งน้ำเดิม วางแผน จัดสรรน้ำเพื่อรองรับความต้องการใช้น้ำที่เพิ่มขึ้นจากการขยายตัวของกิจกรรมทางเศรษฐกิจและชุมชนได้อย่าง พอเพียงและมีเสถียรภาพ รวมทั้งจัดทำแหล่งกักเก็บน้ำขนาดเล็กกระจายในพื้นที่การเกษตรเพื่อบรรเทาและแก้ไข ปัญหาขาดแคลนน้ำในช่วงฤดูแล้ง

สินค้าหลัก ได้แก่ ข้าว มันสำปะหลัง อ้อยโรงงาน สับปะรดโรงงาน ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ถั่วเขียว กล้วยไม้ โคนม โคนเนื้อ สุก ร เบ็ดเนื้อ เบ็ดไข่ ไก่เนื้อ ไก่ไข่ ประมงทั้งน้ำจืดและน้ำเค็ม

1.7.4 แผนพัฒนาด้านการเกษตรภาคตะวันออก พ.ศ. 2560-2565

ยุทธศาสตร์การพัฒนา : ยุทธศาสตร์ที่ 2 พัฒนาภาคตะวันออกให้เป็นแหล่งผลิตอาหารที่มีคุณภาพ และได้มาตรฐานสากล

แนวทางการพัฒนา

1) พัฒนาการผลิตและการค้าผลไม้ภาคตะวันออก ให้เป็นศูนย์ผลไม้เมืองร้อน แห่งเอเชียโดยปรับปรุง ประสิทธิภาพการผลิตควบคู่ไปกับการรักษาคุณภาพสินค้า ตั้งแต่ขั้นตอนการผลิต การบรรจุหีบห่อ การแปรรูป และการจัดจำหน่าย

2) ส่งเสริมการเลี้ยงปศุสัตว์ ได้แก่ สุก ร ไก่ และโค ในจังหวัดชลบุรี ฉะเชิงเทรา และสระแก้ว ให้ผลผลิตมีคุณภาพ และได้มาตรฐานความปลอดภัย สอดคล้องกับความต้องการของผู้บริโภค ทั้งในประเทศและ

ต่างประเทศ โดยส่งเสริมให้เกษตรกรมีความรู้ความสามารถในการใช้เทคโนโลยีการผลิตที่ทันสมัยและพันธุ์ที่เหมาะสม รวมทั้งปรับปรุงระบบการบริหารจัดการตลาดให้มีประสิทธิภาพ

3) พัฒนาพื้นที่ที่มีศักยภาพด้านประมงและเพาะเลี้ยงสัตว์บริเวณชายฝั่งอ่าวไทย ได้แก่ ชลบุรี ระยอง จันทบุรี และตราด ให้คงความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรชายฝั่งอย่างยั่งยืนต่อไป โดยเร่งรัดการอนุรักษ์ พื้นฟู และการจัดการใช้ประโยชน์ทรัพยากรประมงและสิ่งแวดล้อมให้เป็นระบบเหมาะสม ควบคู่ไปกับการส่งเสริมและพัฒนาอาชีพ เช่น การส่งเสริมการวิจัยและถ่ายทอดเทคโนโลยีการจัดการและวิธีการเพาะเลี้ยงสัตว์ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตและสร้างมูลค่าเพิ่ม การส่งเสริมและพัฒนาการประมงพื้นบ้าน รวมทั้งการส่งเสริมและพัฒนาธุรกิจการประมง เป็นต้น

ยุทธศาสตร์การพัฒนา : ยุทธศาสตร์ที่ 5 แก้ปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและจัดระบบการบริหารจัดการมลพิษให้มีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น

แนวทางการพัฒนา

1) บริหารจัดการน้ำเพื่อบรรเทาภาวะภัยแล้งและน้ำท่วมจันทบุรี ตราด และสระแก้ว โดยปรับปรุงและบำรุงรักษาแหล่งน้ำเดิม จัดสรรน้ำและพัฒนาแหล่งน้ำเพิ่มเติม รองรับความต้องการใช้น้ำที่เพิ่มขึ้นจากการขยายตัวของกิจกรรมทางเศรษฐกิจและชุมชนได้อย่างพอเพียงและมีเสถียรภาพ รวมทั้งส่งเสริมการทำแหล่งเก็บกักน้ำขนาดเล็กกระจายในพื้นที่การเกษตร เพื่อแก้ไขปัญหาภัยแล้ง

สินค้าหลัก ได้แก่ ข้าว มันสำปะหลัง ทุเรียน มังคุด ลำไย เงาะ ลองกอง ไข่เนื้อ ไข่ไข่ เปิดเนื้อ ไข่ไข่ สุกกร และทำการประมง

1.7.5 แผนพัฒนาด้านการเกษตรภาคใต้ พ.ศ. 2560-2565

ยุทธศาสตร์การพัฒนา : ยุทธศาสตร์ที่ 3 พัฒนาการผลิตสินค้าเกษตรหลักของภาคและสร้างความเข้มแข็งสถาบันเกษตรกร

แนวทางการพัฒนา

1) ยกระดับการผลิตสินค้าเกษตรที่เป็นอัตลักษณ์ที่เหมาะสมกับศักยภาพพื้นที่ของภาค เช่น ข้าว (ข้าวสังข์หยด ข้าวหอมกระดังงา ข้าวเล็บนก) ไม้ผล (กล้วยหอมทอง มะพร้าว ทุเรียน มังคุด ส้มโอ) กาแฟ (กาแฟโรบัสตา) พืชสมุนไพร และปศุสัตว์ (โคขุนศรีวิชัย) เพื่อให้เป็นสินค้ามูลค่าสูง มีคุณภาพ ปลอดภัย และได้มาตรฐานส่งออก อาทิ เวชสำอาง ยาสมุนไพร เป็นต้น โดยการส่งเสริมความรู้ด้านกระบวนการผลิตที่ปลอดภัยและสนับสนุนการใช้ภูมิปัญญา นวัตกรรม และเทคโนโลยีเข้ามาช่วยในการปรับปรุงการปลูก การบำรุงรักษา การเก็บเกี่ยว และการแปรรูปเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มและสร้างความหลากหลายของสินค้าและบรรจุภัณฑ์ การพัฒนาระบบตรวจรับรองคุณภาพมาตรฐานสินค้าที่มีประสิทธิภาพสามารถตรวจสอบย้อนกลับได้ พัฒนาระบบขนถ่ายสินค้าและห้องเย็นเพื่อรักษาคุณภาพผลผลิต การต่อยอดการพัฒนาการผลิตสู่ระบบเกษตรมาตรฐานต่างๆ อาทิ เกษตรปลอดภัย และเกษตรอินทรีย์ เป็นต้น ส่งเสริมการสร้างตราสินค้าอัตลักษณ์ เชื่อมโยงไปสู่ภาคการผลิตอื่น อาทิ การท่องเที่ยว การทำเกษตรแปลงใหญ่ในพื้นที่ที่เหมาะสม (Zoning) ส่งเสริมการรวมกลุ่มในรูปแบบสถาบันเกษตรกร/สหกรณ์ เพื่อยกระดับความสามารถในการผลิต การดำเนินการรวบรวมผลผลิต คัดแยก บรรจุ และประกอบธุรกิจออนไลน์ผ่านเครือข่ายการสื่อสารสาธารณะ และเพิ่มช่องทางตลาดในกลุ่มตลาดเฉพาะ (Niche Market)

2) ยกกระดับอุตสาหกรรมการเพาะเลี้ยงกุ้งและสัตว์น้ำชายฝั่งและการทำอุตสาหกรรมประมงทะเลที่ได้มาตรฐานสากล โดยส่งเสริมให้มีการเพาะเลี้ยงที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม การพัฒนากระบวนการผลิตที่มีประสิทธิภาพและมีการบริหารจัดการที่ได้มาตรฐานสุขอนามัยและเป็นไปตามกฎกติกาสากล การส่งเสริมการจัดระเบียบเรือประมงเข้าสู่ระบบการควบคุมได้อย่างถูกต้องมีมาตรการควบคุมและเฝ้าระวังการประมง (IUU) ที่มีประสิทธิภาพขึ้นไปจนถึงการพัฒนากระบวนการตรวจสอบย้อนกลับ (Traceability) ของสินค้าประมง รวมทั้งส่งเสริมการแปรรูปผลิตภัณฑ์อาหารทะเลที่หลากหลาย ในพื้นที่จังหวัดสุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราช สงขลา และชุมพร

3) ส่งเสริมการทำการเกษตรแบบผสมผสาน เพื่อสร้างความสามารถในการพึ่งพาตนเองและความมั่นคงทางด้านรายได้ให้กับเกษตรกรรายย่อย สามารถใช้ทรัพยากรและปัจจัยการผลิตอย่างคุ้มค่า โดยเฉพาะการทำเกษตรและเลี้ยงสัตว์ผสมผสานร่วมกับการปลูกยางพารา ปาล์มน้ำมันและไม้ผล หรือในพื้นที่ปลูกยางพาราและปาล์มน้ำมันที่ไม่เหมาะสม ส่งเสริมการปลูกพืชพันธุ์ดี (ไม้ผล และพืชผัก รวมทั้งพืชเศรษฐกิจอื่น) ที่คำนึงถึงความสอดคล้องกับความต้องการของตลาด โดยสนับสนุนความรู้ด้านเทคโนโลยีและนวัตกรรมใหม่ๆ เพื่อสนับสนุนการทำเกษตรอินทรีย์วิถีชาวบ้าน และยกระดับคุณภาพการผลิตให้ได้มาตรฐาน โดยเฉพาะมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ การเพิ่มช่องทางการตลาดโดยการเชื่อมโยงเครือข่าย รวมทั้งการพัฒนาคุณภาพดินและแหล่งน้ำเพื่อสนับสนุนการทำเกษตร

4) ส่งเสริมให้มีการใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมในการผลิตและบริหารจัดการฟาร์มอย่างเป็นระบบ โดยเฉพาะในกลุ่มเกษตรกรรุ่นใหม่เพื่อพัฒนาไปสู่การเป็นเกษตรกรมืออาชีพ/เกษตรกรอัจฉริยะ (Smart Farmer) โดยสนับสนุนการรวมกลุ่มเกษตรกร การสร้างและพัฒนาความเข้มแข็งขององค์กร/สถาบันเกษตรกร และพัฒนาเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนหรือสหกรณ์การเกษตร เพื่อร่วมกันจัดหาปัจจัยการผลิต เครื่องมือและอุปกรณ์การเกษตรสมัยใหม่ รวมทั้งส่งเสริมการวิจัยและพัฒนาเทคโนโลยีและนวัตกรรมการเกษตร เทคโนโลยีดิจิทัล ควบคู่กับส่งเสริมให้เกษตรกรใช้ประโยชน์ในการวางแผนการผลิต และบริหารจัดการฟาร์มอย่างเป็นระบบ เพื่อให้ได้ผลผลิตที่มีคุณภาพตามความต้องการของตลาด และมีการผลิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ตลอดจนสนับสนุนการเข้าถึงแหล่งเงินทุนที่เป็นธรรมและทั่วถึง พัฒนาผู้ประกอบการและ SMEs รวมทั้งสนับสนุนการพัฒนาธุรกิจ Startup และการพัฒนาการเชื่อมโยงธุรกิจตามแนวทางประชารัฐ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและยกระดับสินค้าเกษตรให้ได้มาตรฐานสากล สามารถสร้างแบรนด์ที่เป็นอัตลักษณ์และแข่งขันในตลาดโลกได้

5) สร้างความเข้มแข็งให้กับกลุ่มเกษตรกรและชุมชน โดยสนับสนุนการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารและช่องทางการตลาดทั้งในและต่างประเทศ สร้างโอกาสในการเรียนรู้ระบบและตามอัธยาศัย ด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี ส่งเสริมให้ชุมชนได้มีโอกาสเรียนรู้ด้านอาชีวศึกษาที่ได้มาตรฐานและสอดคล้องกับความต้องการแรงงานในภาค เพื่อเสริมสร้างรายได้และเตรียมความพร้อมสำหรับการประกอบอาชีพที่สอดคล้องกับความต้องการของตลาดในอนาคต รวมทั้งสนับสนุนชุมชนให้สามารถเข้าถึงแหล่งเรียนรู้ได้ทุกที่ ทุกเวลา โดยใช้ประโยชน์จากการพัฒนาระบบเครือข่ายเทคโนโลยีดิจิทัลและดิจิทัลแพลตฟอร์ม สื่อดิจิทัล เพื่อการศึกษาในทุกระดับทุกประเภทอย่างทั่วถึงและมีประสิทธิภาพ รวมทั้งสร้างโอกาสในการเข้าถึงระบบบริการสาธารณสุข ตลอดจนพัฒนาความสามารถในการพึ่งพาตนเองและการจัดการตนเอง เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันด้านสังคม

สินค้าหลัก ได้แก่ ยางพารา ประมงและการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ ปาล์มน้ำมัน และไม้ผล

1.8 นโยบายที่เกี่ยวข้อง

1.8.1 นโยบายรัฐบาล รัฐบาลได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาภาคเกษตรโดยใช้ Zoning เป็นเครื่องมือในการ 1) พัฒนาสินค้าเกษตร มีแนวทางลดต้นทุน และเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตที่เหมาะสม โดยให้มีการปรับเปลี่ยนการผลิตให้เหมาะสมกับฐานทรัพยากรในพื้นที่ และความต้องการของตลาด นำระบบข้อมูลสารสนเทศการเกษตร ระบบแผนที่เกษตรเพื่อการจัดเขตพื้นที่เกษตรกรรม (Zoning) และส่งเสริมกลไกอาสาสมัครเกษตรกรหมู่บ้าน รวมทั้งระบบบริหารจัดการเชิงรุกมาใช้ในการบริหารจัดการการผลิตสินค้าเกษตรให้เหมาะสมกับพื้นที่ 2) ดูแลเกษตรกรผู้มีรายได้น้อยให้สามารถเข้าถึงและใช้ประโยชน์ในที่ดินทำกิน แหล่งเงินทุน โครงสร้างพื้นฐาน และปัจจัยการผลิตต่างๆ รวมทั้งดูแล และลดความเสียหายจากการทำการเกษตรในพื้นที่ประสบภัยธรรมชาติซ้ำซาก โดยกำหนดเขตพื้นที่เกษตรกรรม (Zoning) 3) ให้ความช่วยเหลือเกษตรกร และพัฒนานวัตกรรม โดยจัดพื้นที่การเกษตรให้สอดคล้องกับระบบบริหารจัดการน้ำ และคุณภาพของดินตาม Agri-Map ให้เป็น 1 ใน 12 นโยบายเร่งด่วนของรัฐบาล

1.8.2 นโยบายกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้กำหนดให้ Zoning เป็นนโยบายสำคัญ และมีการขับเคลื่อนอย่างต่อเนื่อง เพื่อใช้ประโยชน์จากที่ดินให้เกิดประสิทธิภาพ ปรับสมดุลของอุปสงค์/อุปทาน ของสินค้าเกษตร และตามศักยภาพของพื้นที่ และได้ประกาศเขตเหมาะสมต่อการปลูกพืช ปศุสัตว์ และประมงแล้ว จำนวน 20 ชนิดสินค้าประกอบด้วย ด้านพืช 13 ชนิด (ข้าว มันสำปะหลัง ยางพารา ปาล์มน้ำมัน ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ อ้อยโรงงาน ลำไย สับปะรดโรงงาน เงาะ ทุเรียน มังคุด กาแฟ มะพร้าว) ด้านปศุสัตว์ 5 ชนิด (โคนม โคเนื้อ สุกร ไก่เนื้อ ไก่ไข่) และด้านประมง 2 ชนิด (กุ้งทะเล สัตว์น้ำจืด) เพื่อเป็นข้อมูลประกอบการตัดสินใจในการผลิตหรือส่งเสริมการผลิตทางการเกษตรที่เหมาะสม ซึ่งต้องพิจารณาความสอดคล้องเชื่อมโยงกันของพื้นที่ (Area) ชนิดสินค้า (Commodities)

1.9 การดำเนินงานของสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร

สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตรได้จัดทำและวิเคราะห์ข้อมูลด้านเศรษฐศาสตร์ ประกอบด้วย

1) ต้นทุน/ผลตอบแทน สินค้าที่ปรับเปลี่ยนการผลิตในพื้นที่ไม่เหมาะสม ได้แก่ สินค้าข้าวในภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคกลาง สินค้าข้าวและยางพาราในภาคตะวันออก และภาคใต้ โดยศึกษาในพื้นที่เหมาะสม (S1/S2) และพื้นที่ไม่เหมาะสม (S3/N) ในระหว่าง ปี 2560-2562

2) จัดทำสินค้าหรือกิจกรรมทางเลือกในการปรับเปลี่ยนกิจกรรมการผลิตในพื้นที่ไม่เหมาะสมตามแผนที่ Agri-Map ในแต่ละพื้นที่

3) จัดเวทีรับฟังความเห็น (Focus Group) ร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐ เอกชน และเกษตรกรในพื้นที่ระดับจังหวัดและระดับภาค เพื่อสร้างกระบวนการมีส่วนร่วม และนำความเห็นมาประกอบการวิเคราะห์จัดทำแนวทางการบริหารจัดการระดับพื้นที่

4) จัดทำผลงานทางวิชาการ เช่น การศึกษาเศรษฐกิจการผลิตและการตลาดสินค้าเกษตร การศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจปรับเปลี่ยนการผลิตในพื้นที่ไม่เหมาะสมข้าว กรณีศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นต้น

5) การติดตามประเมินผลโครงการบริหารจัดการพื้นที่เกษตรกรรม (Zoning by Agri-Map) ของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์

6) จัดทำแนวทางบริหารจัดการเขตเกษตรเศรษฐกิจ โดยนำข้อมูลด้านเศรษฐศาสตร์ไปวิเคราะห์ร่วมกับข้อมูลด้านกายภาพ การรับฟังความเห็น งานวิชาการ ผลการประเมิน เพื่อจัดทำแนวทางบริหารจัดการเขตเกษตรเศรษฐกิจที่เหมาะสมกับศักยภาพของพื้นที่

1.10 นโยบายการบริหารจัดการข้าวภายใต้แผนการผลิตและการตลาดข้าวครบวงจร

ได้มีการดำเนินการมาตั้งแต่ปี 2559 จนถึงปี 2562 โดยในปี 2559 คณะกรรมการนโยบายและบริหารจัดการข้าวมีมติมอบหมายให้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงพาณิชย์ กระทรวงมหาดไทย และกระทรวงการคลัง ร่วมกันจัดทำแผนการผลิตและการตลาดข้าวครบวงจร มีการบริหารจัดการสินค้าข้าวตลอดห่วงโซ่อุปทาน ตั้งแต่การผลิต การสีแปรสภาพ จนถึงการตลาด โดยใช้หลักการตลาดนำการผลิต แยกตลาดข้าวทั่วไปกับตลาดเฉพาะ เพิ่มประสิทธิภาพและลดต้นทุนการผลิต สร้างความเป็นธรรมในการขายข้าวของชาวนา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้มีการบริหารจัดการข้าวโดยใช้หลักการตลาดนำการผลิต วางแผนการผลิตข้าวให้เกิดความสมดุลกับความต้องการของตลาด เพิ่มประสิทธิภาพและลดต้นทุนการผลิตข้าว และรักษาเสถียรภาพราคาข้าวเปลือก ทั้งนี้มีการแบ่งการดำเนินงานเป็น 5 ช่วง ได้แก่

1) ช่วงการกำหนดอุปสงค์และอุปทาน ได้แก่ การกำหนดความต้องการทางการตลาด (Demand) และปริมาณการผลิต (Supply) การวางแผนการผลิตข้าว โดยประกาศพื้นที่ส่งเสริมการปลูกข้าว ปีละ 2 ครั้ง รอบที่ 1 นาปี (1 พฤษภาคม - 31 ตุลาคม) และรอบที่ 2 นาปรัง (1 พฤศจิกายน - 30 เมษายน)

2) ช่วงการผลิต ได้แก่ การขึ้นทะเบียนเกษตรกรผู้ปลูกข้าว การผลิตและกระจายเมล็ดพันธุ์ข้าว การควบคุมค่าเช่าที่นา การส่งเสริมระบบการเกษตรแบบแปลงใหญ่ การส่งเสริมการผลิตข้าวอินทรีย์ การส่งเสริมระบบการเกษตรแบบแม่นยำสูง (Precision Agriculture) การส่งเสริมการผลิตข้าวหอมมะลิคุณภาพชั้นเลิศ การส่งเสริมการผลิตและการตลาดข้าวพันธุ์ กข43 การปรับเปลี่ยนระบบการผลิตข้าวในพื้นที่ลุ่มต่ำ 13 ทุ่ง การปรับเปลี่ยนพื้นที่ไม่เหมาะสมกับการปลูกข้าวไปเป็นพืชอื่น (Zoning by Agri-Map) รวมทั้งการปรับลดพื้นที่ปลูกข้าวฤดูนาปรังไปเป็นการปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ พืชหลากหลาย พืชอาหารสัตว์ และการประกันภัยข้าวนาปี

3) ช่วงการเก็บเกี่ยวและหลังเก็บเกี่ยว ได้แก่ การบริหารจัดการรถเกี่ยวนาข้าว การต่อยอดและพัฒนาการใช้แอปพลิเคชันรถเกี่ยวนาข้าว การยกระดับเกษตรกรและผู้ประกอบการโดยจัดวางระบบ GMP/HACCP และโรงสีดีดดาว และการสนับสนุนสินเชื่อเพื่อสร้างยุ้งฉางให้เกษตรกรและสถาบันเกษตรกร

4) ช่วงการตลาดในประเทศ ได้แก่ การสนับสนุนสินเชื่อเพื่อสร้างยุ้งฉางให้เกษตรกรและสถาบันเกษตรกร การช่วยเหลือค่าเก็บเกี่ยวและปรับปรุงคุณภาพ การสนับสนุนสินเชื่อชะลอการขายข้าวเปลือกนาปี การสนับสนุนสินเชื่อให้สถาบันเกษตรกรเพื่อรวบรวมข้าวและสร้างมูลค่าเพิ่ม การชดเชยดอกเบี้ยให้ผู้ประกอบการในการเก็บสต็อก และการเชื่อมโยงตลาดข้าวอินทรีย์ และข้าว GAP ครบวงจร

5) ช่วงการตลาดต่างประเทศ ได้แก่ การจัดหาและเชื่อมโยงตลาดต่างประเทศระหว่างรัฐบาลต่อรัฐบาล (G To G) การสร้างการรับรู้ข้าวไทยในตลาดโลก การจัดกิจกรรมส่งเสริมการขาย การเจรจาขยายตลาดข้าวและกระชับความสัมพันธ์กับประเทศคู่ค้าที่สำคัญ และการดำเนินการตลาดเชิงรุก ตลาดศักยภาพ

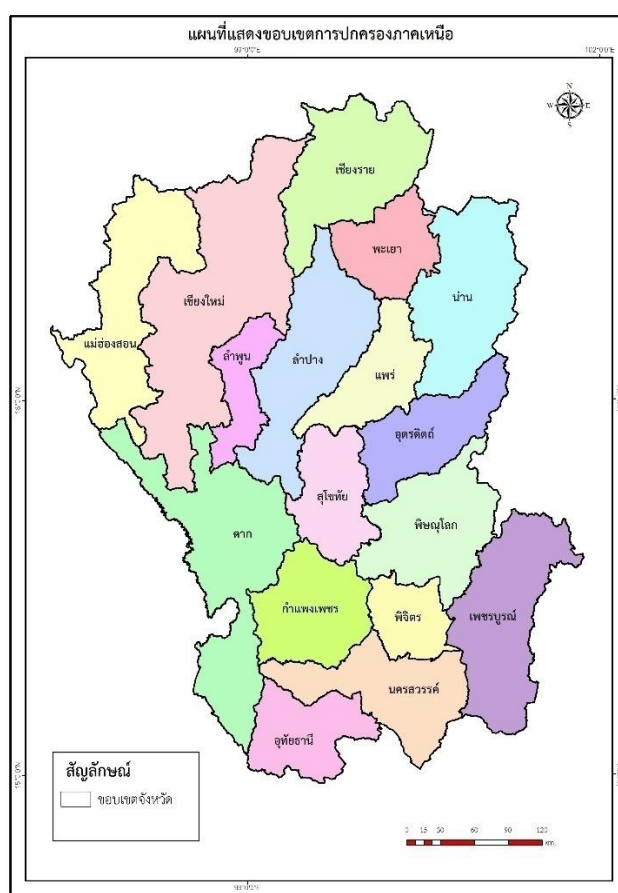
โดยมีประเด็นที่สำคัญ เพื่อพิจารณาไปสู่การศึกษาข้อมูลในการสนับสนุนแนวทางการบริหารจัดการสินค้าเกษตรที่สำคัญโดยเฉพาะสินค้าข้าว ซึ่งสอดคล้องกับการดำเนินงานในช่วงที่ 2 คือ ช่วงการผลิต ในกรณีการปรับเปลี่ยนพื้นที่ไม่เหมาะสมกับการปลูกข้าวไปเป็นพืชอื่น (Zoning by Agri-Map)

2. แนวทางการบริหารจัดการเขตเกษตรเศรษฐกิจระดับภาค

สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร ได้จัดทำและวิเคราะห์ข้อมูลพื้นที่ปลูก ผลผลิตเฉลี่ย ต้นทุนและผลตอบแทนของสินค้าข้าว/ยางพารา รายภาค รวมทั้งสินค้าทางเลือกสำหรับปรับเปลี่ยนในพื้นที่ไม่เหมาะสมรายภาค เพื่อเป็นข้อมูลประกอบการตัดสินใจ ซึ่งมีความสอดคล้องกับนโยบายการบริหารจัดการข้าวภายใต้แผนการผลิตและการตลาดข้าวครบวงจรสำหรับจัดทำแนวทางในการบริหารจัดการเขตเกษตรเศรษฐกิจสินค้าเกษตรที่สำคัญระดับภาค โดยมีรายละเอียด ดังนี้

2.1 ภาคเหนือ

ภาคเหนือ มีทั้งหมด 17 จังหวัด แบ่งเป็น 4 กลุ่มจังหวัด ประกอบด้วย (1) ภาคเหนือตอนบน 1 ได้แก่ จังหวัดเชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง และแม่ฮ่องสอน (2) ภาคเหนือตอนบน 2 ได้แก่ จังหวัดเชียงราย พะเยา แพร่ และน่าน (3) ภาคเหนือตอนล่าง 1 ได้แก่ จังหวัดพิษณุโลก ตากอุดรดิตถ์ สุโขทัย และเพชรบูรณ์ (4) ภาคเหนือตอนล่าง 2 ได้แก่ จังหวัดนครสวรรค์ กำแพงเพชร พิจิตร และอุทัยธานี

ภาพที่ 1 แผนที่แสดงจังหวัดภาคเหนือ

2.1.1 ข้อมูลทั่วไป

1) **ลักษณะภูมิประเทศ**ภาคเหนือมีพื้นที่รวม 106.03 ล้านไร่คิดเป็นร้อยละ 33 ของพื้นที่ประเทศ ลักษณะภูมิประเทศของพื้นที่ตอนบนเป็นที่สูง ภูเขา ป่าไม้และแหล่งต้นน้ำลำธาร พื้นที่ตอนล่างทางทิศตะวันตกและทิศตะวันออกเป็นภูเขาสูง ตอนกลางเป็นพื้นที่ราบลุ่มของแม่น้ำปิง วัง ยม น่าน สะแกกรังและป่าสักเป็นพื้นที่เชื่อมโยงเศรษฐกิจกลุ่มอนุภูมิภาคกลุ่มแม่น้ำโขงกลุ่มประเทศเอเชียใต้ และกลุ่มประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน พื้นที่ด้านตะวันออกและด้านเหนือมีอาณาเขตติดต่อกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว มีแม่น้ำโขงเป็นเส้นกั้นพรมแดน และด้านตะวันตกติดต่อกับสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาร์

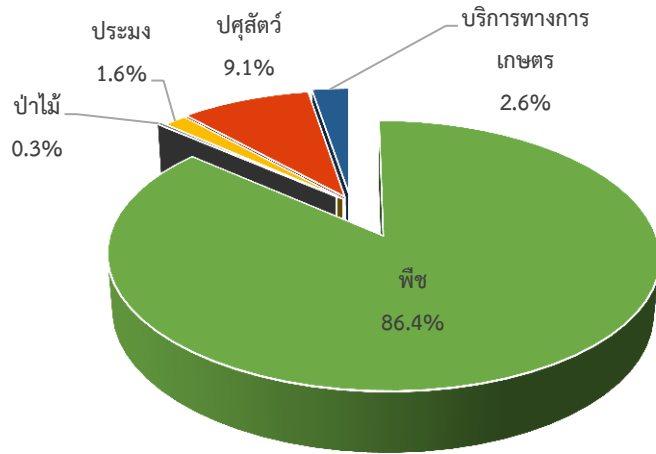
2) **ภูมิอากาศ**มีอากาศร้อนชื้นสลับร้อนแห้งแล้งแบ่งเป็น 3 ฤดู คือ ฤดูร้อนช่วงเดือนกุมภาพันธ์ถึงเดือนพฤษภาคมมีอากาศร้อนและแห้งแล้ง โดยเฉพาะเดือนมีนาคมและเมษายน จังหวัดที่มีอุณหภูมิสูงสุดคือ อุตรดิตถ์ ฤดูฝนช่วงเดือนพฤษภาคมถึงเดือนตุลาคมได้รับอิทธิพลของลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ ปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยปี พ.ศ.2558 เท่ากับ 1,053.10 มิลลิเมตร จังหวัดที่มีฝนตกมากที่สุดคือ เชียงราย ฝนตกน้อยที่สุดคือ ลำปาง ฤดูหนาวช่วงเดือนตุลาคมถึงเดือนกุมภาพันธ์ได้รับอิทธิพลของลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือจากประเทศจีน จังหวัดที่มีอุณหภูมิต่ำสุดคือ เชียงราย

3) **การใช้ประโยชน์ที่ดิน**จากข้อมูลปี พ.ศ. 2558 ภาคเหนือมีพื้นที่รวม 106.03 ล้านไร่จำแนกเป็นพื้นที่ป่าไม้ 56.50 ล้านไร่ หรือร้อยละ 53.3 พื้นที่ทางการเกษตร 32.5 ล้านไร่ หรือร้อยละ 30.6 และพื้นที่ใช้ประโยชน์อื่นๆ 17.03 ล้านไร่หรือร้อยละ 16.1 ของพื้นที่ภาคเหนือ

4) **แหล่งน้ำ** มีลุ่มน้ำขนาดใหญ่ 8 ลุ่มน้ำได้แก่ลุ่มน้ำปิงลุ่มน้ำวัง ลุ่มน้ำยม ลุ่มน้ำน่าน ลุ่มน้ำสาละวิน ลุ่มน้ำกก ลุ่มน้ำป่าสักและลุ่มน้ำสะแกกรัง ลำน้ำหลักของภาค ได้แก่ แม่น้ำปิง แม่น้ำวัง แม่น้ำยมและแม่น้ำน่าน ซึ่งไหลไปบรรจบกันเป็นแม่น้ำเจ้าพระยาที่จังหวัดนครสวรรค์ รวมทั้งมีแหล่งน้ำธรรมชาติขนาดใหญ่ในพื้นที่ ได้แก่ กว๊านพะเยา (พะเยา) บึงบอระเพ็ด (นครสวรรค์) และบึงสีไฟ (พิจิตร) นอกจากนี้ยังมีแหล่งน้ำบาดาลสำคัญในภาคเหนือตอนบน ได้แก่ แอ่งเชียงใหม่และแอ่งลำพูน สำหรับภาคเหนือตอนล่างมีแหล่งน้ำบาดาลขนาดใหญ่อยู่บริเวณที่ราบลุ่มเหนือจังหวัดนครสวรรค์ขึ้นไปจนถึงจังหวัดอุตรดิตถ์ คุณภาพของน้ำบาดาลส่วนใหญ่อยู่ในเกณฑ์ที่บริโภคได้

2.1.2 โครงสร้างการผลิตภาคการเกษตร : ภาคเหนือ

โครงสร้างการผลิตภาคเกษตรของภาคเหนือ ในปี 2560 ได้แก่ สาขาพืช มีสัดส่วนร้อยละ 86.4 ของผลิตภัณฑ์ภาคเกษตรรายภาค รองลงมา คือ สาขาปศุสัตว์ บริการทางการเกษตร ประมง และป่าไม้ คิดเป็นร้อยละ 9.1 2.6 1.6 และ 0.3 ตามลำดับ มีสินค้าหลักในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจ คือ ข้าว ลำไย ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ มันสำปะหลัง อ้อยโรงงาน ยางพารา สุกร ไก่เนื้อ โคเนื้อ และน้ำมันดิบ จะเห็นได้ว่าสาขาพืชโดยเฉพาะกลุ่มสินค้าข้าว พืชไร่ และพืชสวน มีความสำคัญต่อการเติบโตทางด้านเศรษฐกิจของภาคเหนือเป็นอย่างมาก เพื่อเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตและรายได้ให้กับเกษตรกร (ภาพที่ 2)

ที่มา: สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2560

ภาพที่ 2 สัดส่วนมูลค่าผลิตภัณฑ์ภาคเกษตร ภาคเหนือ

สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตรจึงได้ศึกษาด้านเศรษฐกิจของสินค้าข้าว เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต และเพิ่มรายได้ให้กับเกษตรกร โดยนำเสนอสินค้าทางเลือก/กิจกรรมการผลิตที่มีศักยภาพในพื้นที่ รายละเอียดดังนี้

2.1.2.1 สินค้าข้าว

ผลผลิตข้าวของภาคเหนือส่วนใหญ่เป็นข้าวเจ้านาปีและข้าวเหนียนาปี โดยพื้นที่เหมาะสม (S1/S2) ผลตอบแทนสุทธิของข้าวเจ้านาปีอยู่ระหว่าง 190.62 ถึง 1,407.76 บาท/ไร่ผลตอบแทนสุทธิของข้าวเหนียนาปีอยู่ระหว่าง 227.48 ถึง 2,997.89 บาท/ไร่ส่วนในพื้นที่ไม่เหมาะสม (S3/N) ผลตอบแทนสุทธิของข้าวเจ้านาปี อยู่ระหว่าง -746.14 ถึง 1,714.93 บาท/ไร่ผลตอบแทนสุทธิของข้าวเหนียนาปีอยู่ระหว่าง 1,082.76 ถึง 1,916.25 บาท/ไร่ซึ่งจะเห็นว่าผลตอบแทนสุทธิของข้าวเหนียนาปีในพื้นที่ S1/S2 สูงกว่าพื้นที่ S3/N เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีความเหมาะสมในการปลูกข้าว ขณะที่ผลตอบแทนสุทธิของข้าวเจ้านาปีในพื้นที่ S3/N สูงกว่าพื้นที่ S1/S2 เนื่องจากพื้นที่ S3/N ได้มีการปรับปรุงที่ดินจากการส่งเสริมให้เกษตรกรบำรุงดินเพื่อให้เหมาะสมกับการปลูกข้าว ส่วนพื้นที่ S1/S2 คุณภาพดินลดลง เนื่องจากคุณภาพดินลดลงจากการปลูกพืชชนิดเดียวกันเป็นระยะเวลานาน (ตารางที่ 1)

2.1.2.2 สินค้าทางเลือก

สินค้าทางเลือกสำหรับการปรับเปลี่ยนผลผลิตในพื้นที่ไม่เหมาะสม (S3/N) ของข้าวในภาคเหนือที่ให้ผลตอบแทนสุทธิค้ำค่า เช่น ผลไม้ เกษตรผสมผสาน พืชสมุนไพร เป็นต้น เมื่อพิจารณาเป็นรายสินค้าที่ให้ผลตอบแทนสุทธิค่อนข้างสูง เช่น อะโวคาโด จังหวัดแม่ฮ่องสอน ลำพูน เชียงรายพะเยา จำนวน 141,328.00 บาท/ไร่ ส้มเขียวหวาน จังหวัดกำแพงเพชร จำนวน 99,548.39 บาท/ไร่ มะนาว จังหวัดพิจิตร จำนวน 52,150.95 บาท/ไร่ สับปะรดนอกฤดู จังหวัดลำปาง จำนวน 39,973.00 บาท/ไร่ มะม่วงน้ำดอกไม้ จังหวัดนครสวรรค์ พิจิตร เพชรบูรณ์ จำนวน 38,967.90 บาท/ไร่ เป็นต้น ทั้งนี้ ข้อมูลผลตอบแทนสุทธิอาจเปลี่ยนแปลงได้ ขึ้นอยู่กับราคา ปริมาณผลผลิต และความต้องการของตลาด ณ ช่วงเวลานั้นๆ (ตารางที่ 2)

ตารางที่ 1 พื้นที่ปลูก ผลผลิตเฉลี่ย ต้นทุนและผลตอบแทน สิ้นค้าข้าว ภาคเหนือ

จังหวัด	สิ้นค้า	พื้นที่ปลูก S1/S2 (ไร่)	ผลผลิตเฉลี่ย S1/S2 (กก./ไร่)	ต้นทุน S1/S2 (บาท/ไร่)	ราคา ณ ไร่นา (บาท/ตัน)	ผลตอบแทนสุทธิ S1/S2 (บาท/ไร่)	พื้นที่ปลูก S3/N (ไร่)	ผลผลิตเฉลี่ย S3/N (กก./ไร่)	ต้นทุน S3/N (บาท/ไร่)	ราคา ณ ไร่นา (บาท/ตัน)	ผลตอบแทน สุทธิ S3/N (บาท/ไร่)
เชียงใหม่	ข้าวเหนียวนาปี	295,744	699	4,706.46	9,800	2,143.74	153,721	621	5,053.91	9,800	1,031.89
แม่ฮ่องสอน	ข้าวเจ้านาปี	17,726	476	4,214.24	9,919	507.20	25,568	401	4,482.77	9,919	-505.25
ลำปาง	ข้าวเหนียวนาปี	295,690	621	5,963.17	11,725	1,318.06	232,516	502	6,522.01	11,725	-636.06
ลำพูน	ข้าวเหนียวนาปี	94,883	658	4,075.61	10,750	2,997.89	50,488	607	4,609.00	10,750	1,916.25
เชียงราย	ข้าวเหนียวนาปี	1,126,616	582	6,065.20	11,000	336.80	155,806	456	4,374.04	11,000	641.96
น่าน	ข้าวเหนียวนาปี	97,624	617	5,357.85	9,490	346.16	99,833	564	5,763.95	9,490	-491.48
พะเยา	ข้าวเหนียวนาปี	593,803	577	5,598.41	11,237	885.34	75,157	465	4,133.33	11,237	1,091.88
แพร่	ข้าวเหนียวนาปี	418,178	641	5,494.51	9,330	227.48	71,617	531	5,863.56	9,330	-1,082.76
พิษณุโลก	ข้าวเจ้านาปี	1,513,009	618	4,196.47	7,750	593.03	113,598	584	4,620.25	7,750	-94.25
ตาก	ข้าวเจ้านาปี	79,522	653	4,811.36	7,660	190.62	114,958	510	4,652.74	7,660	-746.14
เพชรบูรณ์	ข้าวเจ้านาปี	1,069,681	678	3,257.75	6,030	828.06	340,177	652	3,585.80	6,030	346.66
สุโขทัย	ข้าวเจ้านาปี	1,092,658	701	4,535.49	7,640	820.15	229,776	673	4,443.31	7,640	698.41
อุตรดิตถ์	ข้าวเจ้านาปี	528,813	690	4,943.43	7,560	272.97	159,772	576	4,535.05	7,560	-180.49
นครสวรรค์	ข้าวเจ้านาปี	2,220,809	604	3,966.76	7,610	629.26	473,361	631	4,002.15	7,610	797.17
กำแพงเพชร	ข้าวเจ้านาปี	1,217,639	690	3,792.55	7,070	1,088.86	382,272	617	3,753.92	7,070	656.34
พิจิตร	ข้าวเจ้านาปี	1,432,293	765	4,292.76	7,453	1,407.76	127,061	710	4,286.96	7,453	1,002.76
อุทัยธานี	ข้าวเจ้านาปี	505,632	709	4,043.41	7,636	1,368.45	61,175	692	3,570.40	7,636	1,714.93

ที่มา : จากการสำรวจของสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตรที่ 1-12

หมายเหตุ : ข้อมูลผลตอบแทนอาจเปลี่ยนแปลงได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับราคา ปริมาณผลผลิต และความต้องการของตลาดนั้น ๆ

ตารางที่ 2 ผลผลิตเฉลี่ย ต้นทุนและผลตอบแทนสินค้าทางเลือก ภาคเหนือ

จังหวัด	สินค้าทางเลือก	ผลผลิตเฉลี่ย (กก./ไร่) (หน่วยอื่นๆ)	ต้นทุน (บาท/ไร่)	ผลตอบแทนสุทธิ (บาท/ไร่)
เชียงใหม่	เงาะ	686	9,805.00	7,345.00
แม่ฮ่องสอน	พริกกะเหรียง	503	9,117.00	16,033.00
	ถั่วลายเสือ	581	9,515.00	2,105.00
	อะโวคาโด	4,500	17,056.00	141,328.00
	แมคคาเดเมีย	175	10,751.00	6,749.00
ลำปาง	ข้าวอินทรีย์	412	3,220.00	6,190.00
	ข้าวโพดฝักสดสำหรับโคนม	7,000	6,295.00	4,205.00
	สับปะรดนอกฤดู	5,124	11,266.00	39,973.00
	ไผ่รวก	1,280	4,491.00	9,329.00
ลำพูน	ข้าว กข43	820	9,488.00	18,052.00
	ไก่ประดู่หางดำ (500 ตัว/1รุ่น/56วัน)	-	32,546.00	19,954.00
	อะโวคาโด	4,500	17,056.00	141,328.00
เชียงราย	ข้าวโพดฝักสดสำหรับโคนม	7,000	6,295.00	4,205.00
	อะโวคาโด	4,500	17,056.00	141,328.00
	แมคคาเดเมีย	175	10,751.00	6,749.00
	ไผ่รวก	1,280	4,491.00	9,329.00
น่าน	กาแฟ	490	4,123.36	2,246.49
	มะม่วงหิมพานต์	485	9,595.19	8,107.31
	ไผ่รวก	889	5,168.27	6,833.23
	นาหูก้า	20,650	10,841.94	2,580.56
	เกษตรผสมผสาน	-	13,042.00	6,608.00
	มะขามแปรรูป	2,543	7,627.31	30,522.69
พะเยา	ข้าวอินทรีย์	412	3,220.00	6,190.00
	ข้าวโพดฝักสดสำหรับโคนม	7,000	6,295.00	4,205.00
	อะโวคาโด	4,500	17,056.00	141,328.00
	แมคคาเดเมีย	175	10,751.00	6,749.00

ตารางที่ 2 ผลผลิตเฉลี่ย ต้นทุนและผลตอบแทน สินค้าทางเลือก ภาคเหนือ (ต่อ)

จังหวัด	สินค้าทางเลือก	ผลผลิตเฉลี่ย (กก./ไร่) (หน่วยอื่นๆ)	ต้นทุน (บาท/ไร่)	ผลตอบแทนสุทธิ (บาท/ไร่)
แพร่	แก้วมังกร	2,966	8,449.08	34,564.44
	ส้มเขียวหวาน	1,225	16,392.14	7,504.13
	ถั่วลิสง	320	7,834.11	3,792.55
	พืชสมุนไพร	4,144	30,165.93	42,361.85
	เกษตรผสมผสาน	-	157,690.00	566,243.00
พิจิตร	มะม่วงน้ำดอกไม้	1,150	14,280.00	20,220.00
	กล้วยน้ำว้า (อายุ2-3ปี)	1,053	2,515.20	8,014.80
	พืชผักปลอดภัย	1,614	12,670.40	29,549.60
ตาก	อะโวคาโด	2,675	10,797.52	69,452.48
	กล้วยหอมทอง	2,750	12,842.17	6,407.83
	กล้วยน้ำว้า	1,160	3,310.98	3,649.02
	พืชผักปลอดภัย (ผักชี)	800	17,526.00	30,474.00
	เกษตรแบบผสมผสาน	-	329,090.94	114,520.37
เพชรบูรณ์	มะม่วงน้ำดอกไม้	1,123	14,934.34	38,922.14
	ส้มโอ	1,487	12,579.58	25,561.97
	ถั่วเขียว	137	2,408.17	564.73
สุโขทัย	มะม่วงโชคอนันต์	3,100	13,344.14	14,555.86
	มะยงชิด	290	14,424.53	8,775.47
	ไร่นาสวนผสม	-	326,190.00	273,710.00
	หญ้าแพงโกล่า	21,000	5,982.25	25,517.75
	โคเนื้อ	375	33,037.29	1,837.71
อุตรดิตถ์	อ้อยโรงงาน	13,412.50	12,600.06	2,153.69
	หอมแบ่ง	3,387	32,587.87	1,282.13

ตารางที่ 2 ผลผลิตเฉลี่ย ต้นทุนและผลตอบแทน สินค้าทางเลือก ภาคเหนือ (ต่อ)

จังหวัด	สินค้าทางเลือก	ผลผลิตเฉลี่ย (กก./ไร่) (หน่วยอื่นๆ)	ต้นทุน (บาท/ไร่)	ผลตอบแทนสุทธิ (บาท/ไร่)
นครสวรรค์	อ้อยโรงงาน	10,850	8,376.08	3,021.20
	มะม่วงน้ำดอกไม้	1,303	7,914.04	38,967.90
กำแพงเพชร	อ้อยโรงงาน	12,670	8,604.26	2,671.83
	ส้มเขียวหวาน	2,624	22,913.69	99,548.39
พิจิตร	อ้อยโรงงาน	12,245	9,377.68	3,841.52
	มะนาว	1,407	25,937.55	52,150.95
	มะพร้าวกะทิ	1,065	3,244.25	5,423.15
	มะม่วงน้ำดอกไม้	1,303	7,914.04	38,967.90
	ส้มโอ	2,250	12,287.46	35,932.56
อุทัยธานี	อ้อยโรงงาน	12,244	9,377.68	3,841.52
	มะพร้าวกะทิ	854	3,244.25	6,868.79
	โคเนื้อฝูง	-	27,736 (บาท/ตัว)	12,379 (บาท/ตัว)
	ทุเรียน	921	3,244.25	40,071.28

ที่มา : จากการสำรวจของสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตรที่ 1-12

หมายเหตุ : ข้อมูลผลตอบแทนอาจเปลี่ยนแปลงได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับราคา ปริมาณผลผลิต และความต้องการของตลาดนั้น ๆ

2.1.3. แนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการเขตเกษตรเศรษฐกิจสินค้าเกษตรที่สำคัญ : ภาคเหนือ

1) ส่งเสริมการผลิตสินค้าเกษตรอินทรีย์และเกษตรปลอดภัยให้ได้มาตรฐานตามความต้องการของตลาดในพื้นที่ที่เหมาะสม โดยสนับสนุนการปรับเปลี่ยนการผลิตเป็นสินค้าเกษตรอินทรีย์ และเกษตรปลอดภัย ให้นำไปสู่การแปรรูปที่มีมูลค่าสูง มีคุณภาพมาตรฐานสากล ตรงตามความต้องการของตลาด โดยใช้รูปแบบการรวมกลุ่มเกษตรกรในระบบการส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่ในการให้ความรู้ ฝึกอบรมกระบวนการผลิตที่มีประสิทธิภาพ และเชื่อมโยงตลาด พร้อมทั้งสนับสนุนปัจจัยและเงินทุนดอกเบี้ยต่ำเพื่อปรับเปลี่ยนการผลิตให้เหมาะสม

2) สร้างความเชื่อมโยงการผลิตและการตลาด โดยสนับสนุนการเข้าถึงแหล่งข้อมูลด้านการตลาด เพื่อวางแผนการผลิตให้ตรงตามความต้องการของตลาด สนับสนุนการขยายช่องทางการตลาดสินค้า และพัฒนาเกษตรกรให้เป็นผู้ประกอบการมืออาชีพ

3) ส่งเสริมการแปรรูป และสร้างมูลค่าเพิ่ม โดยการสร้างสินค้าที่เป็นอัตลักษณ์พื้นถิ่น เพื่อยกระดับราคา และสร้างมูลค่าเพิ่มด้วยการพัฒนาไปสู่การได้รับใบรับรองมาตรฐานสินค้าเกษตร รวมทั้งสนับสนุนการเข้าถึงแหล่งเงินทุนเพื่อลงทุนสำหรับการแปรรูปพัฒนาผลิตภัณฑ์และบรรจุภัณฑ์

2.1.4 มาตรการดำเนินการ

1) มาตรการด้านการผลิต

1.1) มาตรการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตตามความเหมาะสมของพื้นที่

(1) กรณีเพาะปลูกในพื้นที่ที่เหมาะสม เป็นการดำเนินงานเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต โดยจัดทำมาตรการเพื่อสร้างแรงจูงใจให้เกษตรกรมีการผลิตสินค้าที่ได้คุณภาพมาตรฐานตามความต้องการของตลาด และสอดคล้องกับเป้าหมายยุทธศาสตร์การพัฒนาระดับภาคของสินค้า นั้น ๆ โดยเน้นการ

(1.1) ภาครัฐรับลงทะเบียนเกษตรกรที่มีความสนใจและอยู่ในพื้นที่ที่เหมาะสม พร้อมทั้งดำเนินการประกาศพื้นที่สำหรับการผลิต เช่น พื้นที่เหมาะสมสำหรับการผลิตกลุ่มสินค้าเกษตรอินทรีย์ ในภาคเหนือตอนบน พื้นที่เหมาะสมสำหรับการผลิตกลุ่มสินค้าเกษตรปลอดภัยในภาคเหนือตอนล่าง เป็นต้น

(1.2) สนับสนุนการรวมกลุ่มเกษตรกรในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การรวมกลุ่มในรูปแบบสหกรณ์ แปลงใหญ่ เพื่อเป็นการลดต้นทุนและเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต และเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของเกษตรกร พร้อมทั้งควบคุมกำกับการผลิตให้เหมาะสม จึงจะได้รับสิทธิในการสนับสนุนทางการเงินเมื่อเกษตรกร/กลุ่มเกษตรกรสามารถปฏิบัติตามเงื่อนไข

(1.3) สนับสนุนสินเชื่อดอกเบี้ยต่ำให้กลุ่มเกษตรกรเพื่อปรับปรุงการผลิตให้ได้คุณภาพตามมาตรฐาน เช่น โรงอบรักษาความชื้น และจัดหาเทคโนโลยีเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตทดแทนแรงงานสูงอายุ

(2) กรณีเพาะปลูกในพื้นที่ไม่เหมาะสม เป็นการดำเนินงานเพื่อสนับสนุนให้เกษตรกรปรับเปลี่ยนการผลิตตามศักยภาพของพื้นที่ โดยคำนึงถึงความต้องการของตลาด วิถีชีวิต สังคม และวัฒนธรรมของเกษตรกร เช่น การสนับสนุนสินเชื่อดอกเบี้ยต่ำและปัจจัยการผลิต สำหรับการปรับเปลี่ยนการผลิตไปสู่สินค้าเกษตรชนิดใหม่ผ่านช่องทางของกลุ่มเกษตรกร การผ่อนปรนดอกเบี้ยสำหรับการปรับเปลี่ยนเป็นไม้ยืนต้น เป็นต้น

1.2) มาตรการสนับสนุนปัจจัยอื่น ๆ

(1) สนับสนุนการวิจัย พัฒนา และปรับเปลี่ยนพันธุ์คุณภาพดี รวมทั้งส่งเสริมการปรับปรุงคุณภาพตามหลักการอนุรักษ์ทรัพยากรดินและน้ำ เช่น การส่งเสริมปลูกพืชตระกูลถั่วเพื่อปรับปรุงดินหลังการทำนา เป็นต้น

(2) สนับสนุนองค์ความรู้ และข้อมูลข่าวสารด้านการตลาดให้กับเกษตรกร เพื่อเป็นข้อมูลสำหรับการตัดสินใจปรับเปลี่ยนการผลิต รวมทั้งสร้างต้นแบบที่ประสบความสำเร็จในแต่ละพื้นที่

(3) ปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐาน เช่น ดิน น้ำ ให้เหมาะสมกับศักยภาพของพื้นที่ และสร้างการมีส่วนร่วมความเป็นเจ้าของ เช่น การแบ่งปันผลประโยชน์ร่วมกันระหว่างภาครัฐและเกษตรกร การสร้างบ่อกักเก็บน้ำในพื้นที่ร่วมกันของกลุ่มเกษตรกร โดยร่วมลงทุนกับภาครัฐ

2) มาตรการด้านการตลาด

2.1) สนับสนุนข้อตกลงระหว่างตลาดผู้รับซื้อ เอกชนผู้ประกอบการ กับเกษตรกร อย่างเสมอภาคและเป็นธรรมทั้งสองฝ่าย ทั้งนี้ เพื่อให้ผู้ผลิตได้ทราบความต้องการทั้งด้านคุณภาพและปริมาณของผู้บริโภค

2.2) สนับสนุนข้อมูล ข่าวสาร ความรู้เชิงวิชาการด้านการตลาด เพื่อที่จะได้รับราคาที่เหมาะสมเช่น สร้างกลไกตลาดให้เกษตรกรเกิดความมั่นใจ โดยดำเนินการในรูปแบบที่มีข้อตกลง โดยภาครัฐเป็นตัวกลางเพื่อเกิดความเป็นธรรม

3) มาตรการเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม และยกระดับภาคเกษตร

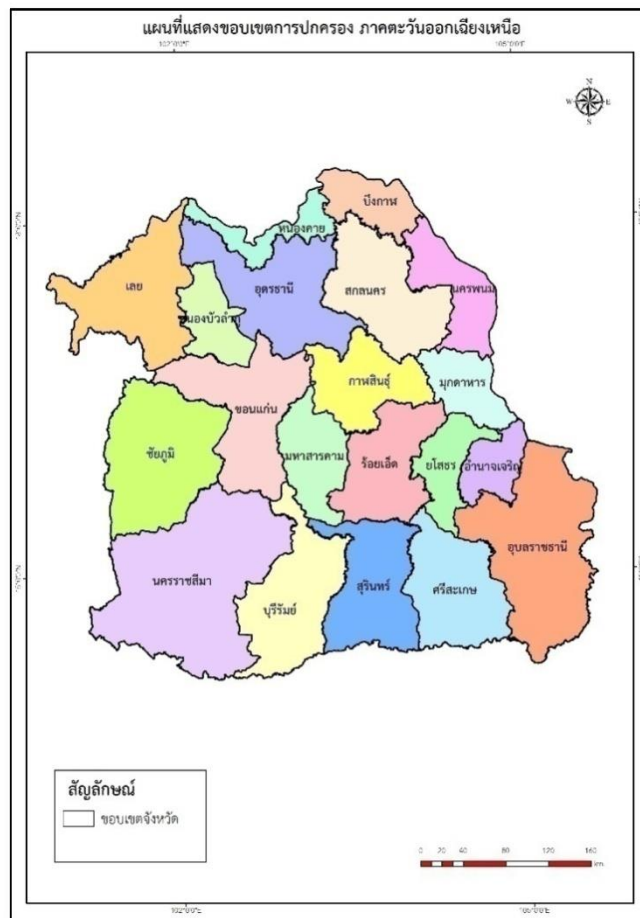
3.1) ส่งเสริมให้มีการวางแผนบริหารจัดการสินค้าเกษตรตลอดฤดูกาล และวางแผนเพื่อยกระดับคุณภาพสินค้าเกษตร และพื้นที่เกษตรให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว โดยร่วมดำเนินการระหว่างภาครัฐ เอกชน และเกษตรกร

3.2) สนับสนุนเงินทุนดอกเบี้ยต่ำแบบมีเงื่อนไขให้กับสหกรณ์หรือกลุ่มเกษตรกร เพื่อการแปรรูปขั้นต้นตามความต้องการของตลาด พร้อมทั้งให้องค์ความรู้ด้านการทำธุรกิจและจัดทำบัญชี

2.2 ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีทั้งหมด 20 จังหวัด แบ่งเป็น 5 กลุ่มจังหวัด ประกอบด้วย

- (1) ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 1 ได้แก่ จังหวัดบึงกาฬ เลย หนองคาย หนองบัวลำภู และอุดรธานี
- (2) ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 2 ได้แก่ จังหวัดนครพนม มุกดาหาร และสกลนคร
- (3) ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนกลาง ได้แก่ จังหวัดกาฬสินธุ์ ขอนแก่น มหาสารคาม และร้อยเอ็ด
- (4) ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1 ได้แก่ จังหวัดชัยภูมิ นครราชสีมา บุรีรัมย์ และสุรินทร์ และ
- (5) ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 2 ได้แก่ จังหวัดยโสธร ศรีสะเกษ อำนาจเจริญ และอุบลราชธานี

ภาพที่ 3 แผนที่แสดงจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

2.2.1 ข้อมูลทั่วไป

1) ลักษณะภูมิประเทศภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีพื้นที่รวม 105.53 ล้านไร่ลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบสูงมีความลาดเอียงไปทางตะวันออกเฉียงใต้มีลักษณะคล้ายกระทะแบ่งเป็น 2 เขตใหญ่ ได้แก่ บริเวณแอ่งที่ราบโคราชอยู่บริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำมูลและชี ลักษณะเป็นที่ราบสูงสลับกับเนินเขา และบริเวณแอ่งสกลนครอยู่ทางตอนเหนือของภาค ตั้งแต่แนวเขาภูพานไปจนถึงแม่โขงเทือกเขาที่แบ่งระหว่างแอ่งโคราชและแอ่งสกลนคร ได้แก่ เทือกเขาภูพานภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ตั้งอยู่ในตำแหน่งศูนย์กลางของอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง โดยมีอาณาเขต

ติดต่อกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ด้านตะวันออกและด้านเหนือมีแม่น้ำโขงเป็นเส้นกั้นพรมแดน และด้านใต้ติดต่อกับราชอาณาจักรกัมพูชา โดยมีเทือกเขาพนมดงรักกั้นพรมแดน

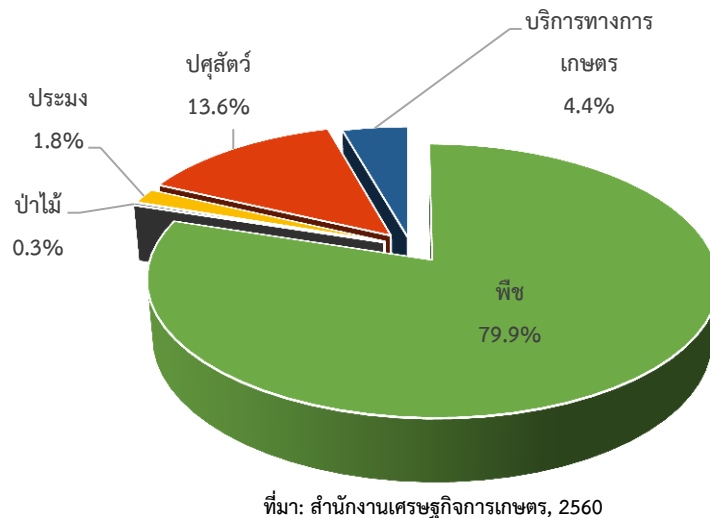
2) **ภูมิอากาศ** มีอากาศร้อนชื้นสลับกับแล้งแบ่งเป็น 3 ฤดู คือ ฤดูร้อนช่วงเดือนกุมภาพันธ์ถึงเดือนพฤษภาคม อากาศจะร้อนและแห้งแล้งมาก จังหวัดที่มีอุณหภูมิสูงสุด คือ อุตรธานี ฤดูฝนช่วงเดือนพฤษภาคมถึงเดือนตุลาคมได้รับอิทธิพลของลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ ทำให้มีฝนตกเป็นบริเวณกว้างแต่มีแนวเทือกเขาตงพญาเย็น และสันกำแพงกั้นลมฝนจากมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ส่งผลให้พื้นที่แอ่งโคราชซึ่งเป็นเขตเงาฝนมีสภาพแห้งแล้งกว่าแอ่งสกลนคร จังหวัดที่มีฝนตกมากที่สุด คือ นครพนม ฝนตกน้อยที่สุด คือ นครราชสีมา ฤดูหนาวช่วงเดือนพฤศจิกายนถึงเดือนกุมภาพันธ์ อากาศหนาวเย็นได้รับอิทธิพลของลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือจากประเทศจีน จังหวัดที่มีอุณหภูมิต่ำสุด คือ จังหวัดเลย

3) **การใช้ประโยชน์ที่ดิน** จากข้อมูลปีพ.ศ. 2558ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีพื้นที่รวม 105.53 ล้านไร่จำแนกเป็นพื้นที่ป่าไม้ 15.66 ล้านไร่หรือร้อยละ 14.8 พื้นที่ทำการเกษตร63.86ล้านไร่หรือร้อยละ60.5และพื้นที่ใช้ประโยชน์อื่นๆ 26.01 ล้านไร่หรือร้อยละ24.7ของพื้นที่ภาค

4) **แหล่งน้ำ**มีลุ่มน้ำขนาดใหญ่ 3 ลุ่มน้ำ ได้แก่ ลุ่มน้ำโขง ลุ่มน้ำชี และลุ่มน้ำมูลลุ่มน้ำหลักของภาค ได้แก่ แม่น้ำชีมีต้นน้ำที่ทิวเขาเพชรบูรณ์และไหลไปรวมกับแม่น้ำมูลที่จังหวัดอุบลราชธานี แม่น้ำมูลต้นน้ำอยู่ที่เทือกเขาสันกำแพงแล้วไหลลงสู่แม่น้ำโขงที่จังหวัดอุบลราชธานี นอกจากนี้ยังมีลำน้ำสาขาย่อย ได้แก่ ลำปาว ลำน้ำอูน ลำน้ำสงคราม ลำน้ำเสียวลำน้ำเลย ลำน้ำพองและลำน้ำตะคอง รวมทั้งแหล่งน้ำธรรมชาติขนาดใหญ่ที่กระจายอยู่ในพื้นที่เช่นหนองหาร (สกลนคร) และบึงละหาน (ชัยภูมิ) นอกจากนี้ยังมีแหล่งน้ำบาดาลแต่คุณภาพของน้ำบาดาลมีตั้งแต่เค็มจัด กร่อยและจืด เนื่องจากพื้นที่ในแอ่งโคราชและแอ่งสกลนครจะรองรับด้วยหินเกลือ หากเจาะน้ำบาดาลลึกเกินไปอาจจะพบน้ำเค็ม

2.2.2 โครงสร้างการผลิตภาคการเกษตร : ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

โครงสร้างการผลิตภาคเกษตรของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ในปี 2560 ได้แก่ สาขาพืช สัตว์ส่วนร้อยละ 79.9 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมภาคเกษตรรายภาค รองลงมาคือ สาขาปศุสัตว์ บริการทางการเกษตร ประมง และป่าไม้ คิดเป็นร้อยละ 13.6 4.4 1.8 และ 0.3 ตามลำดับ มีสินค้าหลักในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจ คือ ข้าว มันสำปะหลัง ยางพารา อ้อยโรงงาน และข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือได้ให้ความสำคัญกับภาคเกษตร โดยเฉพาะการทำนา แต่ด้วยศักยภาพของพื้นที่ที่ดินขาดความอุดมสมบูรณ์ ระบบชลประทานครอบคลุมพื้นที่เกษตรเพียงร้อยละ 11.4 ทำให้การทำเกษตรส่วนใหญ่ยังต้องพึ่งพาน้ำฝน และหลายพื้นที่เป็นพื้นที่แล้งซ้ำซาก จึงไม่สามารถใช้ประโยชน์จากพื้นที่ได้อย่างเต็มศักยภาพ(ภาพที่ 4)

ภาพที่ 4 สัดส่วนมูลค่าผลิตภัณฑ์ภาคเกษตร ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตรจึงได้ศึกษาด้านเศรษฐกิจของสินค้าข้าว เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต และเพิ่มรายได้ให้กับเกษตรกร โดยนำเสนอสินค้าทางเลือก/กิจกรรมการผลิตที่มีศักยภาพในพื้นที่ รายละเอียดดังนี้

2.2.2.1 สินค้าข้าว

การผลิตข้าวของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ส่วนใหญ่เป็นข้าวเหนียวนาปี และข้าวหอมมะลิ โดยในพื้นที่เหมาะสม (S1/S2) ผลตอบแทนสุทธิของข้าวเหนียวนาปีอยู่ระหว่าง -1,469.99 ถึง 3,582.27 บาท/ไร่ ผลตอบแทนสุทธิของข้าวหอมมะลิอยู่ระหว่าง -3,079.99 ถึง 2,544.49 บาท/ไร่ ส่วนในพื้นที่ไม่เหมาะสม (S3/N) ผลตอบแทนสุทธิของข้าวเหนียวนาปีอยู่ระหว่าง -2,491.07 ถึง 813.51 บาท/ไร่ ผลตอบแทนสุทธิของข้าวหอมมะลิอยู่ระหว่าง -2,653.77 ถึง 776.89 บาท/ไร่ ซึ่งจะเห็นว่าผลตอบแทนสุทธิสูงสุดของสินค้าข้าวทั้งข้าวเหนียวนาปีและข้าวหอมมะลินาปีในพื้นที่ S1/S2 สูงกว่าในพื้นที่ S3/N เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีความเหมาะสมในการปลูกข้าว ส่วนผลตอบแทนสุทธิที่มีการติดลบ เนื่องจากในบางพื้นที่ประสบภาวะแล้ง และการระบาดของศัตรูข้าว ทำให้ผลผลิตลดลง (ตารางที่ 3)

2.2.2.2 สินค้าทางเลือก

สินค้าทางเลือกสำหรับการปรับเปลี่ยนในพื้นที่ไม่เหมาะสม (S3/N) ของข้าวในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่ให้ผลตอบแทนสุทธิที่คุ้มค่าเช่นผลไม้ พืชผัก ไม้ดอกไม้ประดับ พืชสมุนไพร เป็นต้น เมื่อพิจารณาเป็นรายสินค้าที่ให้ผลตอบแทนสุทธิต่อไร่สูง เช่น ดอกเบญจมาศ ดอกมัม จังหวัดหนองคาย จำนวน 97,476.87 และ 87,802.53 บาท/ไร่ ตามลำดับ มะละกอ (ผลสุก) จังหวัดอุดรธานี จำนวน 78,083.00 บาท/ไร่ มะม่วงมหาชนก พุทรา จังหวัดกาฬสินธุ์ จำนวน 58,277.00 และ 52,358.00 บาท/ไร่ ตามลำดับ พริก ข่าเหลือง จังหวัดนครราชสีมา จำนวน 40,297.76 และ 35,414.55 บาท/ไร่ ตามลำดับ เป็นต้น ทั้งนี้ข้อมูลผลตอบแทนสุทธิอาจเปลี่ยนแปลงได้ ขึ้นอยู่กับราคา ปริมาณผลผลิต และความต้องการของตลาด ณ ช่วงเวลานั้นๆ (ตารางที่ 4)

ตารางที่ 3 พื้นที่ปลูก ผลผลิตเฉลี่ย ต้นทุนและผลตอบแทน สิ้นค้าข้าวภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

จังหวัด	สินค้า	พื้นที่ปลูก S1/S2 (ไร่)	ผลผลิตเฉลี่ย S1/S2 (กก./ไร่)	ต้นทุน S1/S2 (บาท/ไร่)	ราคา ณ ไร่นา (บาท/ตัน)	ผลตอบแทนสุทธิ S1/S2 (บาท/ไร่)	พื้นที่ปลูก S3/N (ไร่)	ผลผลิต เฉลี่ย S3/N (กก./ไร่)	ต้นทุน S3/N (บาท/ไร่)	ราคา ณ ไร่นา (บาท/ตัน)	ผลตอบแทน สุทธิ S3/N (บาท/ไร่)
อุดรธานี	ข้าวเหนียวนาปี	984,204	390	4,346.00	12,020	805.00	1,124,273	359	4,574.43	12,020	168.36
บึงกาฬ	ข้าวเหนียวนาปี	318,762	355	3,614.00	11,957	631.00	472,163	297	3,234.78	11,957	316.45
เลย	ข้าวเหนียวนาปี	181,298	422	4,447.28	11,840	554.00	232,205	375	4,288.05	11,840	157.00
หนองคาย	ข้าวเหนียวนาปี	409,107	415	3,854.00	12,447	1,306.00	466,730	345	3,868.70	12,447	419.79
หนองบัวลำภู	ข้าวเหนียวนาปี	460,688	312	4,243.26	11,695	-592.39	432,446	296	4,469.16	11,695	-1,004.44
สกลนคร	ข้าวเหนียวนาปี	1,194,784	474	4,491.00	13,200	1,771.00	1,204,817	310	4,345.90	13,200	-254.96
นครพนม	ข้าวเจ้านาปี	612,191	366	4,246.61	10,460	-413.75	984,321	318	4,218.34	10,460	-888.82
มุกดาหาร	ข้าวเหนียวนาปี	302,466	426	6,216.21	12,090	-1,469.99	192,800	370	6,907.07	12,090	-2,491.07
ขอนแก่น	ข้าวเหนียวนาปี	1,806,668	626	4,201.44	12,440	3,582.27	870,979	294	4,524.58	12,440	-871.08
	ข้าวหอมมะลิ	-	669	4,173.98	10,040	2,544.49	-	267	4,186.23	10,040	-1,502.44
กาฬสินธุ์	ข้าวหอมมะลิ	394,853	575	5,505.00	10,060	277.39	529,473	348	5,720.94	10,060	-2,221.17
มหาสารคาม	ข้าวเหนียว	1,380,278	606	4,548.48	12,780	3,198.12	789,912	202	4,145.05	12,780	-1,559.91
ร้อยเอ็ด	ข้าวเหนียว	1,677,114	440	4,139.07	12,190	1,221.97	3,460,346	342	4,139.97	12,190	34.37
	ข้าวหอมมะลิ	-	468	4,141.47	10,250	656.97	-	324	3,474.15	10,250	-154.38
นครราชสีมา	ข้าวหอมมะลิ	2,549,982	485	3,926.95	10,060	952.15	1,570,298	198	4,416.83	10,060	-2,424.95
ชัยภูมิ	ข้าวเหนียวนาปี	641,823	590	3,649.76	10,969	2,828.51	1,145,229	438	3,986.96	10,969	813.51

ตารางที่ 3 พื้นที่ปลูก ผลผลิตเฉลี่ย ต้นทุนและผลตอบแทน สินค้าข้าว ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (ต่อ)

จังหวัด	สินค้า	พื้นที่ปลูก S1/S2 (ไร่)	ผลผลิตเฉลี่ย S1/S2 (กก./ไร่)	ต้นทุน S1/S2 (บาท/ไร่)	ราคา ณ ไร่นา (บาท/ตัน)	ผลตอบแทน สุทธิ S1/S2 (บาท/ไร่)	พื้นที่ปลูก S3/N (ไร่)	ผลผลิตเฉลี่ย S3/N (กก./ไร่)	ต้นทุน S3/N (บาท/ไร่)	ราคา ณ ไร่นา (บาท/ตัน)	ผลตอบแทนสุทธิ S3/N (บาท/ไร่)
บุรีรัมย์	ข้าวหอมมะลิ	1,593,977	390	3,516.83	9,978	379.26	2,100,753	304	3,754.60	9,978	-725.67
สุรินทร์	ข้าวหอมมะลิ	1,460,255	438	3,663.50	9,977	701.44	2,198,798	318	3,948.28	9,977	776.89
อุบลราชธานี	ข้าวเจ้านาปี	849,067	372	3,581.70	9,650	5.88	3,248,494	325	3,513.96	9,650	-375.30
ยโสธร	ข้าวหอมมะลิ	945,435	368	4,280.55	10,720	-1,261.47	552,147	238	4,741.73	10,720	-2,653.77
ศรีสะเกษ	ข้าวหอมมะลิ	1,493,636	449	4,312.44	9,540	-33.56	1,863,342	359	4,051.14	9,540	-627.23
อำนาจเจริญ	ข้าวหอมมะลิ	209,481	311	6,616.70	11,390	-3,079.99	803,940	280	5,032.55	11,390	-1,840.05

ที่มา : จากการสำรวจของสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตรที่ 1-12

หมายเหตุ : ข้อมูลผลตอบแทนอาจเปลี่ยนแปลงได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับราคา ปริมาณผลผลิต และความต้องการของตลาดนั้น ๆ

ตารางที่ 4 ผลผลิตเฉลี่ย ต้นทุนและผลตอบแทน สินค้าทางเลือก ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

จังหวัด	สินค้าทางเลือก	ผลผลิตเฉลี่ย (กก./ไร่) (หน่วยอื่นๆ)	ต้นทุน (บาท/ไร่)	ผลตอบแทนสุทธิ (บาท/ไร่)
อุดรธานี	หญ้าเนเปียร์	12,470	12,156.00	6,549.00
	กล้วยหอมทอง	3,816	20,640.00	28,968.00
	มะละกอ (ผลสุก)	9,583	17,747.00	78,083.00
	ต้นหอม	1,992	36,903.00	33,354.84
	ชิง	3,000	12,000.00	18,000.00
	ขมิ้น	650	4,274.00	2,226.00
	กระชาย	3,500	30,000.00	22,500.00
	ตะไคร้	3,000	14,511.00	15,489.00
	ถั่วลิสง	275	6,613.00	946.75
	เช่า	1,600	11,886.00	4,114.00
บึงกาฬ	เงาะ	1,131	12,199.65	15,602.45
	มะเขือเทศโรงงาน	11,665	23,554.67	13,540.48
	มันแกว	2,978	17,197.78	10,346.84
	ข้าวโพดหวาน	2,077	10,144.24	3,358.96
	พริกชี้หนู	1,536	38,838.67	7,581.61
เลย	กล้วยหอมทอง	2,193	24,778.00	8,120.09
	หญ้าเนเปียร์	12,470	12,126.00	6,579.00
	สับปะรด	3,282	11,251.79	7,258.69
	ข้าวโพดหวาน	1,500	6,898.67	17,101.33
	อ้อยโรงงาน	1,071	7,769.86	1,386.76
	ต้นหอม	1,992	36,903.00	33,355.00
	ถั่วลิสง	275	6,613.00	974.00
หนองคาย	ดอกดาวเรือง	979	34,498.77	27,056.43
	ดอกเบญจมาศ	3,584	81,739.04	97,476.87
	ดอกมัน	2,443	69,140.47	87,802.53
	เงาะ	1,131	12,168.00	15,434.00
	มันแกว	2,978	17,197.78	10,346.84
หนองบัวลำภู	มะขามแปรรูปยักซ์	231	5,696.86	2,395.09
	ไผ่บงหวาน	885	16,556.49	14,413.26
	เงาะ	1,131	12,199.65	15,602.45
	ข้าวโพดข้าวเหนียวม่วงแต้ม	1,012	8,266.00	6,914.00

ตารางที่ 4 ผลผลิตเฉลี่ย ต้นทุนและผลตอบแทน สินค้าทางเลือก ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ(ต่อ)

จังหวัด	สินค้าทางเลือก	ผลผลิตเฉลี่ย (กก./ไร่) (หน่วยอื่นๆ)	ต้นทุน (บาท/ไร่)	ผลตอบแทนสุทธิ (บาท/ไร่)
สกลนคร	ถั่วลิสง	303	6,926.31	2,165.00
	พริกชุบเปอร์ฮอท	1,034	10,996.90	3,416.60
	ข้าวโพดหวาน(เมล็ดพันธุ์)	695	8,733.01	7,253.88
	ข้าวโพดหวาน (ฝักสด)	1,155	7,005.26	3,765.65
	ลิ้นจี่	377	13,101.31	18,165.25
	แตงโม	2,606	9,892.37	12,075.63
	มันเบอร์รี่	1,038	21,240.81	12,716.57
	หว่ายตัดหน่อ	6,259	11,531.88	7,684.66
	หมากเม่า	597	8,545.50	6,847.43
	กระชาย	3,500	30,000.00	22,500.00
	ขิง	3,000	12,000.00	18,000.00
	ตะไคร้	3,000	14,511.00	15,486.00
	ข่า	1,600	11,886.00	4,114.00
	ขมิ้น	650	4,274.00	2,226.00
	กล้วยหอมทอง	2,193	24,778.00	8,120.09
มุกดาหาร	ยางพารา	568	8,053.06	7,475.11
	โคเนื้อ	312 (กก./ตัว)	28,715 (บาท/ตัว)	2,574 (บาท/ตัว)
	ถั่วลิสง	275	6,613.00	974.00
นครพนม	ถั่วลิสง	303	6,926.31	2,164.85
	พริกชุบเปอร์ฮอท	1,034	10,996.90	3,417.06
	ข้าวโพดหวาน (ฝักสด)	1,155	7,005.26	3,760.18
	แตงโม	2,606	9,892.37	12,074.95
	ข้าวโพด (เมล็ดพันธุ์)	695	8,733.01	7,253.83
	ขมิ้น	650	11,886.00	4,114.00
	ข่า	1,600	11,886.00	4,114.00
	ตะไคร้	3,000	14,511.00	15,489.00
	ถั่วลิสง	275	6,613.00	946.75
	ลิ้นจี่	377	13,101.31	24,614.69

ตารางที่ 4 ผลผลิตเฉลี่ย ต้นทุนและผลตอบแทน สินค้าทางเลือก ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ(ต่อ)

จังหวัด	สินค้าทางเลือก	ผลผลิตเฉลี่ย (กก./ไร่) (หน่วยอื่นๆ)	ต้นทุน (บาท/ไร่)	ผลตอบแทนสุทธิ (บาท/ไร่)
นครพนม	ถั่วลิสง	303	6,926.31	2,164.85
	พริกซูปเปอร์ฮอท	1,034	10,996.90	3,417.06
	ข้าวโพดหวาน (ฝักสด)	1,155	7,005.26	3,760.18
	แตงโม	2,606	9,892.37	12,074.95
	ข้าวโพด (เมล็ดพันธุ์)	695	8,733.01	7,253.83
	ขมิ้น	650	11,886.00	4,114.00
	ข่า	1,600	11,886.00	4,114.00
	ตะไคร้	3,000	14,511.00	15,489.00
	ถั่วลิสง	275	6,613.00	946.75
	ลิ้นจี่	377	13,101.31	24,614.69
ขอนแก่น	ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์รุ่น1	1,167	4,075.88	451.61
	ถั่วลิสงรุ่น2	357	7,454.21	1,841.05
กาฬสินธุ์	มะม่วงมหาชนก	2,767	15,624.00	58,277.00
	พุทรา	4,155	34,119.00	52,358.00
มหาสารคาม	มันสำปะหลัง	5,015	6,620.83	550.69
	กล้วยหอมทอง	1,922	28,090.96	657.07
ร้อยเอ็ด	ถั่วลิสงรุ่น1	230	7,110.39	237.45
	มันสำปะหลัง	4,517	6,105.12	37.55
	อ้อยโรงงาน	10,760	9,654.87	884.98
นครราชสีมา	พริก	1,615	12,650.88	40,297.76
	มันหวานญี่ปุ่น	2,276	14,821.48	6,916.13
	มะขามเทศ	499	12,385.52	14,286.74
	ข่าเหลือง	2,437	10,078.08	35,414.55
ชัยภูมิ	ส้มโอ	1,422	10,600.00	24,950.00
	สับปะรด	3,453	14,629.68	2,740.92
	กล้วยหอม	3,541	16,645.41	6,123.22
บุรีรัมย์	ฝรั่งกิมจู	600	10,760.91	1,239.09
	หนุ่ยเนเปียร์	20,000	6,488.76	9,511.24
	ดาวเรือง	22,500	10,778.61	11,721.39

ตารางที่ 4 ผลผลิตเฉลี่ย ต้นทุนและผลตอบแทน สินค้าทางเลือก ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ(ต่อ)

จังหวัด	สินค้าทางเลือก	ผลผลิตเฉลี่ย (กก./ไร่) (หน่วยอื่นๆ)	ต้นทุน (บาท/ไร่)	ผลตอบแทนสุทธิ (บาท/ไร่)
สุรินทร์	หญ้าเนเปียร์	20,000	5,931.57	10,068.43
อุบลราชธานี	มันสำปะหลังอินทรีย์	5,400	6,729.00	5,691.00
ยโสธร	ข้าวอินทรีย์	354	4,805.14	1,217.79
ศรีสะเกษ	ทุเรียน	1,350	29,012.25	78,987.75
	เงาะ	1,420	14,264.39	25,495.61
	ฝรั่ง	2,000	26,568.41	13,431.59
	มะม่วง (เขียวเสวย)	1,230	9,531.74	21,218.26
อำนาจเจริญ	ผักอินทรีย์	250	5,708.00	6,792.00

ที่มา : จากการสำรวจของสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตรที่ 1-12

หมายเหตุ : ข้อมูลผลตอบแทนอาจเปลี่ยนแปลงได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับราคา ปริมาณผลผลิต และความต้องการของตลาดนั้น ๆ

2.2.3 แนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการเขตเกษตรเศรษฐกิจสินค้าเกษตรที่สำคัญ: ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

1) พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อเพิ่มโอกาสในการปรับเปลี่ยนไปสู่กิจกรรมการผลิตชนิดใหม่ โดยการพัฒนาแหล่งน้ำด้วยการบริหารจัดการน้ำให้มีความเหมาะสมกับสภาพพื้นที่ รวมทั้งการพัฒนาแหล่งน้ำในไร่นาในพื้นที่นอกเขตชลประทาน เพื่อเพิ่มทางเลือกในการผลิตสินค้าให้แก่เกษตรกร พร้อมทั้งปรับปรุงคุณภาพดินให้มีความเหมาะสมกับกิจกรรมการผลิตของเกษตรกร

2) ส่งเสริมการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต และสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้าสำคัญของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตและมาตรฐานให้ตรงกับความต้องการของตลาด เช่น การพัฒนาข้าวหอมมะลิอินทรีย์ในทุ่งกุลาร้องไห้ไปสู่สินค้า Premium เพื่อการส่งออก รวมทั้งการสร้างมูลค่าเพิ่มด้วยการสร้างแบรนด์ให้เป็นที่รู้จัก

3) ส่งเสริมการปรับเปลี่ยนสินค้าตามศักยภาพของพื้นที่ โดยสนับสนุนข้อมูลพื้นฐานด้านการผลิตและการตลาดเพื่อการตัดสินใจปรับเปลี่ยน สนับสนุนการเข้าถึงแหล่งเงินทุนดอกเบี้ยต่ำ รวมทั้งปัจจัยที่จำเป็นเพื่อให้เกิดการปรับเปลี่ยนสินค้าตามศักยภาพของพื้นที่

4) สนับสนุนการพัฒนาเกษตรกรและสหกรณ์ให้เข้มแข็งทั้งในด้านการผลิตและการตลาด โดยสนับสนุนการรวมกลุ่มของเกษตรกรในรูปแบบแปลงใหญ่ เพื่อลดต้นทุนการผลิต และเข้าถึงปัจจัยการผลิตตลอดจนช่องทางการตลาด โดยเชื่อมโยงกันระหว่างเกษตรกรและผู้ประกอบการ สนับสนุนธุรกิจเกษตรผ่านกลไกสหกรณ์การเกษตรให้สามารถทำธุรกิจร่วมกับเอกชนทั้งในประเทศและต่างประเทศได้

2.2.4 มาตรการดำเนินการ

1) มาตรการด้านการผลิต ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีข้อจำกัดด้านแหล่งน้ำ แนวทางด้านการผลิตจึงให้ความสำคัญกับการพัฒนาระบบชลประทาน การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตข้าวหอมมะลิ และการปรับเปลี่ยนการผลิต มาตรการด้านการผลิตที่สำคัญจึงประกอบไปด้วย

1.1) มาตรการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตตามความเหมาะสมของพื้นที่

(1) กรณีเพาะปลูกในพื้นที่เหมาะสม ไม่ปรับเปลี่ยนการปลูกข้าว มุ่งเน้นให้เกษตรกรเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต ผลิตสินค้าให้ได้มาตรฐานเพื่อการส่งออก และเป็นสินค้าอัตลักษณ์

(2) กรณีเพาะปลูกในพื้นที่ไม่เหมาะสม ปรับเปลี่ยนข้าวเป็นสินค้าอื่น โดยปรับเปลี่ยนการผลิตไปเป็นสินค้าทางเลือกอื่น เช่น เลี้ยงโค กระบือ โดยปลูกพืชอาหารสัตว์ร่วมด้วย เป็นต้น และสนับสนุนแหล่งเงินทุนและสินเชื่อดอกเบี้ยต่ำ ในการจูงใจให้เกษตรกรปรับเปลี่ยนไปเป็นสินค้าทางเลือกอื่น

(3) สนับสนุนการรวมกลุ่มเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต เช่น โครงการระบบส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่ เป็นต้น

(4) สนับสนุนเครื่องจักรกลให้สัมพันธ์กับสินค้าที่ภาครัฐต้องการจะส่งเสริมให้เกษตรกรปรับเปลี่ยน

(5) สนับสนุนเงินทุนและปัจจัยการผลิตให้กับกลุ่มเกษตรกรสำหรับปรับเปลี่ยนไปเป็นสินค้าที่มีศักยภาพ

(6) ส่งเสริมการเพาะปลูกพืชหลังนาตามความต้องการของตลาด เช่น ถั่วลิสง เป็นต้น

1.2) มาตรการสนับสนุนปัจจัยอื่นๆ เพื่อสนับสนุนให้การผลิตมีประสิทธิภาพ เช่น โครงสร้างพื้นฐาน การวิจัยและพัฒนา องค์ความรู้ และข้อมูลข่าวสาร

(1) สนับสนุนแหล่งน้ำในไร่นานอกเขตชลประทาน และรูปแบบการบริหารจัดการน้ำที่เหมาะสมกับศักยภาพของพื้นที่ โดยภาครัฐร่วมลงทุนกับเกษตรกร

(2) ให้องค์ความรู้ในการปรับปรุงคุณภาพดินให้เหมาะสมกับการทำการเกษตรตามศักยภาพของพื้นที่ และให้เหมาะสมกับการทำเกษตรอินทรีย์

(3) พัฒนาองค์ความรู้และงานวิจัยสำหรับการผลิตที่เหมาะสมกับศักยภาพของพื้นที่ เช่น งานวิจัยพันธุ์พืชที่เหมาะสมกับดินเค็ม เป็นต้น

(4) ภาครัฐร่วมลงทุนพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานให้กับสหกรณ์ กลุ่มเกษตรกร เช่น โรงอบเมล็ดเพื่อปรับปรุงคุณภาพผลผลิตระหว่างรอการขาย โรงตัดแต่งโคเนื้อ เป็นต้น

2) มาตรการด้านการตลาด

2.1) สนับสนุนการจัดหาตลาดสินค้าเกษตรที่เป็นอัตลักษณ์เช่น ทูเรียน ข้าวหอมมะลิอินทรีย์ โดยร่วมกับกระทรวงพาณิชย์ และหอการค้า

2.2) สนับสนุนและประสานการเชื่อมโยงระหว่างตลาดกับกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตสินค้าเกษตร เช่น กลุ่มเกษตรกรสินค้าเกษตรอินทรีย์กับโรงเรียน โรงพยาบาล เป็นต้น

2.3) สนับสนุนข้อมูลด้านการตลาด และการทำธุรกิจให้กับกลุ่มเกษตรกร เช่น การค้าชายแดน โดยเชื่อมโยงการค้าสินค้าเกษตร (โคเนื้อ) ระหว่างชายแดนไทยและกัมพูชา หรือช่องทางขายสินค้าอัตลักษณ์ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือผ่านระบบออนไลน์ เป็นต้น

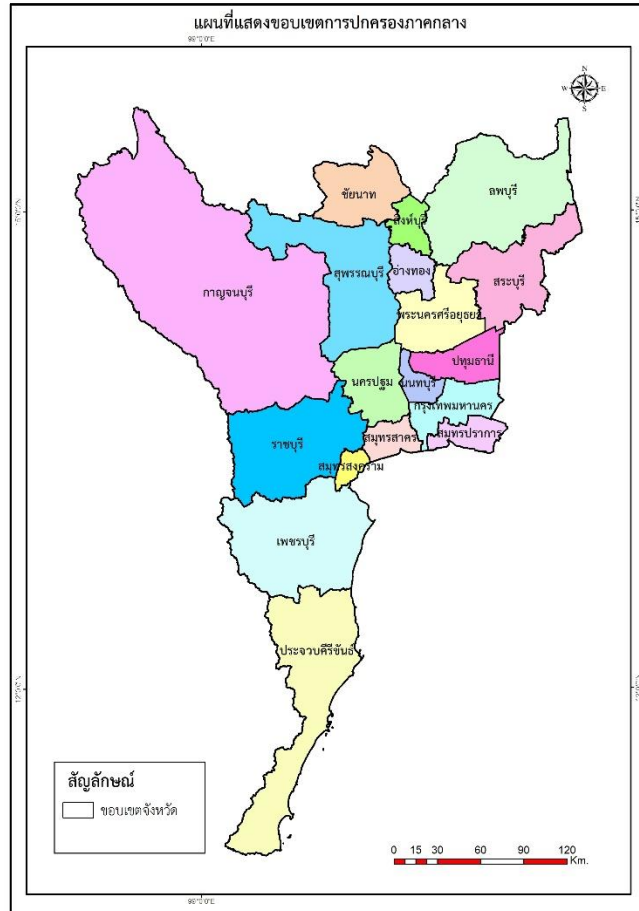
3) มาตรการเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มและยกระดับภาคเกษตร

3.1) ส่งเสริมการผลิตสินค้าเกษตรอินทรีย์ การแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ตามความต้องการของตลาด และสร้างเครือข่ายให้เกิดความเข้มแข็ง

3.2) สนับสนุนการสร้างตราสินค้าที่มีเอกลักษณ์ และให้ได้รับตรารับรองมาตรฐาน

2.3 ภาคกลาง

ภาคกลาง มีทั้งหมด 17 จังหวัด (ไม่รวมกรุงเทพมหานคร) แบ่งเป็น 4 กลุ่มจังหวัด ประกอบด้วย (1) ภาคกลางตอนบน ได้แก่ จังหวัดชัยนาท พระนครศรีอยุธยา ลพบุรี สระบุรี สิงห์บุรี และอ่างทอง (2) ภาคกลางปริมณฑล ได้แก่ จังหวัดนนทบุรี ปทุมธานี นครปฐม และสมุทรปราการ (3) ภาคกลางตอนล่าง 1 ได้แก่ จังหวัดกาญจนบุรี ราชบุรี และสุพรรณบุรี และ (4) ภาคกลางตอนล่าง 2 ได้แก่ ประจวบคีรีขันธ์ เพชรบุรี สมุทรสงคราม และสมุทรสาคร

ภาพที่ 5 แผนที่แสดงจังหวัดภาคกลาง

2.3.1 ข้อมูลทั่วไป

1) ลักษณะภูมิประเทศมีพื้นที่รวม 42.12 ล้านไร่หรือร้อยละ 13.1 ของประเทศ (รวมพื้นที่กรุงเทพมหานคร) ภูมิประเทศแบ่งออกเป็น 3 ลักษณะ คือ ด้านตะวันตกเป็นพื้นที่สูงบริเวณเทือกเขาถนนธงชัย และตะนาวศรีเป็นแนวยาวไปทางใต้ตามแนวพรมแดน ตอนกลางเป็นที่ราบลุ่มแม่น้ำที่เกิดจากการทับถมของดินตะกอนที่แม่น้ำเจ้าพระยาและแม่น้ำสาขาต่าง ๆ พัดพามาสภาพดินมีความอุดมสมบูรณ์สูง ตอนล่างเป็นพื้นที่ราบและที่ราบชายฝั่งทะเล ทิศตะวันตกมีอาณาเขตติดต่อกับสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาร์ ทิศเหนือติดกับจังหวัดอุทัยธานี นครสวรรค์ เพชรบูรณ์ ด้านใต้ติดกับจังหวัดชุมพร ส่วนทิศตะวันออกติดกับจังหวัดนครราชสีมา นครนายก ฉะเชิงเทราและอ่าวไทย

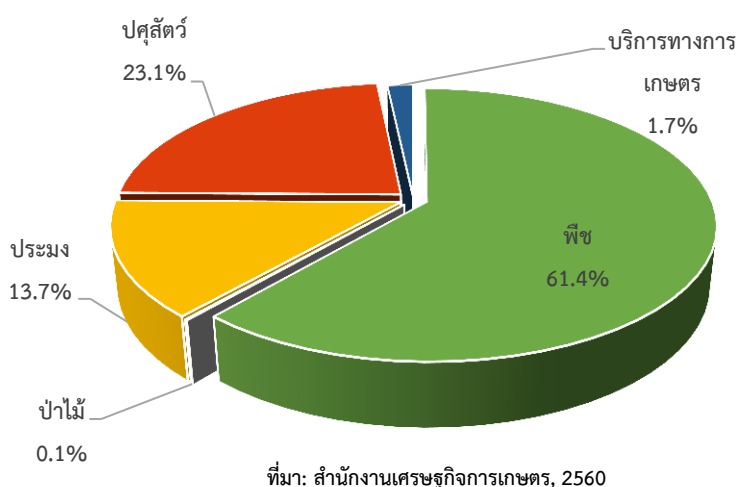
2) **ภูมิอากาศ** ภาคกลางมีภูมิอากาศแบบทุ่งหญ้าเมืองร้อนมีฝนตกปานกลาง มีลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้พัดพาความชุ่มชื้นมาจากทะเลอันดามันมาสู่ภาคกลาง แต่เนื่องจากเทือกเขาถนนธงชัยและตะนาวศรี ซึ่งทอดตัวในแนวเหนือ-ใต้ทางด้านตะวันตกของภาคจึงเป็นแนวบังลมมรสุม ทำให้พื้นที่หลังเขามีสฝนตกน้อยปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยประมาณ 1,500 มิลลิเมตรต่อปี

3) **การใช้ประโยชน์ที่ดิน** จากข้อมูลปี พ.ศ.2558 ภาคกลางมีพื้นที่รวม 42.12 ล้านไร่จำแนกเป็นพื้นที่ป่าไม้ 13.92 ล้านไร่หรือร้อยละ 33.04 พื้นที่ทำการเกษตร 18.25 ล้านไร่หรือร้อยละ 43.33 และพื้นที่ใช้ประโยชน์อื่นๆ 9.95 ล้านไร่หรือร้อยละ 23.63 ของพื้นที่ภาค

4) **แหล่งน้ำ** ภาคกลางมีลุ่มน้ำที่สำคัญ 7 ลุ่มน้ำ คือ ลุ่มน้ำเจ้าพระยา ลุ่มน้ำสะแกกรัง ลุ่มน้ำป่าสัก ลุ่มน้ำท่าจีน ลุ่มน้ำแม่กลอง ลุ่มน้ำเพชรบุรีและลุ่มน้ำชายฝั่งทะเลตะวันตก โดยแม่น้ำที่สำคัญในภาคกลาง ได้แก่ (1) แม่น้ำเจ้าพระยาแยกสาขาออกเป็นแม่น้ำ 3 สาย คือ แม่น้ำท่าจีน แม่น้ำน้อยและแม่น้ำลพบุรี (2) แม่น้ำป่าสัก (3) แม่น้ำแม่กลองและ (4) แม่น้ำเพชรบุรี

2.3.2 โครงสร้างการผลิตภาคการเกษตร : ภาคกลาง

โครงสร้างการผลิตภาคเกษตรของภาคกลาง ในปี 2560 ได้แก่ สาขาพืช สัตว์เลี้ยง ร้อยละ 61.4 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมภาคเกษตรรายภาค รองลงมาคือ สาขาปศุสัตว์ ประมง บริการทางการเกษตร และป่าไม้ คิดเป็นร้อยละ 23.1 13.7 1.7 และ 0.1 ตามลำดับ เนื่องจากลักษณะทางกายภาพที่มีแหล่งน้ำอุดมสมบูรณ์ ระบบชลประทานที่ดีช่วยสนับสนุนการทำการเกษตร จึงทำให้ภาคกลางเป็นแหล่งผลิตสินค้าเกษตรที่สำคัญ โดยเฉพาะการผลิตข้าว แต่เนื่องจากรูปแบบการผลิตเป็นการผลิตสินค้าเกษตรเชิงพาณิชย์ มีการใช้สารเคมีเป็นจำนวนมาก ส่งผลให้มีปัญหาดินเสื่อมโทรม อีกทั้งยังเป็นพื้นที่รับน้ำ และประสบปัญหาอุทกภัย ภัยแล้ง บ่อยครั้ง จึงส่งผลต่อการเติบโตทางเศรษฐกิจการเกษตรของภาค(ภาพที่ 6)

ภาพที่ 6 สัดส่วนมูลค่าผลิตภัณฑ์ภาคเกษตร ภาคกลาง

สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตรจึงได้ศึกษาด้านเศรษฐกิจของสินค้าข้าว เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต และเพิ่มรายได้ให้กับเกษตรกร โดยนำเสนอสินค้าทางเลือก/กิจกรรมการผลิตที่มีศักยภาพในพื้นที่ รายละเอียดดังนี้

2.3.2.1 สินค้าข้าว

การผลิตข้าวของภาคกลาง ส่วนใหญ่เป็นข้าวเจ้านาปี และข้าวเจ้านาปรังโดยในพื้นที่เหมาะสม (S1/S2) ผลตอบแทนสุทธิของข้าวเจ้านาปีอยู่ระหว่าง 581.10 ถึง 2,136.44 บาท/ไร่ ผลตอบแทนสุทธิของข้าวเจ้านาปรังอยู่ระหว่าง 931.19 ถึง 2,284.51 บาท/ไร่ ส่วนในพื้นที่ไม่เหมาะสม (S3/N) ผลตอบแทนสุทธิของข้าวเจ้านาปีอยู่ระหว่าง -824.67 ถึง 1,713.11 บาท/ไร่ ผลตอบแทนสุทธิของข้าวเจ้านาปรังอยู่ระหว่าง 841.56 ถึง 1,579.16 บาท/ไร่ ซึ่งจะเห็นว่าผลตอบแทนสุทธิสูงสุดของสินค้าข้าวส่วนใหญ่ในพื้นที่ S1/S2 สูงกว่าในพื้นที่ S3/N เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีความเหมาะสมในการปลูกข้าว ทั้งข้าวเจ้านาปีและข้าวเจ้านาปรัง (ตารางที่ 5)

2.3.2.2 สินค้าทางเลือก

สินค้าทางเลือกสำหรับการปรับเปลี่ยนการผลิตในพื้นที่ไม่เหมาะสม (S3/N) ของข้าว ในภาคกลางที่ให้ผลตอบแทนสุทธิที่คุ้มค่า เช่น พืชสมุนไพรไม้ดอกไม้ประดับ พืชผัก พืชอาหารสัตว์ ผลไม้ เป็นต้น เมื่อพิจารณาเป็นรายสินค้าที่ให้ผลตอบแทนสุทธิต่อไร่สูง เช่น พืช จังหวัดสมุทรสาคร จำนวน 154,859.13 บาท/ไร่ ดอกมะลิ จังหวัดนครปฐม จำนวน 137,118.15 บาท/ไร่ ติปาลี (แห้ง) จังหวัดนครปฐม จำนวน 89,800.00 บาท/ไร่ กระชาย จังหวัดสุพรรณบุรี จำนวน 88,100.00 บาท/ไร่ ไพร จังหวัดนครปฐม จำนวน 61,323.40 บาท/ไร่ ขนุน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ จำนวน 54,857.24 บาท/ไร่ เป็นต้น ทั้งนี้ ข้อมูลผลตอบแทนสุทธิอาจเปลี่ยนแปลงได้ ขึ้นอยู่กับราคา ปริมาณผลผลิต และความต้องการของตลาด ณ ช่วงเวลานั้นๆ (ตารางที่ 6)

ตารางที่ 5 พื้นที่ปลูก ผลผลิตเฉลี่ย ต้นทุนและผลตอบแทนสินค้าข้าว ภาคกลาง

จังหวัด	สินค้า	พื้นที่ปลูก S1/S2 (ไร่)	ผลผลิตเฉลี่ย S1/S2 (กก./ไร่)	ต้นทุน S1/S2 (บาท/ไร่)	ราคา ณ ไร่นา (บาท/ตัน)	ผลตอบแทน สุทธิ S1/S2 (บาท/ไร่)	พื้นที่ปลูก S3/N (ไร่)	ผลผลิต เฉลี่ย S3/N (กก./ไร่)	ต้นทุน S3/N (บาท/ไร่)	ราคา ณ ไร่นา (บาท/ตัน)	ผลตอบแทน สุทธิ S3/N (บาท/ไร่)
พระนครศรีอยุธยา	ข้าวเจ้านาปี	1,105,561	701	4,024.65	7,800	1,444.87	34,574	676	3,870.47	7,800	1,399.75
	ข้าวเจ้านาปรัง		738	3,820.05	7,370	1,622.33		718	3,713.31	7,370	1,579.16
ชัยนาท	ข้าวเจ้านาปี	886,928	773	4,300.16	7,340	1,374.47	63,719	602	4,023.13	7,340	393.57
ลพบุรี	ข้าวเจ้านาปี	723,839	710	4,069.40	7,120	983.66	201,409	627	4,285.61	7,120	177.13
สระบุรี	ข้าวเจ้านาปี	517,789	634	4,105.45	8,290	1,152.32	26,897	568	3,931.20	8,290	777.60
สิงห์บุรี	ข้าวเจ้านาปี	345,927	693	4,320.97	7,913	1,166.22	-	-	-	-	-
	ข้าวเจ้านาปรัง		679	3,956.17	7,410	1,072.11	-	-	-	-	-
อ่างทอง	ข้าวเจ้านาปี	366,492	664	4,145.59	7,830	1,050.16	13,862	604	4,122.24	7,830	604.18
	ข้าวเจ้านาปรัง		679	4,054.41	7,820	1,252.25		654	4,176.39	7,820	934.29
นครปฐม	ข้าวเจ้านาปี	360,382	900	5,379.32	7,572	1,438.81	28,210	826	4,953.86	7,572	1,301.67
	ข้าวเจ้านาปรัง		864	5,529.47	7,929	1,323.25		757	4,993.84	7,929	1,008.65
นนทบุรี	ข้าวเจ้านาปี	139,340	698	4,041.69	7,860	1,446.55	15,359	653	3,739.01	7,860	1,393.18
	ข้าวเจ้านาปรัง		709	4,163.57	7,190	931.19		665	3,939.21	7,190	841.56

ตารางที่ 5 พื้นที่ปลูก ผลผลิตเฉลี่ย ต้นทุนและผลตอบแทนสินค้าข้าว ภาคกลาง(ต่อ)

จังหวัด	สินค้า	พื้นที่ปลูก S1/S2 (ไร่)	ผลผลิตเฉลี่ย S1/S2 (กก./ไร่)	ต้นทุน S1/S2 (บาท/ไร่)	ราคา ณ ไร่นา (บาท/ตัน)	ผลตอบแทน สุทธิ S1/S2 (บาท/ไร่)	พื้นที่ปลูก S3/N (ไร่)	ผลผลิต เฉลี่ย S3/N (กก./ไร่)	ต้นทุน S3/N (บาท/ไร่)	ราคา ณ ไร่นา (บาท/ตัน)	ผลตอบแทน สุทธิ S3/N (บาท/ไร่)
ปทุมธานี	ข้าวเจ้านาปี	323,676	708	4,156.53	7,920	1,448.06	21,418	673	4,037.90	7,920	1,289.72
	ข้าวเจ้านาปรัง		731	4,246.79	7,190	1,007.23		691	3,970.90	7,190	996.88
สมุทรปราการ	ข้าวเจ้านาปี	29,089	862	4,101.62	7,243	2,136.44	-	-	-	-	-
	ข้าวเจ้านาปรัง		833	4,057.44	7,648	2,284.51	-	-	-	-	-
ราชบุรี	ข้าวเจ้านาปี	341,119	705	4,987.14	8,080	2,018.88	49,232	652	4,645.02	8,080	1,713.11
กาญจนบุรี	ข้าวเจ้านาปี	298,852	742	5,065.50	8,030	648.82	178,637	682	5,562.57	8,030	-314.02
สุพรรณบุรี	ข้าวเจ้านาปี	1,305,608	737	4,441.84	7,800	1,310.50	41,856	716	4,472.59	7,800	1,111.66
เพชรบุรี	ข้าวเจ้านาปี	-	742	5,076.55	7,630	581.10	-	513	4,738.17	7,630	-824.67
สมุทรสงคราม*	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

ที่มา : จากการสำรวจของสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตรที่ 1-12

หมายเหตุ : ข้อมูลผลตอบแทนอาจเปลี่ยนแปลงได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับราคา ปริมาณผลผลิต และความต้องการของตลาดนั้น ๆ

* จังหวัดสมุทรสงครามไม่มีสินค้าข้าวและยางพาราเป็นสินค้าเกษตรที่มีมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดปี 2558 (GPP : Gross Provincial Product for 2015) สูงใน 4อันดับแรก (Top4)

ตารางที่ 6 ผลผลิตเฉลี่ย ต้นทุนและผลตอบแทน สินค้าทางเลือก ภาคกลาง

จังหวัด	สินค้าทางเลือก	ผลผลิตเฉลี่ย (กก./ไร่) (หน่วยอื่นๆ)	ต้นทุน (บาท/ไร่)	ผลตอบแทนสุทธิ (บาท/ไร่)
พระนครศรีอยุธยา	ข้าวโพดเทียน	1,000	6,535.00	8,465.00
	ผักบุ้งจีน	2,000	9,800.00	10,200.00
	ผักคะน้า	2,000	7,600.00	8,400.00
ชัยนาท	อ้อยโรงงาน	9,924	7,752.37	1,476.96
	มันสำปะหลัง	3,315	5,564.04	568.03
	ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์	851	4,282.53	1,098.74
	หญ้าเนเปียร์	43,326	20,763.45	31,228.11
	เลี้ยงแพะขุน และปลูกหญ้าเนเปียร์	-	613 (บาท/ตัว)	2,237 (บาท/ตัว)
	เลี้ยงโคเนื้อพันธุ์ลูกผสม และปลูกหญ้าเนเปียร์	-	16,483 (บาท/ตัว)	13,517 (บาท/ตัว)
ลพบุรี	มันสำปะหลัง	4,221	6,705.78	680.48
	อ้อยโรงงาน	9,395	7,905.17	644.22
	ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์	1,117	4,150.29	2,215.42
สระบุรี	ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์	931	4,558.79	1,340.77
	อ้อยโรงงาน	13,031	9,914.24	2,360.96
	หญ้าเนเปียร์	43,326	20,763.45	31,228.11
	ข้าวโพดสดพร้อมฝัก	8,000	5,636.19	4,763.81
	ขมิ้นชัน	2,000	10,155.00	49,845.00
สิงห์บุรี	ถั่วลิสงฝักสด	1,200	15,000.00	9,000.00
	ถั่วเหลืองฝักสด	700	6,070.00	6,530.00
	ข้าวโพดข้าวเหนียว	1,000	7,060.00	2,940.00
	แตงโม	1,500	6,560.00	8,440.00
อ่างทอง	ตะไคร้	3,013	22,089.29	20,085.71
	ชะอม	3,000	19,734.21	22,265.79
	ข่าแดง (ข่าอ่อน)	6,000	68,997.50	27,002.50
	ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์	1,030	4,160.71	3,171.83
	มะเขือเทศราชินี	2,057	34,252.18	46,890.68

ตารางที่ 6 ผลผลิตเฉลี่ย ต้นทุนและผลตอบแทน สินค้าทางเลือก ภาคกลาง (ต่อ)

จังหวัด	สินค้าทางเลือก	ผลผลิตเฉลี่ย (กก./ไร่) (หน่วยอื่นๆ)	ต้นทุน (บาท/ไร่)	ผลตอบแทนสุทธิ (บาท/ไร่)
นครปฐม	บัวบก	3,029	53,109.30	8,102.14
	ขมิ้นชัน	3,917	40,751.46	18,429.42
	ไพล	3,500	38,671.60	61,323.40
	ดีปลี (แห้ง)	1,800	144,200.00	89,800.00
	ดอกกรัก	808	33,504.79	39,959.38
	หญ้าเนเปียร์	43,326	20,763.45	31,228.00
	ดอกมะลิ	764	101,313.49	137,118.15
นนทบุรี	นาบัว (บัวฉัตร)	20,000 ดอก	27,313.00	10,887.00
	ผักบุ้งน้ำ	2,000	7,474.00	11,526.00
	ผักกะเพราแดง	6,000	59,576.00	12,424.00
	กุยช่าย	ตัดใบ 2,450/ตัดดอก 500	49,387.00	31,813.00
	ผักกาดหอม (GAP)	1,200	10,482.00	1,518.00
	ไม้ดอก (ดอกกรัก)	1,000	24,514.00	25,486.00
ปทุมธานี	กล้วยหอม	3,508	20,363.42	26,645.92
	ใบเตย	3,500	16,396.71	15,103.29
	หญ้าปูสนาม	1471.43 (ตร.ม.)	8,325.49	11,460.22
	มะระจีน	1,500	14,597.21	15,402.79
	ฝรั่งกิมจู	1,500	19,122.52	18,377.48
สมุทรปราการ	มะพร้าวน้ำหอม	2,844	4,466.31	17,800.80
	ผักกระเฉด	10,251	28,800.00	52,800.00
ราชบุรี	อ้อยโรงงาน	9,544	20,763.45	520.86
	หญ้าเนเปียร์	43,326	20,763.45	44,226.00
	โคเนื้อ	-	2,022.05 บาท/ตัว	14,379 บาท/ตัว
กาญจนบุรี	มันสำปะหลัง	3,184	5,065.50	648.82
	อ้อยโรงงาน	9,091	9,090.84	1,156.31
	ไก่เนื้อ	-	90.82 บาท/ตัว	7.48 บาท/ตัว

ตารางที่ 6 ผลผลิตเฉลี่ย ต้นทุน และผลตอบแทนสินค้าทางเลือก ภาคกลาง (ต่อ)

จังหวัด	สินค้าทางเลือก	ผลผลิตเฉลี่ย (กก./ไร่) (หน่วยอื่นๆ)	ต้นทุน (บาท/ไร่)	ผลตอบแทนสุทธิ (บาท/ไร่)
สุพรรณบุรี	ข้าวโพดหวาน	1,819	6,776.05	4,137.95
	ข้าวโพดฝักอ่อน	1,199	5,322.44	3,070.56
	ขมิ้นชัน	2,000	30,500.00	29,500.00
	เช่า	3,400	33,325.00	51,675.00
	กระชาย	4,000	51,900.00	88,100.00
	ถั่วเขียว	123	2,282.74	3,174.77
เพชรบุรี	หญ้าเนเปียร์	43,326	20,763.45	44,226.00
	เผือกหอม	2,160	23,555.44	39,628.34
	ไผ่	-	8,000-11,000	-
ประจวบคีรีขันธ์	ว่านหางจระเข้	25,196	20,592.86	35,089.60
	ขนุน	4,169	16,099.14	54,857.24
	โกโก้ (เมล็ดแห้ง)	672 กก./ต้น/ปี	12,008.00	21,592.00
สมุทรสาคร	ลำไย (พวงทอง)	1,176	19,835.40	23,458.70
	ฝรั่ง (แป้นสีทอง)	3,750	17,026.60	35,848.40
	พลู	3,234	56,847.02	154,859.13
	ติป्ली	1,825	45,576.99	45,673.01
	เตยหอม	900	5,066.77	5,733.23

ที่มา : จากการสำรวจของสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตรที่ 1-12

หมายเหตุ : ข้อมูลผลตอบแทนอาจเปลี่ยนแปลงได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับราคา ปริมาณผลผลิต และความต้องการของตลาดนั้น ๆ

2.3.3 แนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการเขตเกษตรเศรษฐกิจสินค้าเกษตรที่สำคัญ : ภาคกลาง

1) ส่งเสริมการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต และพัฒนาคุณภาพให้ได้มาตรฐานตามที่ตลาดต้องการ โดยการสนับสนุนระบบส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่ ที่ให้เกษตรกรมีการรวมกลุ่มและบริหารจัดการร่วมกัน เพื่อให้เกิดการรวมกันผลิตและรวมกันจำหน่ายมีตลาดรองรับที่แน่นอน และส่งเสริมองค์ความรู้ให้เกษตรกร สามารถลดต้นทุนการผลิตและมีผลผลิตเพิ่มขึ้น โดยใช้เทคโนโลยีการผลิตที่ทันสมัยและเหมาะสม รวมทั้งผลผลิตมีคุณภาพได้มาตรฐาน ภายใต้การบูรณาการของหน่วยงานภาครัฐและเอกชนเพื่อให้ภาคกลางเป็นศูนย์กลางการผลิตอาหารของประเทศ

2) ส่งเสริมการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้าเกษตรหลักของภาค เพื่อยกระดับรายได้และคุณภาพชีวิตให้กับเกษตรกร โดยการพัฒนามาตรฐานฟาร์มเพื่อผลิตอาหารปลอดภัย ส่งเสริมการผลิตสินค้าเกษตรที่มีมูลค่าเพิ่มและโอกาสทางเศรษฐกิจ เช่น สินค้าเกษตรปลอดภัย เกษตรอินทรีย์ เป็นต้น รวมทั้งการแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ที่มีมูลค่าสูง เพื่อการส่งออกสินค้าเกษตรคุณภาพที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้บริโภค

3) พัฒนาระบบการตลาดสินค้าเกษตร เพื่อเชื่อมโยงการผลิตกับการตลาด โดยการบูรณาการทุกภาคส่วนทั้งภาครัฐ ผู้ประกอบการ และเกษตรกร ให้เกิดการเชื่อมโยงผลผลิตของเกษตรกรกับผู้ประกอบการ ในการรวบรวมผลผลิต แปรรูป จนถึงผู้บริโภค ตามแนวทางตลาดนำการผลิตในการเลือกผลิตสินค้าทางเลือกของเกษตรกร

4) พัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร โดยการนำทรัพยากรเกษตรที่เป็นอัตลักษณ์พื้นถิ่น และวัฒนธรรมเกษตรมาเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงเกษตร รวมทั้งพัฒนาศูนย์ปราชญ์ชาวบ้านให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรแบบครบวงจร เพื่อเป็นทางเลือกในการสร้างรายได้ให้กับเกษตรกร

2.3.4 มาตรการดำเนินการ

1) มาตรการด้านการผลิต ตามแนวทางส่งเสริมการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต และพัฒนาคุณภาพให้ได้มาตรฐานตามที่ตลาดต้องการ โดยจัดทำมาตรการบริหารจัดการการผลิตสินค้าเกษตรให้สอดคล้องตามศักยภาพของพื้นที่ตามนโยบายเขตเกษตรเศรษฐกิจ (Zoning) ประกอบไปด้วย

1.1) มาตรการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตตามความเหมาะสมของพื้นที่

(1) กรณีเพาะปลูกในพื้นที่ที่เหมาะสม มุ่งเน้นให้เกษตรกรเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต โดยเพิ่มผลผลิตต่อไร่ ลดต้นทุนการผลิต และยกระดับคุณภาพสินค้าสู่มาตรฐาน ด้วยการส่งเสริมให้เกษตรกรผลิตสินค้าคุณภาพตรงความต้องการของผู้บริโภค เพื่อสร้างรายได้เพิ่มให้กับเกษตรกร เช่น ข้าวหอมปทุมธานี ข้าวไรซ์เบอร์รี่ เป็นต้น

(2) กรณีเพาะปลูกในพื้นที่ไม่เหมาะสม โดยปรับเปลี่ยนการผลิตข้าวไปปลูกสินค้าทางเลือกอื่นทดแทน เช่น พืชสมุนไพร พืชอาหารสัตว์ (หญ้าเนเปียร์ ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์) เป็นต้น และสนับสนุนแหล่งเงินทุนและสินเชื่อดอกเบี้ยต่ำ ในการจูงใจให้เกษตรกรปรับเปลี่ยนไปปลูกสินค้าทางเลือกอื่น

(3) ส่งเสริมการรวมกลุ่มเพื่อสร้างความเข้มแข็งของเกษตรกร ให้สามารถผลิตสินค้ามีคุณภาพได้มาตรฐาน เช่น ส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่ เป็นต้น

(4) สนับสนุนการประกันภัยพืชผล ปศุสัตว์ สัตว์น้ำ สำหรับผู้ที่ปลูกตามศักยภาพของพื้นที่ เขตเกษตรเศรษฐกิจ

1.2) มาตรการสนับสนุนปัจจัยอื่น ๆ เพื่อสนับสนุนให้การผลิตมีประสิทธิภาพ เช่น โครงสร้างพื้นฐาน การวิจัยและพัฒนา องค์ความรู้ และข้อมูลข่าวสาร

(1) ส่งเสริมให้มีแหล่งน้ำในไร่นานอกเขตชลประทาน และปรับปรุงคุณภาพดินให้เหมาะสมกับการทำการเกษตร

(2) ส่งเสริมให้เกษตรกรเข้าถึงและเข้าใจการใช้ Agri - Map Online เพื่อเป็นเครื่องมือหรือข้อมูลในการพิจารณาการปลูกพืชหรือทำกิจกรรมการเกษตรในพื้นที่ของตนเอง

(3) พัฒนาองค์ความรู้ด้านเกษตรกรรมที่ทันสมัยให้แก่เกษตรกรตามชนิดสินค้าเกษตรที่กำหนดในเขตเกษตรเศรษฐกิจนั้นๆ โดยสนับสนุนองค์ความรู้ผ่านศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร (ศพก.)

(4) สนับสนุนการวิจัยและพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้สอดคล้องกับสินค้าเกษตรแต่ละเขตเกษตรเศรษฐกิจ

2) มาตรการด้านการตลาด

2.1) สนับสนุนการจัดหาตลาด และเชื่อมโยงแหล่งรับซื้อของสินค้าทางเลือกให้มีตลาดรองรับที่แน่นอนตามแนวทางตลาดนำการผลิต เช่น ตลาดไท จังหวัดปทุมธานี เป็นศูนย์กลางการค้าขายสินค้าเกษตรครบวงจร ตลาดศรีเมือง จังหวัดราชบุรี เป็นตลาดกลางพืชผักผลไม้ขนาดใหญ่ ตลาดเกษตรสุพรรณ จังหวัดอ่างทอง เป็นศูนย์กลางการรวบรวมและการกระจายสินค้าเกษตรไปยังตลาดภายในประเทศทั่วทุกภูมิภาคและประเทศเพื่อนบ้าน ตลาดมหาชัย จังหวัดสมุทรสาคร เป็นแหล่งจำหน่ายอาหารทะเลนานาชาติ เป็นต้น

2.2) เชื่อมโยงนโยบายการส่งเสริมการใช้พืชสมุนไพรของกระทรวงสาธารณสุขกับเกษตรกรผู้ผลิต เพื่อให้เกษตรกรมีความมั่นใจ

2.3) สนับสนุนระบบเกษตรพันธสัญญาและตลาดซื้อขายล่วงหน้าที่มีการทำสัญญาซื้อขายระหว่างเกษตรกรและเอกชน/โรงงานผู้รับซื้อผลผลิตในเขตเกษตรเศรษฐกิจอย่างยุติธรรมและเสมอภาค

3) มาตรการเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม และยกระดับภาคเกษตร

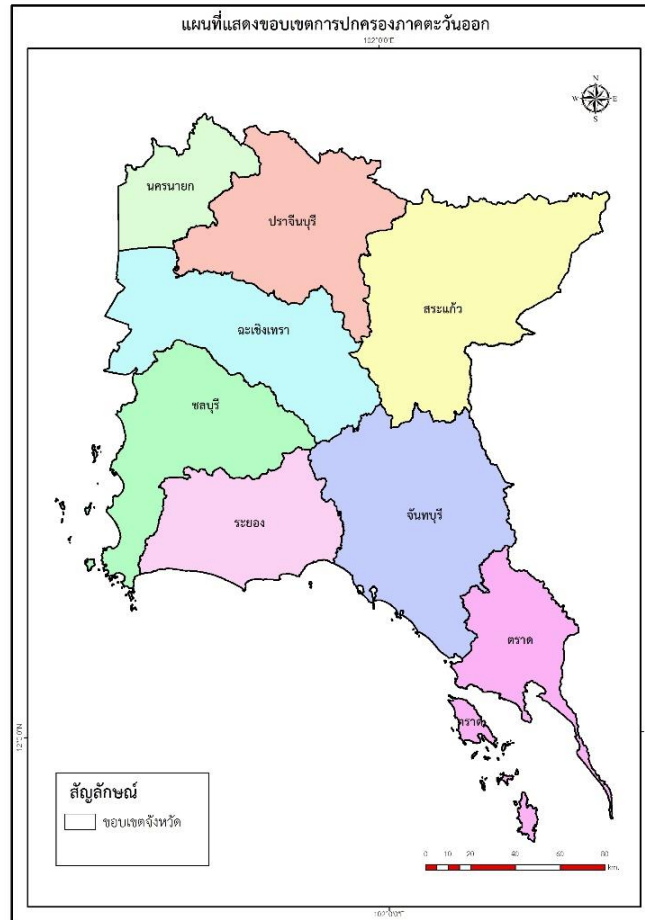
3.1) ส่งเสริมการผลิตสินค้าเกษตรที่มีคุณภาพ และมีมูลค่าสูงตามความต้องการของตลาด เช่น ข้าวอินทรีย์ โคนมอินทรีย์ เป็นต้น

3.2) สร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้าเกษตรตั้งแต่การผลิตจนถึงการแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ โดยใช้เทคโนโลยีสนับสนุนการพัฒนาด้านการแปรรูปแก่เกษตรกรในรูปแบบกลุ่มหรือสหกรณ์ เช่น ยาสมุนไพร อาหารสัตว์ เป็นต้น

3.3) พัฒนาและส่งเสริมการรวมกลุ่มการแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ตามความต้องการของตลาด สร้างเครือข่ายให้เกิดความเข้มแข็ง เพื่อเพิ่มขีดความสามารถการดำเนินธุรกิจและการบริหารจัดการสินค้าเกษตร

2.4 ภาคตะวันออก

ภาคตะวันออก มีทั้งหมด 8 จังหวัด แบ่งเป็น 2 กลุ่มจังหวัด ประกอบด้วย (1) กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออก 1 ได้แก่ จังหวัดฉะเชิงเทรา ชลบุรี และระยอง และ (2) กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออก 2 ได้แก่ จังหวัดจันทบุรี ตราด นครนายก ปราจีนบุรี และสระแก้ว

ภาพที่ 7 จังหวัดในภาคตะวันออก

2.4.1 ข้อมูลทั่วไป

1) **ลักษณะภูมิประเทศ**ภาคตะวันออกมีพื้นที่รวม 22.81 ล้านไร่หรือร้อยละ 7.1 ของประเทศ ภูมิประเทศเป็นพื้นที่ภูเขาสูงและป่าไม้ โดยตอนกลางเป็นที่ราบสลับภูเขา ตอนล่างเป็นที่ราบลุ่มน้ำและที่ราบชายฝั่งทะเล อาณาเขตทิศเหนือติดกับจังหวัดสระบุรี นครราชสีมา บุรีรัมย์ ทิศใต้ติดกับอ่าวไทย ทิศตะวันออกติดกับกัมพูชา และทิศตะวันตกติดกับกรุงเทพฯ ปทุมธานี สมุทรปราการ และอ่าวไทย

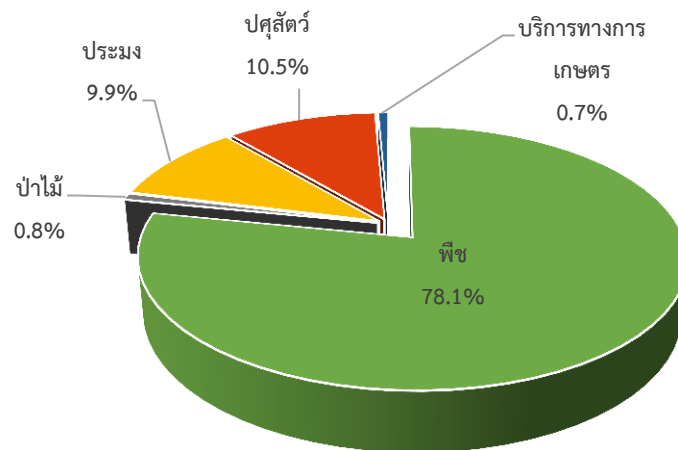
2) **ภูมิอากาศ** ลักษณะภูมิอากาศของภาคตะวันออกคล้ายคลึงกับภาคใต้ คือ ทางตอนบนของภาคจากปราจีนบุรี สระแก้ว ชลบุรี ระยอง ฉะเชิงเทรา จะมีลักษณะอากาศแบบสะวันนา (Aw) ส่วนทางตอนล่าง คือ จันทบุรีและตราด จะมีลักษณะอากาศแบบร้อนชื้นแบบมรสุม (Am) คือ มีฝนตกชุกและอากาศร้อนชื้นจังหวัดที่มีปริมาณฝนมากที่สุด คือ ตราด และจังหวัดที่มีฝนตกน้อยที่สุด คือ ชลบุรี

3) การใช้ประโยชน์ที่ดิน จากข้อมูลปี พ.ศ.2558 ภาคตะวันออกมีพื้นที่รวม 22.81 ล้านไร่จำแนกเป็นพื้นที่ป่าไม้ 5.09 ล้านไร่หรือร้อยละ 22.32 พื้นที่ทำการเกษตร 12.88 ล้านไร่หรือร้อยละ 56.45 และพื้นที่ใช้ประโยชน์อื่นๆ 4.84 ล้านไร่หรือร้อยละ 23.4 ของพื้นที่ภาค

4) แหล่งน้ำ ภาคตะวันออกมีลุ่มน้ำที่สำคัญ คือ ลุ่มน้ำปราจีนบุรี ลุ่มน้ำบางปะกง ลุ่มน้ำโตนเลสาบและลุ่มน้ำชายฝั่งทะเลตะวันออก แม่น้ำสายสำคัญ ได้แก่ แม่น้ำระยอง แม่น้ำจันทบุรี แม่น้ำประแสร์ แม่น้ำตราดและแม่น้ำบางปะกง

2.4.2 โครงสร้างการผลิตภาคการเกษตร : ภาคตะวันออก

โครงสร้างการผลิตภาคการเกษตรของภาคตะวันออก ในปี พ.ศ. 2560 ได้แก่ สาขาพืช มีสัดส่วนร้อยละ 78.1 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมภาคการเกษตรรายภาค รองลงมาคือ สาขาปศุสัตว์ ประมง ป่าไม้ และบริการทางการเกษตร คิดเป็นร้อยละ 10.5 0.7 9.9 และ 0.8 ตามลำดับ ซึ่งโครงสร้างเศรษฐกิจภาคตะวันออกมีการพึ่งพิงสาขาอุตสาหกรรมเป็นหลักถึงร้อยละ 49.9 ภาคการเกษตรของภาคตะวันออกจึงเป็นศูนย์รวมของอุตสาหกรรมที่มีความเกี่ยวข้องเนื่องกับการผลิตสินค้าเกษตร โดยสินค้าที่มีความสำคัญต่อการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของภาคตะวันออก ได้แก่ ไม้ผล (ทุเรียน มังคุด เงาะ) การผลิตมันสำปะหลัง ยางพารา และสับปะรด ปศุสัตว์ (ไก่เนื้อ ไก่สุกร) การทำประมง ปัจจุบันพื้นที่เกษตรกรรมของภาคได้เปลี่ยนไปเป็นพื้นที่อุตสาหกรรมและที่อยู่อาศัยมากขึ้น หลายพื้นที่ประสบปัญหาการปล่อยมลพิษสู่แหล่งน้ำภาคเกษตร และการแย่งน้ำใช้ระหว่างภาคการเกษตรกับภาคอุตสาหกรรม สร้างความเสียหายให้แก่สวนผลไม้(ภาพที่ 8)

ที่มา: สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2560

ภาพที่ 8 สัดส่วนมูลค่าผลิตภัณฑ์ภาคเกษตร ภาคตะวันออก

สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตรจึงได้ศึกษาด้านเศรษฐกิจของสินค้าข้าว/ยางพารา เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต และเพิ่มรายได้ให้กับเกษตรกร โดยนำเสนอสินค้าทางเลือก/กิจกรรมการผลิตที่มีศักยภาพในพื้นที่รายละเอียดดังนี้

2.4.2.1 สิ้นค้าข้าว/ยางพารา

การผลิตสินค้าของภาคตะวันออกมีทั้งข้าวและยางพาราโดยสิ้นค้าข้าวส่วนใหญ่เป็นข้าวเจ้านาปีผลตอบแทนสุทธิของข้าวเจ้านาปีในพื้นที่เหมาะสม (S1/S2) อยู่ระหว่าง 589.19 ถึง 1,822.37 บาท/ไร่ ส่วนในพื้นที่ไม่เหมาะสม (S3/N) ผลตอบแทนสุทธิของข้าวเจ้านาปีอยู่ระหว่าง 69.36 ถึง 1,444.38 บาท/ไร่ สำหรับยางพารา ผลตอบแทนสุทธิในพื้นที่เหมาะสม (S1/S2) อยู่ระหว่าง 440.62 ถึง 2,772.92 บาท/ไร่ ส่วนในพื้นที่ไม่เหมาะสม (S3/N) ผลตอบแทนสุทธิอยู่ระหว่าง 107.21 ถึง 468.08 บาท/ไร่ ซึ่งจะเห็นว่าผลตอบแทนสุทธิสูงสุดของสิ้นค้าข้าวและยางพาราอยู่ในพื้นที่ S1/S2 เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีความเหมาะสมในการปลูก ดังนั้นจึงต้องมีการส่งเสริมการผลิตให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นต่อไป (ตารางที่ 7 และ ตารางที่ 8)

2.4.2.2 สิ้นค้าทางเลือก

สิ้นค้าทางเลือกสำหรับการปรับเปลี่ยนในการผลิตพื้นที่ไม่เหมาะสม (S3/N) ของภาคตะวันออกที่ให้ผลตอบแทนสุทธิที่คุ้มค่า เช่น ผลไม้ ไม้ดอกไม้ประดับ พืชผัก พืชสมุนไพร พืชอาหารสัตว์ เป็นต้น เมื่อพิจารณาเป็นรายสิ้นค้าที่ให้ผลตอบแทนสุทธิต่อไร่สูง เช่น ทูเรียน จังหวัดจันทบุรี จำนวน 106,713.18 บาท/ไร่ เห็ดฟางโรงเรือน จังหวัดฉะเชิงเทรา จำนวน 80,528.25 บาท/ไร่ ไม้ดอกไม้ประดับ จังหวัดนครนายก จำนวน 69,414.71 บาท/ไร่ หญ้าหนวดแมว จังหวัดปราจีนบุรี จำนวน 65,160.24 บาท/ไร่ หญ้าเนเปียร์ จังหวัดปราจีนบุรี จำนวน 49,807.44 บาท/ไร่ เป็นต้น ทั้งนี้ ข้อมูลผลตอบแทนสุทธิอาจเปลี่ยนแปลงได้ขึ้นอยู่กับราคา ปริมาณผลผลิต และความต้องการของตลาด ณ ช่วงเวลานั้นๆ (ตารางที่ 9)

ตารางที่ 7 พื้นที่ปลูก ผลผลิตเฉลี่ย ต้นทุนและผลตอบแทน สิ้นค้าข้าว ภาคตะวันออก

จังหวัด	สิ้นค้า	พื้นที่ปลูก	ผลผลิตเฉลี่ย	ต้นทุน	ราคา	ผลตอบแทน	พื้นที่ปลูก	ผลผลิตเฉลี่ย	ต้นทุน	ราคา	ผลตอบแทนสุทธิ
		S1/S2 (ไร่)	S1/S2 (กก./ไร่)	S1/S2 (บาท/ไร่)	ณ ไร่นา (บาท/ตัน)	สุทธิ S1/S2 (บาท/ไร่)	S3/N (ไร่)	S3/N (กก./ไร่)	S3/N (บาท/ไร่)	ณ ไร่นา (บาท/ตัน)	S3/N (บาท/ไร่)
ฉะเชิงเทรา	ข้าวเจ้านาปี	610,994	693	3,679.73	7,940	1,822.37	130,356	651	3,724.80	7,940	1,444.38
ปราจีนบุรี	ข้าวเจ้านาปี	493,984	704	3,178.27	7,900	1,671.74	150,627	617	3,467.62	7,900	785.71
นครนายก	ข้าวเจ้านาปี	482,868	538	3,415.88	7,497	589.19	32,573	562	3,671.23	7,497	69.36
	ข้าวเจ้านาปรัง		632	3,608.14	8,175	732.71		704	4,039.97	8,175	551.67
สระแก้ว	ข้าวหอมมะลิ	555,884	327	3,683.11	7,120	-1,352.24	298,107	324	3,956.54	7,120	-1,652.65

ที่มา : จากการสำรวจของสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตรที่ 1-12

หมายเหตุ : ข้อมูลผลตอบแทนอาจเปลี่ยนแปลงได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับราคา ปริมาณผลผลิต และความต้องการของตลาดนั้น ๆ

ตารางที่ 8 พื้นที่ปลูก ผลผลิตเฉลี่ย ต้นทุนและผลตอบแทน สิ้นค้ายางพารา ภาคตะวันออก

จังหวัด	พื้นที่ปลูก S1/S2 (ไร่)	ผลผลิตต่อไร่ S1/S2 (กก./ไร่)	ต้นทุน S1/S2 (บาท/ไร่)	ราคา ณ ไร่นา (บาท/กก.)	ผลตอบแทนสุทธิ S1/S2 (บาท/ไร่)	พื้นที่ปลูก S3/N (ไร่)	ผลผลิต S3/N (กก./ไร่)	ต้นทุน S3/N (บาท/ไร่)	ราคา ณ ไร่นา (บาท/กก.)	ผลตอบแทนสุทธิ S3/N (บาท/ไร่)
ชลบุรี	205,732	221	11,598.97	24.61	1,475.46	3,947	203	11,875.10	24.61	165.77
ระยอง	666,382	407	10,035.61	31.76	440.62	89,862	400	10,155.10	31.76	107.21
จันทบุรี	305,180	377	7,228.71	48.22	2,772.92	37,592	383	9,676.91	48.22	468.08
ตราด	321,281	230	9,595.79	47.05	1,166.12	57,944	200	9,191.14	47.05	194.86

ที่มา : จากการสำรวจของสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตรที่ 1-12

หมายเหตุ : ข้อมูลผลตอบแทนอาจเปลี่ยนแปลงได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับราคา ปริมาณผลผลิต และความต้องการของตลาดนั้น ๆ

ตารางที่ 9 ผลผลิตเฉลี่ย ต้นทุนและผลตอบแทนสินค้าทางเลือก ภาคตะวันออก

จังหวัด	สินค้าทางเลือก	ผลผลิตเฉลี่ย (กก./ไร่) (หน่วยอื่นๆ)	ต้นทุน (บาท/ไร่)	ผลตอบแทนสุทธิ (บาท/ไร่)
ชลบุรี	กล้วยน้ำว้า	1,350	5,881.33	7,618.67
	พริกชี้ฟ้า	1,250	11,834.88	19,415.12
	ข่า	1,250	13,431.79	20,943.21
	ไผ่	2,450	17,630.45	12,259.55
ฉะเชิงเทรา	ข่า	1,822	11,949.66	34,329.14
	ตะไคร้	2,350	9,281.31	11,586.69
	เห็ดฟางโรงเรือน	5,760	266,223.75	80,528.25
	ผักคะน้า	970	10,225.02	19,117.48
	ผักกวางตุ้ง	976	9,246.27	18,081.73
ระยอง	มะพร้าวน้ำหอม	1,452	8,579.56	5,940.00
	ไผ่กิมชุง	1,250	12,053.65	7,324.45
	กล้วยหอม	2,350	12,343.98	8,806.02
ปราจีนบุรี	หญ้าเนเปียร์	43,326	20,763.45	49,807.44
	หญ้าหนวดแมว	655	31,238.13	65,160.24
	ทองพันชั่ง	551	70,745.80	26,876.23
จันทบุรี	ลำไย	1,360	26,069.12	27,916.63
	ทุเรียน	1,956	39,627.04	106,713.18
	มังคุด	766	14,722.15	39,743.45
	เงาะ	948	13,270.43	11,891.95
	กระวาน	60	1,000.00	16,050.00
ตราด	มะพร้าวน้ำหอม	3,079	5,789.45	14,667.23
	ฟักทอง	2,340	6,860.77	14,667.23
	แตงกวา	2,087	8,282.36	9,934.27
	มันเทศ	2,958	10,651.84	13,724.80
	พริก	977	21,184.56	13,037.33
	กาแฟ	2,492	15,818.16	20,815.71

ตารางที่ 9 ผลผลิตเฉลี่ย ต้นทุนและผลตอบแทนสินค้าทางเลือก ภาคตะวันออก (ต่อ)

จังหวัด	สินค้าทางเลือก	ผลผลิตเฉลี่ย (กก./ไร่) (หน่วยอื่นๆ)	ต้นทุน (บาท/ไร่)	ผลตอบแทนสุทธิ (บาท/ไร่)
นครนายก	ไม้ดอกไม้ประดับ (ขนาด 2 นิ้ว)	122,188 (ถุง)	90,395.07	51,334.50
	ไม้ดอกไม้ประดับ (ขนาด 8 นิ้ว)	1,997 (ถุง)	47,215.04	69,414.71
	ปลานิล	1,024	20,972.51	9,051.73
	กุ้งก้ามกราม	214	24,284.25	26,295.67
สระแก้ว	ลำไย	1,012	6,722.30	33,757.70

ที่มา : จากการสำรวจของสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตรที่ 1-12

หมายเหตุ : ข้อมูลผลตอบแทนอาจเปลี่ยนแปลงได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับราคา ปริมาณผลผลิต และความต้องการของตลาดนั้น ๆ

**2.4.3 แนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการเขตเกษตรเศรษฐกิจสินค้าเกษตรที่สำคัญ:
ภาคตะวันออก**

1) การจัดการพื้นที่เขตอุตสาหกรรมและพื้นที่เกษตรกรรม โดยในปัจจุบันพื้นที่เกษตรกรรมของภาคตะวันออกได้เปลี่ยนไปเป็นพื้นที่อุตสาหกรรมและที่อยู่อาศัยมากขึ้น แต่ก็ยังถือว่าเป็นแหล่งผลิตสินค้าเกษตรที่สำคัญของประเทศ ทั้งด้านการเพาะปลูก การทำปศุสัตว์ และการประมง หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรหารือร่วมกันเพื่อกำหนดทิศทางการคุ้มครองพื้นที่ที่มีความเหมาะสมในการผลิตสินค้าเกษตร โดยเฉพาะพื้นที่ที่มีศักยภาพด้านประมง การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่งอ่าวไทยและพื้นที่เหมาะสมสำหรับสินค้าเกษตรที่สำคัญ เพื่อรักษาพื้นที่เกษตรกรรมควบคู่กันระหว่างการส่งเสริม/พัฒนาอาชีพและการอนุรักษ์ พื้นที่ให้คงความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่น

2) พัฒนาศักยภาพการผลิตสินค้าเกษตรให้มีคุณภาพและได้มาตรฐาน เพื่อให้สอดคล้องกับการพัฒนาภาคตะวันออกให้เป็นแหล่งผลิตอาหารที่มีคุณภาพและได้มาตรฐานสากล เช่น การพัฒนาการผลิตผลไม้เมืองร้อน การส่งเสริมการเลี้ยงปศุสัตว์ (สุกร ไก่ โค) ให้ได้มาตรฐานความปลอดภัย สอดคล้องกับความต้องการของตลาดในปัจจุบัน

3) ส่งเสริมการปรับเปลี่ยนการผลิตแบบมีส่วนร่วมระหว่างภาครัฐและเกษตรกร เพื่อเป็นการสนับสนุนและจูงใจให้มีการเปลี่ยนพฤติกรรมการผลิตให้เหมาะสมกับพื้นที่ โดยพัฒนากลไกการบูรณาการการทำงานสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมและร่วมเป็นเจ้าของทรัพยากรในพื้นที่ เช่น การร่วมจัดทำแผนพัฒนาที่เชื่อมโยงตั้งแต่ระดับชุมชนถึงระดับจังหวัด โดยให้ประชาชนมีส่วนร่วมทั้งการให้ข้อมูลและเสนอแนวทางการพัฒนา รวมทั้งการร่วมกันลงทุนปัจจัยหรือทรัพยากรระหว่างภาครัฐและเกษตรกร เป็นต้น

2.4.4 มาตรการดำเนินการ

1) มาตรการด้านการผลิต

1.1) มาตรการเพื่อรักษาพื้นที่เกษตรกรรม โดยการประกาศเขตพื้นที่เกษตรกรรม เขตเมือง เขตอุตสาหกรรม และพื้นที่ประมงชายฝั่ง โดยกำหนดขอบเขตพื้นที่ฝั่งเมืองให้ชัดเจน โดยแบ่งแยกตามกิจกรรมทางเศรษฐกิจในระดับพื้นที่ที่มีความสำคัญ เพื่อความสะดวกในการบริหารจัดการ การจัดสรรทรัพยากรให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด และเพื่อคุ้มครองเขตที่มีทรัพยากรที่เหมาะสม ให้สามารถดำเนินกิจกรรมการผลิตได้อย่างมีประสิทธิภาพ และยั่งยืนในอนาคต

1.2) มาตรการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตตามความเหมาะสมของพื้นที่

(1) กรณีเพาะปลูกในพื้นที่เหมาะสม สนับสนุนและส่งเสริมการผลิตให้เกิดประสิทธิภาพ ด้วยการรวมกลุ่มและใช้เทคโนโลยีในการผลิต

(2) กรณีพื้นที่ไม่เหมาะสมและต้องมีการปรับเปลี่ยนการผลิต

(2.1) การจดทะเบียนเกษตรกรผู้สนใจปรับเปลี่ยนระบบการผลิต โดยแยกเป็นกลุ่มตามกิจกรรมการผลิต เกษตรอินทรีย์ เกษตรผสมผสาน และเกษตรทฤษฎีใหม่ ส่งเสริมให้เกษตรกรมีการรวมตัวกัน เพื่อให้ภาครัฐสามารถบริหารจัดการจัดการด้านความรู้ การถ่ายทอดความรู้ด้านการวางแผนการผลิต การตลาด และการแปรรูปผลผลิตขั้นต้น รวมถึงการให้ความช่วยเหลืออื่น ๆ แก่เกษตรกร ทั้งนี้เกษตรกรกลุ่มเดียวกันยังสามารถช่วยเหลือกันในด้านการผลิต และการขายผลผลิตในชุมชนได้ด้วย

(2.2) การปรับเปลี่ยนการผลิตเป็นระบบอินทรีย์ เกษตรผสมผสาน และเกษตรทฤษฎีใหม่ ต้องอาศัยใช้ระยะเวลาและความรู้ความชำนาญในการจะสามารถสร้างรายได้ที่มั่นคง อีกทั้งอาจต้องใช้เงินลงทุนสูงในระยะแรก ควรมีมาตรการช่วยเหลือ ดังนี้

- สนับสนุนเงินทุนหรือการให้เงินสินเชื่อดอกเบี้ยต่ำเพื่อให้เกษตรกรมีเงินทุนในการบริหารจัดการและใช้เป็นค่าใช้จ่ายหมุนเวียนเพื่อการทำเกษตร โดยมีอัตราดอกเบี้ยแบบพิเศษให้หรือสนับสนุนปัจจัยการผลิต เช่น โครงการก่อสร้างบ่อจืด ของกรมพัฒนาที่ดิน ภาครัฐสนับสนุนร้อยละ 70 : เกษตรกรจ่ายร้อยละ 30 เป็นต้น ซึ่งมาตรการจูงใจจะมีความแตกต่างกันในแต่ละพื้นที่และชนิดสินค้า

- มาตรการสร้างแรงจูงใจให้เกษตรกรเปลี่ยนมาใช้สารชีวภาพในการกำจัดศัตรูพืช และการลดหย่อนภาษีให้ผู้ประกอบการที่สนับสนุนสินค้าเกษตรยั่งยืน อย่างไรก็ตาม การเก็บภาษีสารเคมีจำเป็นต้องมีการวิจัยและพัฒนาสารชีวภาพที่ใช้ทดแทนสารเคมีและไม่กระทบผลผลิตด้วย

1.3) มาตรการสนับสนุนปัจจัยอื่น ๆ เพื่อสนับสนุนให้การผลิตเกิดประสิทธิภาพ

(1) สนับสนุนการตรวจสอบสารพิษตกค้างจากห้องปฏิบัติการของรัฐ โดยมีการรับรองคุณภาพ สามารถตรวจสอบย้อนกลับได้ เพื่อสร้างความมั่นใจว่าผลผลิตมีความปลอดภัยและมีคุณภาพที่เหมาะสมสำหรับผู้บริโภค รวมทั้งไม่เป็นอันตรายต่อสิ่งแวดล้อม

(2) การถ่ายทอดความรู้ให้เกษตรกรมีทักษะที่เหมาะสมและจำเป็น ทั้งในด้านการผลิต การตลาด การจัดการหลังการเก็บเกี่ยวหรือการแปรรูปซึ่งต้องง่ายต่อการนำไปใช้ เช่น การใช้ปัจจัยการผลิตให้มีประสิทธิภาพการใช้เทคโนโลยีทดแทนแรงงานเพื่อลดต้นทุนการผลิต เป็นต้น

(3) สนับสนุนองค์ความรู้การใช้เทคโนโลยีในการผลิต ดูแล เก็บเกี่ยว เพื่อรักษาคุณภาพ ผลผลิตให้มีมาตรฐานตามที่ตลาดต้องการ ยกกระตือรือร้นการเกษตรที่อาศัยแรงงานเป็นการใช้นวัตกรรมขั้นสูง และอาศัยเทคโนโลยีการสื่อสารในการจัดการผลผลิตให้เกิดประสิทธิภาพ ทำให้เกษตรกรมีรายได้ที่มั่นคง สร้างแรงจูงใจให้ทำการเกษตรต่อไป

2) มาตรการด้านการตลาด

2.1) สนับสนุนการสร้างเครือข่ายเชื่อมโยงระหว่างโรงงานอุตสาหกรรมในพื้นที่กับกลุ่มเกษตรกร เพื่อทราบถึงปริมาณและคุณภาพมาตรฐานที่โรงงานต้องการ

2.2) สนับสนุนการส่งออกและสร้างความร่วมมือกับกระทรวงพาณิชย์ในการจัดหาตลาดส่งออกที่มีศักยภาพ โดยเฉพาะการส่งออกผลไม้ภาคตะวันออก

3) มาตรการเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม และยกระดับภาคเกษตร

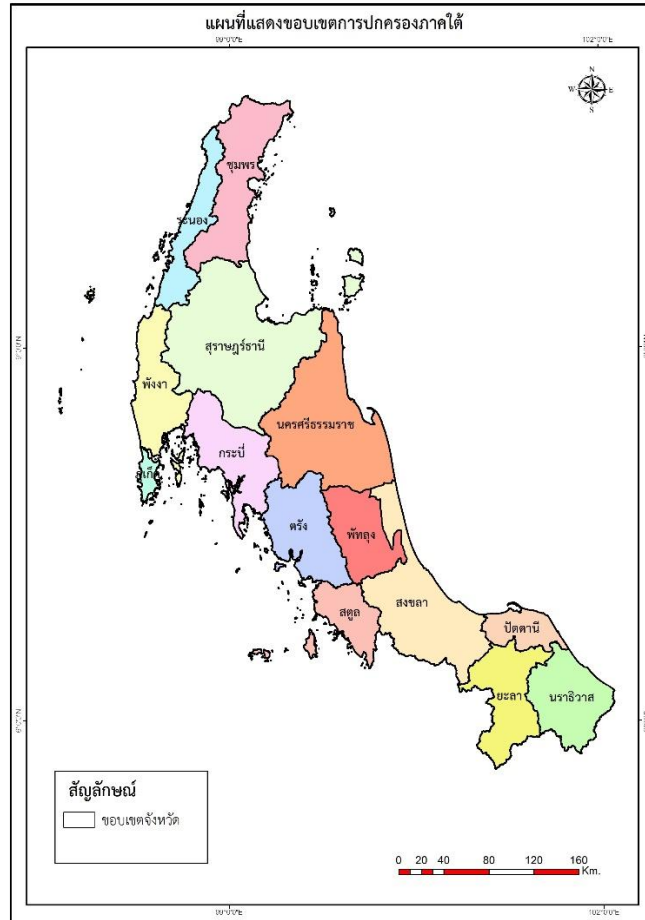
3.1) สนับสนุนเงินทุนดอกเบี้ยต่ำเพื่อปรับปรุงกระบวนการผลิตและแปรรูปขั้นต้นเพื่อให้ได้ผลผลิตที่มีคุณภาพและมูลค่าเพิ่มขึ้น

3.2) สนับสนุนทุนการวิจัยปรับปรุงพันธุ์พืช/พันธุ์สัตว์พื้นถิ่นที่มีเอกลักษณ์ ให้มีศักยภาพการผลิตเชิงการค้า เช่น ทูเรียนพวงมณีที่มีเนื้อน้อยแต่มีรสชาติหวานจัด เป็นต้น

3.3) สนับสนุนการวิจัยและพัฒนาในการสร้างผลิตภัณฑ์และสร้างมูลค่าเพิ่มแก่ผลิตภัณฑ์ที่มีมากในพื้นที่ ทั้งในด้านการสร้างเอกลักษณ์ คุณภาพ มูลค่า การแปรรูป รวมทั้งการออกแบบและนวัตกรรม เพื่อยกระดับคุณภาพและรูปแบบผลิตภัณฑ์ให้หลากหลายได้มาตรฐานสากลและมีต้นทุนการผลิตที่สามารถแข่งขันได้ในตลาดโลก

2.5 ภาคใต้

ภาคใต้ มีทั้งหมด 14 จังหวัด แบ่งเป็น 3 กลุ่มจังหวัด ประกอบด้วย (1) ภาคใต้ฝั่งอ่าวไทย ได้แก่ จังหวัด ชุมพร นครศรีธรรมราช พัทลุง สุราษฎร์ธานี และสงขลา (2) ภาคใต้ฝั่งอันดามัน ได้แก่ จังหวัดกระบี่ ตรัง พังงา ภูเก็ต ระนอง และสตูล และ (3) ภาคใต้ชายแดน ได้แก่ จังหวัดนราธิวาส ปัตตานี และยะลา

ภาพที่ 9 แผนที่แสดงจังหวัดภาคใต้

2.5.1 ข้อมูลทั่วไป

1) **พื้นที่และลักษณะภูมิประเทศภาคใต้**มีพื้นที่รวม 44.19 ล้านไร่สภาพภูมิประเทศมี 2 ลักษณะ คือ ด้านตะวันตกมีแนวเทือกเขาตะนาวศรีและเทือกเขาภูเก็ตซึ่งเป็นต้นกำเนิดแม่น้ำสายต่าง ๆ อาทิ แม่น้ำกระบือและแม่น้ำตาปี ส่วนพื้นที่ตอนกลางของภาคมีเทือกเขานครศรีธรรมราชทอดเป็นแนวเหนือ-ใต้ สำหรับด้านตะวันออกมีลักษณะเป็นพื้นที่ราบขนาดใหญ่เหมาะสำหรับการเพาะปลูกพืชที่สำคัญของภาค รวมทั้งมีพื้นที่ชุ่มน้ำที่สำคัญ ได้แก่ ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลา ตลอดจนมีพื้นที่เกาะกระจายอยู่ในทะเลทั้งสองฝั่งซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของภาค พื้นที่ตอนบนมีพรมแดนติดกับสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาร์เป็นระยะทางสั้น ๆ และตอนล่างมีพรมแดนติดกับประเทศมาเลเซียเป็นระยะทางประมาณ 180 กิโลเมตร

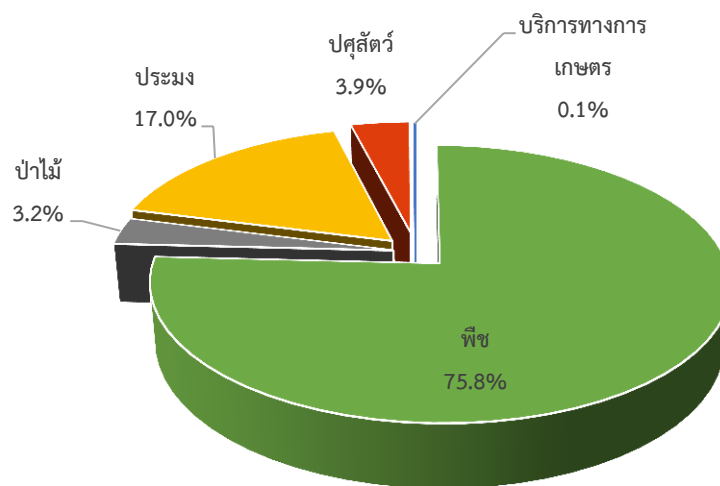
2) ภูมิอากาศสภาพภูมิอากาศของภาคใต้เป็นแบบมรสุมเขตร้อนและมีฝนตกชุก เนื่องจากอยู่ภายใต้อิทธิพลของลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ ลมมรสุมตะวันออกเฉียงใต้และลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ มีฤดูกาลเพียง 2 ฤดู อุณหภูมิเฉลี่ย 32 องศาเซลเซียส ปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยประมาณ 2,634 มิลลิเมตรต่อปี สูงกว่าค่าเฉลี่ยของประเทศ (1,356 มิลลิเมตร/ปี) เหมาะสำหรับการปลูกพืชเขตร้อนและมีน้ำเพียงพอกับการทำเกษตร

3) การใช้ประโยชน์ที่ดินจากข้อมูลปี พ.ศ. 2558 ภาคใต้มีพื้นที่รวม 44.19 ล้านไร่จำแนกเป็นพื้นที่ป่าไม้ 11.07 ล้านไร่ หรือร้อยละ 25.1 พื้นที่ทำการเกษตร 21.75 ล้านไร่ หรือร้อยละ 49.2 และพื้นที่ใช้ประโยชน์อื่นๆ 11.37 ล้านไร่ หรือร้อยละ 25.7 ของพื้นที่ภาค

4) น้ำที่สำคัญ คือ กลุ่มน้ำภาคใต้ฝั่งตะวันออก กลุ่มน้ำภาคใต้ฝั่งตะวันตก กลุ่มน้ำตาปีและกลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา คุณภาพน้ำอยู่ในเกณฑ์พอใช้ถึงดีมีปริมาณน้ำท่า 61,816 ล้านลูกบาศก์เมตรต่อปี กักเก็บน้ำได้ 4,770 ล้านลูกบาศก์เมตรต่อปี หรือร้อยละ 7.7 ของปริมาณน้ำท่ารายปี

2.5.2 โครงสร้างการผลิตภาคการเกษตร : ภาคใต้

โครงสร้างการผลิตภาคการเกษตรของภาคใต้ในปี 2560 ได้แก่ สาขาพืช มีสัดส่วนร้อยละ 75.8 ของผลิตภัณฑ์ภาคการเกษตรรายภาค รองลงมาคือ สาขาประมง ปศุสัตว์ ป่าไม้ และบริการทางการเกษตร คิดเป็นร้อยละ 17.0 3.9 3.2 และ 0.1 ตามลำดับ สินค้าหลักในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจการเกษตรของภาคใต้ คือ ยางพาราและปาล์มน้ำมัน อุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องจึงเป็นอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องกับยางพารา ปาล์มน้ำมัน และผลิตภัณฑ์แปรรูปอาหารทะเล ซึ่งที่ผ่านมาเกษตรกรชาวสวนยางและชาวสวนปาล์มยังคงประสบปัญหาราคาสินค้าเกษตรตกต่ำอย่างต่อเนื่อง ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงทางอาชีพและรายได้(ภาพที่ 10)

ที่มา: สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2560

ภาพที่ 10 สัดส่วนมูลค่าผลิตภัณฑ์ภาคการเกษตร ภาคใต้

สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตรจึงได้ศึกษาด้านเศรษฐกิจของสินค้าข้าว ยางพารา เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต และเพิ่มรายได้ให้กับเกษตรกร โดยนำเสนอสินค้าทางเลือก/กิจกรรมการผลิตที่มีศักยภาพในพื้นที่รายละเอียดดังนี้

2.5.2.1 สินค้าข้าว/ยางพารา

การผลิตสินค้าของภาคใต้มีทั้งข้าวและยางพาราโดยสินค้าข้าวส่วนใหญ่เป็นข้าวเจ้านาปีในพื้นที่เหมาะสม (S1/S2) ผลตอบแทนสุทธิของข้าวเจ้านาปีอยู่ระหว่าง 417.15 ถึง 1,165.89 บาท/ไร่ ส่วนในพื้นที่ไม่เหมาะสม (S3/N) ผลตอบแทนสุทธิของข้าวเจ้านาปีอยู่ระหว่าง 16.88 ถึง 699.30 บาท/ไร่ สำหรับยางพาราในพื้นที่เหมาะสม (S1/S2) ผลตอบแทนสุทธิของยางพาราอยู่ระหว่าง -56.14 ถึง 4,193.80 บาท/ไร่ ส่วนในพื้นที่ไม่เหมาะสม (S3/N) ผลตอบแทนสุทธิของยางพาราอยู่ระหว่าง -1,326.61 ถึง 3,704.10 บาท/ไร่ ซึ่งจะเห็นว่าผลตอบแทนสุทธิสูงสุดของสินค้าข้าวและยางพาราอยู่ในพื้นที่ S1/S2 เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีความเหมาะสมจึงต้องมีการส่งเสริมการผลิตให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นต่อไป (ตารางที่ 10 และ ตาราง 11)

2.5.2.2 สินค้าทางเลือก

สินค้าทางเลือกสำหรับการปรับเปลี่ยนในพื้นที่ไม่เหมาะสม (S3/N) ของภาคใต้มีทั้งพืชร่วมพืชแซม ในพื้นที่ปลูกยางพารา โดยพืชทางเลือกที่ให้ผลตอบแทนสุทธิที่คุ้มค่า ได้แก่ ไม้ผล พืชร่วม และพืชแซมในสวนยางพารา เป็นต้น เมื่อพิจารณาเป็นรายสินค้าที่ให้ผลตอบแทนสุทธิค่อนข้างสูง เช่น สละ (พืชร่วม) จังหวัดตรัง จำนวน 98,637.30 บาท/ไร่ ผักกูด (พืชร่วม) จังหวัดตรัง จำนวน 95,146.69 บาท/ไร่ ทุเรียน จังหวัดชุมพร จำนวน 85,628.00 บาท/ไร่ กล้วยหอมทอง จังหวัดพัทลุง สงขลา จำนวน 61,807.47 บาท/ไร่ ดาหลา (พืชร่วม) จังหวัดพัทลุง สงขลา จำนวน 56,500.00 บาท/ไร่ เป็นต้น ทั้งนี้ ข้อมูลผลตอบแทนสุทธิอาจเปลี่ยนแปลงได้ ขึ้นอยู่กับราคา ปริมาณผลผลิต และความต้องการของตลาด ณ ช่วงเวลานั้นๆ (ตารางที่ 12)

ตารางที่ 10 พื้นที่ปลูก ผลผลิตเฉลี่ย ต้นทุนและผลตอบแทน สินค้าข้าว ภาคใต้

จังหวัด	สินค้า	พื้นที่ปลูก S1/S2 (ไร่)	ผลผลิตเฉลี่ย S1/S2 (กก./ไร่)	ต้นทุน S1/S2 (บาท/ไร่)	ราคา ณ ไร่นา (บาท/ตัน)	ผลตอบแทน สุทธิ S1/S2 (บาท/ไร่)	พื้นที่ปลูก S3/N (ไร่)	ผลผลิตเฉลี่ย S3/N (กก./ไร่)	ต้นทุน S3/N (บาท/ไร่)	ราคา ณ ไร่นา (บาท/ตัน)	ผลตอบแทนสุทธิ S3/N (บาท/ไร่)
พัทลุง	ข้าวเจ้านาปี	300,845	539	3,838.19	7,900	417.15	24,407	511	4,018.20	7,900	16.88
สงขลา	ข้าวเจ้านาปี	379,082	673	4,470.25	8,380	1,165.89	42,865	610	4,414.34	8,380	699.30

ที่มา : จากการสำรวจของสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตรที่ 1-12

หมายเหตุ : ข้อมูลผลตอบแทนอาจเปลี่ยนแปลงได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับราคา ปริมาณผลผลิต และความต้องการของตลาดนั้น ๆ

ตารางที่ 11 พื้นที่ปลูก ผลผลิตเฉลี่ย ต้นทุนและผลตอบแทน สินค้ายางพารา จังหวัดภาคใต้

จังหวัด	พื้นที่ปลูก S1/S2 (ไร่)	ผลผลิตต่อไร่ S1/S2 (กก./ไร่)	ต้นทุน S1/S2 (บาท/ไร่)	ราคา ณ ไร่นา (บาท/กก.)	ผลตอบแทนสุทธิ S1/S2 (บาท/ไร่)	พื้นที่ปลูก S3/N (ไร่)	ผลผลิต S3/N (กก./ไร่)	ต้นทุน S3/N (บาท/ไร่)	ราคา ณ ไร่นา (บาท/กก.)	ผลตอบแทนสุทธิ S3/N (บาท/ไร่)
สุราษฎร์ธานี	2,595,265	286	10,416.80	51.02	4,193.80	213,767	249	8,983.10	51.02	3,704.10
ชุมพร	362,433	264	9,322.00	50.60	4,038.00	158,306	256	11,455.00	50.60	1,483.00
นครศรีธรรมราช	1,509,118	260	12,772.10	50.58	391.80	229,036	241	12,578.90	50.58	-404.80
พัทลุง	668,607	251	12,285.12	48.69	-56.14	44,669	237	12,878.31	48.69	-1,326.61
สงขลา	1,654,309	299	12,866.03	46.94	1,170.44	437,566	243	12,698.35	46.94	-1,288.64
ภูเก็ต	56,740	233	7,440.66	47.00	3,503.29	29,444	175	7,174.41	47.00	1,050.59

ตารางที่ 11 พื้นที่ปลูก ผลผลิตเฉลี่ย ต้นทุนและผลตอบแทน สินค้ายางพารา ภาคใต้ (ต่อ)

จังหวัด	พื้นที่ปลูก S1/S2 (ไร่)	ผลผลิตต่อไร่ S1/S2 (กก/ไร่)	ต้นทุน S1/S2 (บาท/ไร่)	ราคา ณ ไร่นา (บาท/กก.)	ผลตอบแทนสุทธิ S1/S2 (บาท/ไร่)	พื้นที่ปลูก S3/N (ไร่)	ผลผลิต S3/N (กก/ไร่)	ต้นทุน S3/N (บาท/ไร่)	ราคา ณ ไร่นา (บาท/กก.)	ผลตอบแทนสุทธิ S3/N (บาท/ไร่)
กระบี่	843,814	257	9,533.00	50.75	3,501.00	83,814	247	9,201.00	50.75	3,336.00
ตรัง	1,298,848	272	13,478.34	49.84	68.17	93,207	245	13,594.30	49.84	-1,372.04
พังงา	364,192	268	9,628.91	49.50	3,592.09	264,760	230	8,682.26	49.50	2,686.90
ระนอง	88,729	208	9,286.00	48.27	728.00	129,042	204	9,921.00	48.27	-74.02
สตูล	361,256	253	10,269.38	48.67	2,048.51	53,237	244	10,645.81	48.67	1,220.91

ที่มา : จากการสำรวจของสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตรที่ 1-12

หมายเหตุ : ข้อมูลผลตอบแทนอาจเปลี่ยนแปลงได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับราคา ปริมาณผลผลิต และความต้องการของตลาดนั้น ๆ

ตารางที่ 12 ผลผลิตเฉลี่ย ต้นทุนและผลตอบแทน สินค้าทางเลือก ภาคใต้

จังหวัด	สินค้าทางเลือก	ผลผลิตเฉลี่ย (กก./ไร่) (หน่วยอื่นๆ)	ต้นทุน (บาท/ไร่)	ผลตอบแทนสุทธิ (บาท/ไร่)
สุราษฎร์ธานี	ปาล์มน้ำมัน	3,140	7,026.00	10,247.00
	ทุเรียน	1,115	25,216.20	66,888.60
	มะพร้าว	1,453	7,707.30	8,445.80
ชุมพร	ปาล์มน้ำมัน	3,034	6,068.00	10,404.00
	ทุเรียน	1,665	29,889.00	85,628.00
	หมาก	458	7,639.00	27,013.00
	สละ	1,901	22,214.00	91,720.00
	กล้วยหอม	1,206	7,595.00	9,865.00
นครศรีธรรมราช	ปาล์มน้ำมัน	3,204	6,738.90	10,562.70
	ทุเรียน	1,316	38,411.10	43,838.90
	มังคุด	511	10,508.60	1,254.60
	มะพร้าว	1,181	5,014.90	8,212.30
พัทลุง	พริกเขียวมัน	1,700	24,318.70	26,681.30
	คะน้า	1,600	4,367.57	11,632.43
	มะระ	1,150	7,069.52	10,180.48
	บวบ	1,125	6,993.40	9,881.60
	ถั่วฝักยาว	1,500	7,163.51	7,836.49
	กล้วยหอมทอง	9,000	28,192.53	61,807.47
	ดาวเรือง	110,000 (ดอก/รุ่น)	21,485.43	55,514.57
	หญ้าหว่ายข้อ	-	8,797.58	24,119.08
	สับปะรด (พืชแซม)	6,600	16,200.00	49,300.00
	มะละกอ (พืชแซม)	6,000	15,000.00	45,000.00
	กล้วยหอมทอง (พืชแซม)	3,600	15,000.00	21,000.00
	ผักเหลียง (พืชร่วม)	500	9,000.00	16,000.00
	หน้าวัว (พืชร่วม)	16,000 (ดอก/ไร่/ปี)	44,400.00	24,350.00
	ดาหลา (พืชร่วม)	50 (ดอก/กอ)	3,500.00	56,500.00
	สละ (พืชร่วม)	1,700	28,000.00	31,500.00
	หมาก (พืชร่วม)	550	7,218.90	31,281.10

ตารางที่ 12 ผลผลิตเฉลี่ย ต้นทุนและผลตอบแทน สินค้าทางเลือก ภาคใต้ (ต่อ)

จังหวัด	สินค้าทางเลือก	ผลผลิตเฉลี่ย (กก./ไร่) (หน่วยอื่นๆ)	ต้นทุน (บาท/ไร่)	ผลตอบแทนสุทธิ (บาท/ไร่)
สงขลา	พริกเขียวมัน	1,700	24,318.70	26,681.30
	ปาล์มน้ำมัน	3,000	9,338.51	5,661.49
	คะน้า	1,600	4,367.57	11,632.43
	มะระ	1,150	7,069.52	10,180.48
	บวบ	1,125	6,993.40	9,881.60
	ถั่วฝักยาว	1,500	7,163.51	7,836.49
	กล้วยหอมทอง	9,000	28,192.53	61,807.47
	ดาวเรือง	110,000 (ดอก/รุ่น)	21,485.43	55,514.57
	หญ้าหว่ายข้อ	-	8,797.58	24,119.08
	กล้วยหอมทอง (พืชแซม)	3,600	15,000.00	21,000.00
	มะละกอ (พืชแซม)	6,000	15,000.00	45,000.00
	สับปะรด (พืชแซม)	6,600	16,200.00	49,300.00
	หน่อกล้วย (พืชร่วม)	16,000 (ดอก/ไร่/ปี)	44,400.00	24,350.00
	ผักเหลียง (พืชร่วม)	500	9,000.00	16,000.00
	ดาหลา (พืชร่วม)	50 (ดอก/กอ)	3,500.00	56,500.00
	สละ (พืชร่วม)	1,700	28,000.00	31,500.00
ภูเก็ต	มะพร้าวน้ำหอม	1,410	5,522.00	28,868.00
	ทุเรียน	416	6,543.00	15,574.00
กระบี่	ทุเรียน	943	20,977.00	35,990.00
	ปาล์มน้ำมัน	3,380	7,223.00	11,369.00
	มะพร้าว	718	4,694.00	4,310.00
ตรัง	หมาก (พืชร่วม)	500	6,956.70	25,543.30
	สละ (พืชร่วม)	1,700	20,362.70	98,637.30
	ผักกูด (พืชร่วม)	2,400	26,512.53	95,146.69
พังงา	ทุเรียน	416	6,543.03	15,574.28
	มังคุด	949	9,945.81	12,900.81
ระนอง	ทุเรียน	1,691	24,454.00	75,629.00
	มะม่วงหิมพานต์	169	6,010.00	3,064.00
	มะพร้าว	1,085	5,293.00	1,120.00
สตูล	หมาก (พืชร่วม)	440	6,306.70	20,093.30
	สละ (พืชร่วม)	1,650	20,051.20	78,948.80
	จำปาตะ (พืชร่วม)	400	3,448.20	8,551.80

ที่มา : จากการสำรวจของสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตรที่ 1-12

หมายเหตุ : ข้อมูลผลตอบแทนอาจเปลี่ยนแปลงได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับราคา ปริมาณผลผลิต และความต้องการของตลาดนั้น ๆ

2.5.3 แนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการเขตเกษตรเศรษฐกิจสินค้าเกษตรที่สำคัญ : ภาคใต้

1) ส่งเสริมและพัฒนาการผลิตสินค้าเกษตรที่สำคัญของภาค โดยการพัฒนาสินค้าเกษตรที่เหมาะสมกับศักยภาพของพื้นที่ภาคใต้ สนับสนุนการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต รวมถึงการยกระดับคุณภาพมาตรฐานสินค้าเกษตรให้เป็นที่ยอมรับ ตลอดจนการต่อยอดสู่การแปรรูปที่สร้างมูลค่าเพิ่ม

2) ส่งเสริมการทำเกษตรแบบผสมผสาน โดยสนับสนุนกิจกรรมเสริมรายได้ในสวนยางพารา เช่น การปลูกพืชร่วม พืชแซม การเลี้ยงสัตว์ หรือ กิจกรรมเสริมอื่นๆ เพื่อลดการพึ่งพารายได้จากการปลูกพืชเชิงเดี่ยว ทั้งนี้ต้องพิจารณาความเหมาะสมของชนิดพืชหรือกิจกรรมเสริมที่จะต้องมีการเจริญเติบโตร่วมกัน และสอดคล้องกับวิถีชีวิต รวมถึงความต้องการของตลาด

3) ส่งเสริมและสนับสนุนการรวมกลุ่มและสร้างเครือข่ายของเกษตรกร โดยส่งเสริมการรวมกลุ่มเกษตรกรรายย่อย เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้แก่เกษตรกร เช่น การจัดหาปัจจัยการผลิต การวางแผนการผลิต การเรียนรู้เทคโนโลยี/นวัตกรรมที่ทันสมัยทั้งด้านการผลิตและการแปรรูป การเข้าถึงแหล่งเงินทุน ตลอดจนการเพิ่มอำนาจต่อรองด้านการตลาด

2.5.4 มาตรการดำเนินการ

1) มาตรการด้านการผลิต

1.1) มาตรการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตตามความเหมาะสมของพื้นที่

(1) กรณีเพาะปลูกในพื้นที่เหมาะสม ส่งเสริมการผลิตสินค้าให้มีคุณภาพมาตรฐาน โดยมีการวางแผนการผลิตเพื่อกำหนดปริมาณและมาตรฐาน ร่วมกับโรงงาน/ผู้ประกอบการ เพื่อให้ได้ผลผลิตที่สอดคล้องกับความต้องการของตลาด

(2) กรณีเพาะปลูกในพื้นที่ไม่เหมาะสม ส่งเสริมการปรับเปลี่ยนการผลิตเป็นสินค้าทางเลือกที่เหมาะสมกับศักยภาพของพื้นที่ เช่น ไม้ผล (ทุเรียน มะพร้าว มังคุด) ทั้งนี้ภาครัฐควรสนับสนุนแหล่งเงินทุนสินเชื่อดอกเบี้ยต่ำ หรือปัจจัยการผลิต รวมทั้งสนับสนุนองค์ความรู้ด้านการผลิต การบริหารจัดการ และโอกาสทางการตลาดของสินค้าทางเลือกเพื่อจูงใจให้เกษตรกรปรับเปลี่ยนการผลิต ในกรณีไม่ปรับเปลี่ยนการผลิตควรสนับสนุนรูปแบบการปลูกพืชร่วม พืชแซม และกิจกรรมเสริมรายได้ในสวนยางพารา เช่น สละ ดาหลา ผักกูด เป็นต้น

(3) พัฒนาด้านแบบการรวมกลุ่มและการสร้างเครือข่ายที่ประสบความสำเร็จ รวมทั้งประชาสัมพันธ์ให้เกษตรกรรับรู้ เพื่อให้เป็นแหล่งเรียนรู้ ศึกษาดูงานของชุมชน เช่น ดันแบบการรวมกลุ่มของเกษตรกรที่มีการปลูกพืชร่วม พืชแซม ในสวนยางพาราที่ประสบความสำเร็จทั้งด้านการผลิตและการตลาดจนสามารถสร้างรายได้เสริมให้กลุ่ม เป็นต้น

(4) ส่งเสริมให้มีการจัดตั้งกองทุนในการรวมกลุ่มของเกษตรกรที่มีการผลิตสินค้าเกษตรที่มีศักยภาพของพื้นที่ เช่น กองทุนพัฒนามังคุดอินทรีย์เพื่อการส่งออก ซึ่งภาครัฐอาจจะให้การสนับสนุนร้อยละ 70 และกลุ่มเกษตรกรร่วมอีกร้อยละ 30 ภายใต้เงื่อนไขที่กำหนด เช่น มีการจัดทำเป็นแผนธุรกิจในการดำเนินงาน ประกอบการพิจารณาการขอรับทุนสนับสนุนและกำหนดหลักเกณฑ์ในการคืนเงินลงทุนกลับคืนเพื่อใช้เป็นเงินทุนหมุนเวียนในกองทุน

1.2) มาตรการสนับสนุนปัจจัยอื่น ๆ เพื่อสนับสนุนให้การผลิตมีประสิทธิภาพ เช่น โครงสร้างพื้นฐาน การวิจัยและพัฒนา

(1) สนับสนุนและพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร ในพื้นที่ที่ประสบปัญหาการขาดแคลนน้ำ ในฤดูแล้ง และต้องการปรับเปลี่ยนจากการปลูกพืชเชิงเดี่ยวมาเป็นสินค้าทางเลือกที่มีศักยภาพในพื้นที่

(2) ส่งเสริมการวิจัยและพัฒนาสินค้าเกษตรที่สำคัญของภาค เช่น ยางพารา ปาล์มน้ำมัน ที่มีการผลิตแบบดั้งเดิมสู่การแปรรูปเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม โดยการสร้างความร่วมมือทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และ สถาบันการศึกษา เพื่อร่วมกันพัฒนาต่อยอดและขยายผลเชิงพาณิชย์

2) มาตรการด้านการตลาด

2.1) สนับสนุนระบบตลาดซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้าที่มีการทำสัญญาซื้อขายระหว่างเกษตรกรและเอกชน/โรงงานผู้รับซื้อผลผลิตในเขตเกษตรเศรษฐกิจ และคลังสินค้าเพื่อจัดเก็บระหว่างรอการส่งมอบ

2.2) สร้างเครือข่ายข้อมูลเพื่อเชื่อมโยงโรงงานแปรรูปและเกษตรกร ให้ผลิตสินค้าได้มาตรฐาน ตามความต้องการของโรงงาน

2.3) ส่งเสริมให้มีการรวมกลุ่มของเกษตรกรในชุมชนให้มีการวางแผนการตลาดร่วมกัน เพื่อสร้างเป็นเครือข่ายในการเชื่อมโยงไปยังแหล่งตลาดสินค้าในชุมชน เช่น โรงพยาบาล ห้างสรรพสินค้า ของท้องถิ่น หรือพัฒนาไปสู่ตลาดเฉพาะกลุ่ม เช่น สินค้าเกษตรอินทรีย์ เป็นต้น

3) มาตรการเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม และยกระดับภาคเกษตร

3.1) สนับสนุนสินเชื่อให้กับสหกรณ์เพื่อปรับปรุงคุณภาพ และแปรรูปขั้นต้นให้ได้ตามคุณภาพ และมาตรฐาน

3.2) สนับสนุนเงินทุนเพื่อให้กลุ่มเกษตรกร/สถาบันเกษตรกรแปรรูปผลิตภัณฑ์อย่างง่าย ที่มีคุณภาพ

3.3) ภาครัฐควรให้การสนับสนุนภาคเอกชนที่มีความพร้อมในการพัฒนาต่อยอดสินค้าเกษตร ของภูมิภาคเพื่อเชื่อมโยงไปสู่อุตสาหกรรมเกษตรที่มีมูลค่าเพิ่ม เช่น สินค้ายางพารา ปาล์มน้ำมัน เป็นต้น

3.4) ยกระดับคุณภาพมาตรฐานของสินค้าเกษตร โดยสนับสนุนให้เกษตรกรผลิตสินค้าเกษตร ให้ได้มาตรฐานเป็นที่ยอมรับ เช่น มาตรฐาน GAP รวมถึงการสร้างแบรนด์ให้สินค้ามีเอกลักษณ์เป็นที่จดจำ ของผู้บริโภค

ภาคผนวก

ภาคผนวกที่ 1
ความเหมาะสมของที่ดินในการเพาะปลูกข้าว

ตารางภาคผนวกที่ 1.1 ความเหมาะสมของที่ดินภาคเหนือในการเพาะปลูกข้าว รายจังหวัด

จังหวัด	ความเหมาะสมสูง (S1)	ความเหมาะสมปานกลาง (S2)	ความเหมาะสมเล็กน้อย (S3)	ไม่เหมาะสม (N)	รวมทั้งสิ้น
กำแพงเพชร	308,499	908,353	79,501	302,515	1,598,868
เชียงราย	874,818	251,206	19,082	136,639	1,281,745
เชียงใหม่	223,460	72,052	116,301	37,302	449,115
ตาก	42,807	36,712	39,807	75,150	194,476
นครสวรรค์	392,438	1,827,611	182,302	290,924	2,693,275
น่าน	54,278	48,321	6,511	75,735	184,845
พะเยา	102,506	491,000	4,107	71,022	668,635
พิจิตร	338,819	1,093,098	33,854	93,175	1,558,946
พิษณุโลก	494,363	1,018,118	14,786	100,623	1,627,890
เพชรบูรณ์	86,790	983,380	68,932	271,373	1,410,475
แพร่	186,324	76,555	15,694	41,863	320,436
แม่ฮ่องสอน	8,651	9,065	18,269	7,284	43,269
ลำปาง	88,482	206,989	106,068	126,278	527,817
ลำพูน	57,404	37,402	33,574	16,875	145,255
สุโขทัย	215,085	877,578	23,610	206,166	1,322,439
อุตรดิตถ์	384,017	144,794	7,783	151,993	688,587
อุทัยธานี	169,780	335,551	12,011	49,127	566,469
รวมทั้งสิ้น	4,028,521	8,417,785	782,192	2,054,044	15,282,542

ที่มา :กรมพัฒนาที่ดิน ปี 2556

ตารางภาคผนวกที่ 1.2 ความเหมาะสมของที่ดินภาคตะวันออกเฉียงเหนือในการเพาะปลูกข้าว รายจังหวัด

จังหวัด	ความเหมาะสมสูง (S1)	ความเหมาะสมปานกลาง (S2)	ความเหมาะสมเล็กน้อย (S3)	ไม่เหมาะสม (N)	รวมทั้งสิ้น
กาฬสินธุ์	428,874	613,901	443,649	303,903	1,790,327
ขอนแก่น	173,393	1,637,098	110,432	762,201	2,683,124
ชัยภูมิ	83,199	559,758	368,777	778,471	1,790,205
นครพนม	333,665	283,301	529,191	462,350	1,608,507
นครราชสีมา	517,985	2,038,067	754,151	819,830	4,130,033
บึงกาฬ	141,172	179,283	361,491	113,162	795,108
บุรีรัมย์	183,515	1,416,461	1,501,515	607,239	3,708,730
มหาสารคาม	291,093	1,094,809	431,165	361,930	2,178,997
มุกดาหาร	88,223	216,673	12,763	181,601	499,260
ยโสธร	350,001	602,337	265,059	291,131	1,508,528
ร้อยเอ็ด	583,632	1,210,257	1,427,021	260,450	3,481,360
เลย	7,773	173,766	23,817	260,667	466,023
ศรีสะเกษ	321,944	1,182,337	1,654,075	223,533	3,381,889
สกลนคร	414,774	786,839	977,930	233,796	2,413,339
สุรินทร์	190,861	1,277,183	1,935,947	274,877	3,678,868
หนองคาย	81,765	328,708	292,338	176,095	878,906
หนองบัวลำภู	3,445	458,339	136,418	297,015	895,217
อำนาจเจริญ	67,608	143,592	579,209	231,595	1,022,004
อุดรธานี	174,154	813,370	312,458	815,908	2,115,890
อุบลราชธานี	279,885	577,264	2,535,569	744,449	4,137,167
รวมทั้งสิ้น	4,716,961	15,593,343	14,652,975	8,200,203	43,163,482

ที่มา :กรมพัฒนาที่ดิน ปี 2556

ตารางภาคผนวกที่ 1.3 ความเหมาะสมของที่ดินพื้นที่ภาคกลางในการเพาะปลูกข้าว รายจังหวัด

จังหวัด	ความเหมาะสมสูง (S1)	ความเหมาะสมปานกลาง (S2)	ความเหมาะสมเล็กน้อย (S3)	ไม่เหมาะสม (N)	รวมทั้งสิ้น
กรุงเทพมหานคร	103,088	-	-	20,055	123,143
กาญจนบุรี	163,890	134,760	88,383	90,147	477,180
ชัยนาท	637,664	251,203	15,555	48,138	952,560
นครนายก	311,065	172,039	30,560	2,029	515,693
นครปฐม	343,573	-	16,809	20,442	380,824
นนทบุรี	139,300	-	613	14,739	154,652
ปทุมธานี	268,271	55,410	16,803	4,616	345,100
ประจวบคีรีขันธ์	23,185	3,245	18,759	23,990	69,179
พระนครศรีอยุธยา	1,093,424	11,995	34,274	299	1,139,992
เพชรบุรี	324,468	29,670	46,719	22,353	423,210
ราชบุรี	280,774	60,134	17,761	31,437	390,106
ลพบุรี	436,174	287,642	107,477	93,976	925,269
สมุทรปราการ	29,096	-	-	300	29,396
สมุทรสงคราม	1,780	-	-	170	1,950
สมุทรสาคร	6,565	-	451	3,300	10,316
สระบุรี	353,127	164,749	10,346	16,559	544,781
สิงห์บุรี	345,830	-	4,942	266	351,038
สุพรรณบุรี	1,082,624	222,362	18,361	23,479	1,346,826
อ่างทอง	366,384	-	9,105	4,754	380,243
รวมทั้งสิ้น	6,310,282	1,393,209	436,918	421,049	8,561,458

ที่มา :กรมพัฒนาที่ดิน ปี 2556

ตารางภาคผนวกที่ 1.4 ความเหมาะสมของที่ดินพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงในการเพาะปลูกข้าว รายจังหวัด

จังหวัด	ความเหมาะสมสูง (S1)	ความเหมาะสมปาน กลาง (S2)	ความเหมาะสม เล็กน้อย (S3)	ไม่เหมาะสม (N)	รวมทั้งสิ้น
นครนายก	311,065	172,039	30,560	2,029	515,693
จันทบุรี	25,915	7,154	1,114	9,140	43,323
ฉะเชิงเทรา	506,803	104,519	57,461	73,048	741,831
ชลบุรี	7,597	73,528	45,819	5,634	132,578
ตราด	13,727	2,848	14,234	6,463	37,272
ปราจีนบุรี	285,897	208,579	105,110	45,707	645,293
ระยอง	24,809	5,484	9,666	2,564	42,523
สระแก้ว	54,168	503,237	39,208	259,555	856,168
รวมทั้งสิ้น	1,229,981	1,077,388	303,172	404,140	3,014,681

ที่มา :กรมพัฒนาที่ดิน ปี 2556

ตารางภาคผนวกที่ 1.5 ความเหมาะสมของที่ดินภาคใต้ในการเพาะปลูกข้าว รายจังหวัด

จังหวัด	ความเหมาะสมสูง (S1)	ความเหมาะสมปานกลาง (S2)	ความเหมาะสมเล็กน้อย (S3)	ไม่เหมาะสม (N)	รวมทั้งสิ้น
กระบี่	643	2,922	378	2,047	5,990
ชุมพร	6,038	1,161	2,719	2,199	12,117
ตรัง	26,200	1,196	1,730	7,495	36,621
นครศรีธรรมราช	386,153	23,107	8,764	6,543	424,567
พังงา	-	-	1,983	628	2,611
พัทลุง	279,514	21,198	2,708	21,687	325,107
ภูเก็ต	519	-	606	164	1,289
ระนอง	3,831	-	-	1,500	5,331
สงขลา	297,984	81,028	10,671	32,189	421,872
สตูล	58,321	4,630	2,967	11,689	77,607
สุราษฎร์ธานี	4,476	5,377	1,361	2,094	13,308
รวมทั้งสิ้น	1,063,679	140,619	33,887	88,235	1,326,420

ที่มา :กรมพัฒนาที่ดิน ปี 2556

ตารางภาคผนวกที่ 1.6 ความเหมาะสมของที่ดินภาคใต้ชายแดนในการเพาะปลูกข้าว จำแนกรายจังหวัด

จังหวัด	ความเหมาะสมสูง (S1)	ความเหมาะสมปานกลาง (S2)	ความเหมาะสมเล็กน้อย (S3)	ไม่เหมาะสม (N)	รวมทั้งสิ้น
นราธิวาส	98,580	17,929	-	15,128	131,637
ยะลา	6,525	58,206	-	8,573	73,304
ปัตตานี	202,833	45,703	6,945	33,217	288,698
รวมทั้งสิ้น	307,938	121,838	6,945	56,918	493,639

ที่มา :กรมพัฒนาที่ดิน ปี 2556

ภาคผนวกที่ 2

ผลการดำเนินงานการปรับเปลี่ยนกิจกรรมการผลิตในพื้นที่ไม่เหมาะสม

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ได้กำหนดนโยบายในการบริหารจัดการพื้นที่เกษตรกรรม (Zoning) เชิงรุกของทุกจังหวัด โดยใช้แผนที่เกษตรเพื่อการบริหารจัดการเชิงรุก (Agricultural Map for Adaptive Management: Agri-Map) เป็นเครื่องมือในการวางแผนการผลิตให้สอดคล้องกับข้อมูลเชิงกายภาพและเชิงเศรษฐกิจ ซึ่งการจัดทำแผนที่ Agri-Map มีข้อมูลประกอบด้วย ชนิดพืช แผนที่ชั้นความเหมาะสมของที่ดินของการปลูกพืช สมุนไพร และปศุสัตว์ แหล่งน้ำผิวดิน/ใต้ดิน สหกรณ์การเกษตร พื้นที่ในเขตปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม รวมทั้งข้อมูลทางด้านเศรษฐกิจ เช่น สถานที่ตั้งโรงงาน ต้นทุนและผลตอบแทนการผลิตโครงการปรับเปลี่ยนกิจกรรมการผลิตในพื้นที่ไม่เหมาะสมตามแผนที่ Agri-Map ภายใต้การบริหารจัดการพื้นที่เกษตรกรรม (Zoning) เริ่มดำเนินโครงการตั้งแต่ ปี 2559 ถึงปัจจุบัน โดยมีหน่วยงานร่วมบูรณาการ ได้แก่ กรมส่งเสริมการเกษตร กรมวิชาการเกษตรกรมพัฒนาที่ดิน กรมปศุสัตว์ กรมส่งเสริมสหกรณ์ กรมหม่อนไหม กรมประมง กรมตรวจบัญชีสหกรณ์ สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม และสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร

ผลการดำเนินงานโครงการปรับเปลี่ยนกิจกรรมการผลิตในพื้นที่ไม่เหมาะสมตามแผนที่ Agri-Map ที่ผ่านมา ดังนี้

ปี 2559 ดำเนินการปรับเปลี่ยนกิจกรรมการผลิต ในพื้นที่ 49 จังหวัด พื้นที่ 32,618 ไร่ เกษตรกร 10,502 คน งบประมาณที่ใช้ 146.46 ล้านบาท (ตารางภาคผนวกที่ 2.1)

ปี 2560 ดำเนินการปรับเปลี่ยนกิจกรรมการผลิต ในพื้นที่ 53 จังหวัด พื้นที่ 157,701 ไร่ เกษตรกร 30,444 ราย งบประมาณที่ใช้ 173.81 ล้านบาท (ตารางภาคผนวกที่ 2.2)

การดำเนินงานปี 2561 มีการดำเนินการปรับเปลี่ยนกิจกรรมการผลิต ในพื้นที่ 68 จังหวัด พื้นที่ 270,167 ไร่ เกษตรกร 44,923 ราย งบประมาณที่ใช้ 121.42 ล้านบาท

ตารางภาคผนวกที่ 2.1 ผลการดำเนินงานปรับเปลี่ยนกิจกรรมการผลิตปี 2559

ลำดับ	จังหวัด	ผลการดำเนินงาน	
		เกษตรกร (ราย)	พื้นที่ (ไร่)
รวม	ทั่วประเทศ	10,502	32,618
	ภาคเหนือ	3,178	10,320
	ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	6,836	20,667
	ภาคกลาง	294	909
	ภาคตะวันออก	154	522
	ภาคใต้	40	200

ตารางภาคผนวกที่ 2.1ผลการดำเนินงานปรับเปลี่ยนกิจกรรมการผลิตปี 2559(ต่อ)

ลำดับ	จังหวัด	ผลการดำเนินงาน	
		เกษตรกร (ราย)	พื้นที่ (ไร่)
1	เชียงราย	345	1,062.5
2	เชียงใหม่	325	962.5
3	น่าน	306	907.5
4	พะเยา	185	582.5
5	แพร่	125	362.5
6	แม่ฮ่องสอน	105	302.5
7	ลำปาง	245	722.5
8	ลำพูน	125	362.5
9	กำแพงเพชร	146	442.5
10	ตาก	146	439
11	นครสวรรค์	146	437
12	พิจิตร	91	273
13	อุตรดิตถ์	246	1098
14	พิษณุโลก	166	503
15	เพชรบูรณ์	165	483
16	สุโขทัย	165	483
17	อุทัยธานี	146	900
18	กาฬสินธุ์	347	1,036
19	ขอนแก่น	506	1,518
20	นครพนม	245	723
21	บึงกาฬ	166	491
22	มหาสารคาม	265	783
23	มุกดาหาร	178	564
24	ร้อยเอ็ด	416	1,228
25	เลย	286	858
26	สกลนคร	365	1,083
27	หนองคาย	166	499
28	หนองบัวลำภู	125	363
29	อุดรธานี	398	1,145
30	ชัยภูมิ	430	1,348
31	นครราชสีมา	651	2,073

ตารางภาคผนวกที่ 2.1 ผลการดำเนินงานปรับเปลี่ยนกิจกรรมการผลิตปี 2559(ต่อ)

ลำดับ	จังหวัด	ผลการดำเนินงาน	
		เกษตรกร (ราย)	พื้นที่ (ไร่)
32	บุรีรัมย์	595	1,763
33	ยโสธร	191	563
34	ศรีสะเกษ	426	1,277
35	สุรินทร์	389	1,231
36	อำนาจเจริญ	146	428
37	อุบลราชธานี	545	1703
38	ลพบุรี	105	303
39	กาญจนบุรี	98	348
40	ราชบุรี	85	243
41	สระบุรี	5	3
42	เพชรบุรี	1	14
43	สระแก้ว	140	420
44	ปราจีนบุรี	3	22
45	ฉะเชิงเทรา	2	25
46	จันทบุรี	9	55
47	นครศรีธรรมราช	10	50
48	สุราษฎร์ธานี	20	100
49	พัทลุง	10	50

ที่มา: กรมพัฒนาที่ดิน

ตารางภาคผนวกที่ 2.2 ผลการดำเนินงานปรับเปลี่ยนกิจกรรมการผลิตปี 2560

ลำดับ	จังหวัด	ผลการดำเนินงาน	
		เกษตรกร (ราย)	พื้นที่ (ไร่)
รวม	ทั่วประเทศ	30,444	157,701
	ภาคเหนือ	5,111	36,613
	ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	22,888	103,708
	ภาคกลาง	866	8,054
	ภาคตะวันออก	336	2,790
	ภาคใต้	638	3,795
	ภาคใต้ชายแดน	638	3,795

ตารางภาคผนวกที่ 2.2ผลการดำเนินงานปรับเปลี่ยนกิจกรรมการผลิตปี 2560(ต่อ)

ลำดับ	จังหวัด	ผลการดำเนินงาน	
		เกษตรกร (ราย)	พื้นที่ (ไร่)
1	กำแพงเพชร	1,295	3,941
2	เชียงราย	305	1,241
3	ตาก	100	300
4	นครสวรรค์	387	9,870
5	น่าน	19	198
6	พะเยา	320	1,000
7	พิจิตร	35	2,000
8	พิษณุโลก	247	3,517
9	เพชรบูรณ์	840	3,751
10	แพร่	301	905
11	สุโขทัย	458	2,840
12	อุตรดิตถ์	499	40
13	อุทัยธานี	305	3,150
14	กาฬสินธุ์	1,905	6,439
15	ขอนแก่น	569	4,395
16	ชัยภูมิ	2,975	7,333
17	นครพนม	721	6,055
18	นครราชสีมา	992	15,510
19	บึงกาฬ	100	300
20	บุรีรัมย์	2,412	11,259
21	มหาสารคาม	1,290	5,417
22	มุกดาหาร	625	1,528
23	ยโสธร	629	7,361
24	ร้อยเอ็ด	1,348	4,491
25	ศรีสะเกษ	521	3,877
26	สกลนคร	805	4,532
27	สุรินทร์	3,150	12,775
28	หนองคาย	263	805

ตารางภาคผนวกที่ 2.2ผลการดำเนินงานปรับเปลี่ยนกิจกรรมการผลิตปี 2560(ต่อ)

ลำดับ	จังหวัด	ผลการดำเนินงาน	
		เกษตรกร (ราย)	พื้นที่ (ไร่)
29	หนองบัวลำภู	1,503	5,300
30	อำนาจเจริญ	1,507	1,200
31	อุดรธานี	623	1,138
32	อุบลราชธานี	950	3,993
33	กาญจนบุรี	164	2,920
34	ชัยนาท	282	1,151
35	ประจวบคีรีขันธ์	30	122
36	นครปฐม	8	200
37	เพชรบุรี	68	1,650
38	ราชบุรี	41	549
39	สมุทรสาคร	45	135
40	สระบุรี	20	150
41	ลพบุรี	208	1,177
42	ตราด	29	130
43	สระแก้ว	307	2,660
44	ตรัง	55	305
45	นครศรีธรรมราช	9	70
46	พัทลุง	20	76
47	ระนอง	14	84
48	สงขลา	253	1,065
49	สตูล	246	1,003
50	สุราษฎร์ธานี	8	139
51	นราธิวาส	144	1,135
52	ปัตตานี	318	1,734
53	ยะลา	176	926

ที่มา: กรมพัฒนาที่ดิน

ตารางภาคผนวกที่ 2.3ผลการดำเนินงานปรับเปลี่ยนกิจกรรมการผลิตปี 2561

ลำดับ	จังหวัด	ผลการดำเนินงาน	
		เกษตรกร (ราย)	พื้นที่ (ไร่)
รวม	ทั่วประเทศ	44,923	270,167
	ภาคเหนือ	7,000	44,810
	ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	34,091	135,266
	ภาคกลาง	1,037	8,287
	ภาคตะวันออก	1,089	14,961
	ภาคใต้	1,206	59,583
	ภาคใต้ชายแดน	500	7,260
1	กำแพงเพชร	1,462	12,460
2	เชียงราย	842	2,577
3	เชียงใหม่	372	2,139
4	ตาก	170	810
5	นครสวรรค์	485	5,092
6	น่าน	291	1,718
7	พะเยา	401	2,072
8	พิจิตร	67	589
9	พิษณุโลก	522	2,157
10	เพชรบูรณ์	633	4,324
11	แพร่	194	1,359
12	แม่ฮ่องสอน	101	303
13	ลำปาง	137	558
14	ลำพูน	51	354
15	สุโขทัย	442	2,863
16	อุตรดิตถ์	510	3,066
17	อุทัยธานี	320	2,369
18	กาฬสินธุ์	1,242	5,448
19	ขอนแก่น	2,262	8,924
20	ชัยภูมิ	2,274	5,989
21	นครพนม	1,498	6,377

ตารางภาคผนวกที่ 2.3 ผลการดำเนินงานปรับเปลี่ยนกิจกรรมการผลิตปี 2561(ต่อ)

ลำดับ	จังหวัด	ผลการดำเนินงาน	
		เกษตรกร (ราย)	พื้นที่ (ไร่)
22	นครราชสีมา	1,969	8,898
23	บึงกาฬ	1,100	7,755
24	บุรีรัมย์	1,463	6,595
25	มหาสารคาม	2,926	12,084
26	มุกดาหาร	536	2,057
27	ยโสธร	1,006	5,075
28	ร้อยเอ็ด	1,905	5,569
29	เลย	289	2,628
30	ศรีสะเกษ	2,867	11,580
31	สกลนคร	1,455	5,245
32	สุรินทร์	2,419	7,438
33	หนองคาย	705	3,715
34	หนองบัวลำภู	2,055	7,796
35	อำนาจเจริญ	866	3,433
36	อุดรธานี	1,801	8,370
37	อุบลราชธานี	3,453	10,290
38	กาญจนบุรี	211	2018
39	ชัยนาท	289	1611
40	นครปฐม	1	1
41	ประจวบคีรีขันธ์	49	444
42	เพชรบุรี	147	1,834
43	ราชบุรี	132	877
44	ลพบุรี	57	452
45	สระบุรี	10	175
46	สุพรรณบุรี	141	875
47	นครนายก	5	121
48	จันทบุรี	157	4,681
49	ฉะเชิงเทรา	184	3,230

ตารางภาคผนวกที่ 2.3 ผลการดำเนินงานปรับเปลี่ยนกิจกรรมการผลิตปี 2561(ต่อ)

ลำดับ	จังหวัด	ผลการดำเนินงาน	
		เกษตรกร (ราย)	พื้นที่ (ไร่)
50	ชลบุรี	16	51
51	ตราด	49	2,665
52	ปราจีนบุรี	157	755
53	ระยอง	77	2,002
54	สระแก้ว	444	1,456
55	กระบี่	81	11,450
56	ชุมพร	66	5,699
57	ตรัง	151	6,211
58	นครศรีธรรมราช	146	9,000
59	พังงา	46	892
60	พัทลุง	140	3,287
61	ภูเก็ต	0	16
62	ระนอง	34	1,439
63	สงขลา	244	2,372
64	สตูล	166	1,754
65	สุราษฎร์ธานี	132	17,463
66	นราธิวาส	17	2,288
67	ปัตตานี	140	798
68	ยะลา	343	4,174

ที่มา: กรมพัฒนาที่ดิน

ภาคผนวกที่ 3

การประเมินผลโครงการบริหารจัดการพื้นที่เกษตรกรรม (Zoning by Agri-Map)

สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตรดำเนินการลงพื้นที่สำรวจข้อมูลเพื่อประเมินผลโครงการบริหารจัดการพื้นที่เกษตรกรรม (Zoning by Agri-Map) ในเรื่องการปรับเปลี่ยนกิจกรรมการผลิตในพื้นที่ไม่เหมาะสมตามแผนที่ Agri-Map ที่ดำเนินโครงการ ปี 2560 ซึ่งผลการประเมินโครงการในด้านต่าง ๆ มีดังนี้

1. ด้านปัจจัยนำเข้า (Inputs)

1.1 งบประมาณ เนื่องจากกิจกรรมการปรับเปลี่ยนการผลิตให้เหมาะสม ปีงบประมาณ 2560 โดยมีเป้าหมายจำนวน 300,000 ไร่ ในพื้นที่ 68 จังหวัด ระหว่างดำเนินการได้มีการปรับเปลี่ยนแผนการดำเนินการตามคำสั่งของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ในคราวประชุมผู้บริหารกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ครั้งที่ 25/2560 เมื่อวันที่ 5 เมษายน 2560 เพื่อแก้ไขปัญหาจากการวางแผนการบริหารจากระดับบนลงล่าง (Top-Down) ซึ่งไม่สอดคล้องกับความต้องการของเกษตรกร และงบประมาณของหน่วยงานและพื้นที่เป้าหมายกระจายตัวเป็นอุปสรรคต่อการบริหารจัดการ โดยมีการปรับเปลี่ยนแผนการดำเนินงาน ดังนี้ 1) ให้กรมพัฒนาที่ดินจัดทำแผนการปรับเปลี่ยนการผลิตให้เหมาะสมในรูปแบบกลุ่ม เพื่อให้พื้นที่ปรับเปลี่ยนไม่กระจายตัวเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารจัดการ มีการบูรณาการร่วมกันของหน่วยงานในพื้นที่เป้าหมายและมีมาตรการในการจัดหาตลาดรองรับผลผลิต มีพื้นที่เป้าหมายรวมทั้งสิ้น 28,652 ไร่ ในพื้นที่ 60 จังหวัด แต่ทั้งนี้ไม่สามารถจัดสรรงบประมาณเพื่อดำเนินการในปีงบประมาณ 2560 จึงดำเนินการในปีงบประมาณ 2561 และ 2) กิจกรรมการปรับเปลี่ยนการผลิตให้เหมาะสม เป้าหมายจำนวน 300,000 ไร่ ให้หน่วยงานที่รับผิดชอบปรับเปลี่ยนแผนการดำเนินงานให้สอดคล้องกับความต้องการของเกษตรกรและงบประมาณ โดยไม่เน้นให้บรรลุตามเป้าหมายเดิม

1.2 คณะทำงาน/คณะกรรมการขับเคลื่อนโครงการ ในปี 2559 เป็นปีที่กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ดำเนินการสร้างการรับรู้แก่เกษตรกรให้ทราบถึงระดับความเหมาะสมในการผลิตสินค้าเกษตรแต่ละชนิดในแต่ละพื้นที่ และชักจูงให้เกษตรกรที่ผลิตสินค้าไม่เหมาะสมกับพื้นที่ของตนเอง ปรับเปลี่ยนมาผลิตสินค้าที่เหมาะสม โดยใช้แผนที่เกษตรเพื่อการบริหารจัดการเชิงรุก (Agri-Map) เป็นเครื่องมือในการสร้างการรับรู้ดังกล่าว ด้วยการติดป้ายไว้นิลขนาดใหญ่แสดงระดับความเหมาะสมในการผลิตสินค้าเกษตรของพื้นที่ทุกศูนย์การเรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร (ศพก.) ต่อมาในปี 2560 เป็นปีที่หน่วยงานส่วนกลาง และส่วนภูมิภาค ร่วมกันขับเคลื่อน โดยเน้นในพื้นที่ปลูกข้าวไม่เหมาะสมมีการบริหารโครงการในระดับส่วนกลาง โดยคณะกรรมการขับเคลื่อนการดำเนินงานบริหารจัดการพื้นที่เกษตรกรรม (Zoning by Agri-Map) มีอธิบดีกรมพัฒนาที่ดินเป็นประธาน และผู้อำนวยการกองนโยบายและแผนการใช้ที่ดิน กรมพัฒนาที่ดิน เป็นคณะทำงานและเลขานุการและระดับจังหวัด โดยคณะกรรมการขับเคลื่อนนโยบายของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์แบบเบ็ดเสร็จ (SC : Single Command)

1.3 ปัจจัยการผลิตที่สนับสนุน หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสนับสนุนปัจจัยการผลิตต่างๆ ตามชนิดกิจกรรมที่สนับสนุนให้เกษตรกรปรับเปลี่ยนการผลิตที่เหมาะสม ได้แก่ ด้านการปลูกพืช เช่น ท่อนพันธุ์อ้อย ท่อนพันธุ์มันสำปะหลัง พันธุ์หญ้า (เนเปียร์รูซี พวงโกลา) ด้านประมง ได้แก่ พันธุ์ปลา (ปลานิล ปลาดุก) หัวอาหาร

ด้านปศุสัตว์ ได้แก่ การปรับพื้นที่โรงเรือนเลี้ยงสัตว์ และวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ ด้านเกษตรผสมผสาน ได้แก่ พันธุ์พืชผักสวนครัว เช่น ผักกาดขาว พริก ถั่ว มะเขือ คื่นห่าน ไม้ยืนต้น เช่น มะนาว มะม่วง รวมถึงปัจจัยอื่น ๆ เช่น เงินอุดหนุนในการทำระบบน้ำ ปูย ยา การขุดบ่อเลี้ยงปลา วัสดุอุปกรณ์ในการทำน้ำหมัก เช่น กากน้ำตาล ถังน้ำหมัก เป็นต้น

1.4 องค์ความรู้ เทคโนโลยี เจ้าหน้าที่กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ที่เกี่ยวข้องร่วมถ่ายทอดองค์ความรู้แก่เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการเพื่อปรับเปลี่ยนการผลิตในพื้นที่ไม่เหมาะสม ผ่านศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร (ศพก.) และศูนย์เครือข่าย เพื่อส่งเสริมสนับสนุนให้เกษตรกรปรับเปลี่ยนการเพาะปลูกพืชให้เหมาะสมกับพื้นที่ เพื่อให้ได้ผลตอบแทนที่คุ้มค่า และช่วยยกระดับความเป็นอยู่ของเกษตรกรได้ดีขึ้น

2. ด้านกิจกรรม (Activities)

2.1 การกำหนดพื้นที่เป้าหมาย (พื้นที่ดำเนินการ) ทุกจังหวัดนำ Agri-Map มาใช้เป็นเครื่องมือในการกำหนดพื้นที่เป้าหมายเพื่อดำเนินการปรับเปลี่ยน โดยกิจกรรมการปรับเปลี่ยนการผลิตให้เหมาะสมปีงบประมาณ 2560 ดำเนินการได้จำนวน 157,701 ไร่ ในพื้นที่ 53 จังหวัด หรือคิดเป็นร้อยละ 52.57 ของพื้นที่เป้าหมายโดยดำเนินการปรับเปลี่ยนการผลิตจากพื้นที่ไม่เหมาะสม (N) ในการปลูกข้าว เป็นสินค้าที่เหมาะสม เช่น อ้อยโรงงาน เกษตรผสมผสาน ปศุสัตว์(หญ้าเลี้ยงสัตว์) เป็นต้น โดยพื้นที่ปรับเปลี่ยนการผลิตส่วนใหญ่ดำเนินการในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ คิดเป็นร้อยละ 65.76 ของพื้นที่ดำเนินการทั้งหมด รองลงมา ได้แก่ ภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคใต้ และภาคตะวันออก คิดเป็นร้อยละ 23.22 5.114.15 และ 1.77 ตามลำดับ

2.2 การสนับสนุนปัจจัยในการปรับเปลี่ยนการผลิต เกษตรกรทุกรายได้รับการสนับสนุนปัจจัยในการปรับเปลี่ยนการผลิตในโครงการ เช่น ท่อนพันธุ์อ้อย ท่อนมันสำปะหลัง พันธุ์ผักผลไม้ พันธุ์ปลา การขุดบ่อการปรับพื้นที่โรงเรือนเลี้ยงสัตว์ และวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ เกษตรกรร้อยละ 51.41 เห็นว่าปัจจัยการผลิตที่ได้รับสนับสนุนเพียงพอ ร้อยละ 48.59 เห็นว่าไม่เพียงพอ ทั้งนี้ เกษตรกรส่วนใหญ่ ร้อยละ 99.57 นำปัจจัยที่ได้รับสนับสนุนไปใช้แล้ว และร้อยละ 0.43 ยังไม่ได้นำไปใช้ เนื่องจากมีของเดิมอยู่แล้วอยู่ระหว่างการปรับพื้นที่เพื่อรอเวลาปลูก ยังไม่ถึงเวลาปลูก เป็นต้น

2.3 การปรับเปลี่ยนการผลิตของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ

1) เหตุจูงใจ/สาเหตุหลักในการปรับเปลี่ยนการผลิต เกษตรกรที่ตัดสินใจเข้าร่วมโครงการเพื่อปรับเปลี่ยนการผลิตในพื้นที่ทำนาไม่เหมาะสมไปผลิตสินค้าชนิดใหม่ มีเหตุจูงใจในการเข้าร่วมโครงการ ได้แก่ เกษตรกรร้อยละ 28 เห็นว่าพื้นที่ตนเองเป็นพื้นที่แห้งแล้ง ขาดแคลนน้ำในการทำนา ร้อยละ 23 เห็นว่าพื้นที่ของตนเองไม่เหมาะสมในการเพาะปลูก ราคาและผลผลิตต่ำ ร้อยละ 21 ต้องการทดลองปลูกพืชชนิดใหม่หรือเลี้ยงสัตว์ ร้อยละ 11 ต้องการให้มีรายได้เพิ่มขึ้น และร้อยละ 17 สาเหตุอื่นๆ เช่น ต้องการลดค่าใช้จ่ายในครัวเรือน ต้องการปัจจัยการผลิต ต้องการมีความรู้เพิ่มเติม เป็นต้น

2) ปัญหาการผลิตสินค้าของเกษตรกร ก่อนเข้าร่วมโครงการฯ เกษตรกรที่ประสบปัญหาในการปลูกพืชเดิม (ข้าว) ได้แก่ ร้อยละ 49.71 มีปริมาณผลผลิตต่ำร้อยละ 21.61 มีต้นทุนการผลิตสูงร้อยละ 18.74 ประสบปัญหาขาดแคลนน้ำร้อยละ 16.06 คุณภาพผลผลิตต่ำ และร้อยละ 4.21 ปัญหาอื่นๆ เช่น วัชพืช โรคแมลง น้ำท่วม ทั้งนี้หลังเข้าร่วมโครงการฯ เกษตรกรที่ปรับเปลี่ยนมาผลิตสินค้าชนิดใหม่ ไม่มีปัญหาด้านปริมาณและคุณภาพ

ผลผลิตต่ำ ส่วนปัญหาที่ยังพบอยู่ ได้แก่ ปัญหาต้นทุนการผลิตสูง และการขาดแคลนน้ำในระดับที่ลดลง และปัญหา
ด้านอื่น ๆ เช่น วัชพืช โรคแมลง น้ำท่วม ภัยธรรมชาติ ในระดับที่เพิ่มขึ้น

3. ด้านผลผลิต (Outputs)

3.1 องค์ความรู้/ทักษะการปรับเปลี่ยนการผลิต ในภาพรวมโครงการ เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการได้รับการ
การถ่ายทอดความรู้เรื่องต่าง ๆ ได้แก่

1) การปรับเปลี่ยนการผลิตให้เหมาะสมและเทคโนโลยีการผลิต พบว่าเกษตรกร ร้อยละ 65.61 ที่
ได้รับการถ่ายทอดความรู้ มีความรู้ก่อนเข้ารับการถ่ายทอดความรู้ในเรื่องดังกล่าวในระดับคะแนน 3.78 คะแนน
และหลังจากเข้ารับการถ่ายทอดความรู้ เกษตรกรมีความรู้ในระดับคะแนน 8.07 คะแนน หรือ มีความรู้เพิ่มขึ้น
4.29 คะแนน

2) การแบ่งเขตเหมาะสมในการผลิตสินค้าเกษตร 4 ระดับ (S1 S2 S3 และ N) พบว่าเกษตรกร
ร้อยละ 39.96 ที่ได้รับการถ่ายทอดความรู้มีความรู้ก่อนเข้ารับการถ่ายทอดความรู้ในเรื่องดังกล่าวในระดับคะแนน
3.16 คะแนน และหลังจากเข้ารับการถ่ายทอดความรู้ เกษตรกรมีความรู้ในระดับคะแนน 7.83 คะแนน หรือ
มีความรู้เพิ่มขึ้น 4.67 คะแนน

3) การทำบัญชีครัวเรือน พบว่า เกษตรกรร้อยละ 72.62 ที่ได้รับการถ่ายทอดความรู้ก่อนเข้ารับ
การถ่ายทอดความรู้ในเรื่องดังกล่าวในระดับคะแนน 4.27 คะแนน และหลังจากเข้ารับการถ่ายทอดความรู้
เกษตรกรมีความรู้ในระดับคะแนน 7.72 คะแนน หรือมีความรู้เพิ่มขึ้น 3.45 คะแนน

3.2 การใช้ Agri-Mapของเจ้าหน้าที่พบว่า เจ้าหน้าที่ใช้ประโยชน์มากที่สุด คือร้อยละ 85.29 เรื่อง
ข้อมูลพื้นฐาน ได้แก่ ขอบเขตการปกครอง การใช้ที่ดิน พื้นที่เพาะปลูกพืชเศรษฐกิจ ทรัพยากรดิน พื้นที่ป่า
รองลงมา ร้อยละ 67.65 เรื่องชั้นความเหมาะสมของดินในการปลูกพืช ความเหมาะสมทางกายภาพของที่ดิน
ในการเพาะปลูกพืชเศรษฐกิจ 13 ชนิด ได้แก่ ข้าว อ้อย มันสำปะหลัง ข้าวโพด สับปะรด ปาล์มน้ำมัน ยางพารา
กาแฟ มะพร้าว ลำไย ทุเรียน เงาะ และมังคุด และร้อยละ 64.71 เรื่องพื้นที่เพาะปลูกในชั้นความเหมาะสมต่าง ๆ
ได้แก่ พื้นที่ที่มีศักยภาพในการเพิ่มผลผลิต คือ พื้นที่ความเหมาะสมสูง (S1) ไม่มีข้อจำกัดในการปลูก และพื้นที่
ความเหมาะสมปานกลาง (S2) มีข้อจำกัดเล็กน้อยแก้ไขได้ และพื้นที่ปรับรูปแบบการผลิต คือ พื้นที่ความเหมาะสม
เล็กน้อย (S3) มีข้อจำกัดแก้ไขได้ยาก ต้องลงทุนสูงและพื้นที่ไม่เหมาะสม (N) มีข้อจำกัดที่แก้ไขไม่ได้ หรือ
ต้องลงทุนสูงมาก อย่างไรก็ตาม จากการสอบถามเจ้าหน้าที่ พบว่า ปัญหาการใช้ Agri-Map on Mobile ในบางพื้นที่ไม่
สามารถใช้ได้ เนื่องจากไม่มีสัญญาณอินเทอร์เน็ต

3.3 การปรับเปลี่ยนการผลิต

1) เกษตรกรที่ปรับเปลี่ยนการผลิต จากการสำรวจเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการเพื่อปรับเปลี่ยน
การผลิตในพื้นที่ไม่เหมาะสมในการทำนา พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่ ร้อยละ 97.46 สามารถปรับเปลี่ยนพื้นที่ของ
ตนเองเพื่อผลิตสินค้าชนิดใหม่แล้ว โดยเกษตรกรบางรายปรับเปลี่ยนเต็มพื้นที่แล้ว บางรายปรับไปได้บางส่วน และ
ที่เหลือเพียงร้อยละ 2.36 ยังไม่ได้ปรับเปลี่ยน เนื่องจากเกษตรกรยังไม่เชื่อมั่นต่อผลผลิตที่จะได้รับ บางรายเห็นว่า
ปัจจัยการผลิตที่ได้รับการสนับสนุนไม่เพียงพอ ไม่เหมาะสมกับพื้นที่

2) พื้นที่ที่ให้ผลผลิตจากการปรับเปลี่ยนการผลิตสินค้าชนิดใหม่ของเกษตรกร เกษตรกรที่ดำเนินการปรับเปลี่ยนการผลิตสินค้าชนิดใหม่ในภาพรวมทั้งโครงการทุกรายได้รับผลผลิตแล้วทุกชนิด (ยกเว้นปาล์มน้ำมัน) ได้แก่ อ้อยโรงงาน เกษตรผสมผสาน พืชอาหารสัตว์ (หญ้าเลี้ยงสัตว์) มันสำปะหลัง ประมง (เลี้ยงปลา) และหม่อนเลี้ยงไหม โดยเกษตรกรเริ่มดำเนินการปรับเปลี่ยนการผลิตในช่วงต้นฤดูฝน (พฤษภาคม 2560) โดยพื้นที่ที่เกษตรกรปรับเปลี่ยนการผลิตสินค้าชนิดใหม่ ให้ผลผลิตแล้ว คิดเป็นร้อยละ 91.58 ของพื้นที่ที่เกษตรกรปรับเปลี่ยนการผลิต และร้อยละ 8.42 ยังไม่ให้ผลผลิต เนื่องจากบางพื้นที่เกิดน้ำท่วมเกษตรกรต้องปลูกใหม่ โดยเฉพาะมันสำปะหลัง ซึ่งโดยปกติจะเก็บเกี่ยวเมื่ออายุ 10-12 เดือน พืชบางชนิดต้องใช้ระยะเวลาในการเจริญเติบโต ทำให้ยังไม่สามารถเก็บเกี่ยวผลผลิตได้ ได้แก่ ไม้ผล ไม้ยืนต้น และปาล์มน้ำมัน

3.4 การตลาดและการจำหน่ายสินค้าของเกษตรกร เกษตรกรที่ผลิตสินค้าและนำผลผลิตไปขายที่ตลาด (แหล่งรับซื้อ) มีรูปแบบลักษณะการขายผลผลิต ดังนี้

1) สินค้าเดิม (ข้าว) เกษตรกรที่ผลิตและนำข้าวไปขาย พบว่า ร้อยละ 85.64 มีตลาดรองรับ และร้อยละ 14.37 ไม่มีตลาดรองรับ เนื่องจากไม่มีแหล่งขายหรือแหล่งรับซื้อเจ้าประจำ ทั้งนี้ รูปแบบลักษณะการขายผลผลิตของเกษตรกรส่วนใหญ่ ร้อยละ 99.45 นำผลผลิตไปขายเอง ส่วนเกษตรกรที่รวมกลุ่มกันขายหรือมีเจ้าหน้าที่แนะนำหรือจัดหาแหล่งจำหน่ายให้เพียง ร้อยละ 0.55

2) สินค้าชนิดใหม่ เกษตรกรที่ผลิตสินค้าชนิดใหม่และนำไปขาย พบว่า ร้อยละ 72.60 มีตลาดรองรับอยู่แล้ว อาทิ อ้อยโรงงาน มันสำปะหลัง มีโรงงานรับซื้อต้องอยู่ในชุมชนหรือพื้นที่ใกล้เคียง และร้อยละ 27.40 ยังไม่มีตลาดรองรับ เนื่องจากไม่มีแหล่งขายหรือแหล่งรับซื้อเป็นเจ้าประจำ เช่น ปลา พืชผัก เป็นต้น ทั้งนี้ รูปแบบลักษณะการขายผลผลิตของเกษตรกรส่วนใหญ่ ร้อยละ 98.95 นำผลผลิตไปขายเอง ส่วนเกษตรกรที่รวมกลุ่มกันขายหรือมีเจ้าหน้าที่แนะนำหรือจัดหาแหล่งจำหน่ายให้เพียง ร้อยละ 1.05

4. ผลลัพธ์ (Outcomes)

4.1 การนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ของเกษตรกร

จากการสำรวจข้อมูลเกษตรกรที่ได้รับการถ่ายทอดความรู้ตามข้อ 3 พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่ ร้อยละ 81.86 นำความรู้ที่ได้รับไปใช้ประโยชน์แล้ว โดยการปรับเปลี่ยนไปผลิตสินค้าชนิดใหม่ที่เหมาะสมกับพื้นที่การเกษตรของตนเอง มีการวางแผนการปลูกและแบ่งพื้นที่ปลูกให้เหมาะสม มีการทดลอง/ดำเนินการผลิตสินค้าชนิดใหม่ตามคำแนะนำ เช่น ขั้นตอนการผลิต การใช้ปัจจัยการผลิตที่เหมาะสม การดูแลรักษา การเก็บเกี่ยวผลผลิต เป็นต้น นอกจากนี้ เกษตรกรมีการทำบัญชีครัวเรือนซึ่งทำให้เกษตรกรทราบรายรับรายจ่ายมีการบริหารจัดการด้านการเงินที่ดี และมีการวางแผนการใช้จ่ายเงินให้เหมาะสม ส่วนเกษตรกรร้อยละ 18.14 ยังไม่ได้้นำความรู้ไปใช้ประโยชน์ เนื่องจาก เกษตรกรยังขาดความเข้าใจ บางรายเห็นว่าพื้นที่ไม่เหมาะสมกับการทำกิจกรรมชนิดใหม่ โดยการนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ จำแนกตามหลักสูตรได้ดังนี้

1) การปรับเปลี่ยนการผลิตให้เหมาะสม มีเกษตรกรนำความรู้ไปใช้ร้อยละ 98.49 และร้อยละ 1.51 ไม่ได้นำไปใช้ เนื่องจากเห็นว่าพื้นที่การเกษตรของตนเองไม่เหมาะสำหรับการทำกิจกรรมชนิดใหม่

2) การแบ่งเขตความเหมาะสมในการผลิตสินค้าเกษตร 4 ระดับ (S1 S2 S3 และN) มีเกษตรกรนำความรู้ไปใช้ร้อยละ 93.53 และร้อยละ 6.47 ไม่ได้นำไปใช้ เนื่องจากเกษตรกรยังขาดความเข้าใจเรื่องการแบ่งเขตความเหมาะสม และพื้นที่การเกษตรของตนเองไม่เหมาะสำหรับการทำกิจกรรมชนิดใหม่

3) การทำบัญชีครัวเรือน มีเกษตรกรนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ร้อยละ 53.55 และร้อยละ 46.45 ไม่ได้นำไปใช้ เนื่องจากเกษตรกรเห็นว่ามียายจ่ายมาก รายได้น้อยกว่ารายจ่าย จึงไม่สนใจที่จะทำ และไม่ได้ทำต่อเนื่องถึงปัจจุบัน

4.2 ผลผลิต และผลตอบแทน

1) ผลผลิต และมูลค่าผลผลิต

1.1) ผลผลิตสินค้าเดิม (ข้าวนาปีในพื้นที่ N)(ฤดูกาลเพาะปลูกปี 2559/2560) เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการฯ ปลูกข้าวนาปีในพื้นที่ที่ไม่เหมาะสมก่อนดำเนินการปรับเปลี่ยนการผลิต (ฤดูกาลเพาะปลูกปี 2559/60) พบว่า มีผลผลิตเฉลี่ย 483.43 กิโลกรัมต่อไร่ และราคาที่เกษตรกรขายได้เฉลี่ย 8,580 บาทต่อตัน ซึ่งมีผลผลิตเฉลี่ยสูงกว่าผลผลิตเฉลี่ยในปีเดียวกันในภาพรวมของจังหวัดเป้าหมาย ซึ่งเท่ากับ 414.22 กิโลกรัมต่อไร่ และสูงกว่าราคาเฉลี่ยที่เกษตรกรขายได้ในปีเดียวกันของประเทศ ซึ่งเท่ากับ 8,073 บาทต่อตัน (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2560) โดยมีต้นทุนการผลิตเฉลี่ยเท่ากับ 3,126.50 บาทต่อไร่

1.2) ผลผลิต มูลค่าผลผลิตสินค้าชนิดใหม่ (ฤดูกาลเพาะปลูกปี 2560/61)ผลผลิต และมูลค่าของสินค้าชนิดใหม่ที่ได้จากการปรับเปลี่ยนการผลิตให้เหมาะสม (คำนวณจากราคาเฉลี่ยที่เกษตรกรขายสินค้าชนิดนั้นๆ) แยกตามชนิดสินค้า ดังนี้

(1) อ้อยโรงงาน เกษตรกรเก็บเกี่ยวผลผลิตได้ปีละ 1 ครั้ง (ต่อ 1) เกษตรกรได้รับผลผลิตเฉลี่ย 15,300 กิโลกรัมต่อไร่ ซึ่งสูงกว่าผลผลิตต่อไร่ในปี 2560 ของประเทศซึ่งเท่ากับ 9,426 กิโลกรัมต่อไร่ (สำนักงานคณะกรรมการอ้อยและน้ำตาลทราย อ่างใน สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2560) รวมมูลค่าผลผลิตเฉลี่ย 14,382 บาทต่อไร่

(2) มันสำปะหลัง เกษตรกรได้รับผลผลิตเฉลี่ย 2,190.98 กิโลกรัมต่อไร่ ซึ่งต่ำกว่าผลผลิตต่อไร่ของประเทศในปีเดียวกัน ซึ่งเท่ากับ 3,499 กิโลกรัมต่อไร่ (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2560) รวมมูลค่าผลผลิตเฉลี่ย 4,381.96 บาทต่อไร่

(3) กล้วยเลี้ยงสัตว์ เกษตรกรได้รับผลผลิตเฉลี่ย 8,360 กิโลกรัมต่อไร่ รวมมูลค่าผลผลิตเฉลี่ย 13,159.30 บาทต่อไร่ ซึ่งพันธุ์กล้วยส่วนใหญ่ คือ กล้วยเนเปียร์

(4) ประมง เกษตรกรได้รับผลผลิตเฉลี่ย 237.61 กิโลกรัมต่อไร่ รวมมูลค่าผลผลิตเฉลี่ย 9,505.40 บาทต่อไร่ ซึ่งปลาที่เลี้ยงได้แก่ ปลานิล ปลาดุก ปลาหมอชุมพร เป็นต้น จำนวนปลาที่เลี้ยงเฉลี่ย 1,500 ตัวต่อบ่อ

(5) หม่อนไหม เกษตรกรได้รับผลผลิตเฉลี่ย 1,543.74 กิโลกรัมต่อไร่ รวมมูลค่าผลผลิตเฉลี่ย 12,735.86 บาทต่อไร่

(6) เกษตรผสมผสาน

(6.1) สินค้าที่ให้ผลตอบแทนระยะสั้น (เก็บเกี่ยวผลผลิตได้ภายใน 1 ปี หรืออายุเก็บเกี่ยวไม่เกิน 1 ปี) เกษตรกรได้รับผลผลิตเฉลี่ย 623.79 กิโลกรัมต่อไร่ รวมมูลค่าผลผลิตเฉลี่ย 11,596.18 บาทต่อไร่ ได้แก่ พืชผักสวนครัว เช่น พริก ผักชี มะเขือ ถั่วฝักยาว หอมแดง เป็นต้น

(6.2) สินค้าที่ให้ผลตอบแทนระยะกลาง (เก็บเกี่ยวผลผลิตได้หลังจากเริ่มผลิตเกิน 1 ปี หรืออายุเก็บเกี่ยวเกิน 1 ปี แต่ไม่เกิน 5 ปี) เกษตรกรได้รับผลผลิตเฉลี่ย 164.14 กิโลกรัมต่อไร่ รวมมูลค่าผลผลิตเฉลี่ย 2,855.62 บาทต่อไร่ ได้แก่ กล้าย มะนาว มะละกอ เป็นต้น

2) ผลตอบแทนสุทธิจากการปรับเปลี่ยนการผลิตเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการจากเดิมมีผลตอบแทนจากการปลูกข้าวในพื้นที่ที่ไม่เหมาะสม (N) ได้ผลตอบแทนสุทธิ 1,021.33 บาทต่อไร่ต่อปี เปรียบเทียบกับผลตอบแทนสุทธิสินค้าชนิดใหม่ที่ปรับเปลี่ยน สรุปผลตามชนิดของสินค้าได้ดังนี้

(1) อ้อยโรงงาน เกษตรกรที่ปรับเปลี่ยนมาปลูกอ้อยโรงงานมีผลตอบแทนสุทธิเฉลี่ย 4,271.15 บาทต่อไร่ต่อปี โดยมีผลตอบแทนสุทธิเฉลี่ยเพิ่มขึ้นจากการผลิตข้าว 3,249.82 บาทต่อไร่ต่อปี

(2) มันสำปะหลัง เกษตรกรที่ปรับเปลี่ยนมาปลูกมันสำปะหลัง มีผลตอบแทนสุทธิเฉลี่ย 1,494.93 บาทต่อไร่ต่อปี โดยมีผลตอบแทนสุทธิเฉลี่ยเพิ่มขึ้นจากการผลิตข้าว 473.60 บาทต่อไร่ต่อปี

(3) กล้วยเลี้ยงสัตว์ เกษตรกรที่ปรับเปลี่ยนมาปลูกกล้วยเลี้ยงสัตว์ มีผลตอบแทนสุทธิเฉลี่ย 10,523.21 บาทต่อไร่ต่อปี โดยมีผลตอบแทนสุทธิเฉลี่ยเพิ่มขึ้นจากการผลิตข้าว 9,501.88 บาทต่อไร่ต่อปี

(4) ประมง (เลี้ยงปลา) เกษตรกรที่ปรับเปลี่ยนมาเลี้ยงปลา มีผลตอบแทนสุทธิเฉลี่ย 5,804.10 บาทต่อไร่ต่อปี โดยมีผลตอบแทนสุทธิเฉลี่ยเพิ่มขึ้นจากการผลิตข้าว 4,782.77 บาทต่อไร่ต่อปี

(5) หม่อนไหม เกษตรกรที่ปรับเปลี่ยนมาปลูกหม่อนเลี้ยงไหม มีผลตอบแทนสุทธิเฉลี่ย 7,809.54 บาทต่อไร่ต่อปี โดยมีผลตอบแทนสุทธิเฉลี่ยเพิ่มขึ้นจากการผลิตข้าว 6,788.21 บาทต่อไร่ต่อปี

(6) เกษตรผสมผสาน เกษตรกรที่ปรับเปลี่ยนมาทำเกษตรผสมผสาน มีผลตอบแทนสุทธิเฉลี่ยจำนวน 2,492.72 บาทต่อไร่ต่อปี ซึ่งเป็นสินค้าที่ให้ผลตอบแทนระยะสั้น (เก็บเกี่ยวผลผลิตได้ภายใน 1 ปี หรืออายุเก็บเกี่ยวไม่เกิน 1 ปี) และสินค้าให้ผลตอบแทนระยะกลาง (เก็บเกี่ยวผลผลิตได้หลังจากเริ่มผลิตเกิน 1 ปี หรืออายุเก็บเกี่ยวเกิน 1 ปี แต่ไม่เกิน 5 ปี) โดยมีผลตอบแทนสุทธิเฉลี่ยเพิ่มขึ้นจากผลิตข้าว 1,471.39 บาทต่อไร่ต่อปี ซึ่งสินค้าที่ได้รับผลผลิตแล้วส่วนใหญ่เป็นสินค้าที่ให้ผลตอบแทนระยะสั้น โดยนำผลผลิตมาใช้ประโยชน์ทุกเดือน และพืชที่ให้ผลตอบแทนระยะกลางบางชนิดยังไม่ให้ผลผลิต เช่น มะขามเทศ มะม่วง เป็นต้น

4.3 แนวโน้มและการเปลี่ยนแปลงหลังการปรับเปลี่ยนการผลิต

1) การรวมกลุ่มและวิธีการใช้แรงงานของเกษตรกรหลังการปรับเปลี่ยนการผลิตสินค้าใหม่ เกษตรกรร้อยละ 64.67 ไม่มีการรวมกลุ่ม ต่างคนต่างผลิต ต่างคนต่างขาย ส่วนร้อยละ 35.33 เกษตรกรรวมกลุ่มกันในการทำการเกษตร เช่น กลุ่มเลี้ยงโค กระบือ กลุ่มปลูกหม่อนเลี้ยงไหม วิสาหกิจชุมชนผู้เลี้ยงไหมแปลงใหญ่ กลุ่มปลูกผัก เป็นต้น อย่างไรก็ตาม เกษตรกรร้อยละ 69.15 มีวิธีการใช้แรงงานเปลี่ยนไปจากเดิม โดยในจำนวนนี้ ในส่วนการจ้างแรงงาน เกษตรกรร้อยละ 14.15 จ้างแรงงานเพิ่มขึ้น และร้อยละ 31.43 จ้างแรงงานลดลง และ

ในส่วนการใช้แรงงานตนเอง เกษตรกรร้อยละ 18.66 ใช้แรงงานตนเองเพิ่มขึ้น และร้อยละ 35.76 ใช้แรงงานตนเองลดลง และร้อยละ 30.85 เกษตรกรยังคงมีการจ้างแรงงานและใช้แรงงานตนเองเหมือนเดิม

2) **แนวโน้มการปรับเปลี่ยนการผลิต** หลังการปรับเปลี่ยนการผลิตสินค้าชนิดใหม่ พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่ ร้อยละ 95.98 ยังคงผลิตสินค้าชนิดใหม่นั้นอย่างต่อเนื่อง และร้อยละ 4.02 จะไม่ผลิตสินค้าชนิดใหม่ต่อเนื่องจากเกษตรกรบางรายพื้นที่ถูกน้ำท่วม ทำให้ได้รับผลตอบแทนสุทธิน้อยกว่าการปลูกข้าว จึงอยากจะทดลองเปลี่ยนไปปลูกพืชชนิดอื่น ๆ แทน หรืออาจจะกลับไปปลูกข้าวเหมือนเดิม ทั้งนี้ เกษตรกรร้อยละ 65.67 ผลิตสินค้าชนิดใหม่ในพื้นที่เท่าเดิม และร้อยละ 34.33 มีแนวโน้มที่จะขยายพื้นที่สินค้าในพื้นที่ Nข้าว เป็นสินค้าที่เหมาะสมเพิ่มขึ้นในปีต่อไป โดยเฉลี่ย 5.22 ไร่ต่อราย เช่น หล้าเลี้ยงสัตว์ เพื่อรองรับการบริโภคของสัตว์เลี้ยงที่เจริญเติบโตขึ้น และขยายพันธุ์มากขึ้น เป็นต้น

4.4 ความพึงพอใจ

1) **ความพึงพอใจของเกษตรกร** เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการมีความพึงพอใจในภาพรวมโครงการในระดับมาก ที่คะแนนเฉลี่ย 8.62 เนื่องจากได้รับการดูแลจากเจ้าหน้าที่ มีการสนับสนุนปัจจัยการผลิต เช่น พันธุ์อ้อย หล้าเลี้ยงสัตว์ พันธุ์ปลา เป็นต้น สนับสนุนงบประมาณบางส่วนในการปรับเปลี่ยนพื้นที่ ทำให้เกษตรกรสามารถลดต้นทุนบางส่วน ได้ปริมาณผลผลิตดี โดยเกษตรกรมีความพึงพอใจในด้านต่าง ๆ ดังนี้ ด้านการดำเนินงานของเจ้าหน้าที่ได้คะแนนเฉลี่ย 9.04 คะแนน ด้านปัจจัยที่ได้รับสนับสนุนเพื่อการปรับเปลี่ยนการผลิตสินค้าที่เหมาะสมได้คะแนนเฉลี่ย 8.78 คะแนน และด้านผลผลิตที่ได้จากการปรับเปลี่ยนการผลิตได้คะแนนเฉลี่ย 8.04 คะแนน

2) **ความพึงพอใจของเจ้าหน้าที่ต่อการใช้ Agri-Map** เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องมีความพึงพอใจต่อการใช้ Agri-Map ในด้านการใช้ประโยชน์จาก Agri-Map มากที่สุด ที่คะแนนเฉลี่ย 7.06 คะแนน เนื่องจากเจ้าหน้าที่สามารถใช้ประโยชน์จาก Agri-Map ในการติดตามข้อมูลความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นได้ สามารถช่วยเหลือและแก้ไขปัญหาให้กับเกษตรกรในรายพื้นที่ได้เป็นอย่างดี รองลงมา คือ เรื่องความสะดวกในการใช้ Agri-Map ที่คะแนนเฉลี่ย 6.17 คะแนน ส่วนในเรื่องการใช้ Agri-Map ในพื้นที่ (Mobile) และ ความถี่ในการใช้ Agri-Map เจ้าหน้าที่มีความพึงพอใจในระดับปานกลางที่ค่าคะแนนเฉลี่ย 5.52 และ 5.32 ตามลำดับ เนื่องจากมีภารกิจอื่น ๆ จึงไม่ได้ใช้ Agri-Map ทุกวัน และมีปัญหาในการเปิดใช้ Agri-Map ในพื้นที่ด้วย

ภาคผนวกที่ 4

รายงานผลสัมมนาเชิงปฏิบัติการ

เรื่อง การวิเคราะห์เศรษฐกิจการเกษตรระดับภาคเพื่อบริหารจัดการพื้นที่เกษตรกรรมให้เหมาะสม

(วันที่ 29 มีนาคม 2562 ณ จังหวัดพิษณุโลก วันที่ 4 เมษายน 2562 ณ จังหวัดอุดรธานี

วันที่ 25 เมษายน 2562 ณ จังหวัดราชบุรี และวันที่ 2 พฤษภาคม 2562 ณ จังหวัดสงขลา)

1. สรุปสาระสำคัญของการนำเสนอ

ผู้อำนวยการกองนโยบายและแผนพัฒนาการเกษตร (นายพลเชษฐ์ ตราโช) นำเสนอแนวคิดการบริหารจัดการเขตเกษตรเศรษฐกิจ (Zoning) มาใช้ในการบริหารจัดการที่ดินให้เกิดประโยชน์สอดคล้องกับศักยภาพ และให้ผลตอบแทนที่เหมาะสม เป็นการพัฒนาเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและลดต้นทุนการผลิต รวมทั้งสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้าเกษตร และรักษาคุณภาพสร้างความมั่นคงทางรายได้ให้กับเกษตรกร ตลอดจนส่งเสริมการใช้ที่ดินให้เกิดประโยชน์อย่างเต็มศักยภาพกรอบแนวคิดโครงการบริหารจัดการเขตเกษตรเศรษฐกิจสำหรับสินค้าเกษตรที่สำคัญ ซึ่งภาครัฐได้ดำเนินการโดยประกาศเขตความเหมาะสมสำหรับการผลิต ด้านพืช 13 ชนิด (ข้าว มันสำปะหลัง ยางพารา ปาล์มน้ำมัน ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ อ้อยโรงงาน ลำไย สับปะรดโรงงาน เงาะ ทุเรียน มังคุด กาแฟ มะพร้าว) ด้านปศุสัตว์ 5 ชนิด (โคนม โคเนื้อ สุกร ไก่เนื้อ ไก่ไข่) และด้านประมง 2 ชนิด (กุ้งทะเล สัตว์น้ำจืด) หลักการของการบริหารจัดการพื้นที่เกษตรกรรมมีเป้าหมายที่สำคัญ คือ ต้องการปรับสมดุลของ อุปสงค์ (Demand) และอุปทาน (Supply) ของสินค้าเกษตรในแต่ละพื้นที่ ซึ่งการจัดทำแผนบริหารจัดการสินค้าเกษตรในพื้นที่เป้าหมายจะต้องใช้ข้อมูลทางวิชาการ ศักยภาพด้านเศรษฐกิจ และด้านกายภาพในพื้นที่ ซึ่งรวบรวมจากข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการผลิตสินค้าเกษตรแต่ละชนิด เช่น ปัจจัยธรรมชาติที่เกี่ยวข้องกับความต้องการของพืช ได้แก่ ดิน น้ำ อากาศ แสงแดด ความชื้นสัมพัทธ์ (Land Suitability and Crop Requirement) ระบบการผลิตสินค้าเกษตรในปัจจุบัน (Existing Land Use) ร่วมกับการวิเคราะห์ข้อมูลความต้องการของตลาด ซึ่งจะทำให้เกิดประสิทธิภาพการผลิต และทำให้เกษตรกรมีรายได้ที่เหมาะสม

กรอบแนวคิดการดำเนินงาน

1) การจัดทำข้อมูลการผลิตสินค้าเกษตรในปัจจุบันระดับประเทศและระดับพื้นที่ เพื่อทราบปริมาณผลผลิตและการผลิตสินค้าเกษตรที่เหมาะสมตามความต้องการ โดยวิเคราะห์การใช้ที่ดิน (Existing Land Use) จากการประมวลข้อมูลการผลิต ได้แก่ พื้นที่เพาะปลูก ผลผลิต ผลผลิตต่อไร่ ต้นทุนและผลตอบแทนของสินค้าเกษตรแต่ละชนิด ในระดับประเทศและพื้นที่ ตามความเหมาะสมของสภาพดินที่มีการเพาะปลูกพืช หรือการผลิตในปัจจุบัน ร่วมกับการวิเคราะห์ความต้องการในประเทศและการส่งออก

2) การคาดการณ์พื้นที่เพาะปลูก ผลผลิต และความต้องการสินค้าเกษตรในระดับประเทศ เพื่อนำข้อมูลประมาณการผลผลิตและความต้องการสินค้าเกษตรมากำหนดเป้าหมายการผลิตในภาพรวมของประเทศโดยใช้ข้อมูลในอดีต แบบจำลองพยากรณ์ และการวิเคราะห์สถานการณ์ทั้งจากภายในประเทศและ

ต่างประเทศ ทั้งนี้ อาจใช้กลไกการพิจารณาผ่านคณะกรรมการบริหารจัดการสินค้าเกษตรแต่ละสินค้า ภายใต้ คณะกรรมการนโยบายและแผนพัฒนาการเกษตร หรือการจัดประชุมหารือกับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง

3) การกำหนดพื้นที่สำหรับบริหารจัดการสินค้า เพื่อกำหนดพื้นที่การผลิตสินค้ารายจังหวัด โดยการตรวจสอบข้อมูลการผลิตและความเหมาะสมในการผลิตให้ตรงตามความต้องการ โดยใช้ข้อมูลทางกายภาพ และโครงสร้างพื้นฐาน ได้แก่ Agri-Map พื้นที่ชลประทาน แหล่งที่ตั้งโรงงาน และการประกาศเขตเกษตรเศรษฐกิจ เป็นข้อมูลพื้นฐานสำหรับการกำหนดพื้นที่ ร่วมกับความเหมาะสมด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ ต้นทุนและผลตอบแทน รายสินค้าของแต่ละจังหวัด และพิจารณาผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่ตามศักยภาพของพื้นที่เพื่อนำมาคำนวณหาพื้นที่ ทำการเกษตรตามความต้องการ เพื่อสร้างความสมดุลของสินค้าเกษตรในแต่ละพื้นที่

4) การจัดทำมาตรการและแรงจูงใจเพื่อสนับสนุนการปรับเปลี่ยน และเพิ่มประสิทธิภาพ การผลิต โดยการศึกษา/วิจัยมาตรการและนโยบาย ความเสี่ยงและการบริหารความเสี่ยง ปัจจัยที่มีผลต่อการ ปรับเปลี่ยนการผลิตของเกษตรกร การอุดหนุนสินค้าเกษตรทั้งในและต่างประเทศ เพื่อนำมาจัดทำข้อเสนอและ มาตรการจูงใจสนับสนุนทั้งในพื้นที่ที่เหมาะสมในการพัฒนาศักยภาพการผลิตและการตลาด และพื้นที่ ไม่เหมาะสมที่ต้องมีการปรับเปลี่ยนการผลิตหรือกิจกรรมอื่น โดยคำนึงถึงความเหมาะสมทางกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคม สำหรับแนวคิดการกำหนดพื้นที่เป้าหมายการผลิตและปรับเปลี่ยนการผลิตในพื้นที่ไม่เหมาะสม จะต้องกำหนดพื้นที่ที่จะส่งเสริมการพัฒนาการผลิตสินค้าแต่ละชนิดโดยต้องไม่เกินขอบเขตเป้าหมายการผลิต ที่เหมาะสมของสินค้าต่าง ๆ ในกลุ่มสินค้าเป้าหมายของจังหวัด กรณีการผลิตสินค้านั้น ๆ อยู่ในเขตเหมาะสมแล้ว ให้ส่งเสริมการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต กรณีการผลิตสินค้าอยู่ในเขตไม่เหมาะสม ให้ใช้แนวคิดปรับเปลี่ยนการผลิต ที่ให้ผลตอบแทนสูงกว่า โดยการจูงใจให้เกษตรกรปรับเปลี่ยนชนิดสินค้าด้วยความสมัครใจ และนำข้อมูลที่ได้ วิเคราะห์มาแล้ว เสนอเป็นทางเลือกโอกาสที่เกษตรกรจะได้รับรายได้เพิ่มขึ้น มีความเป็นไปได้ในการปรับเปลี่ยน เป็นการผลิตที่ได้ผลตอบแทนสูงกว่าและสอดคล้องกับความต้องการของตลาด รวมทั้งพิจารณาจากเป้าหมายการ พัฒนาจังหวัด กลุ่มจังหวัด และภาค ซึ่งจังหวัดและกลุ่มจังหวัดควรทบทวนการกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนา สินค้าเกษตร โดยวิเคราะห์ข้อมูล/ข้อเท็จจริง เช่น การปลูกพืชเศรษฐกิจที่ตลาดมีความต้องการสูง เช่น อ้อย ไม้ผล พืชผัก พืชสมุนไพร พืชพลังงาน รวมทั้งการทำปศุสัตว์ ได้แก่ โคเนื้อ สุกร ไก่เนื้อ ไก่ไข่ และการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ ได้แก่ ปลานิล ปลาน้ำจืด รวมทั้งการปรับเปลี่ยนการทำการผลิตแบบเกษตรผสมผสานเพื่อลดความเสี่ยง จากภัยพิบัติ และลดผลกระทบจากการเปิดการค้าเสรี รวมทั้งการสร้างความมั่นคงด้านอาหาร เป็นต้น

เพื่อให้การดำเนินการปรับเปลี่ยนการผลิตเกิดผลสำเร็จอย่างเป็นรูปธรรม ต้องพิจารณากำหนด มาตรการส่งเสริมเกษตรกรในพื้นที่ ซึ่งต้องสร้างการยอมรับและความเชื่อมั่นให้แก่เกษตรกรก่อน เช่น การชดเชย และอุดหนุนแก่เกษตรกรที่ต้องปรับเปลี่ยนการผลิตเพื่อให้เกิดการใช้ทรัพยากรในพื้นที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และ การผลิตที่มีผลตอบแทนสูงกว่า ซึ่งจังหวัดจะเป็นผู้สนับสนุนและอำนวยความสะดวกให้แก่ภาคส่วนต่างๆ ต่อไป

5) การจัดทำแผนบริหารจัดการเขตเกษตรเศรษฐกิจ และแผนงาน/โครงการ เพื่อขับเคลื่อนไปสู่ การปฏิบัติทั้งในภาพรวมและในระดับพื้นที่ โดยให้มีความเชื่อมโยงกับยุทธศาสตร์ แผนพัฒนา และนโยบาย ระดับต่างๆ รวมถึงงบประมาณและแหล่งงบประมาณ ทั้งนี้สามารถดำเนินการผ่านคณะกรรมการพัฒนาการ เกษตรและสหกรณ์ระดับจังหวัด และคณะกรรมการนโยบายและแผนพัฒนาการเกษตรและสหกรณ์

6) การประเมินผลการดำเนินงานในภาพรวม และในระดับโครงการ เพื่อติดตามการดำเนินงานตามแผนการบริหารจัดการสินค้าเกษตร และโครงการที่ดำเนินงานภายใต้แผนบริหารจัดการ โดยให้รายงานในระดับพื้นที่ และในระดับภาพรวม

สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตรจึงได้จัดทำโครงการบริหารจัดการเขตเกษตรเศรษฐกิจสินค้าเกษตรที่สำคัญตั้งแต่ปี 2560-2561 โดยมีผลการดำเนินงานดังนี้ 1) การวิเคราะห์ต้นทุน/ผลตอบแทน (TOP4) ของจังหวัด ดำเนินการแล้ว 73 จังหวัด 40 ชนิดสินค้า 2) การวิเคราะห์อุปสงค์/อุปทานสินค้าเกษตรที่สำคัญ (TOP4) ของจังหวัดดำเนินการแล้ว 73 จังหวัด 40 ชนิดสินค้า 3) การวิเคราะห์สินค้าทางเลือกเพื่อการปรับเปลี่ยนดำเนินการแล้ว 48 จังหวัด 51 ชนิดสินค้า สำหรับในปี 2562 อยู่ระหว่างดำเนินการวิเคราะห์สินค้าทางเลือกเพื่อการปรับเปลี่ยนอีก 25 จังหวัด เมื่อดำเนินงานแล้วเสร็จตามกระบวนการจะได้แนวทางการบริหารจัดการรายจังหวัด 73 จังหวัด แบ่งได้เป็น 1) สินค้าเกษตรสำหรับบริหารจัดการ ประกอบด้วยพืช 28 ชนิด เช่น ข้าว (ข้าวเหนียวนาปี ข้าวเจ้านาปี ข้าวนาปรัง ข้าวหอมมะลิ) ยางพารา ปาล์มน้ำมัน มะพร้าว กาแฟ สับปะรด เป็นต้น ปศุสัตว์ 7 ชนิด ได้แก่ ไก่เนื้อ ไก่ไข่ ไก่เปิด โคนม (น้ำนมดิบ) สุกร โคเนื้อ และกระบือ ประมง 4 ชนิด ได้แก่ กุ้งขาวแวนนาไม ปลากระพง ปลานิล และปลาสด และ 2) สินค้า/กิจกรรมทางเลือก เพื่อปรับเปลี่ยนการผลิตในพื้นที่ไม่เหมาะสมของสินค้าข้าวและยางพารา เช่น ไม้งหวาน อะโวคาโด พืชสมุนไพร ส้มโอ กล้วยหอมทอง ดาวเรือง โคขุน และพืชผักสวนครัว นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมทางเลือกอื่นนอกจากการปรับเปลี่ยนสินค้า เช่น การปลูกพืชแซม พืชร่วม และพืชเสริม เป็นต้น

2. สรุปผลการสัมมนาระดับภูมิภาค 4 ภาค

2.1 ภาคเหนือจังหวัดพิษณุโลกมีผู้เข้าร่วมสัมมนาจากจังหวัดลำปาง พิษณุโลก สุโขทัย อุตรดิตถ์ กำแพงเพชร และนครสวรรค์

2.1.1 การวิเคราะห์ความเหมาะสมทางกายภาพของพื้นที่สำหรับการผลิตสินค้าเกษตรภาคเหนือ โดย นายันทพล หนองหารพิทักษ์ นักวิเคราะห์นโยบายและแผนชำนาญการพิเศษ กองนโยบายและแผนการใช้ที่ดิน กรมพัฒนาที่ดิน สรุปสาระสำคัญ ดังนี้

ลักษณะภูมิประเทศพื้นที่ภาคเหนือแบ่งออกเป็น 2 ส่วนหลักๆ คือ ภาคเหนือตอนบนมีลักษณะเป็นพื้นที่สูงกับที่ราบระหว่างหุบเขา มีแม่น้ำไหลผ่านที่ราบมีข้อจำกัดการใช้ประโยชน์ที่ดินจากความเสี่ยงต่อการชะล้างพังทลาย ส่วนภาคเหนือตอนล่างมีลักษณะเป็นที่ราบ และมีตะกอนจากแม่น้ำสายหลักมาทับถม ทำให้ดินมีความเหมาะสมกับการเกษตรค่อนข้างสูง โดยภาคเหนือมีพื้นที่ทั้งหมด 107,490,377 ไร่ มีพื้นที่ป่าไม้ 53,908,615 ไร่ (ร้อยละ 50.80) พื้นที่ทางการเกษตร 36,127,905 ไร่ (ร้อยละ 33.64) เนื้อที่เพาะปลูกพืชเศรษฐกิจของภาคเหนือจากข้อมูลการใช้ที่ดินเมื่อปี 2559-2560 แบ่งตามระดับความเหมาะสมตามตารางภาคผนวกที่ 4.1

ตารางภาคผนวกที่ 4.1 พื้นที่ปลูกพืชเศรษฐกิจที่สำคัญตามระดับความเหมาะสม ภาคเหนือ

พืชเศรษฐกิจ	เนื้อที่(ล้านไร่)	เนื้อที่ปลูกพืชตามระดับความเหมาะสม			
		S1	S2	S3	N
1. ข้าว	15.00	4.00	8.40	0.78	2.00
2. ข้าวโพด	7.00	0.42	1.72	0.38	0.39
3. อ้อยโรงงาน	3.73	0.52	2.58	0.20	0.01
4. มันสำปะหลัง	3.17	0.14	1.42	0.58	0.92
5. ยางพารา	1.60	0.02	0.37	0.21	0.08

ที่มา : กรมพัฒนาที่ดิน

นอกจากนี้ภาคเหนือยังมีการเพาะปลูกพืชเศรษฐกิจชนิดอื่นๆ เช่น สับปะรด ส่วนใหญ่มีการปลูกในพื้นที่เหมาะสมปานกลาง (S2) เนื้อที่ 42,727 ไร่ (ร้อยละ 49.04) พื้นที่เหมาะสมเล็กน้อย (S3) เนื้อที่ 20,850 ไร่ (ร้อยละ 23.93) พื้นที่ที่ไม่มีความเหมาะสม (N) เนื้อที่ 18,861 ไร่ (ร้อยละ 21.65) และเพาะปลูกในพื้นที่เหมาะสมสูงเพียง 4,690 ไร่ (ร้อยละ 5.38) ถ้าไปปลูกในพื้นที่เหมาะสมปานกลาง (S2) และพื้นที่เหมาะสมมาก (S1) เป็นส่วนใหญ่ พื้นที่ 806,241 ไร่ (ร้อยละ 69.17) และ 213,815 ไร่ (ร้อยละ 19.12) ตามลำดับ มะม่วงพื้นที่ความเหมาะสมที่ดินสำหรับมะม่วงในภาคเหนือส่วนใหญ่อยู่ในพื้นที่ที่ไม่เหมาะสม 27,782,818 ไร่ (ร้อยละ 67.47) มีการเพาะปลูกในพื้นที่ที่ไม่เหมาะสม 101,721 ไร่ และพื้นที่เพาะปลูกจริงส่วนใหญ่อยู่ในพื้นที่เหมาะสมปานกลาง 193,188 ไร่ (ร้อยละ 56.77 ของพื้นที่ปลูกมะม่วงในภาคเหนือ)

2.1.2 การวิเคราะห์ด้านเศรษฐกิจสินค้าเกษตร และสินค้าทางเลือกที่เหมาะสมในพื้นที่ภาคเหนือ โดย นายบุญลาภ โสวัณณะผู้อำนวยการสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตรที่ 2 สรุปสาระสำคัญดังนี้ภาคเหนือประกอบด้วย 17 จังหวัด แบ่งเป็น 1) ภาคเหนือตอนบน 9 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดเชียงราย เชียงใหม่ น่าน พะเยา แพร่ แม่ฮ่องสอน ลำปาง ลำพูน และอุตรดิตถ์ ลักษณะพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ดอน และพื้นที่ต้นน้ำ ป่าไม้เหมาะสำหรับการเพาะปลูกไม้ผล ไม้ยืนต้น และพืชไร่ 2) ภาคเหนือตอนล่าง 8 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดตาก พิชณุโลก สุโขทัย เพชรบูรณ์ พิจิตร กำแพงเพชร นครสวรรค์ และอุทัยธานี ลักษณะพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ดอน และเป็นพื้นที่รับน้ำหลาก ที่ราบเหมาะสมสำหรับการเพาะปลูกข้าวและพืชไร่ การปรับเปลี่ยนพื้นที่นาควรปรับเปลี่ยนในพื้นที่นาปรังให้เป็นพืชหลากหลาย และในพื้นที่ที่ไม่เหมาะสมควรปรับเปลี่ยนเป็นไม้ผล ไม้ยืนต้น เน้นตลาดนำการผลิต และเป็นสินค้าเกษตรสร้างมูลค่า

จากผลการวิเคราะห์สินค้าทางเลือกที่น่าสนใจและตลาดมีความต้องการ แบ่งการวิเคราะห์ตามลักษณะพื้นที่ดังนี้

ภาคเหนือตอนบน สินค้าที่มีศักยภาพ ได้แก่ ข้าวนาปี ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ถั่วลิสง สับปะรด ลำไย ลิ้นจี่ ส้มเขียวหวาน กล้วย และโคนม สินค้าทางเลือกที่น่าสนใจและตลาดมีความต้องการ กลุ่มพืชไร่ที่เหมาะสม

ในเขตนาข้าวฝน ได้แก่ 1) ข้าว กข43 มีปริมาณน้ำตาลต่ำ เหมาะกับผู้ป่วยโรคเบาหวาน ให้ผลตอบแทนสุทธิ 18,052 บาท/ไร่(ราคาข้าวสาร)2) ปทุมมา เป็นไม้ตัดดอก โดยขายได้ทั้งดอกและตัดหน่อ ให้ผลตอบแทนสุทธิ 74,523 บาท/ไร่ 3) ไผ่รวก เป็นไม้ใช้สอยและหน่อสามารถนำมารับประทานได้ ให้ผลตอบแทนสุทธิ 8,309 บาท/ไร่ 4) ไผ่ชางหม่น ลำต้นสามารถแปรรูปเป็นเฟอร์นิเจอร์และหน่อไม่นำมารับประทานได้ ให้ผลตอบแทนสุทธิ 3,592 บาท/ไร่ 5) ไผ่บงหวาน เป็นพืชที่ไม่มีสารไซยาไนด์และยูริคทำให้อายุยืนยาวทำให้ผู้ป่วยโรคเก๊าท์สามารถรับประทานได้ โดยให้ผลตอบแทนสุทธิ 62,307 บาท/ไร่ สำหรับสินค้าทางเลือกในพื้นที่สูง ได้แก่ ข้าวโพดฝักสด เพื่อเป็นอาหารหยายสำหรับเลี้ยงโคนม ควรส่งเสริมการเพาะปลูกในแหล่งเลี้ยงโคนม ให้ผลตอบแทนสุทธิ 4,205 บาท/ไร่ กลุ่มไม้ผลที่เหมาะสมในพื้นที่สูงและมีอากาศหนาวเย็น ได้แก่ อะโวคาโดให้ผลตอบแทนสุทธิ 141,328 บาท/ไร่ เหมาะสมสำหรับพื้นที่สูง ได้แก่ แมคคาเดเมีย ให้ผลตอบแทนสุทธิ 6,749 บาท/ไร่ เหมาะสมในพื้นที่ราบ ได้แก่ เงาะ ซึ่งเป็นที่ต้องการของตลาดในพื้นที่และตลาดจีน เนื่องจากมีลักษณะหวาน กรอบ และน้ำน้อย ให้ผลตอบแทนสุทธิ 7,345 บาท/ไร่ กลุ่มพืชผักที่มีความเหมาะสม ได้แก่ มะเขือเปราะเจ้าพระยา ให้ผลตอบแทนสุทธิ 3,304 บาท/ไร่ กลุ่มประมงที่เหมาะสม ได้แก่ ปลานิลอินทรีย์ ตลาดมีความต้องการและยังไม่มีคู่แข่งในตลาดมาก ให้ผลตอบแทนสุทธิ 980 บาท/ไร่ กลุ่มปศุสัตว์ที่เหมาะสม ได้แก่ ไก่ประดู่หางดำ ให้ผลตอบแทนสุทธิ 19,954 บาท/500 ตัว

ภาคเหนือตอนล่าง สินค้าที่มีศักยภาพ ได้แก่ ข้าวนาปี ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ มันสำปะหลัง อ้อยโรงงาน ยางพารา ถั่วเขียว ส้มเขียวหวาน ส้มโอ สุกร ไก่เนื้อ เป็ด โคเนื้อและโคนมสำหรับสินค้าทางเลือกที่นำสนใจและตลาดมีความต้องการ กลุ่มพืชไร่ ได้แก่ 1) ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์หลังนาที่มีความเหมาะสมในทีลุ่มเพื่อปรับเปลี่ยนพื้นที่ข้าวนาปี ให้ผลตอบแทนสุทธิ 356-573 บาท/ไร่ และข้าวโพดเลี้ยงสัตว์เพื่อปรับเปลี่ยนพื้นที่ปลูกข้าวนาปี ให้ผลตอบแทนสุทธิ 1,308 บาท/ไร่ 2) หนุ่ยเลี้ยงสัตว์ ให้ผลตอบแทนสุทธิ 5,517.75 บาท/ไร่ และ 3) หอมแบ่ง ให้ผลตอบแทนสุทธิ 1,312.13 บาท/ไร่ กลุ่มพืชผักมีความเหมาะสมในทีลุ่ม ได้แก่ พืชผักปลอดภัย (ผักชี กวางตุ้ง คะน้า) ให้ผลตอบแทนสุทธิ 40,537 บาท/ไร่ กลุ่มไม้ผลที่เหมาะสมสำหรับปลูกในพื้นที่ดอน ได้แก่ 1) มะม่วงน้ำดอกไม้ ให้ผลตอบแทนสุทธิ 38,968-42,021 บาท/ไร่2) มะม่วงโชคอนันต์ ให้ผลตอบแทนสุทธิ 14,556 บาท/ไร่ 3) กล้วยหอม ให้ผลตอบแทนสุทธิ 6,408 บาท/ไร่ 4) มะพร้าว (กะทิน้ำหอม) สามารถปลูกได้ตามหัวไร่ปลายนา และสร้างรายได้เสริมให้กับเกษตรกร ให้ผลตอบแทนสุทธิ 5,423-6,868 บาท/ไร่ 5) ส้มโอท่าซ้อย เป็นส้มโอพันธุ์พื้นเมืองที่มีความเหมาะสมโดยเฉพาะที่ดอนของ จังหวัดพิจิตร ให้ผลตอบแทนได้ถึง 30,455 บาท/ไร่ และ 6) ส้มเขียวหวาน ในพื้นที่ดอน อำเภอคลองขลุง และอำเภอขาณุวรลักษบุรี จังหวัดกำแพงเพชร ให้ผลตอบแทน 59,552 บาท/ไร่

2.1.3 ข้อคิดเห็นต่อการจัดทำแนวทาง มาตรการการผลิตที่เหมาะสม โดยที่ประชุมได้ร่วมให้ความเห็นต่อปัจจัยที่มีผลต่อการปรับเปลี่ยนการผลิตของเกษตรกร และพื้นที่ที่เหมาะสมสำหรับการจัดทำโครงการบริหารจัดการพื้นที่ในระดับภูมิภาค สรุปสาระสำคัญ ดังนี้

2.1.3.1 ปัจจัยที่มีผลต่อการปรับเปลี่ยนการผลิตของเกษตรกร

1) ปัจจัยด้านกายภาพ

- ปัจจัยโครงสร้างพื้นฐาน ได้แก่ ลานตาก โรงอบระบบขนส่ง

สภาพปัญหา เกษตรกรหรือสหกรณ์การเกษตร ไม่มีลานตากหรือโรงอบเพื่อรักษาคุณภาพ ทำให้สินค้าไม่ได้มาตรฐานตามความต้องการของตลาด และไม่สามารถยืดอายุของสินค้าเกษตร โดยเฉพาะสินค้าที่เน่าเสียง่าย

แนวทางการพัฒนา ส่งเสริมการรวมกลุ่มเกษตรกร เพื่อใช้ประโยชน์จากโครงสร้างพื้นฐานร่วมกัน และยังสามารถลดต้นทุนการผลิตในการขนส่งสินค้าไปขาย

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง กรมส่งเสริมสหกรณ์

2) ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ

- ปัจจัยการผลิตและต้นทุนการผลิต ได้แก่ พันธุ์ ปุ๋ยและสารกำจัดศัตรูพืช

สภาพปัญหา พันธุ์ที่เกษตรกรได้รับไม่มีคุณภาพ ไม่ตรงตามความต้องการของตลาด ผลผลิตที่ได้ต่ำกว่าพันธุ์ของเอกชน และไม่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่

แนวทางการพัฒนา หน่วยงานภาครัฐควรพัฒนาพันธุ์ให้มีคุณภาพตรงตามความต้องการของตลาด และพื้นที่ รวมทั้งควรเป็นพันธุ์ที่เกษตรกรสามารถนำไปขยายพันธุ์ต่อได้เพื่อเป็นการลดต้นทุนให้กับเกษตรกรนอกจากนี้ควรส่งเสริมเทคโนโลยีเครื่องจักรกลให้กับเกษตรกรเพื่อลดปัญหาขาดแคลนแรงงานและต้นทุนการผลิต

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง กรมวิชาการเกษตร กรมพัฒนาที่ดิน

- ปัจจัยด้านการตลาด ได้แก่ ความต้องการของตลาดคุณภาพและมาตรฐานของสินค้าเกษตร ราคาสินค้าเกษตร

สภาพปัญหา สินค้าที่ผลิตในพื้นที่หรือสินค้าที่จะให้มีการปรับเปลี่ยน ผู้ผลิตไม่สามารถกำหนดราคาได้ และราคาไม่แน่นอน ทำให้เกษตรกรมีความเสี่ยงจากราคาผันผวน และผลิตได้ไม่ตรงตามความต้องการของตลาด

แนวทางการพัฒนา สร้างความแน่นอนและหลักประกันให้กับเกษตรกรในด้านราคา เช่น การทำ Contract farming โดยภาครัฐเป็นตัวกลางประสานข้อมูลมาตรฐาน ราคาสินค้าเกษตรให้ตรงตามความต้องการของตลาด

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง กรมส่งเสริมสหกรณ์ กรมส่งเสริมสหกรณ์ สำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ

3) ปัจจัยส่งเสริมหรือสนับสนุนการปรับเปลี่ยนได้แก่

- การขับเคลื่อนนโยบายของหน่วยงานภาครัฐ

สภาพปัญหาและแนวทางการพัฒนา ผู้แทนหน่วยงานภาครัฐและเกษตรกรมีความเห็นร่วมกันว่า การกำหนดเป้าหมายพื้นที่ที่จะปรับเปลี่ยน และควรจะมีตัวอย่างพื้นที่ประสบความสำเร็จให้เห็น

เป็นตัวอย่างก่อน โดยกำหนดจำนวนเป้าหมายพื้นที่ที่จะปรับเปลี่ยนและไม่มีหลักประกันในการปรับเปลี่ยน เช่น ไม่มีตลาดรองรับเป็นต้น รวมถึงความต่อเนื่องและการดำเนินงานตั้งแต่ต้นทาง กลางทาง และปลายทางของหน่วยงานภาครัฐ ซึ่งทำให้การปรับเปลี่ยนไม่ยั่งยืน

ผู้แทนเกษตรกรมีความเห็นต่อการปรับเปลี่ยนการเพาะปลูกทั้งในพื้นที่ที่ไม่เหมาะสมไปเป็นพืชชนิดอื่นนั้น เป็นไปได้ยากเพราะต้องมีการลงทุน และความชำนาญในการเพาะปลูก ซึ่งในพื้นที่ที่ไม่เหมาะสมควรจะเป็นการปรับเปลี่ยนเป็นพันธุ์ที่เหมาะสม หรือการให้องค์ความรู้เพื่อปรับวิธีการให้เหมาะสมกับศักยภาพของพื้นที่ เช่น เปลี่ยนจากการใช้สารเคมีมาเป็นการเพาะปลูกแบบอินทรีย์ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับตลาดรับซื้อและผลตอบแทนที่จะได้รับด้วยเป็นสำคัญ บทบาทของหน่วยงานภาครัฐต้องมีการบูรณาการทำงานร่วมกับเกษตรกรอย่างแท้จริง โดยสิ่งที่ภาครัฐควรสนับสนุน ได้แก่ องค์ความรู้การเพาะปลูกเพื่อลดต้นทุนการผลิตและการผลิตสินค้าให้ได้คุณภาพมาตรฐานตามความต้องการของตลาด และการจับคู่ตลาดภายในประเทศและต่างประเทศ

ผู้แทนสภาเกษตรกรให้ข้อเสนอแนะการขับเคลื่อนการดำเนินการปรับเปลี่ยนพื้นที่ว่าด้านสภาพเกษตรกรในพื้นที่จะรู้ดีที่สุดว่าพื้นที่นั้นเหมาะสมกับการเพาะปลูกพืชชนิดใด จึงควรใช้กลไกการทำงานร่วมกันระหว่าง ศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล (ศบกต.) ศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร (ศพก.) และองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.)

- ระบบสหกรณ์

สภาพปัญหาและแนวทางการพัฒนา ปัจจุบันการดำเนินงานของกลุ่มเกษตรกรและสหกรณ์ไม่มีความยั่งยืน เนื่องจากขาดปัจจัยสนับสนุนและการทำธุรกิจของสหกรณ์ไม่สามารถแข่งขันกับเอกชนได้ แนวทางการพัฒนาจึงควรสร้างแรงจูงใจ โดยการสนับสนุนด้านเครื่องมือหรืออุปกรณ์ รวมทั้งโครงสร้างพื้นฐาน เช่น เครื่องอบเมล็ดเพื่อรักษาคุณภาพเมล็ดพันธุ์ เป็นต้น

- ข้อมูลประกอบการตัดสินใจ ได้แก่ ข้อมูลด้านการตลาด นโยบายภาครัฐ

สภาพปัญหาและแนวทางการพัฒนา การตัดสินใจของเกษตรกรเกิดจากการคาดเดาจากประสบการณ์และภูมิปัญญาที่สะสมมา แต่ในปัจจุบันสถานการณ์ได้เปลี่ยนไปอย่างรวดเร็วทำให้การตัดสินใจไม่ถูกต้องมากนัก ดังนั้นเกษตรกรจึงต้องการข้อมูลเพื่อประกอบการตัดสินใจให้แม่นยำมากขึ้น หรือลดผลกระทบจากความเสี่ยงต่าง ๆ ซึ่งภาครัฐจะเป็นผู้สนับสนุนข้อมูลต่าง ๆ ได้อย่างดีที่สุด ข้อมูลที่มีความต้องการในการตัดสินใจปรับเปลี่ยน ได้แก่ สินค้า พื้นที่ ตลาดสินค้า ปริมาณที่มีความต้องการ ของสินค้าที่จะต้องปรับเปลี่ยน และสินค้าทางเลือกเพื่อให้เกษตรกรเห็นแนวโน้มในอนาคต โดยข้อมูลเหล่านี้ต้องร่วมกันทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และเกษตรกร สำหรับนำมาจัดทำแผนการผลิตให้เหมาะสม

2.1.3.2 ข้อเสนอโครงการที่สำคัญจากเกษตรกรเพื่อการบริหารจัดการพื้นที่ ได้แก่

1) สร้างต้นแบบการบริหารจัดการพื้นที่ โดยเลือกพื้นที่ที่มีการจัดสรรพื้นที่เพาะปลูกและมีการปรับเปลี่ยนหรือทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ได้ เช่น การปลูกพืชหลังนาเสริมรายได้ในพื้นที่ปลูกข้าวในพื้นที่ลุ่มเจ้าพระยา ควรส่งเสริมการปลูกพืชตระกูลถั่ว เช่น ถั่วเหลือง ถั่วเขียว โดยกรมพัฒนาที่ดินมีข้อมูลพืชที่เหมาะสมสำหรับการปลูกพืชหลังนาในพื้นที่ต่าง ๆ มาสนับสนุนข้อมูลด้วย

- 2) พื้นที่จังหวัดกำแพงเพชร เสนอ “โครงการแปลงใหญ่ไม่ยืนต้น” ที่ไม่ได้อยู่ในกลุ่มไม้หวงห้าม เช่น ต้นกระถิน ซึ่งตลาดประเทศญี่ปุ่นมีความต้องการ
- 3) พื้นที่ภาคเหนือตอนบน เสนอพืชทางเลือกเสริมรายได้ที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ที่เป็นที่สูง เช่น ไม้ซางหม่น ไม้รวก เป็นต้น ซึ่งในระยะที่ผ่านมาไผ่ยังไม่มีปัญหาด้านการตลาด แต่ต้องผลิตให้ได้มาตรฐานตามที่ตลาดต่างประเทศต้องการ
- 4) โครงการผลิตข้าวอินทรีย์ เนื่องจากตลาดข้าวอินทรีย์ยังมีความต้องการจากผู้บริโภคทั้งในประเทศและต่างประเทศ แต่ยังมีมาตรฐานสินค้าเกษตรอินทรีย์ที่เกษตรกรยังไม่สามารถทำได้ เนื่องจากขาดการรวมกลุ่ม ดังนั้น จึงควรมีต้นแบบที่ประสบความสำเร็จให้เกษตรกรได้เห็นเป็นตัวอย่าง
- 5) โครงการปรับเปลี่ยนเกษตรกรให้ทำการเกษตรแบบทฤษฎีใหม่ โดยระยะแรกต้องให้ความรู้เกี่ยวกับการจัดสรรที่ดินของตนเอง และหน่วยงานภาครัฐสนับสนุนแหล่งน้ำก่อนที่จะมาบปจจัยการผลิต

2.2 ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จังหวัดอุดรธานี มีผู้เข้าร่วมสัมมนาจากจังหวัดนครราชสีมา ขอนแก่น ยโสธร อุดรธานี หนองบัวลำภู หนองคาย และสกลนคร

2.2.1 การวิเคราะห์ความเหมาะสมทางกายภาพของพื้นที่สำหรับการผลิตสินค้าเกษตรภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดย นายันทพล หนองหารพิทักษ์ นักวิเคราะห์นโยบายและแผนชำนาญการพิเศษ กองนโยบายและแผนการใช้ที่ดิน กรมพัฒนาที่ดิน สรุปสาระสำคัญ ดังนี้

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ การใช้ที่ดินเพื่อการเกษตรส่วนใหญ่ คือการทำนา คิดเป็นร้อยละ 40 และพืชสำคัญอื่น ๆ เช่น มันสำปะหลัง อ้อยโรงงาน ยางพารา ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ และยูคาลิปตัสจากการใช้พื้นที่ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ปี 2558 - 2560 พบว่ามีพื้นที่การใช้ที่ดินเพื่อการทำนาลดลง ช่วงนี้พื้นที่ปลูกข้าวลดลง แต่มันสำปะหลัง ยางพารา อ้อยโรงงาน และข้าวโพดเลี้ยงสัตว์มีการปลูกเพิ่มขึ้น ในอนาคตคาดว่าพืชที่จะมีปัญหาคือยางพาราพืชทางเลือกที่เหมาะสมภาพรวมของภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่สำคัญ ได้แก่ พืชสมุนไพร เช่น ขมิ้นชัน ใบบัวบก ไพร กระชายดำ รongลงมา เช่น การปลูกกล้วย โดยพื้นที่จังหวัดเลยและชัยภูมิ มีความเหมาะสมมาก และการปลูกมะม่วงในพื้นที่จังหวัดชัยภูมิและนครราชสีมา มีความเหมาะสมมาก

2.2.2 การวิเคราะห์ด้านเศรษฐกิจสินค้าเกษตร และสินค้าทางเลือกที่เหมาะสมในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ นำเสนอโดย นายฉกาจ ฉันทะจิระวัฒน์ ผู้อำนวยการสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตรที่ 4 ดังนี้

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือแบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 7 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดอุดรธานี หนองบัวลำภู เลย สกลนคร นครพนม หนองคาย และบึงกาฬ พื้นที่เป็นที่ราบสูงภูเขา สลับกับพื้นที่แบบลูกคลื่น ส่วนใหญ่เป็นนาข้าว พืชไร่ และไม้ยืนต้นภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนกลาง 4 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดขอนแก่น มหาสารคาม ร้อยเอ็ด และกาฬสินธุ์ พื้นที่เป็นที่ราบสลับลูกคลื่น เป็นพื้นที่นาข้าว พืชไร่ และปศุสัตว์ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 8 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดนครราชสีมา ชัยภูมิ บุรีรัมย์ สุรินทร์ อุบลราชธานี ศรีสะเกษ อำนาจเจริญ และยโสธร พื้นที่เป็นที่ราบสูง ภูเขา สลับกับพื้นที่แบบลูกคลื่น ส่วนใหญ่ปลูกข้าว พืชไร่ ไม้ยืนต้น พืชสวนและปศุสัตว์

จากการวิเคราะห์ สินค้าเกษตรทางเลือกที่มีศักยภาพด้านการผลิต การตลาด พบว่าในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พืชที่มีความต้องการของตลาด ได้แก่ ข้าวอินทรีย์ (มีกระแสในเรื่องสุขภาพเป็นที่ต้องการของ

ตลาด) ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ (ขายฝักสดและแห้ง เข้าโรงงานผลิตอาหารสัตว์) ถั่วลิสง (ส่งโรงงานแปรรูป) พริกชี้หนู (บริโภคในครัวเรือน และส่งโรงงานผลิตซอสพริก) ข้าเหลียง (พืชสมุนไพรเป็นที่ต้องการของตลาดมาก) ผักกาดหัว (ขายส่งตลาดผัก พืชอายุสั้น ให้ผลตอบแทนสูง และมีความต้องการของตลาด) หวาย (เป็นพืชที่สามารถปลูกในนาข้าวได้ เก็บผลผลิตได้ตลอดปี ไร่บางหวาน (เป็นที่นิยมของผู้บริโภคเนื่องจากไม่มีกรดยูริก) มะม่วงน้ำดอกไม้ (เป็นที่ต้องการของตลาดต่างประเทศ) เงาะ (เป็นที่ต้องการของผู้บริโภคเนื่องจากสดใหม่กว่าเงาะจากจันทบุรีหรือภาคใต้) โคเนื้อ (คนนิยมและผลผลิตในประเทศไม่เพียงพอ) กล้วยเนเปียร์ (ควบคู่กับการเลี้ยงสัตว์) การเลี้ยงแพะ (เป็นที่ต้องการในตลาดประเทศลาว)ตามตารางภาคผนวกที่ 4.2

ตารางภาคผนวกที่ 4.2 สินค้าเกษตรที่สำคัญ 4 อันดับของจังหวัดในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

จังหวัด	สินค้า TOP 4	สินค้าทางเลือก
ภาคอีสานตอนบน(7 จังหวัด)		
อุดรธานี	ข้าวเหนียวนาปี ยางพารา อ้อยโรงงาน สุกกร	ถั่วลิสง กล้วยเนเปียร์ กล้วยหอมทอง ต้นหอม
เลย	ข้าวเหนียวนาปี ยางพารา มันสำปะหลัง ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์	กล้วยเนเปียร์ กล้วยหอมทอง ข้าวโพดหวาน
สกลนคร	ข้าวเหนียวนาปี มันสำปะหลัง โคเนื้อ อ้อยโรงงาน	หมากเม่า หวายตัดหน่อ ข้าวโพดหวาน มัลเบอร์รี่ (หม่อนผลสด) กล้วยเนเปียร์
นครพนม	ข้าวหอมมะลิ มันสำปะหลัง สับปะรด โคเนื้อ	ถั่วลิสง พริกซูปเปอร์ฮอต ข้าวโพดหวาน(เมล็ดพันธุ์) ข้าวโพดหวานฝักสด ลิ้นจี่
หนองคาย	ข้าวนาปี ยางพารา มันสำปะหลัง โคเนื้อ	มะพร้าว น้ำหอม ส้มเขียวหวาน เงาะโรงเรียน ผักหวาน ดอกเบญจมาศ ดอกมัม ดอกดาวเรือง
หนองบัวลำภู	ข้าวเหนียวนาปี ยางพารา มันสำปะหลัง อ้อยโรงงาน	ไผ่บางหวาน ไผ่เลี้ยง ผักหวาน เงาะโรงเรียน มะขาม เปรี้ยวยักษ์ กาแฟ ข้าวโพดหวาน โคขุน ข้า มะละกอ ฮอลแลนด์
บึงกาฬ	ข้าวเหนียวนาปี ยางพารา มันสำปะหลัง โคเนื้อ	มะเขือเทศ มันแกว ดอกดาวเรือง ต้นหอม แพะ ข้าวโพดหวาน เงาะโรงเรียน
ภาคอีสานตอนกลาง (4 จังหวัด)		
ขอนแก่น	ข้าวเหนียวนาปี ข้าวหอมมะลิ อ้อยโรงงาน มันสำปะหลัง	ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ถั่วลิสง ถั่วเหลือง
มหาสารคาม	ข้าวเหนียวนาปี อ้อยโรงงาน โคเนื้อ กระบือ	มันสำปะหลัง กล้วยหอมทอง พืชผัก
ร้อยเอ็ด	ข้าวหอมมะลิ ข้าวเหนียวนาปี โคเนื้อ กระบือ	ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ถั่วเขียว ถั่วเหลือง
กาฬสินธุ์	ข้าวนาปี อ้อยโรงงาน มันสำปะหลัง ยางพารา ไก่เนื้อ	มะม่วงมหาชนก มะม่วงน้ำดอกไม้ พุทรา
ภาคอีสานตอนล่าง (9 จังหวัด)		
นครราชสีมา	ข้าวหอมมะลินาปี มันสำปะหลัง อ้อยโรงงาน ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์	พริก มันหวานญี่ปุ่น มะขามเทศ ข้าเหลียง
ชัยภูมิ	ข้าวเหนียวนาปี มันสำปะหลัง อ้อยโรงงาน พริกชี้หนู	สับปะรด หม่อนไหม

ตารางภาคผนวกที่ 4.2 สินค้าเกษตรที่สำคัญ 4 อันดับของจังหวัดในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (ต่อ)

จังหวัด	สินค้า TOP 4	สินค้าทางเลือก
บุรีรัมย์	ข้าวหอมมะลิ มันสำปะหลัง อ้อยโรงงาน ยางพารา	ฝรั่งกิมจู หนุ่ยเนเปียร์ ดาวเรือง
สุรินทร์	ข้าวหอมมะลิ อ้อยโรงงาน ยางพารา สุกกร	หม่อนไหม หนุ่ยเนเปียร์
อุบลราชธานี	ข้าวหอมมะลิ มันสำปะหลัง ยางพารา โคเนื้อ	ข้าวหอมมะลิอินทรีย์ โคเนื้อ
ศรีสะเกษ	ข้าวหอมมะลิ ยางพารา พริกชี้หู หอมแดง	ข้าวหอมมะลิอินทรีย์ โคเนื้อ
อำนาจเจริญ	ข้าวหอมมะลิ มันสำปะหลัง ยางพารา โคเนื้อ	ข้าวหอมมะลิอินทรีย์ โคเนื้อ
ยโสธร	ข้าวเหนียวนาปี มันสำปะหลัง ยางพารา โคเนื้อ	ข้าวหอมมะลิอินทรีย์ โคเนื้อ
มุกดาหาร	ข้าวเหนียวนาปี มันสำปะหลัง ยางพารา โคเนื้อ	ข้าวหอมมะลิอินทรีย์ โคเนื้อ

ที่มา : จากการสำรวจของสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตรที่ 4,5 และ 11 สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร

2.2.3 ข้อคิดเห็นต่อการจัดทำแนวทาง มาตรการการผลิตที่เหมาะสม โดยที่ประชุมได้ร่วมให้ความเห็น ต่อปัจจัยที่มีผลต่อการปรับเปลี่ยนการผลิตของเกษตรกร และมาตรการที่ดำเนินการ สรุปสาระสำคัญ ดังนี้

2.2.3.1 ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจปรับเปลี่ยน

1) ปัจจัยด้านกายภาพ

- ลักษณะทางกายภาพของพื้นที่

สภาพปัญหา ในหลายพื้นที่ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีสภาพพื้นที่ ดินร่วนปนทราย ดินไม่อุ้มน้ำ ดินเค็ม ขาดแคลนน้ำการทำเกษตร

แนวทางการพัฒนา การปรับปรุงฟื้นฟูความอุดมสมบูรณ์ของดิน การปรับเปลี่ยนไปปลูกพืชระยะสั้นที่ใช้น้ำน้อย ปลูกพืชที่มีความเหมาะสมกับดินเค็ม ถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านการจัดการดิน การพัฒนาแหล่งน้ำ

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง กรมพัฒนาที่ดิน กรมส่งเสริมการเกษตร กรมชลประทาน

- โครงสร้างพื้นฐานทางการเกษตร

สภาพปัญหา มีข้อจำกัดด้านการพัฒนาแหล่งน้ำขนาดเล็กในพื้นที่ เนื่องจากขาดเครื่องมือ/อุปกรณ์ เช่น รถแบคโฮขุดบ่อน้ำ

แนวทางการพัฒนา การบูรณาการภาครัฐภาคเอกชน การขอรับการสนับสนุนเครื่องมือ/อุปกรณ์ ในลักษณะการเช่า รวมถึงการขอรับการจัดสรรงบประมาณจากภาครัฐในการจัดซื้อ/จัดจ้างเหมาบริการ

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงมหาดไทย ภาคเอกชน (กลุ่มผู้จำหน่าย/ผู้ให้บริการเครื่องมือ/เครื่องจักรกลการเกษตร)

2) ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ

- เครือข่ายความร่วมมือทางการผลิต/การตลาด

สภาพปัญหา การขยายเครือข่ายความร่วมมือทางการผลิตยังไม่มากเท่าที่ควร เนื่องจาก จำนวนเครือข่ายเกษตรกรในพื้นที่มีจำกัด ทำให้ไม่สามารถขยายกำลังการผลิตให้พอเพียงกับความต้องการของคู่ค้าได้

แนวทางการพัฒนา ควรบูรณาการเชื่อมโยงข้อมูลและสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างกลุ่มเกษตรกรแปลงใหญ่ สหกรณ์การเกษตร วิชาทกิจชุมชน

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง กรมส่งเสริมการเกษตร กรมส่งเสริมสหกรณ์

- ความต้องการของตลาด

สภาพปัญหา 1) สินค้าพืชผัก (คุณภาพมาตรฐาน GAP) ที่มีการทำสัญญากับห้างโมเดิร์นเทรด ปริมาณการผลิตของกลุ่มเกษตรกรไม่เพียงพอต่อความต้องการของตลาด เนื่องจากเกษตรกรมีกำลังการผลิตจำกัด 2) สินค้าอ้อย หลังจากเกษตรกรปรับเปลี่ยนการปลูกข้าวมาเป็นปลูกอ้อยเป็นจำนวนมาก ทำให้ราคาตก เหลือเพียง 600 บาท/ตัน

แนวทางการพัฒนา การบริหารจัดการฐานข้อมูลการผลิตการตลาด ขยายเครือข่ายความร่วมมือระหว่างเกษตรกรและผู้ประกอบการ

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงพาณิชย์ กระทรวงอุตสาหกรรม

- แหล่งรับซื้อ/แหล่งแปรรูป

สภาพปัญหา การส่งเสริมปลูกอ้อยทดแทนการปลูกข้าวในพื้นที่ไม่เหมาะสม ซึ่งพื้นที่ส่งเสริมปลูกอ้อยตั้งอยู่ไกลจากโรงงานรับซื้อ ทำให้เกษตรกรไม่ได้รับโควตาซื้อจากโรงงาน หรือในกรณีที่ได้รับโควตา แต่เกษตรกรมีต้นทุนการขนส่งสูงจากระยะทางไกล

แนวทางการพัฒนา ส่งเสริมการปลูกพืชที่สอดคล้องกับความต้องการของตลาด

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงพาณิชย์ กระทรวงอุตสาหกรรม

3) ปัจจัยด้านสังคม

สภาพปัญหา ปัจจุบันมีเกษตรกร smart farmer/young smart farmer จำนวนหนึ่ง ที่ปรับเปลี่ยนรูปแบบการผลิต/การตลาด ด้วยวิธีต่างๆ เช่น การทำเกษตรผสมผสาน เพื่อลดความเสี่ยง การพัฒนาปรับปรุงดินโดยปลูกปุ๋ยคอก การแปรรูปผลหม่อนเป็นเครื่องดื่มสุขภาพ การจำหน่ายผลผลิตผ่านช่องทาง online

แนวทางการพัฒนา พัฒนาเครือข่าย smart farmer/young smart farmer เชื่อมโยงกับเกษตรกรกลุ่มเดิม พัฒนาถ่ายทอดองค์ความรู้ให้เกษตรกรเป็น smart farmer/young smart farmer ให้มากขึ้น

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

4) ปัจจัยที่ส่งเสริมหรือสนับสนุนการปรับเปลี่ยนกิจกรรมการผลิต

สภาพปัญหา การขาดองค์ความรู้/เทคโนโลยีในการแปรรูปสินค้าเกษตรเป็นสินค้าเชิงอุตสาหกรรม ซึ่งจะเป็นการสร้างมูลค่าเพิ่มให้แก่ผลผลิต สามารถพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน เช่น การแปรรูปมันสำปะหลัง ให้เป็นแป้งมัน

แนวทางการพัฒนา ควรสนับสนุนการทำวิจัยและพัฒนา สร้างมูลค่าเพิ่มให้แก่ผลิตภัณฑ์ แปลงผลงานวิจัยสู่การปฏิบัติในระดับพื้นที่ ถ่ายทอดองค์ความรู้/เทคโนโลยีในการแปรรูปสินค้าเกษตรเป็นสินค้าเชิงอุตสาหกรรม

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงพาณิชย์ กระทรวงอุตสาหกรรม

5) ปัจจัยอื่น ๆ

- กฎหมาย

สภาพปัญหา กรณีการแก้ไขมาตรา 7 ของ พ.ร.บ.ป่าไม้ พ.ศ. 2484 ที่กำหนดให้ไม้ทุกชนิดที่ปลูกในที่ดินกรรมสิทธิ์หรือสิทธิครอบครองตามประมวลกฎหมายที่ดินไม่เป็นไม้หวงห้าม การทำไม้ไม่ต้องได้รับอนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่อีกต่อไป เว้นแต่กรณีที่ต้องการส่งออกไม้หรือผลิตภัณฑ์ออกนอกราชอาณาจักรจะต้องขออนุญาตเจ้าหน้าที่

แนวทางการพัฒนา ควรส่งเสริมเกษตรกรทำเกษตรกรรมทางเลือกในรูปแบบวนเกษตร โดยคำนึงถึงปัจจัยสนับสนุนด้านต่าง ๆ ประกอบด้วย สภาพพื้นที่ แหล่งทุน (สินเชื่อโครงการธนาคารต้นไม้) เครือข่ายการตลาด และองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เกษตรกรสามารถสร้างรายได้จากการปลูกไม้เศรษฐกิจ เช่น ไม้สัก ไม้ยาง ไม้พะยุง ฯลฯ ซึ่งเป็นไม้หวงห้ามตาม พ.ร.บ.ป่าไม้ พ.ศ. 2484

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (กรมส่งเสริมการเกษตร สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม กรมพัฒนาที่ดิน สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร) กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร

- เทคโนโลยี/ระบบข้อมูลสารสนเทศ

สภาพปัญหา กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ โดย กรมพัฒนาที่ดิน มีการพัฒนาระบบแผนที่เกษตรเชิงรุก (Zoning by Agri-Map) รวมถึง สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร พัฒนา Application ฟาร์มดี ซึ่งทั้งสอง Software ดังกล่าว ถือเป็นระบบสารสนเทศเพื่อช่วยในการตัดสินใจทำการเกษตรของเกษตรกร

แนวทางการพัฒนา ควรขยายผลการประยุกต์ใช้ระบบข้อมูลสารสนเทศทางการผลิตทางการเกษตรเพื่อวางแผนการผลิตของกลุ่มเกษตรกร ด้วยวิธีการต่าง ๆ ได้แก่ การวางแผนการผลิตของกลุ่มให้สอดคล้องกับความต้องการของคู่ค้า การจัดทำแผนการผลิตสำหรับสมาชิกเกษตรกรรายบุคคล การบริหารจัดการผลผลิตและราคาจำหน่าย การเชื่อมโยงเครือข่ายผู้ผลิตในการบริหารจัดการอุปทานร่วมกัน

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (กรมส่งเสริมการเกษตร สำนักงานปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร กรมส่งเสริมสหกรณ์) กระทรวงพาณิชย์

- พฤติกรรมการผลิตของเกษตรกร

สภาพปัญหา เกษตรกรมีการใช้สารเคมีในการทำการเกษตรมาอย่างยาวนาน ทำให้สภาพดินเสื่อมโทรม ต้นทุนการผลิตสูง ผลผลิตไม่ปลอดภัยต่อการบริโภค การผลิตยังไม่ได้รับมาตรฐาน การผลิตที่ดี ขาดแรงจูงใจด้านราคาจากการผลิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม

แนวทางการพัฒนา ควรปรับเปลี่ยนทัศนคติ ถ่ายทอดองค์ความรู้ให้แก่เกษตรกร สนับสนุนการทำเกษตรที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม เกษตรอินทรีย์ เกษตรปลอดภัย ขยายช่องทางการตลาดสินค้า เกษตรอินทรีย์

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (กรมวิชาการเกษตร กรมส่งเสริมการเกษตร สำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ) กระทรวงพาณิชย์

2.2.4 ตัวอย่างโครงการที่เป็นการบริหารจัดการเชิงพื้นที่

- 1) กลุ่มเกษตรกรทำสวนผักบ้านโนนเขวา ต.ดอนหัน อ.เมือง จ.ขอนแก่น

ข้อมูลทั่วไป กลุ่มเกษตรกรต้นแบบผู้ปลูกผัก ภายใต้อาคารที่พัฒนาในรูปแบบภาคีเครือข่าย ใช้หลักตลาดนำการผลิต เน้นการผลิตในรูปแบบผักปลอดภัย ปัจจุบันมีกำลังการผลิตผักได้ 12 ชนิด ส่งผลิตจำหน่ายยังห้างเทสโก้ โลตัส (ทางห้างมีความต้องการผัก 43 ชนิด) ผลผลิตได้รับมาตรฐาน เกษตรกรมีการทำแผนการผลิต 2 เดือน/ครั้ง มีระบบ Application ควบคุมปริมาณและคุณภาพผลผลิต

- 2) กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผู้ปลูกกล้วยหอมทอง อ.สร้างคอม จ.อุดรธานี

ข้อมูลทั่วไป กลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกกล้วยหอมทอง มีพื้นที่ปลูกรวม ประมาณ 1,000 ไร่ ผลิตในพื้นที่เหมาะสมมีตลาดทั้งภายในประเทศและส่งออก โดยตลาดหลักในประเทศ ครอบคลุมพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนใต้ซึ่งจะส่งจำหน่ายให้กับร้าน 7-11 ห้างโมเดิร์นเทรด เช่น แม็คโคร เทสโก้ โลตัส สำหรับการส่งออก มีตลาด คือ ญี่ปุ่น ซึ่งขณะนี้ขอชะลอการส่งออกไว้ก่อนเนื่องจากกำลังการผลิตไม่เพียงพอ

- 3) กลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกมะขามเทศ อ.โนนไทย จ.นครราชสีมา

ข้อมูลทั่วไป เกษตรกรปลูกในพื้นที่ดินเค็ม ผลผลิตมีรสชาติหวาน ราคาจำหน่าย 60-100 บาท/กิโลกรัม (ราคาหน้าสวน) ปลูกปีเดียวได้ผลผลิต ปัจจุบันอยู่ระหว่างขอ GI

- 4) กลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกหอมแดง ต.ยางชุมน้อย อ.ยางชุมน้อย (หอมแดงศรีสะเกษ โมเดล)

ข้อมูลทั่วไป เกษตรกรผู้ปลูกหอมแดงแปลงใหญ่ เน้นผลผลิตปลอดภัยมีมาตรฐาน

- 5) กลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกถั่วลิสง อ.กุดจับ จ.อุดรธานี

ข้อมูลทั่วไป ปัจจุบันมีการรวมกลุ่มเกษตรกรประมาณ 4-5 กลุ่ม ในพื้นที่ อ.กุดจับ ทำการผลิตถั่วลิสงคั่วทราย กรมส่งเสริมการเกษตรให้การสนับสนุนเมล็ดพันธุ์

- 6) กลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าวเหนียวเขาวง จ.กาฬสินธุ์

ข้อมูลทั่วไป เกษตรกรปลูกข้าวพันธุ์กอเดียว (พันธุ์พื้นเมืองและพันธุ์กรมการข้าว6) ภายในจังหวัด มีพื้นที่ปลูก 3 แหล่ง คือ อ.เขาวง อ.กุฉินารายณ์ และกิ่งอำเภอนาคู พื้นที่ปลูกรวมประมาณ 4,000 ไร่ ปัจจุบันได้รับ GI แล้ว

7) กลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกหน่อไม้ไผ่ตงอินโด จ.ยโสธร

ข้อมูลทั่วไป กลุ่มเกษตรกรปลูกในพื้นที่ดินร่วนปนทราย จำหน่ายทั้งหน่อไม้ผลสด (จำหน่ายได้ราคาสูง) และแปรรูปโดยเผาเป็นถ่าน ทำเป็นผลิตภัณฑ์ดับกลิ่นในบรรจุภัณฑ์ที่มีรูปลักษณ์สวยงาม รวมถึงแปรรูปเป็นเครื่องสำอาง

8) กลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกลิ้นจี่ จ.นครพนม

ข้อมูลทั่วไป กลุ่มเกษตรกรปลูกลิ้นจี่พันธุ์ น.พ.1 (เป็นลิ้นจี่สายพันธุ์นครพนม) ที่ได้รับการสนับสนุนพันธุ์จากกรมวิชาการเกษตร พื้นที่ปลูกประมาณ 3,000 ไร่ ปัจจุบันอยู่ระหว่างขอ GI

9) กลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกหม่อนเลี้ยงไหม จ.ชัยภูมิและ จ.สุรินทร์

ข้อมูลทั่วไป เกษตรกรมีกิจกรรมการผลิต ได้แก่ การปลูกใบหม่อนเพื่อเลี้ยงไหมและทำส่วนผสมอาหารสัตว์ การแปรรูปหม่อนผลเป็นไหม และทอผ้าไหม

10) เกษตรกรไร่นาสวนผสม (ผู้ปลูกไม้เศรษฐกิจ) คุณทรงเดช บุญอุ่ม จ.หนองบัวลำพู

ข้อมูลทั่วไป ปลูกไม้พะยุง จำนวน 19,600 ต้น ในพื้นที่ปลูก 49 ไร่ และได้เข้าร่วมเครือข่ายโครงการธนาคารต้นไม้ของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ที่เป็นแหล่งสินเชื่อ นอกจากนี้ยังมีการทำไร่นาสวนผสม โดยปลูกพืชร่วมชนิดต่าง ๆ ใต้ร่มไม้พะยุง

11) กลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงจิ้งหรีด อ.น้ำพอง จ.ขอนแก่น

ข้อมูลทั่วไป กลุ่มเกษตรกรแปลงใหญ่ผู้เลี้ยงจิ้งหรีด สมาชิกในกลุ่มมี 71 ครัวเรือน จำนวนรวม 1,010 บ่อ ขนาดบ่อ 2.5x3 เมตร ใช้วัตถุดิบพื้นบ้านเป็นอาหาร ลดต้นทุน ผลผลิต 35 ตันต่อรุ่นใน 1 ปี สามารถผลิตได้ 6 รุ่น ผลผลิตรวม 200 ตันต่อปี อยู่ระหว่างพัฒนามาตรฐานฟาร์มโดยสำนักมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ ผลผลิตจำหน่ายทั้งตลาดในประเทศและต่างประเทศ ซึ่งในการส่งออก จะแปรรูปเป็นผงโปรตีนจากจิ้งหรีด ส่งออกไปยังประเทศ ต่าง ๆ เช่น ญี่ปุ่น สหภาพยุโรป ในอนาคตมีแผนทำฟาร์มจิ้งหรีดอินทรีย์

12) กลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงครั่ง ต.หนองม่วง อ.บรบือ จ.มหาสารคาม

ข้อมูลทั่วไป กลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงครั่งจากต้นจามจุรี โดยเกษตรกรนำผลพลอยได้ไปใช้ในการเลี้ยงไหม ทั้งนี้ ทางจังหวัดมหาสารคามมีนโยบายประชาสัมพันธ์ให้จังหวัดมหาสารคามเป็นเมืองแห่งครั่ง

13) ชมรมผู้เลี้ยงไก่วงหนองหารหลวงสกลนคร ต.นาแก้ว อ.โพนนาแก้ว จ.สกลนคร

ข้อมูลทั่วไป กลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงไก่วง จำหน่ายทั้งเนื้อและพันธุ์ แม่ไก่ออกลูก 3 ครั้งต่อปี โดยมีราคาจำหน่ายแยกเป็น ลูกไก่วง (อายุไม่เกิน 3 เดือน) ราคา 100 บาทต่อตัว อายุ 1 เดือน ราคา 150 บาทต่อตัว อายุ 2 เดือน ราคา 200 บาทต่อตัว อายุ 3 เดือน ราคา 350 บาทต่อตัว อายุ 4 เดือน ราคา 500 บาทต่อตัว อายุ 5 เดือน ราคา 600 บาทต่อตัว อายุ 6 เดือน ราคา 700 บาทต่อตัว อายุ 7 เดือน ราคา 800 บาทต่อตัว อายุมากกว่า 7 เดือน ราคา 180 บาทต่อกิโลกรัม เกษตรกรมีรายได้มั่นคง เนื่องจากตลาดมีความต้องการสูง ซึ่งกลุ่มมีการจัดตั้งศูนย์เรียนรู้ เพื่อเป็นแหล่งสาธิตให้แก่ผู้สนใจทั่วไป

14) สหกรณ์โคเนื้อคุณภาพหนองบัวลำพู อ.เมือง จ.หนองบัวลำพู

ข้อมูลทั่วไป กลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงโคเนื้อพื้นบ้าน สามารถจำหน่ายได้ ราคา 300 บาท/กิโลกรัม ปัจจุบันมีผู้บริโภคเป็นจำนวนมาก แต่ทางกลุ่มยังมีกำลังการผลิต/องค์ความรู้ที่จำกัด

15) กลุ่มอื่น ๆ เช่น กลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกทุเรียนภูเขาไฟ อ.ขุนหาญ จ.ศรีสะเกษ กลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกมันแกว อ.หาดพยอม จ.สกลนคร กลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกพุทรานมสด จ.กาฬสินธุ์ กลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกไม้ดอกไม้ประดับ (ดอกเบญจมาศ) อ.เมือง จ.อุดรธานี กลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปรรูปปลาบ้านห้วยบง (ผลิตปลาต้ม) ต.โนนเมือง อ.โนนสังข์ จ.หนองบัวลำพู

2.3 ภาคกลาง/ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีผู้เข้าร่วมสัมมนาจาก เพชรบุรี นครปฐม กาญจนบุรี ชัยนาท สุพรรณบุรี ปราชินบุรี และฉะเชิงเทรา

2.3.1 การวิเคราะห์ความเหมาะสมทางกายภาพของพื้นที่สำหรับการผลิตสินค้าเกษตรภาคกลางและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดย ดร.คันสนีย์ อธิวาสน์ ผู้แทนจากกรมพัฒนาที่ดิน สรุปสาระสำคัญ ดังนี้

การบริหารจัดการพื้นที่เกษตรกรรม (Zoning) เป็นการกำหนดขอบเขตพื้นที่ความเหมาะสมของการทำการเกษตรในแต่ละพื้นที่ เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการผลิตสูง โดยกำหนดจากข้อมูล ดิน น้ำ ภูมิอากาศ และสภาพแวดล้อมด้านต่างๆ นำมาประกอบกับข้อมูลพืช สัตว์ ประมง ในแต่ละชนิด รวมทั้งวิเคราะห์ร่วมกับความต้องการของตลาด ซึ่งปัจจุบันได้มีการนำ Agri-Map มาใช้เป็นเครื่องมือ ในการดูพื้นที่ที่ไม่เหมาะสมพื้นที่ใดบ้างที่ควรมีการปรับเปลี่ยนการผลิตและใช้ในการขับเคลื่อนโครงการโซนนิ่ง รวมถึงเรื่องเขตความเหมาะสมสำหรับพืชเศรษฐกิจภาพรวมของประเทศ โดยจะแบ่งการใช้ที่ดินออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ 1) พื้นที่ที่เหมาะสม ซึ่งจะแยกเป็นเหมาะสมมาก เหมาะสมปานกลาง และเหมาะสมน้อย และ 2) พื้นที่ที่ไม่เหมาะสมซึ่งมีแนวคิดในส่วนของพื้นที่เหมาะสมมากกับเหมาะสมปานกลาง เสนอให้เกษตรกรลดต้นทุนและเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต โดยการปรับปรุงบำรุงดินด้วยการเพิ่มอินทรีย์วัตถุในดิน สร้างระบบอนุรักษ์ดินและน้ำ ใช้ปุ๋ยตามค่าวิเคราะห์ดิน สำหรับในพื้นที่เหมาะสมน้อยกับพื้นที่ที่ไม่เหมาะสม เสนอให้ปรับเปลี่ยนการผลิตเป็นสินค้าที่ให้ผลตอบแทนที่สูงกว่า หรือเปลี่ยนเป็นพืชเศรษฐกิจชนิดอื่น การทำเกษตรผสมผสาน เกษตรพอเพียง ปศุสัตว์ การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำหรือเปลี่ยนไปปลูกเป็นไม้มีค่า 58 ชนิด

ในส่วนของการใช้ที่ดินในภาคกลาง (Present Land Use) ที่มีพื้นที่ทั้งหมด 38.09 ล้านไร่ เป็นพื้นที่ชุมชนและสิ่งปลูกสร้าง 4.45 ล้านไร่ พื้นที่นา 8.22 ล้านไร่ พื้นที่ปลูกพืชไร่ (อ้อย มันสำปะหลัง สับปะรด) 7.23 ล้านไร่ ปลูกไม้ยืนต้น (ยางพารา ยูคาลิปตัส ปาล์มน้ำมัน) 1.82 ล้านไร่ ไม้ผล 1.91 ล้านไร่ พืชสวน 0.52 ล้านไร่ ทุ่งหญ้าและโรงเรือนเลี้ยงสัตว์ 0.25 ล้านไร่ พืชน้ำ 0.02 ล้านไร่ สถานที่เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ 1.19 ล้านไร่ พื้นที่ป่าไม้ 9.27 ล้านไร่ พื้นที่น้ำ 1.54 ล้านไร่ และพื้นที่อื่น ๆ (เกษตรผสมผสาน/ไร่นาสวนผสม พื้นที่ลุ่ม และพื้นที่เบ็ดเตล็ด) 1.67 ล้านไร่

ตารางภาคผนวกที่ 4.3 พื้นที่ปลูกพืชเศรษฐกิจที่สำคัญตามระดับความเหมาะสมพื้นที่ภาคกลาง

พืชเศรษฐกิจ	พื้นที่ (ล้านไร่)	พื้นที่ปลูกพืชตามระดับความเหมาะสม			
		S1	S2	S3	N
1. ข้าว	8.22	6.31	1.39	0.44	0.42
2. อ้อย	3.96	1.05	2.37	0.27	0.12
3. มันสำปะหลัง	1.72	0.13	0.76	0.22	0.07
4. สับปะรด	0.77	0.15	0.36	0.22	0.04
5. ข้าวโพด	0.55	0.03	0.30	0.05	0.03
6. กัญชง	29.62	3.12	7.45	2.19	16.86
7. มะม่วง	29.59	1.88	6.66	2.21	18.80

ที่มา : กรมพัฒนาที่ดิน

2.3.2 การวิเคราะห์ด้านเศรษฐกิจสินค้าเกษตร และสินค้าทางเลือกที่เหมาะสมในพื้นที่กลาง/ภาคตะวันออก โดย นายชีวิต เม่งเอียดผู้อำนวยการสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตรที่ 7 จังหวัดชัยนาท สรุปสาระสำคัญ ดังนี้

พื้นที่เศรษฐกิจการเกษตรที่เหมาะสมและสินค้าทางเลือกที่เหมาะสมในภาคกลางและภาคตะวันออก ซึ่งใช้พื้นที่ในการทำนาเป็นหลัก ตามข้อมูล Agri-map มีพื้นที่เหมาะสมมากกับเหมาะสมปานกลาง ประมาณ 9.50 ล้านไร่ เป็นพื้นที่เหมาะสมน้อยกว่าพื้นที่ที่ไม่เหมาะสม ประมาณ 1.50 ล้านไร่ ซึ่งมีหลักคิดในการปรับเปลี่ยนพืชทดแทนในพื้นที่ที่ไม่เหมาะสม คือ 1) ต้องเป็นสินค้าที่ให้ผลตอบแทนสูงกว่า 2) มีความเหมาะสมทางกายภาพและภูมิศาสตร์ 3) มีโอกาสทางการตลาด และ 4) มีความสอดคล้องกับนโยบายรัฐบาลในการส่งเสริมและสนับสนุนของภาครัฐ โดยการวิเคราะห์ระดับแรกคือ ศึกษาสินค้าที่สำคัญของภาคกลางและภาคตะวันออกแล้วนำมาวิเคราะห์ต้นทุนผลตอบแทน การตลาด และอุปสงค์ อุปทานของสินค้านั้น ๆ รวมถึงสินค้าทางเลือกที่อยู่ในพื้นที่ เสนอแนวทางในการพัฒนาพื้นที่แล้วนำมาระดมความเห็นกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในพื้นที่ ผลที่ออกมาคือ ถ้าอยู่ในพื้นที่ที่เหมาะสมมากกับเหมาะสมปานกลาง (S1/S2) จะมีมาตรการส่งเสริมการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตและคุณภาพ ส่วนพื้นที่เหมาะสมน้อยกว่าพื้นที่ที่ไม่เหมาะสม (S3/N) สนับสนุนให้เปลี่ยนไปปลูกสินค้าทางเลือกอื่นที่ได้รับผลตอบแทนสูงกว่าหรือปลูกพืชแซม พืชเสริม เพื่อเพิ่มรายได้

ลักษณะภูมิประเทศของภาคกลางและภาคตะวันออก ในส่วนภาคกลางมี 7 จังหวัด แบ่งออกเป็น 3 ลักษณะคือด้านตะวันตกเป็นพื้นที่สูงบริเวณเทือกเขาถนนธงชัยและเทือกเขาตะนาวศรี ส่วนตอนกลางเป็นที่ราบลุ่มแม่น้ำ สภาพดินมีความอุดมสมบูรณ์ ตอนล่างเป็นที่ราบชายฝั่งทะเล ภาคตะวันออกมี 8 จังหวัด ภูมิประเทศเป็นพื้นที่ภูเขาสูงและป่าไม้ โดยตอนกลางเป็นที่ราบสลับภูเขาตอนล่างเป็นที่ราบลุ่มแม่น้ำและที่ราบชายฝั่งทะเล สินค้าเกษตรที่สำคัญ ข้าวนาปี อ้อยโรงงาน มันสำปะหลัง สุกร ไม้ผล ไม้ยืนต้น ไม้ประดับ กัญชง ไม้ สินค้าไม้และยางพารา ส่วนสินค้าทางเลือกที่เสนอ การผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว การเลี้ยงสัตว์ควบคู่กับการปลูกพืชเลี้ยงสัตว์ เช่นการเลี้ยงแพะ ที่ให้ผลตอบแทนค่อนข้างดีมาก การปลูกไม้ดอกไม้ประดับ ไม้ผลไม้ยืนต้น

ส่วนภาคกลางตอนล่างหรือปริมณฑลจะมีไม้ผล ไม้ยืนต้น ไม้ดอก ไม้ประดับ เตยหอม เกษตรผสมผสาน การปลูก หลัาเนเปียร์ พืชสมุนไพร (ใบบัวบก ว่านหางจระเข้) มันเทศ เผือก ตะไคร้ ผักปลอดสารพิษ เห็ดฟาง มะม่วง สินค้าทางเลือกที่มาแรงสุดก็คือ ไม้ยืนต้นหรือไม้ที่มีมูลค่าทางเศรษฐกิจ เช่น ไม้เศรษฐกิจ อย่างไรก็ตาม การขับเคลื่อนการดำเนินงานตามนโยบายโซนนิ่ง ไม่มีกฎหมายอื่นบังคับ ขึ้นอยู่กับความสมัครใจของเกษตรกร ทำให้ในเขตภาคกลาง คือพื้นที่การเกษตรเป็นพื้นที่เช่าประมาณร้อยละ 10 ของพื้นที่ทั้งหมด ยังมีปัญหาในการพัฒนา เนื่องจากบางพื้นที่และบางจังหวัดเจ้าของที่ดินมีความประสงค์ให้ผู้เช่าต้องทำนาเพียงอย่างเดียว ห้ามไม่ให้ทำอย่างอื่น หรือบางพื้นที่ให้เซ็นสัญญาว่าเมื่อหมดสัญญาแล้วต้องปรับสภาพพื้นที่ให้เหมือนเดิม ก็เป็นปัญหาที่ทำให้ไม่สามารถพัฒนาต่อได้ อีกปัญหาหนึ่งคือค่าจ้างแรงงานสูง จึงต้องเลือกสินค้าที่ให้มูลค่าสูงเท่านั้น เช่น จังหวัดนนทบุรี ปทุมธานี จึงเป็นแหล่งปลูกกล้วยไม้เพื่อการส่งออก และกล้วยหอม

2.3.3 ข้อคิดเห็นต่อการจัดทำแนวทาง มาตรการการผลิตที่เหมาะสม โดยที่ประชุมได้ร่วมให้ความเห็น ต่อปัจจัยที่มีผลต่อการปรับเปลี่ยนการผลิตของเกษตรกร และมาตรการที่ดำเนินการ สรุปสาระสำคัญ ดังนี้

2.3.3.1 ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจปรับเปลี่ยนการเพาะปลูก

1) ปัจจัยด้านกายภาพ

- ลักษณะทางกายภาพของพื้นที่

สภาพปัญหา พื้นที่การเกษตรในภาคตะวันออกถูกรุกล้ำจากภาคอุตสาหกรรม โดยเฉพาะพื้นที่ปลูกสับปะรดถูกแทนที่ด้วยโรงงานอุตสาหกรรมเป็นจำนวนมาก

แนวทางการพัฒนา การจัดทำผังเมือง ควรให้ความสำคัญกับการคุ้มครองพื้นที่เกษตรกรรมด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งพื้นที่การเกษตรที่มีการลงทุนโครงสร้างพื้นฐานแล้ว ซึ่งหากเปลี่ยนเป็นพื้นที่อุตสาหกรรมจะทำให้การลงทุนเสียเปล่าประโยชน์

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (กรมพัฒนาที่ดิน) และ กระทรวงมหาดไทย (กรมโยธาธิการและผังเมือง)

- โครงสร้างพื้นฐาน

สภาพปัญหา การทำ Zoning ในพื้นที่จังหวัดฉะเชิงเทราไม่เกิดประโยชน์เท่าที่ควร เนื่องจากมีการจัดตั้งเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (EEC) มีการระดมซื้อที่ดินที่อยู่ในเขตพื้นที่เหมาะสม (S1) ไปทำบริษัททางการเกษตร ซึ่งมีโครงสร้างพื้นฐานพร้อม (น้ำ ดิน ไฟฟ้า) และปัญหาการรุกรล้ำของพื้นที่อุตสาหกรรมในพื้นที่เกษตรรวมถึงจังหวัดฉะเชิงเทราได้ถูกกำหนดให้เป็นเมือง Smart City ที่มีความต้องการบริโภคสูง แต่เกษตรกรไม่สามารถผลิตได้ตามความต้องการของตลาด

แนวทางการพัฒนา ควรปรับผังเมืองให้ชัดเจนระหว่างพื้นที่เขตอุตสาหกรรมและพื้นที่เกษตรกรรม รวมถึงควรมีกฎหมายคุ้มครองพื้นที่เกษตรกรรม โดยเฉพาะในส่วนพื้นที่เขตชลประทานเพื่อรักษาพื้นที่เกษตรกรรมไว้

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (สำนักงานปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์) กระทรวงสาธารณสุข

2) ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ

-ราคา ต้นทุน ผลตอบแทนข้าวที่ผ่านมา

สภาพปัญหา พื้นที่จังหวัดสระแก้ว มีสินค้าเกษตรที่สำคัญ ได้แก่ มันสำปะหลัง ข้าวหอมมะลิ อ้อยโรงงาน มะม่วงน้ำดอกไม้ ปีที่ผ่านมา ปี 2559 ข้าวหอมมะลิที่ปลูกในพื้นที่เหมาะสม (S1) และพื้นที่ไม่เหมาะสม(N)เกษตรกรขายขาดทุน แต่เกษตรกรยังไม่มีปรับเปลี่ยนการเพาะปลูก เนื่องจากส่วนใหญ่เป็นการปลูกไว้เพื่อบริโภคภายในครัวเรือน

แนวทางการพัฒนา ควรสนับสนุนการปรับเปลี่ยนการเพาะปลูกในกรณีของเกษตรกรที่เพาะปลูกเพื่อการค้า และควรส่งเสริมการเลี้ยงโค รวมทั้งการปลูกหญ้าเนเปียร์ เพื่อรองรับการเลี้ยงปศุสัตว์ การปลูกอ้อยโรงงาน เนื่องจากมีโรงงานในพื้นที่ และการปลูกไม้ผล เช่น มะม่วง ลำไย ซึ่งให้ผลตอบแทนสูงกว่าข้าว

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง กรมส่งเสริมการเกษตร

สภาพปัญหา พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ทำนาและปลูกอยู่ในพื้นที่ที่ไม่เหมาะสม (N) รวมทั้งมีโรงงานอุตสาหกรรมเป็นจำนวนมาก และปล่อยน้ำเสียลงแหล่งน้ำธรรมชาติและคูคลอง ทำให้เกิดปัญหามลพิษทางน้ำ

แนวทางการพัฒนา ส่งเสริมและสนับสนุนให้เกษตรกรปลูกพืชทางเลือกที่ตลาดรองรับ เช่น พืชสมุนไพร แหล่งรับซื้อ คือ โรงพยาบาลอภัยภูเบศร์ซึ่งจังหวัดปราจีนบุรีที่ได้รับการส่งเสริมให้เป็นเมืองสมุนไพร (Herbal Hub) และส่งเสริมการเลี้ยงสัตว์ เช่น ไก่เนื้อ ปลานิล การเลี้ยงปศุสัตว์สมุนไพรโดยให้สมุนไพรแทนยาปฏิชีวนะ ส่งเสริมการแปรรูปข้าวเพื่อเพิ่มมูลค่าเช่น เส้นก๋วยเตี๋ยว อาหารไก่ชน

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (กรมปศุสัตว์ กรมส่งเสริมการเกษตร) กระทรวงสาธารณสุข

สภาพปัญหา สินค้าข้าว มะม่วง กุ้งขาวแวนนาไม และ ปลากระพง เป็นสินค้าเกษตรที่สำคัญของจังหวัดฉะเชิงเทรา ซึ่งมีการปลูกข้าวในทั้งพื้นที่เหมาะสม(S1)และพื้นที่ไม่เหมาะสม(N) แต่มีกำไรใกล้เคียงกันมาก โดยในพื้นที่ S1มีกำไร 1,900 บาท/ไร่ พื้นที่ N มีกำไร 1,500 บาท/ไร่ ต้นทุนใกล้เคียงกัน คือ ประมาณ 5,000 บาท ส่วนใหญ่ปลูกไว้เพื่อบริโภคภายในครัวเรือนปัญหาที่พบ คือ ปริมาณข้าวที่ผลิตได้ในพื้นที่ไม่เพียงพอกับความต้องการ เนื่องจากมีโรงสีข้าวเป็นจำนวนมาก ต้องนำเข้ามาจากจังหวัดอื่น

แนวทางการพัฒนา ส่งเสริมการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตและลดต้นทุนการผลิตในพื้นที่เหมาะสม และส่งเสริมการปลูกพืชผสมผสานตามคันทนาในพื้นที่ที่ไม่เหมาะสม (N) เช่น ฝักปอดถั่ว การทำโรงเพาะเห็ด การปลูกไม้ผล เช่น มะม่วง มะพร้าวน้ำหอม

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง กรมวิชาการเกษตร กรมส่งเสริมการเกษตร

สภาพปัญหา พื้นที่ภาคตอนบนสินค้าเกษตรที่สำคัญส่วนใหญ่เป็นสินค้าพืชไร่ และมีพื้นที่ปลูกข้าวส่วนใหญ่เป็นพื้นที่นาดอน อาศัยน้ำฝนเป็นหลัก ซึ่งเป็นพื้นที่ไม่เหมาะสมต่อการปลูกข้าว

แนวทางการพัฒนา ในพื้นที่ปลูกข้าวที่ไม่เหมาะสม (N) ควรส่งเสริมการปรับเปลี่ยนการผลิตไปปลูกพืชชนิดอื่นทดแทน เช่น หลู้เนเปียร์ เผือก (แต่มีข้อจำกัดในเรื่องของการปลูกซ้ำในพื้นที่เกิดโรคแมลง ทำให้ได้ผลผลิตที่ไม่มีคุณภาพ) พืชสมุนไพร ไม้ซึ่งให้ผลตอบแทน ที่สูงกว่าการปลูกข้าว

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง กรมปศุสัตว์ กรมส่งเสริมการเกษตร กรมวิชาการเกษตร กรมพัฒนาที่ดิน

สภาพปัญหา จังหวัดปราจีนบุรี มีพื้นที่ปลูกข้าวนาปี 4 แสนกว่าไร่ ผลผลิต 1.5 แสนตัน แต่เนื่องจากข้าวปราจีนบุรี เป็นข้าวแข็ง ปลูกในน้ำลึก หากปรับเปลี่ยนพื้นที่ไปปลูกพืชสมุนไพร คงเป็นไปได้ยาก สำหรับมันสำปะหลังมีปัญหาการลักลอบนำเข้ามันเส้นจากประเทศเพื่อนบ้าน การเลี้ยงปลานิล กุ้งขาว มีปัญหาราคาตกต่ำ ไม้ตงหวานกำลังจะหายไป เนื่องจากโรงงานมีการระดมซื้อที่ดินในอำเภอกบินทร์บุรี รวมถึงปัญหาดินเป็นพิษ ส่งผลให้น้ำใต้ดินไม่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้

แนวทางการพัฒนา ส่งเสริมการแปรรูปเพิ่มมูลค่าสินค้าเกษตร โดยส่งเสริมให้มีโรงงานแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะการนำฟางข้าวไปใช้ประโยชน์ให้มากขึ้น เนื่องจากมีปริมาณมาก ซึ่งประเทศจีนมีการนำฟางข้าวไปทำผ้าเปดาน อีฐมวุลเบา ฯลฯ ควรกำหนดมาตรการคุ้มครองพื้นที่เกษตรกรรม รัฐบาลควรส่งเสริมให้สหกรณ์รวมกลุ่มดำเนินการแปรรูปสินค้าเกษตร โดยให้สินเชื่อปลอดดอกเบี้ย

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (กรมส่งเสริมการเกษตร กรมวิชาการเกษตร กรมส่งเสริมสหกรณ์ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร)

- ราคา ต้นทุน ผลตอบแทนสินค้าเกษตรชนิดอื่น

สภาพปัญหา พื้นที่ภาคตะวันออกสินค้าเกษตรที่สำคัญ ประกอบด้วย ยางพารา ลำไยทุเรียน มังคุด เงาะ ยางพารามีปัญหาราคาตกต่ำมาตั้งแต่ปี 2559 โดยปีนี้ราคาอยู่ที่ประมาณ 5 กิโลกรัม / 100 บาท ทั้งนี้ ยางพาราที่ปลูกในพื้นที่ที่ไม่เหมาะสม (N) และไม่มีเอกสารสิทธิ์ ทำให้ไม่มีการขึ้นทะเบียนเกษตรกร ส่งผลให้มีปริมาณยางพารามากกว่าข้อมูลที่เก็บได้ นอกจากนี้ เกษตรกรที่มีเอกสารสิทธิ์ในพื้นที่ที่ไม่เหมาะสม(N)ไม่ยอมโค่นต้นยางพาราทั้ง เนื่องจากราคาที่เกษตรกรขายได้ในพื้นที่ที่เหมาะสม (S)และพื้นที่ที่ไม่เหมาะสม (N)มีกำไรต่างกันไม่มากประมาณ 2,000 บาท/ไร่

แนวทางการพัฒนา ส่งเสริมให้ปลูกพืชแซมเสริมรายได้ ในกลุ่มเกษตรกรที่มีรายได้ไม่เพียงพอ เช่น พืชสมุนไพร

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง กรมส่งเสริมการเกษตร กรมวิชาการเกษตร

สภาพปัญหา จังหวัดประจวบคีรีขันธ์มีสินค้าเกษตรที่สำคัญ ได้แก่ ยางพารา สับปะรด โรงงาน มะพร้าว ปาล์มน้ำมัน พื้นที่ของจังหวัดแบ่งเป็น 2 ส่วน โดยเขตพื้นที่ตอนบนส่วนใหญ่ปลูกพืชไร่ และส่วนตอนล่างจะเป็นพื้นที่ปลูกพืชสวน จะมีทั้งปลูกในพื้นที่เหมาะสม (S1) และพื้นที่ที่ไม่เหมาะสม(N)

แนวทางการพัฒนา ส่งเสริมการปลูกพืชทดแทนในพื้นที่ที่ไม่เหมาะสม โดยเขตพื้นที่ตอนบน ควรส่งเสริมการปลูกว่านหางจระเข้ในพื้นที่ปลูกสับปะรดที่ไม่เหมาะสม ซึ่งสามารถส่งเข้าโรงงานอุตสาหกรรมเดียวกับสับปะรดได้ สำหรับเขตพื้นที่ตอนล่าง ส่วนใหญ่เป็นพืชสวน ซึ่งไม่สามารถตัดโค่นทิ้งได้

ควรปลูกพืชแซมเสริมรายได้ เช่น โกโก้ในสวนมะพร้าว แต่อาจมีปัญหาตลาดขยายตัวช้า ซึ่งเหมาะสมสำหรับกลุ่มเกษตรกรที่มีตลาดรองรับอยู่แล้ว

สภาพปัญหา เกษตรกรในจังหวัดเพชรบุรีนิยมปลูกพืชเชิงเดี่ยว ทำให้มีต้นทุนการผลิตเพิ่มสูงขึ้น ส่วนใหญ่จะเป็นค่าใช้จ่ายในการใช้ยาฆ่าหญ้าและยาฆ่าแมลง ในส่วนของพื้นที่ป่าที่เป็นป่าไม้เต็งรัง อ่างแอ่งกระเจียน ซึ่งเป็นพื้นที่ป่าต้นน้ำ แต่ประสบปัญหาภัยแล้ง นอกจากนี้การทำการแปลงใหญ่ สับปะรดของเกษตรกรบ้านคา ยังประสบปัญหาในเรื่องของตลาดรับซื้อผลสดที่ไม่เป็นไปตามเงื่อนไขที่ได้ตกลงไว้ตั้งแต่ต้น

แนวทางการพัฒนา ส่งเสริมให้เกษตรกรปลูกพืชผสมผสาน ส่งเสริมการปลูกพืชแซม โดยเฉพาะไม้ยืนต้น สามารถปลูกเป็นมรดกได้ เช่น ไม้ เป็นพืชที่ปลูกง่าย ทนแล้ง สามารถใช้ประโยชน์ได้มาก ขนุน ตลาดจีนมีความต้องการรับซื้อสูง แต่ควรปลูกปริมาณน้อยและเน้นการควบคุมคุณภาพให้ได้ตามความต้องการของตลาด รวมถึงบริหารจัดการให้ผลผลิตออกเป็นช่วง ๆ ส่งเสริมการปลูกไม้ 7 ระดับ โดยไม่ต้องเอาแปลงเดิมออก แต่ให้เสริมตามหัวไร่ปลายนา ส่งเสริมการรวมกลุ่มอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการปลูกพืชการสร้างบ่อน้ำต้องคำนึงถึงอัตราการระเหยและบ่อที่ขุดต้องสามารถใช้เลี้ยงปลาได้

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง กรมส่งเสริมการเกษตร กรมพัฒนาที่ดิน กรมวิชาการเกษตร กรมส่งเสริมสหกรณ์

3) ความต้องการของตลาด และแหล่งรับซื้อ

สภาพปัญหา เกษตรกรสามารถผลิตสินค้าได้เป็นจำนวนมากและมีคุณภาพตามที่ตลาดต้องการได้ แต่ปัจจุบันมีปัญหาตรงที่ไม่มีช่องทางการจำหน่ายสินค้า ผลิตแล้วไม่รู้จะขายใครเนื่องจากผู้บริโภคส่วนใหญ่นิยมซื้อสินค้าในห้างสะดวกซื้อ

แนวทางการพัฒนา สนับสนุนการจัดอบรมให้เกษตรกรมีความรู้ในเรื่องการแปรรูปผลผลิต การบรรจุหีบห่อ การนำเทคโนโลยีใหม่ๆ มาใช้ เพื่อเป็นการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้า และสนับสนุนการรวมกลุ่มจัดหาตลาดรองรับสินค้าเกษตร รวมทั้งส่งเสริมการปลูกเพื่อการบริโภคในครัวเรือน

หน่วยงานบูรณาการ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (กรมส่งเสริมการเกษตร กรมส่งเสริมสหกรณ์) กระทรวงพาณิชย์

สภาพปัญหา จากการที่รัฐบาลส่งเสริมให้เกษตรกรปลูกไพล ทำให้ผลผลิตมีจำนวนมาก ส่งผลให้ราคาตกต่ำ โดยปัจจุบันราคาไพลอยู่ที่ 5 บาท/กก. ซึ่งราคาที่เหมาะสมควรเป็น 10 บาท/กก. เกิดปัญหาการขาดอำนาจต่อรองของเกษตรกร ถึงแม้จะมีผลผลิตน้อย แต่ไม่สามารถขายราคาแพงได้ เนื่องจากมีการฮั้วราคาของบริษัท/คนกลาง/พ่อค้ารับซื้อสินค้าเกษตรกรนอกจากนี้บริษัทยังไม่รับซื้อสินค้าเกษตรที่มีราคาแพง เช่น เกษตรอินทรีย์

แนวทางการพัฒนา ส่งเสริมให้เกษตรกรผลิตสินค้าทางเลือก เช่น ขมิ้นชัน กระจวาน เม็ด ตลาดรับซื้อดีมาก โดยเฉพาะตลาดต่างประเทศ โดยพื้นที่อ่างแอ่งบ้านคา อ่างแอ่งสวนผึ้ง มีความเหมาะสมในการเพาะปลูกขมิ้นชัน การเลือกปลูกพืช ควรเลือกปลูกพืชที่มีตลาดรองรับในอนาคต โดยใช้หลักตลาดนำการผลิต

สนับสนุนการจัดตั้งตลาดกลาง โดยให้ภาคเอกชนเป็นผู้ดำเนินการ เพื่อให้เกษตรกรนำสินค้าเกษตรไปขาย เป็นการแก้ปัญหาสินค้าล้นตลาด และส่งเสริมการแปรรูปสินค้าเกษตร

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (กรมส่งเสริมการเกษตร กรมวิชาการเกษตร กรมส่งเสริมสหกรณ์) กระทรวงพาณิชย์

- การสนับสนุนกิจกรรมการผลิต

4) ปัจจัยที่ส่งเสริมหรือสนับสนุนการปรับเปลี่ยนกิจกรรมการผลิต

รัฐบาลจึงได้ส่งเสริมให้ปรับเปลี่ยนไปปลูกพืชหลากหลายเพื่อลดพื้นที่ทำนาปรัง โดยรัฐบาลได้ให้เงินช่วยเหลือสนับสนุนการปลูกพืชอื่นในจำนวนไม่เท่ากับเงินที่ให้การสนับสนุนช่วยเหลือการปลูกข้าว รวมถึงมีการส่งเสริมการปลูกพืชที่ไม่เหมาะสมกับพื้นที่ โดยส่งเสริมการปลูกถั่วเขียวในเขตชลประทาน พอมีการปล่อยน้ำ ส่งผลให้ต้นถั่วจมน้ำตาย ทำให้เกษตรกรมีหนี้สินเพิ่มขึ้น จังหวัดชัยนาทเป็นจังหวัดที่ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวเป็นอันดับที่ 1 แต่ปัจจุบันขายเมล็ดพันธุ์ข้าวไม่ได้ เนื่องจากเกษตรกรเปลี่ยนชนิดพันธุ์ข้าวเพาะปลูก ตลอดจนปัญหาการปลูกข้าวเกินปีละ 2 ครั้ง

แนวทางการพัฒนา ส่งเสริมการเพาะปลูกพืชที่เหมาะสมกับพื้นที่ เช่น ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ เนื่องจากได้ผลผลิตดีและมีตลาดรับซื้อ รัฐบาลควรให้สินเชื่อและคิดดอกเบี้ยในอัตราเดียวกันสำหรับพืชทุกชนิด และควรให้เงินสนับสนุนที่เหมาะสมในการจูงใจให้เกษตรกรปรับเปลี่ยนไปปลูกพืชชนิดอื่น กรมชลประทานต้องควบคุมการปล่อยน้ำ เพื่อให้เกษตรกรทำนาไม่เกินปีละ 2 ครั้ง ควรนำรูปแบบบางระกำโมเดลมาใช้ โดยกำหนดช่วงระยะเวลาการขึ้นทะเบียนปลูกข้าวเฉพาะพื้นที่ ไม่ใช่พร้อมกันทั้งประเทศ โดยกำหนดเงื่อนไขการขึ้นทะเบียนผู้ปลูกข้าว คือใครที่ขึ้นทะเบียนหลังช่วงระยะเวลาที่กำหนดไว้ รัฐบาลจะต้องไม่รับผิดชอบให้ความช่วยเหลือ และช่วงเวลาที่ไม่ได้ทำนา ควรส่งเสริมทำอาชีพเสริมให้แก่เกษตรกร เช่น การปลูกผัก เป็นต้น

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (กรมส่งเสริมสหกรณ์ กรมส่งเสริมการเกษตร กรมการข้าว กรมวิชาการเกษตร กรมชลประทาน) ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร

สภาพปัญหาการทำ Zoning ไม่สามารถจะเกิดขึ้นได้ ถ้าหากรัฐบาลไม่มีงบประมาณให้และไม่มีตลาดรองรับ ที่ผ่านมารัฐบาลมีแผนนโยบายกำหนดมาให้พื้นที่และเกษตรกรดำเนินการ ไม่มีการสอบถามความต้องการของพื้นที่และเกษตรกรก่อน ซึ่งเกษตรกรส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรรายย่อยไม่มีทุน ในการเพาะปลูกและผลิตแล้วไม่รู้ขายให้ใคร

แนวทางการพัฒนา รัฐบาลควรสนับสนุนการปรับเปลี่ยนการเพาะปลูก โดยมาในรูปแบบของ Package มีข้อมูลประกอบการตัดสินใจ งบประมาณ และตลาด รวมทั้งมีการรับประกันความเสี่ยง

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทุกหน่วยงานของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์

- การสนับสนุนจากผู้ประกอบการในพื้นที่

สภาพปัญหา พื้นที่ที่ไม่เหมาะสม (S3 และ N) มีมากพอสมควร จังหวัดราชบุรีเป็นแหล่งเลี้ยงสุกรมากกว่า 1 ล้านตัว ซึ่งในแต่ละปีมีความต้องการอาหารเลี้ยงสัตว์เป็นจำนวนมาก โคนีอ้อมมีปัญหาเรื่องสารเร่งเนื้อแดง หน่อไม้ฝรั่งมีปัญหาเรื่องโรคระบาดรุนแรง เนื่องจากปลูกในพื้นที่ซ้ำ

แนวทางการพัฒนา ส่งเสริมการปลูกมันสำปะหลัง กล้วยเนเปียร์ ในพื้นที่ที่ไม่เหมาะสม เพื่อเป็นอาหารสัตว์ และส่งเสริมการปลูกพืชผัก เนื่องจากมีตลาดรับซื้อ คือ ตลาดศรีเมือง ซึ่งปัจจุบันมีปริมาณไม่เพียงพอต่อการส่งออกไปยังจังหวัดต่าง ๆ (ร้อยละ 70 ส่งขายภาคใต้) พืชสมุนไพร 13 ชนิด เช่น ตะไคร้ ใบมะกรูด ข่า พริก มีการ Contract เพื่อส่งขายไปตลาดต่างประเทศ ซึ่งตลาดศรีเมืองยินดีเป็นคนกลางให้ รวมถึงรัฐควรให้ความช่วยเหลือในเรื่องของน้ำใต้ดิน

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (กรมส่งเสริมการเกษตร กรมปศุสัตว์กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ภาคเอกชน (ตลาดศรีเมือง)

-การรวมกลุ่มเกษตรกร

สภาพปัญหา นโยบายรัฐบาลส่งเสริมการเลี้ยงโคขุนและปลอดภัยเนื้อแดง พอนำไปขายที่ตลาดไม่รับซื้อ เนื่องจากต้องการเนื้อแดง ปัญหาคือไม่มีตลาดรับซื้อสินค้าเกษตรรวมถึงราคาจำหน่ายผักอินทรีย์เท่ากับผักปลอดภัย และปัญหาโรคแมลง

แนวทางการพัฒนา หน่วยงานอื่น ๆ เช่น กระทรวงพาณิชย์ กระทรวงอุตสาหกรรม ควรให้การสนับสนุนสหกรณ์ด้วย ในฐานะที่เป็นนิติบุคคล ส่งเสริมให้สหกรณ์เป็นผู้ผลิต/แปรรูปสินค้าเกษตร สนับสนุนการทำเกษตรอินทรีย์ และผักปลอดภัย จัดหาตลาดรับซื้อในกลุ่มผู้ที่รักสุขภาพ เช่น โรงพยาบาล

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กรมส่งเสริมการเกษตร กรมส่งเสริมสหกรณ์ กระทรวงพาณิชย์ และกระทรวงอุตสาหกรรม

2.3.3.2 ข้อเสนอโครงการที่สำคัญเพื่อการบริหารจัดการพื้นที่ ได้แก่

1) การปลูกพืชทดแทนในพื้นที่ที่ไม่เหมาะสม โดยเขตพื้นที่ตอนบน ควรส่งเสริมการปลูกว่านหางจระเข้ในพื้นที่ปลูกสับปะรดที่ไม่เหมาะสม ซึ่งสามารถส่งเข้าโรงงานอุตสาหกรรมเดียวกับสับปะรดได้ สำหรับเขตพื้นที่ตอนล่าง ส่วนใหญ่เป็นพืชสวน ควรปลูกพืชแซมเสริมรายได้ เช่น โกโก้ในสวนมะพร้าว แต่อาจมีปัญหาตลาดขยายตัวช้า ซึ่งเหมาะสมสำหรับกลุ่มเกษตรกรที่มีตลาดรองรับอยู่แล้ว

2) เลี้ยงโค (โคบาลบูรพา) และการปลูกกล้วยเนเปียร์ เพื่อรองรับการทำปศุสัตว์

3) ส่งเสริมการปลูกพืชทางเลือก เช่น พืชสมุนไพร เนื่องจากมีแหล่งรับซื้อ คือ โรงพยาบาลอภัยภูเบศร์ ซึ่งจังหวัดปราจีนบุรีได้รับการส่งเสริมให้เป็นเมืองสมุนไพร (Herbal Hub)

4) การปลูกพืชผสมผสานตามคันทนาในพื้นที่ที่ไม่เหมาะสม (N) เช่น ผักปลอดภัย การทำโรงเพาะเห็ด การปลูกไม้ผล เช่น มะม่วง มะพร้าวน้ำหอม

5) การปลูกพืชทดแทน เช่น เผือก ซึ่งให้ผลตอบแทนสูง แต่มีข้อจำกัดในเรื่องของการปลูกซ้ำในพื้นที่ เกิดโรคแมลง ทำให้ได้ผลผลิตที่ไม่มีคุณภาพ

6) การปลูกพืชแซม โดยเฉพาะไม้ยืนต้น สามารถปลูกเป็นมรดกได้ เช่น ไม้ เป็นพืชที่ปลูกราย หนแล้ง สามารถใช้ประโยชน์ได้มาก ขนุน ตลาดจีนมีความต้องการรับซื้อสูง แต่ควรปลูกปริมาณน้อยและเน้นการควบคุมคุณภาพให้ได้ตามความต้องการของตลาด รวมถึงบริหารจัดการให้ผลผลิตออกเป็นช่วง ๆ ส่งเสริมการปลูกไม้ 7 ระดับ โดยไม่ต้องเอาแปลงเดิมออก

7) ขมิ้นชัน กระวานเม็ด ตลาตต่างประเทศมีความต้องการ โดยพื้นที่อำเภอบ้านคา อำเภอสวนผึ้ง มีความเหมาะสมในการเพาะปลูกขมิ้นชัน

2.4 ภาคใต้ จังหวัดสงขลามิผู้เข้าร่วมสัมมนาจากผู้แทนของภาครัฐ เอกชนและเกษตรกรในจังหวัดตรัง พัทลุง สงขลา สุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราช และกระบี่

2.4.1 การวิเคราะห์ความเหมาะสมทางกายภาพของพื้นที่สำหรับการผลิตสินค้าเกษตรภาคใต้ โดย นายันทพล หนองหารพิทักษ์ กรมพัฒนาที่ดิน สรूपสาระสำคัญ ดังนี้

การบริหารจัดการพื้นที่เกษตรกรรม (Zoning) เป็นการกำหนดขอบเขตพื้นที่ความเหมาะสมของการทำการเกษตรในแต่ละพื้นที่ เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการผลิตสูง โดยกำหนดจากข้อมูล ดิน น้ำ ภูมิอากาศ และสภาพแวดล้อม ด้านต่างๆ นำมาประกอบกับข้อมูลพืช สัตว์ ประมง ในแต่ละชนิด รวมทั้งวิเคราะห์ร่วมกับความต้องการของตลาด และสมดุลของอุปสงค์-อุปทาน ทั้งนี้ในปัจจุบันกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ได้แบ่งพื้นที่ความเหมาะสม (Landsuitability) ของการปลูกพืชเป็น 4 ระดับ ได้แก่ พื้นที่ที่มีความเหมาะสมสูง (S1) พื้นที่ที่มีความเหมาะสมปานกลาง (S2) พื้นที่ที่มีความเหมาะสมเล็กน้อย (S3) และพื้นที่ที่ไม่เหมาะสม (N) โดยมีข้อมูลความเหมาะสมพืชเศรษฐกิจ 13 ชนิดที่สำคัญ ซึ่งเกษตรกรที่ปลูกพืชเหมาะสมกับพื้นที่ที่อยู่แล้ว (S1 และ S2) จะส่งเสริมให้มีการลดต้นทุนและเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต เช่น ปรับปรุงบำรุงดินด้วยการเพิ่มอินทรีย์วัตถุในดิน สร้างระบบอนุรักษ์ดินและน้ำ เป็นต้น ส่วนเกษตรกรที่ปลูกพืชไม่เหมาะสมกับพื้นที่ (S3 และ N) จะมีการส่งเสริมให้ปรับเปลี่ยนการผลิตเป็นสินค้าที่ผลตอบแทนสูงกว่า เช่น เปลี่ยนเป็นพืชเศรษฐกิจชนิดอื่น เกษตรผสมผสานหรือเกษตรพอเพียง ทำปุ๋ยสัตว์ เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ ปลูกไม้มีค่า 58 ชนิด เป็นต้น

การใช้ที่ดินในภาคใต้ (Present Land Use) สำหรับทำเกษตรกรรม พบว่า มีการปลูกพืชยืนต้นมากที่สุด คือ ยางพารา 17,175,620 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 37.21 และปาล์มน้ำมัน 6,084,728 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 13.18 รองลงมาเป็น ไม้ผล 1,732,180 ไร่ คือ มะพร้าว 379,140 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 0.82 ทูเรียน 223,566 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 0.48 เงาะ 63,555 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 0.14 และมังคุด 48,815 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 0.11 นอกจากนี้ ยังมีพื้นที่นา 1,518,898 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 3.29 พืชไร่ 54,942 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 0.12 พืชไร่และโรงเรือนเลี้ยงสัตว์ 21,317 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 0.05 และอื่นๆ เช่น สถานที่เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ เกษตรผสมผสานไร่นาสวนผสม เป็นต้น สำหรับเนื้อที่ปลูกพืชเศรษฐกิจที่สำคัญของภาคใต้ ตามระดับความเหมาะสมของพืช 5 ชนิด เมื่อเปรียบเทียบระหว่างปี พ.ศ. 2558 และปี พ.ศ. 2560 พบว่า ยางพารา ปาล์มน้ำมันมีพื้นที่ปลูกเพิ่มขึ้นมะพร้าว มีพื้นที่ปลูกค่อนข้างคงที่ ส่วนข้าว และไม้ผลผสม (เงาะ ทูเรียน และมังคุด) มีพื้นที่ปลูกลดลงเล็กน้อย ทั้งนี้พื้นที่ที่เหมาะสมในการปลูกไม้ผล (เงาะ ทูเรียน และมังคุด) ของภาคใต้ ยังคงเหลือค่อนข้างมาก จึงเป็นอีกทางเลือกหนึ่งที่น่าสนใจสำหรับเกษตรกรในการปรับเปลี่ยนการผลิต

การวิเคราะห์ศักยภาพตามชั้นความเหมาะสมของดินสำหรับพืชเศรษฐกิจที่จะเป็นทางเลือกในการปลูกทดแทนยางพารา ยกตัวอย่างจังหวัดสงขลา มีพืชทางเลือก 3 ชนิด คือ ปาล์มน้ำมัน ไม้ผล (เงาะ ทูเรียน มังคุด) และมะพร้าว พบว่า มีพื้นที่ที่เหมาะสม (S1 และ S2) ในการปลูกพืชดังกล่าว 1,766,572 ไร่ 1,319,520 ไร่ และ 906,186 ไร่ ตามลำดับ โดยข้อมูลใน Agri-Map Online จะระบุถึง พื้นที่ความเหมาะสมสูงและปานกลางที่ได้ปลูกพืช ดังกล่าวอยู่แล้ว และพื้นที่ส่วนที่เหลือที่สามารถปลูกได้ ซึ่งจะเป็นข้อมูลเบื้องต้นในการเลือกปลูกพืช

ตามศักยภาพของพื้นที่ได้อย่างเหมาะสม นอกจากข้อมูลด้านการเกษตร (ดิน น้ำ พืช) แล้ว Agri-Map Online ยังประกอบไปด้วยข้อมูลด้านเศรษฐศาสตร์ (ต้นทุน ผลตอบแทน) และข้อมูลสนับสนุน (แหล่งรับซื้อ พยากรณ์ อากาศ) โดยมีข้อมูลถึงระดับตำบล ปัจจุบันสามารถใช้งาน Agri-Map Online ผ่านโทรศัพท์มือถือได้ เป็นการเพิ่มความสะดวกในการใช้ประโยชน์จากข้อมูลเพื่อประกอบการตัดสินใจการปรับเปลี่ยนพื้นที่การผลิตในพื้นที่ที่ไม่เหมาะสมให้เกษตรกรและทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง

2.4.2 การวิเคราะห์ด้านเศรษฐกิจสินค้าเกษตร และสินค้าทางเลือกที่เหมาะสมในพื้นที่ภาคใต้ .

โดย นายสุธรรม ธรรมปาโล ผู้อำนวยการสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตรที่ 9 จังหวัดสงขลาสรุปสาระสำคัญ ดังนี้

การวิเคราะห์ข้อมูลด้านเศรษฐกิจการเกษตรของภาคใต้มีการดำเนินงาน ดังนี้ 1) ศึกษาสินค้าเกษตรที่สำคัญของภาคใต้ 2) วิเคราะห์ต้นทุน/ผลตอบแทน ในพื้นที่ความเหมาะสม (S1 และ S2) และพื้นที่ที่ไม่เหมาะสม (S3,N) วิถีตลาด และบัญชีสมดุลสินค้า (Demand Supply) ของสินค้าเกษตรที่มีมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัด (GPP) สูงใน 4 ลำดับแรก (Top 4) และสินค้าทางเลือก 3) เสนอแนวทางการบริหารจัดการพื้นที่ตามแผนที่ Agri-Map และ 4) กระบวนการมีส่วนร่วมระดมความเห็นจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในพื้นที่ (Focus Group) เพื่อจัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในระดับจังหวัดโดยได้ทำการศึกษาในพื้นที่ภาคใต้ตอนบน 7 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดชุมพร ระนอง สุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราช กระบี่ พังงา และภูเก็ต และภาคใต้ตอนล่าง 4 จังหวัด ได้แก่ พัทลุง ตรัง สงขลา และสตูลโดยมีผลการวิเคราะห์รายละเอียดตามตารางภาคผนวกที่ 4.4

ตารางภาคผนวกที่ 4.4 สินค้าเกษตรที่สำคัญ 4 อันดับของจังหวัดในพื้นที่ภาคใต้

จังหวัด	สินค้า Top 4	สินค้าทางเลือก	กิจกรรมเสริมรายได้
ภาคใต้ตอนบน (7 จังหวัด)			
ชุมพร	ปาล์มน้ำมัน ยางพารา ทุเรียน กาแฟ	ทุเรียน หมาก	สับปะรด สละ
ระนอง	ยางพารา ปาล์มน้ำมัน กาแฟ ทุเรียน	ทุเรียน มะม่วงหิมพานต์	กล้วยหอมทอง
สุราษฎร์ธานี	ยางพารา ปาล์มน้ำมัน ทุเรียน มะพร้าว	ทุเรียน มะพร้าวผลแก่	เพาะเห็ด
นครศรีธรรมราช	ยางพารา ปาล์มน้ำมัน ทุเรียน มังคุด	ทุเรียน มังคุด	ผักเหลียง
กระบี่	ยางพารา ปาล์มน้ำมัน มะพร้าว สุก	ทุเรียน มะพร้าวผลแก่	ขมิ้น ชিং
พังงา	ยางพารา ปาล์มน้ำมัน ทุเรียน มังคุด	ทุเรียน มังคุด	ข้า กระชาย
ภูเก็ต	ยางพารา สับปะรด มะพร้าวน้ำหอม กุ้ง	ทุเรียนมะพร้าว น้ำหอม	แพะ สุก รุค ผึ้ง

ตารางภาคผนวกที่ 4.4 สินค้าเกษตรที่สำคัญ 4 อันดับของจังหวัดในพื้นที่ภาคใต้ (ต่อ)

จังหวัด	สินค้า Top 4	สินค้าทางเลือก	กิจกรรมเสริมรายได้
ภาคใต้ตอนล่าง (4 จังหวัด)			
พัทลุง	ยางพารา ข้าวนาปี สุกร โคเนื้อ	กล้วยหอมทอง ดาวเรือง หญ้าหว่ายข้อ สละ	สับปะรด มะละกอ ผักเหลียง หน้าวัว
ตรัง	ยางพารา ปาล์มน้ำมัน สุกร ไข่ไก่	จำปาตะ หมาก สละ	ดาหลา สมุนไพร
สงขลา	ยางพารา ข้าวนาปี สุกร โคเนื้อ	พริกเขียวมัน คะน้า มะระ บวบ ถั่วฝักยาว กล้วยหอมทอง ดาวเรือง หญ้าหว่ายข้อ	(ขมิ้น ชিং ข่า กระชาย) เพาะเห็ด ผึ้งโพรง โคเนื้อ
สตูล	ยางพารา ปาล์มน้ำมัน กุ้งขาวแวนนาไม ลองกอง	จำปาตะ หมาก สละ	

ที่มา : จากการสำรวจของสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตรที่ 8 และ 9 สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร

จากตารางที่ 4 จะพบว่าสินค้า Top 4 ส่วนใหญ่ของภาคใต้จะเป็นพืชเศรษฐกิจ เช่น ยางพารา ปาล์มน้ำมัน มะพร้าว ทุเรียน มังคุด ข้าวนาปี กาแฟ สินค้าปศุสัตว์ เช่น สุกร ไข่ไก่ โคเนื้อ และสินค้าประมง เช่น กุ้ง ทั้งนี้ได้นำเสนอปัจจัยสำคัญที่นำมาพิจารณาประกอบการตัดสินใจปรับเปลี่ยนกิจกรรมการผลิตในพื้นที่ไม่เหมาะสมตามแผนที่ Agri-Map ทดแทนยางพารา ดังนี้ 1) มีความเหมาะสมกับศักยภาพของพื้นที่ 2) เกษตรต้นแบบและแหล่งเรียนรู้ในพื้นที่ 3) ตลาดมีความต้องการทั้งภายในประเทศและส่งออกต่างประเทศ 4) สามารถเพิ่มมูลค่าโดยการแปรรูป/พัฒนาผลิตภัณฑ์ และ 5) ผลตอบแทนสูงโดยได้นำเสนอตัวอย่างสินค้าทางเลือก และกิจกรรมเสริมรายได้ เช่น ทุเรียนมะพร้าว น้ำหอม หมาก เป็นต้น

2.4.3 ข้อคิดเห็นต่อการจัดทำแนวทาง มาตรการการผลิตที่เหมาะสม โดยที่ประชุมได้ร่วมให้ความเห็นต่อปัจจัยที่มีผลต่อการปรับเปลี่ยนการผลิตของเกษตรกร และมาตรการที่ดำเนินการสรุปสาระสำคัญ ดังนี้

2.4.3.1 ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจปรับเปลี่ยนการผลิตของเกษตรกร

1) ปัจจัยด้านกายภาพ

สภาพปัญหา

- บางพื้นที่ของภาคใต้ เช่น อำเภอเมือง จังหวัดสตูล อยู่ในพื้นที่รับน้ำจากเทือกเขาตะนาวซังในฤดูน้ำหลากถึง 4 เดือน พืชที่เกษตรกรเลือกปลูกเพื่อให้เหมาะสมกับลักษณะของพื้นที่ คือ การปลูกปาล์มน้ำมันแบบยกทรง ซึ่งระหว่างที่รอปาล์มน้ำมันให้ผลผลิต มีการปลูกพืชเสริมรายได้ คือ อ้อยคั้นน้ำ และมีการขุดบ่อเลี้ยงปลาตุ๋กในร่องสวนปาล์ม เพื่อเป็นการเสริมรายได้

- พื้นที่ของภาคใต้ มีความหลากหลาย พื้นที่ส่วนใหญ่จะเป็นดินปนทราย บริเวณที่สูงเป็นดินเหนียวหรือดินลูกรัง สภาพอากาศมีฝนตกชุกเกือบทั้งปี สลับกับฤดูแล้งสั้น ๆ

แนวทางพัฒนา

- ข้อจำกัดของพื้นที่อาจเป็นอุปสรรคในการทำการเกษตร แต่หากมีแนวทางในการแก้ปัญหาสามารถพัฒนาเป็นแปลงต้นแบบในการเรียนรู้ รวมกลุ่มกันเป็นเครือข่ายเพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลทั้งในด้านการผลิตและการตลาดก็จะเกิดประโยชน์ต่อเกษตรกรในการปรับเปลี่ยนการผลิตให้เหมาะสมกับศักยภาพของพื้นที่ตนเอง

- ควรมีการสนับสนุนองค์ความรู้ด้านลักษณะของดินและภูมิอากาศในแต่ละพื้นที่ เพื่อเป็นข้อมูลให้เกษตรกรวางแผนการผลิตชนิดพืชที่เหมาะสม เช่น หากเกษตรกรสนใจในการปรับเปลี่ยนเป็นการปลูกไม้ยืนต้นที่มีมูลค่าทางเศรษฐกิจ 58 ชนิด จะพบว่าคุณภาพไม้ในแต่ละพื้นที่จะแตกต่างกัน หากเกษตรกรสามารถเลือกชนิดไม้ที่เหมาะสมกับพื้นที่ ก็จะส่งผลให้ขายไม้ได้ราคาดี

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (กรมพัฒนาที่ดิน กรมส่งเสริมการเกษตร) กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

2) ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ

สภาพปัญหา

- การปลูกพืชเชิงเดี่ยวในปัจจุบัน เมื่อราคาผลผลิตตกต่ำ จะส่งผลกระทบต่อรายได้ของเกษตรกรเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะพืชเศรษฐกิจหลักที่สำคัญของภาคใต้ เช่น ยางพารา ปาล์มน้ำมัน การปลูกพืชเสริมรายได้ในสวนยางพารา หรือการปลูกพืชแบบผสมผสาน เป็นอีกทางเลือกหนึ่ง ที่จะเพิ่มรายได้ให้เกษตรกร

- โคนื้อ และสุกร ของภาคใต้ ยังเป็นที่ต้องการของตลาด โดยเฉพาะจังหวัดตรังที่มีอาหารประจำจังหวัดคือหมูย่างเมืองตรัง เนื่องจากพื้นที่จังหวัดตรังมีข้อจำกัดในด้านสิ่งแวดล้อม จึงถือเป็นโอกาสของจังหวัดข้างเคียง แต่ทั้งนี้การฆ่าและต้องผ่านโรงฆ่าสัตว์ที่ได้รับมาตรฐานจากกรมปศุสัตว์ ด้านโคนื้อมีตลาดที่สำคัญ คือ จังหวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว เช่น ภูเก็ต กระบี่ รวมถึงประเทศมาเลเซีย แต่ทั้งนี้พบว่าโคนื้อยังมีการแข่งขันด้านการตลาดจากแบรนด์อื่นๆ ที่มีชื่อเสียงอยู่มาก

- จากการสนับสนุนให้เลี้ยงปลาของภาครัฐ ส่งผลให้ปริมาณปลาดุกกลั่นตลาดจึงปรับเปลี่ยนแนวทางการเลี้ยงปลา ส่งเสริมให้มีการรวมกลุ่มกัน เพื่อสร้างจุดเด่นของสินค้า เน้นกลุ่มตลาดเฉพาะ (Niche market) เช่น การเลี้ยงปลากัดเพื่อนันทนาการ ที่สามารถขายเป็นสินค้าออนไลน์ได้ทั่วโลก โดยได้รับความสนใจทั้งในและต่างประเทศ ทั้งยังมีความสะดวกในการขนส่งมากกว่าสินค้าอื่นๆ โดยใส่ถุงพลาสติกอยู่ได้ 15 วันสามารถขนส่งทางเครื่องบินได้ นอกจากนี้ตลาดอาหารสุขภาพก็เป็นอีกทางเลือกหนึ่งที่น่าสนใจ เช่น การบริโภคปลานิลตัวผู้ตัวเต็มวัยเพื่อเพิ่มพลังทางเพศ เป็นการดึงจุดเด่นของสินค้าเพื่อพัฒนาให้ตอบโจทย์ความต้องการของกลุ่มตลาดเฉพาะ (Niche Market) เป็นทางเลือกใหม่ ทดแทนการผลิตสินค้าที่เน้นการผลิตจำนวนมาก

- ปัจจัยสำคัญของการปรับเปลี่ยน คือ ตลาด โดยเฉพาะตลาดในท้องถิ่นที่สามารถขายสินค้าเกษตรได้ง่าย เช่น ไม้พะยอม เป็นที่ต้องการของตลาดภาคใต้เนื่องจากเป็นวัสดุสำหรับต่อเรือ นอกจากนี้สินค้าประมง เช่น ปูดำ ยังเป็นที่ต้องการของตลาดในจังหวัดท่องเที่ยว เช่น จังหวัดกระบี่ และภูเก็ต ซึ่งปัจจุบันปริมาณการผลิตยังไม่เพียงพอ

แนวทางพัฒนา

- การปรับเปลี่ยนจากพื้นที่สวนยางพาราเดิมที่คุ่นเคย และไม่แน่ใจเรื่องการลงทุน/ การตลาด ในการผลิตสินค้าเกษตรชนิดอื่น ส่งผลให้เกษตรกรบางกลุ่มกลัวที่จะเปลี่ยนแปลง การส่งเสริมให้เกษตรกรปลูกพืชเสริมรายได้ในสวนยางพาราก็เป็นอีกทางเลือกที่น่าสนใจ ทั้งนี้ภาครัฐควรมีแปลงต้นแบบหรือองค์ความรู้สำหรับชนิดสินค้าที่มีความเป็นไปได้ทั้งความเหมาะสมที่จะปลูกร่วมกับยางพาราและมีแหล่งรับซื้อ/ ความต้องการของตลาด เช่น หมาก กาแฟรวมถึงควรมีรูปแบบการทำเกษตรแบบผสมผสานของภาคใต้ตอนบน/ ตอนล่าง เพื่อเป็นข้อมูลให้เกษตรกรเป็นแหล่งเรียนรู้

- การเลี้ยงโคเนื้อ และสุกร ของภาคใต้ก็เป็นอีกทางเลือกหนึ่งที่เกษตรกรสามารถปรับเปลี่ยนมาทำได้ เนื่องจากยังมีตลาดรองรับ แต่ตลาดค่อนข้างจะมีการแข่งขันกันสูง นอกจากเรื่องคุณภาพและมาตรฐานต่างๆ แล้ว การลงทุนก็ค่อนข้างสูง ดังนั้นควรมีรวมกลุ่มและสร้างเครือข่ายเพื่อเชื่อมโยงข้อมูลด้านองค์ความรู้ต่างๆ ความร่วมมือด้านตลาดมีแหล่งเงินทุนหมุนเวียนภายในกลุ่ม หรือการขอรับการสนับสนุนเงินทุนจากภาครัฐ

- กลุ่มตลาดเฉพาะ (Niche Market) ซึ่งสินค้าในกลุ่มนี้จะเป็นสินค้าที่มีจุดเด่นเฉพาะ หากเกษตรกรสามารถหาจุดเด่นของสินค้าตัวเอง เช่น อาหารเพื่อสุขภาพ ถือเป็นอีกหนึ่งทางเลือกที่น่าสนใจที่จะสร้างรายได้ให้เกษตรกร

- การวิเคราะห์ตลาดถือเป็นสิ่งที่สำคัญมาก หากมีข้อมูลด้านการตลาดให้เกษตรกรผลิตสินค้าเกษตรแล้วสามารถขายได้ เกษตรกรพร้อมที่จะปรับเปลี่ยน เช่น สินค้าที่ตลาดท้องถิ่นต้องการ ควรมีการรวมกลุ่มและพัฒนาให้เป็นสินค้าที่มีคุณภาพ และอาศัยความได้เปรียบด้านต้นทุนค่าขนส่ง ซึ่งจะเป็นการสร้างกลุ่มลูกค้าประจำ เป็นการสร้างรายได้ให้กลุ่มอย่างสม่ำเสมอ

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (กรมพัฒนาที่ดิน กรมส่งเสริมการเกษตร กรมปศุสัตว์ กรมประมง สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร) กระทรวงพาณิชย์ (พาณิชย์จังหวัด)

3) ปัจจัยด้านสังคม

สภาพปัญหา เกษตรกรมักทำเกษตรตามแบบวิถีเดิมๆ ปลูกพืชเดิม รวมถึงการปลูกตามกระแสนิยมของแต่ละช่วงเวลา ซึ่งการจะปลูกพืชแต่ละชนิดควรมีการปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมทั้งสภาพพื้นที่ องค์ความรู้ที่จำเป็น เช่น โรค แมลงศัตรูพืชต่างๆ การดูแลรักษา สภาพอากาศ การแปรรูป ความต้องการของตลาด ความสอดคล้องกับวิถีชีวิตของเกษตรกร เช่น ภาคใต้ นิยมบริโภคกับข้าวที่ใส่ยอดมะพร้าว เช่น แกงส้ม แกงไก่ ในช่วงที่ราคามะพร้าวตกต่ำ เกษตรกรสามารถปลูกมะพร้าวเสริมในสวนปาล์มน้ำมัน หรือยางพาราเพื่อขายยอดมะพร้าว ซึ่งใช้ระยะเวลาการปลูก 2-2.5 ปี ก็สามารถสร้างรายได้ให้เกษตรกรได้ นอกจากนี้ยังมีการนำไผ่เลี้ยงสีทองมาปลูก เพราะมีระยะเวลาให้ผลผลิตสั้นเพียง 6 เดือน สามารถตัดนำไปขายได้เป็นที่นิยมเพราะมอดไม่กิน นอกจากนี้หน่อไม้ยังมีรสชาติหวาน สามารถแปรรูปเป็นหน่อไม้ดองขายเพิ่มรายได้ อีกทางหนึ่งด้วย

แนวทางพัฒนา ภาครัฐควรมีแหล่งเรียนรู้ให้เกษตรกรได้เห็นต้นแบบการปลูกพืชเศรษฐกิจใหม่ๆ รวมถึงข้อมูลด้านการตลาด รวมทั้งส่งเสริมการรวมกลุ่มของเกษตรกรเพื่อจะได้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และมีอำนาจต่อรอง

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (กรมพัฒนาที่ดิน กรมส่งเสริมการเกษตร)

4) ปัจจัยที่ส่งเสริมหรือสนับสนุนการปรับเปลี่ยนกิจกรรมการผลิต

สภาพปัญหา

- การขาดองค์ความรู้ด้านการผลิต และแหล่งเงินทุนของเกษตรกรในการปรับเปลี่ยนการผลิตสินค้าเกษตรที่ต่างไปจากเดิม เพื่อเสริมรายได้จากการปลูกยางพารา เช่น กลุ่มเกษตรกรใน อ.ย่านตาขาว จังหวัดตรัง มีความสนใจจะลองปลูกสละพันธุ์สุมาลีจำหน่าย แต่ขาดเงินลงทุนและองค์ความรู้ จึงเริ่มด้วยการขอรับเงินสนับสนุนจากกลุ่ม เพื่อซื้อต้นพันธุ์และเดินทางไปศึกษาดูงานแหล่งปลูกสละพันธุ์สุมาลีที่ประสบความสำเร็จที่จังหวัดจันทบุรี เบื้องต้นมีเกษตรกรเข้าร่วม 4 ราย ปลูกสละ 400 ต้น ขณะนี้ผลผลิตไม่พอจำหน่าย ลูกค้าขึ้นชอบในรสชาติ ซึ่งสามารถเสริมรายได้ให้ครอบครัวได้อีกทางหนึ่ง

- การทำเกษตรพันธสัญญาหรือ contract farming เป็นการทำสัญญาซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้าระหว่างเกษตรกรและผู้ประกอบธุรกิจทางการเกษตร ซึ่งจะลดความเสี่ยงด้านการตลาดให้เกษตรกร รวมทั้งได้รับการถ่ายทอดความรู้ต่างๆที่ทันสมัย แต่ในบางครั้งหากสัญญาดังกล่าวไม่มีความเป็นธรรมเกษตรกรอาจได้รับผลเสีย เช่น เงินลงทุนสูงไม่คุ้มกับค่าตอบแทนที่จะได้รับ และความเสี่ยงจากภัยธรรมชาติที่อาจจะเกิดขึ้น เป็นต้น

แนวทางพัฒนา

- หากเกษตรกรมีความสนใจในการปรับเปลี่ยนการผลิตกิจกรรมทางการเกษตรแต่ยังขาดองค์ความรู้/แหล่งเงินทุน ภาครัฐควรมีช่องทางเพื่อช่วยเหลือเกษตรกร ตามความเหมาะสมของแต่ละกลุ่มให้ชัดเจน เช่น กลุ่มเกษตรกรที่เพิ่งเริ่มต้น กลุ่มเกษตรกรที่เข้มแข็งแล้วแต่ต้องการต่อยอด ควรมีการช่วยเหลือที่แตกต่างกัน

- ปัจจุบันได้มีพระราชบัญญัติ (พ.ร.บ.) ส่งเสริมและพัฒนาระบบเกษตรพันธสัญญา พ.ศ.2560 เพื่อกำหนดหลักเกณฑ์ในการทำสัญญาในระบบเกษตรพันธสัญญาให้เกิดความเป็นธรรม ซึ่งในส่วนภูมิภาคเกษตรกรสามารถขอคำแนะนำจากสำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดได้

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (กรมส่งเสริมการเกษตร กรมพัฒนาที่ดิน สำนักงานปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์)

5) ปัจจัยด้านอื่นๆ (กฎหมาย/ความตกลงการค้าเสรีอาเซียน (AFTA))

สภาพปัญหา

- หลังจากที่มีการแก้ไข มาตรา 7 พ.ร.บ. ป่าไม้ พ.ศ. 2484 โดยกำหนดให้ไม้ทุกชนิดที่ปลูกในที่ดินกรรมสิทธิ์หรือสิทธิครอบครองตามประมวลกฎหมายที่ดินไม่เป็นไม้หวงห้าม การทำไม้ไม่ต้องได้รับอนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่อีกต่อไป เว้นแต่กรณีที่ต้องการส่งออกไม้หรือผลิตภัณฑ์ออกนอกราชอาณาจักรจะต้องขออนุญาตเจ้าหน้าที่ ซึ่งปัจจุบันพบว่ายังมีการนำเข้าไม้จากต่างประเทศสูง เช่น ประเทศมาเลเซีย สหภาพเมียนมาร์ เวียดนาม เนื่องจากไม้ในประเทศไทยมีไม่เพียงพอ

- เกษตรกรยังไม่ให้ความสำคัญเรื่องหนังสือรับรองแหล่งกำเนิดสินค้า Form D เท่าที่ควรเพื่อขอรับสิทธิประโยชน์ทางภาษี ในการส่งออกสินค้าเกษตรไปยังประเทศอาเซียนที่ปรับลดภาษีนำเข้าเป็นศูนย์

แนวทางพัฒนา

- เนื่องจากการปลูกไม้มีค่าทางเศรษฐกิจ มีขั้นตอนการดูแลที่ไม่ยุ่งยาก จึงถือเป็นอีกทางเลือกหนึ่งที่น่าสนใจ ทั้งนี้อาจมีข้อจำกัดด้านระยะเวลา ที่ต้องใช้เวลาอันยาวนานกว่าจะสร้างรายได้ให้เกษตรกร จึงเหมาะสมกับเกษตรกรบางรายที่มีรายได้ทางด้านอื่นด้วย รวมทั้งควรคำนึงถึงความเสี่ยงจากภัยธรรมชาติ เช่น พายุ ดังนั้นควรมีการนำเสนอข้อมูลให้รอบด้านเพื่อให้เกษตรกรใช้ประกอบการตัดสินใจ

- ภาครัฐควรทำความเข้าใจเรื่องสิทธิประโยชน์ทางภาษีที่จะได้รับ จากความตกลงการค้าเสรีอาเซียน (AFTA) ให้เกษตรกรรับทราบ เช่น จัดอบรมหรือส่งเจ้าหน้าที่ให้คำแนะนำและอำนวยความสะดวกในการปฏิบัติตามขั้นตอนที่กำหนด

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (กรมส่งเสริมการเกษตร กรมพัฒนาที่ดิน) กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระทรวงพาณิชย์ (สำนักงานการค้าต่างประเทศ เขต 2 อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา)

2.4.4 ตัวอย่างโครงการที่เป็นการบริหารจัดการพื้นที่

1) กลุ่มแปลงใหญ่ผักบางท่าข้าม อ.พุนพิน จ.สุราษฎร์ธานี

มีการส่งเสริมให้เกิดการรวมกลุ่มให้เป็นเกษตรแปลงใหญ่ผัก ที่ชุมชนบางท่าข้าม หมู่ที่ 3 ต.ท่าข้าม อ.พุนพิน จ.สุราษฎร์ธานี มีพื้นที่รวมประมาณ 300 ไร่ มีสมาชิก 65 ราย โดยได้รับการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านการผลิตและการเชื่อมโยงด้านตลาด สามารถส่งผักขายห้างเทสโก้ โลตัส ได้อย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้เกษตรกรที่เป็นสมาชิกมีรายได้และความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

2) กลุ่มแปลงใหญ่ผู้เลี้ยงแพะลุ่มน้ำปากพนัง อ.ปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช

เกษตรแปลงใหญ่ผู้เลี้ยงแพะลุ่มน้ำปากพนัง อ.ปากพนัง ถือเป็นต้นแบบการเลี้ยงแพะสำหรับเกษตรกรที่มีความสนใจในการเลี้ยงแพะ เพราะถือเป็นทางเลือกใหม่ในการปรับเปลี่ยน ซึ่งเกษตรกรสามารถนำวัสดุเหลือใช้ทางการเกษตรมาแปรรูปเป็นอาหารแพะได้ เช่น ทางปาล์มน้ำมัน ฟางข้าว โดยมีประเทศมาเลเซียเป็นตลาดที่สำคัญ

3) กลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงปูทะเล อ.หัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช

มีการส่งเสริมให้เกษตรกรเลี้ยงปูทะเล ในบ่อเดิมที่เคยเลี้ยงกุ้งขาวแล้วขาดทุนจากโรค EMS ในพื้นที่ ต.หน้าสตน และ ต.เกาะเพชร อ.หัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยมีตลาดที่สำคัญคือ เขาวราชและพื้นที่ใกล้เคียงกรุงเทพฯ

สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร

Office of Agricultural Economics (OAE)

ถนนพหลโยธิน แขวงลาดยาว เขตจตุจักร

กรุงเทพมหานคร 10900

โทร. 0-2940-6984